FLOREA OPREA

ABECEDAR

DE SCRIERE CHIRILICĂ ROMÂNEASCĂ

Editura
Muzeul
Literaturii
Române

ABECEDAR

DE SCRIERE CHIRILICĂ ROMÂNEASCĂ

Redactare: Radu BĂIEȘU
Coperta: Nicolae LOGIN
Tehnoredactare: Luminița LOGIN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OPREA, FLOREA
Abecedar de scriere chirilică românească / Florea Oprea. - București : Editura Muzeul Literaturii Române, 2019
ISBN 978-973-167-516-9

81

Editura Muzeul Literaturii Române
este recunoscută de C.N.C.S.,
având categoria B.
Cod CNCS PN – II – ACRED – ED – 2012 – 0374
© Editura Muzeul Literaturii Române, 2019

CUPRINS

ARGUMENT 7
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 9
ETAPELE DECRIPTĂRII UNUI TEXT CHIRILIC 11
Etapa I: Învățarea alfabetului chirilic românesc de tipar 11
Etapa II: Familiarizarea cu citirea textelor chirilice tipărite 11
Etapa III: Învățarea unui singur stil de scriere manuală 11
Etapa IV: Decriptarea și citirea curentă ale unui al doilea tip de scris de mână 12
Etapa V: Citirea altor texte scrise de mână 12

PARTEA I 13
1.1. Alfabetul chirilic românesc de tipar 14
§. Litere chirilice cu formă unică atât pentru litera mare cât și pentru litera mică 15
§. Litere chirilice cu forme grafice multiple 16
§. Litere chirilice care exprimă două sunete (două foneme) 16
§. Grafeme chirilice care nu au întotdeauna valoare fonetică 17
1.2. Semnele diacritice ale scrierii chirilice 17
1.3. Numerele chirilice tipărite 18
1.4. Exerciții de citire a cuvintelor tipărite 19
1.5. Exerciții de citire a textelor chirilice de tipar 24
1.5.1. Extrase din Regulamentul vamal al Valahiei pe anul 1830 24
1.5.2. Extras din *Liturghie*, Buzău, 1702 25
1.5.3. Extras din *Pomelnic* editat de Mitropolia din Târgoviște, 1697 26
1.5.4. Extras din *Biblia de la București*, 1688 27
1.5.5. Extras din *Liturghia mitropolitului Dosoftei*, Iași, 1679 28
1.5.6. Extras din *Noul Testament de la Bălgrad* (Alba Iulia), 1648 29
1.5.7. Extras din *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643 31
1.5.8. Extras din *Psaltirea românească* tipărită de Coresi, Brașov, 1570 32
1.5.9. Extras din *Evangheliarul românesc* tipărit de Coresi, Brașov, 1560-1561 33
1.5.10. Extras din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, 1551/1553 34

PARTEA A II-A – SCRIEREA DE MÂNĂ 36
2.1. Scrierea pe rând 39
2.2. Literele aruncate 40
2.3. Literele expansive 42
2.4. Literele omise 44
2.5. Compozițiile caligrafice 44
2.6. Inserții ale fragmentelor de text de corectură 45
2.6.1. Inserție cu sau fără acoladă 46
2.6.2. Inserție cu acoladă, deschisă și închisă cu ghilimele 46

2.6.3. Inserţie marcată cu două puncte pe rând (:)
şi alte două puncte deasupra rândului (:)
A. *VOCALELE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ* (CONSIDERAŢII GRAFOLOGICE)
B. *CONSOANELE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ* (CONSIDERAŢII GRAFOLOGICE)
ABREVIERI CHIRILICE ROMÂNEŞTI SCRISE DE MÂNĂ
a. Invocaţii simbolice, divinităţi şi sfinţi
b. Ranguri feudale şi formule de politeţe
c. Unităţi administrativ-teritoriale
d. Unităţi monetare
e. Unităţi de măsură
f. Referinţe calendaristice
SLOVOCIFRE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ. DATE CALENDARISTICE

PARTEA A III-A – PREZENTAREA COMPARATIVĂ A UNUI TEXT CHIRILIC

PARTEA A IV-A – EXTRASE DIN DOCUMENTE ISTORICE

BIBLIOGRAFIE OPŢIONALĂ

ARGUMENT

Inventarea scrierii chirilice s-a însoţit de inventarea limbii slavone.

Limba slavonă a fost creată de înţelepţii vremii ca limbă comună pentru popoarele slave. În acest scop s-a pornit de la limba medio-bulgară, care a fost completată consistent cu termeni greceşti pentru a răspunde necesităţii de traducere a textelor religioase într-o formă accesibilă popoarelor slave care au trecut la creştinism la sfârşitul primului mileniu.

Scrierea chirilică are la bază un alfabet conceput pentru a sta la baza scrierilor în limba slavonă. Primul alfabet conceput pentru limba slavonă a fost aşa-numitul alfabet glagolitic, creat în anul 863 de sfinţii Chiril şi Metodiu, care sunt socotiţi apostolii slavilor. După Marea Schismă, petrecută abrupt în anul 1054, creştinătatea răsăriteană a apărat învăţătura ortodoxă înlocuind alfabetul glagolitic cu un nou „alfabet chirilic" pentru a rupe legătura cu scrierile produse de instituţiile religioase rămase în zona de influenţă catolică.

Alfabetul chirilic a fost şi încă mai este folosit în versiuni specifice, pe epoci istorice, pentru scrierea în limbile popoarelor slave. Folosirea sa în spaţiul românesc a fost determinată de două motive: pe de o parte, după Marea Schismă din anul 1054, creştinismul românesc a rămas în spaţiul ortodoxiei bizantine iar, pe de altă parte, cancelariile voievodale şi bisericeşti au folosit multă vreme limba slavonă şi alfabetul chirilic. În paralel, au fost elaborate şi documente şi publicaţii scrise în limba română folosindu-se alfabetul chirilic.

În Ţările Române s-a folosit scrierea chirilică timp de cel puţin 500 de ani, respectiv între secolele XIV şi XIX. Cu acest sistem de scriere au fost publicate cărţi şi s-au elaborat documente care, împreună, constituie în prezent un imens tezaur cultural istoric. Accesul la aceste surse de informaţie rămâne o necesitate culturală, dar a devenit o problemă după ce, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a trecut la alfabetul latin.[1] În mod practic, în prezent există prea puţine persoane care mai pot citi asemenea scrieri, iar accesul la textele chirilice este făcut cu ajutorul unor specialişti paleografi.[2]

Prezentul „Abecedar" îşi propune să ofere celor interesaţi posibilitatea de a se alfabetiza pentru citirea documentelor şi publicaţiilor tipărite şi scrise de mână în limba română cu vechiul alfabet chirilic, pentru a putea accede nemijlocit la vechi informaţii referitoare la istoria culturii, ştiinţei şi tehnicii în spaţiul românesc.

---

[1] După o campanie de cca. două decenii desfăşurată de intelectualitatea epocii, şi după unele reuşite importante, scrierea chirilică a fost înlocuită cu scrierea latină în Ţara Românească în anul 1857 (v. „Eforia Instrucţiunii Publice", în *Jurnalul*, nr. 1039 din 14 iunie 1857, cf. *Culegere de tot felul de scrisoare*, pp. 1-3) şi apoi în Principatele Unite între anii 1860-1862 în vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza (v. Henri Stahl şi Damian P. Bogdan, *Manual de paleografie slavo-română*, pp. 11 şi 27).

[2] Paleografie, de la cuvintele greceşti *παλαιός*, *palaiós*, = vechi + γράφειν, *graphein*, = a scrie.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Expunerea şi demonstraţiile privind identificarea şi citirea literelor şi a cuvintelor scrise cu alfabet chirilic de tipar sau de mână se bazează pe următoarele:

- *Abecedarul* prezent este destinat învăţării fără profesor a citirii textelor chirilice tipărite şi a documentelor scrise de mână.
- Textul de bază utilizat ca material de studiu în Partea I şi Partea a II-a ale *Abecedarului* este Regulamentul vamal al Valahiei din anul 1830.[3] A fost ales acest document deoarece a oferit avantajul de a se fi păstrat în arhive atât manuscrisul original cât şi versiunea tipărită în epocă, situaţie ce a permis elaborarea unei tabelaţii (v. Partea a III-a) în care se prezintă pe rând câte trei fragmente comparative care au acelaşi conţinut, dar au trei forme grafice: chirilică de tipar, chirilică de mână şi transliterare cu alfabet latin.
- Materialul didactic din Partea a II-a este prezentat pe secţiuni specifice fiecărei litere chirilice, iar ordinea de prioritate a literelor a fost determinată de două criterii majore: (i) frecvenţa fonemelor în limba română[4] şi (ii) gradul de dificultate prezentat de fiecare literă şi exprimat, cel mai adesea, prin forme grafice multiple sub care apar acestea pe rând, deasupra rândului şi sub rîndul de scriere. Se prezintă, astfel, mai întâi vocalele în ordinea *e, i, u, a, o* după care urmează consoanele în ordinea *t, r, s, l, n, c,* etc. Aşadar, nu a fost urmată ordinea alfabetică, importantă şi ea sub aspect informativ, dar subclasată metodologic de criteriile prezentate, precum şi de alte două motive: pe de o parte, scopul acestui manual se adresează unui cititor care nu cunoaşte alfabetul chirilic şi îi este indiferentă ordinea literelor într-un abecedar, iar pe de altă parte, o prezentare a literelor chirilice după alfabetul latin ar fi complicat lucrurile, deoarece unele grafeme româneşti au corespondenţe de identitate fonică cu două-trei grafeme chirilice diferite. Pe lângă toate acestea, în scrierea chirilică există grafeme simple care exprimă diftongi sau sunete asociate pe care le-am prezentat în continuarea fonemului de început. De exemplu, diftongul chirilic „ea" urmează după litera „e". Literele *ă,â,î* au fost prezentate după litera „a".

La prezentarea didactică a fiecărei litere scrise de mână s-a urmat un plan de expunere ce cuprinde următoarele aspecte:

Litera titlu, de tipar, în formula dublă de expresie latină/expresie chirilică (de exemplu: LITERA „B"/Б);

Formele manuscrise ale literei (de exemplu: „b"/ „b"/);

Exemplificarea distinctă a fiecărei forme manuscrise cu suficiente cuvinte individuale ce conţin asemenea forme, pentru a consolida vizual percepţia şi memorarea;

Riscuri de confuzie a formei de literă prezentată, comparativ cu alte litere chirilice manuscrise.

- Prezentarea în Partea a IV-a a numeroase fragmente de text chirilic manuscris, preluate din documente de diverse stiluri grafice şi din diferite epoci istorice, însoţite de transliterarea acestora cu alfabet latin.

---

[3] Arhivele Naţionale, Bucureşti, Fond: Visteria Ţării Româneşti, dos. 12(56)/1830, doc. *Condiţii pentru vama Prinţipatului Valahii...*, versiunea manuscrisă la ff. 35-45 şi versiunea tipărită (două exemplare) la ff. 70-74 şi 77-81.

[4] Dimitrie Macrea, „Frecvenţa fonemelor în limba română", în: *Dacoromania. Buletinul Muzeului Limbei Române*, Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, Vol. X, nr. 1/1938-1941, pp. 39-41.

Formula de a prezenta fragmente de text şi nu rânduri întregi sau documente întregi a determinată de două motive. (i) Cele mai multe documente istorice au un format mai mare de suprafaţa paginii unei cărţi moderne iar încadrarea în pagină ar fi redus literele sub limita posibilităţii de citire liberă. (ii) Cele mai multe feluri de scriere au literele atât de mici încât citirea se face numai cu lupa, iar reproducerea textului în acest manual a impus măriri ale imaginii cuprinse între 125-150% sau mai mult, iar pachetele de text astfel mărite nu ar fi încăput în pagină. Totuşi, acolo unde a fost posibil s-au folosit şi mici pachete de text.

- La transliterarea textelor am aplicat principiul „citeşte cum e scris", adică s-a respectat *litteram* corespondenţa dintre textul chirilic şi textul scris cu alfabet latin, evitându-se corelarea regulile gramaticale moderne. Din acest motiv, scrierea transliterată a fost marcată de ghilimele („ "). De exemplu:

„Izvoarăle"/ „Moldaviia"/ ,

În situaţia în care unele cuvinte din textul chirilic apar cu litere lipsă (= economie de spaţiu prin contracţie şi trunchiere), transliterarea latină a fost completată cu acele litere puse între paranteze patrate, [ ]. De exemplu:

„plaiuril[o]r"/ 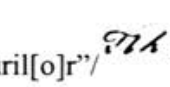 „sept[emvrie]"/ 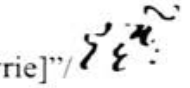

La fel s-a procedat în cazul literelor şterse prin degradarea textului. Exemplu:

„vă[mi]le"/ 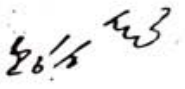

- Caracterul exclusiv didactic al acestui manual şi dorinţa de a nu încărca volumul cărţii cu informaţii inutile pentru începătorii în citirea scrierii chirilice româneşti nu au impus citarea surselor privind documentele istorice utilizate, dar a fost inclusă o listă a principalelor publicaţii de referinţă, socotindu-se că acestea pot servi şi ca bibliografie suplimentară pentru cei interesaţi.

ETAPELE DECRIPTĂRII UNUI TEXT CHIRILIC

Cititorul român interesat să înveţe scrierea chirilică o poate face în mai multe feluri. Practica didactică tradiţională a avut la bază exerciţii nemijlocite pe scrieri de epocă, sau pe albume de documente paleografice studiate sub îndrumarea unui profesor.

În *Abecedarul* de faţă accentul procesului de instruire este mutat, în sensul că se porneşte de la un cititor exersat şi foarte bun cunoscător al alfabetului latin, care trebuie să fie ajutat să acceadă fără profesor la alfabetul chirilic şi la scrierile româneşti de acest fel. Pentru aceasta sunt necesare câteva etape.

Etapa I: învăţarea alfabetului chirilic românesc de tipar

Alfabetul chirilic românesc are 43 de litere (grafeme) de tipar, dar o bună parte dintre acestea apar sub două sau mai multe forme grafice pentru acelaşi sunet (fonem) sau, în alte cazuri, în funcţie de context, grafemul exprimă două sunete diferite. Această situaţie duce la existenţa a nu mai puţin de 52 grafeme chirilice de tipar. La numărul de litere se adaugă un număr de 15 semne diacritice moştenite din scrierea slavonă, dar care, de cele mai multe ori, nu mai au nicio semnificaţie în scrierea românească.

Aceste grafeme şi corespondenţa lor cu alfabetul latin trebuie să fie cunoscute, deoarece apar fără nicio regulă în textele chirilice româneşti, uneori în formă diferită în unul şi acelaşi cuvânt.

Etapa II: Familiarizarea cu citirea textelor chirilice tipărite

Învăţarea şi deprinderea de a citi textele chirilice tipărite au două avantaje:

- se deschide accesul la lucrări tipărite în acest sistem alfabetic;
- se facilitează învăţarea scrisului de mână deoarece numeroase litere scrise de mână au un aspect asemănător sau uşor deductibil în raport cu literele de tipar.

Detalii şi exerciţii privind citirea textelor chirilice tipărite sunt prezentate în Partea I a acestui manual.

Etapa III: Învăţarea unui singur stil de scriere manuală

Cea mai bună cale de a deprinde citirea scrierilor chirilice de mână este aceea de a învăţa pentru început să citim cu siguranţă şi fără poticniri un singur fel de scris, care devine în acest mod scrisul nostru propriu, scrisul de referinţă în comparaţie cu alte scrisuri de mână. Dacă nu dobândim această abilitate, nu avem reper de comparaţie şi analiză pentru decriptarea altor scrieri de mână. Acesta este motivul pentru care trimit cititorul să studieze pe rând Partea a II-a şi Partea a III-a ale acestui manual, redactate pe baza Regulamentului vamal al Valahiei din anul 1830, prezentat în acest volum didactic în decupaje comparative din versiunile manuscrisă, tipărită şi transliterată în alfabet latin. Vom vedea acolo că insistenţa studierii unui singur tip de scriere de mână ne va conduce la uşurinţa de a citi acel scris ca şi când ar fi fost scris de propria noastră mână şi ar fi izvorât din propriile noastre gânduri. De aici şi până la a citi un al doilea tip de scriere de mână a rămas un pas foarte mic.

Etapa IV: Decriptarea şi citirea curentă ale unui al doilea tip de scris de mână

Familiarizarea cu un al doilea tip de scriere de mână se face treptat, printr-o abordare pas, uneori chiar literă cu literă, după cum urmează:

- Identificarea şi citirea cuvintelor scurte – de regulă, cuvinte izolate având 2-3 litere, ar fi cuvintele „şi", „în", „pe", „ale", „tot" etc. - pentru a vedea cum sunt scrise diferitele cunoscut fiind că şi în cuvintele mai lungi acele litere vor fi scrise la fel de acelaşi scrib;
- Identificarea şi citirea unor grupuri de litere învecinate, care se leagă între ele prin grafologice proprii autorului scrierii;
- Identificarea „neglijenţelor" pe care şi le-a permis autorul scrierii în exprimarea rapidă a unor litere, a unor semne diacritice (în special isonul şi trema, care pot fi confundate unele litere), a unor prescurtări sau apoziţii (formule interpuse);
- Identificarea vecinătăţilor confuze ale unor grupuri de litere care, alăturate, pun probleme de citire corectă.
- Identificarea formelor de prescurtare a unor cuvinte.

După parcurgerea cu răbdare a acestor aspecte, se poate trece la decriptarea şi citirea unui de al doilea text scris de mână. Folosirea unei lupe este o procedură curentă la citirea textelor chirilice, ţinând cont de faptul că multe litere şi chiar multe scrieri sunt miniaturizate până la confuzie vizuală.

Etapa V: Citirea altor texte scrise de mână

Procedura parcursă la cel de al doilea tip de scriere se va repeta de fiecare dată când avem de citit un alt text şi un alt fel de scriere chirilică românească de mână. Pentru această etapă, propunem cititorului Partea a IV-a a acestui manual, unde sunt prezentate extrase din diferite documente istorice cu stiluri diferite de scriere manuală.

1.1. Alfabetul chirilic românesc de tipar

şi valoarea sa fonetică în transliterare latină

În forma sa clasică, alfabetul chirilic românesc de tipar se prezintă în tabelul de mai jos.

Litera	Nume	Latin	Litera	Nume	Latin	Litera	Nume	Latin
Аа	Az	a	Оо	On	o	Ъъ	Ior	ă, ŭ
Бб	Buche	b	Пп	Pocoi	p	Ыы	Ieri	î, ĭ, ŭ
Вв	Vede	v	Рр	Râță	r	Ьь	Er	ă, ŭ, ĭ
Гг	Glagol	g	Сс	Slovă	s	Ѣѣ	Iati	ea
Дд	Dobru	d	Тт	Tferdu	t	Юю	Iu	iu
Єє	Est	e	Уу оу	Ucu	u	Ꙗꙗ	Iaco	ia
Жж	Juvete	j	Ѹѹ	Ucu	u	Єє	Ie	ie
Ѕѕ	Zalu	dz	Фф	Fertă	f	Ѧѧ	Ia	ĭa, ea
Зз	Zemle	z	Хх	Heru	h	Ѫѫ	Ius	ĭ
Ии	Ije	i	Ѡѡ	Ot	o	Ѯѯ	Csi	cs
Іі	I	i	Шшщ	Ștea	șt	Ѱѱ	Psi	ps
Кк	Kaku	c, k	Цц	Ți	ț	Ѳѳ	Thita	th, ft
Лл	Liude	l	Чч	Cervu	č	Vv	Ijița	i,u
Мм	Mislete	m	Шш	Șa	ș	Ѣѣ	În	în
Нн	Naș	n				Ѫѫ	Gea	ġ

Întregul sistem de corespondenţă grafică dintre alfabetul latin şi alfabetul chirilic românesc se poate prezenta într-o formulă sistematizată după cum urmează (cu explicaţia: litere latine marcate de ghilimele/litere chirilice boldate, ca în exemplul „ă”/Ъ).

§. Litere chirilice cu formă unică atât pentru litera mare cât şi pentru litera mică:

„ă”/Ъ „b”/Б „c”/К „k”/К
„d”/Д „e”/є „f”/Ф „g”/Г
„h”/Х „j”/Ж „l”/Л „m”/М „p”/П

„r”/Ρ „s”/ϛ „ş”/Ш „ţ”/Ц „v”/В

Când litera К chirilică este urmată de vocalele „e” sau „i”, grupul chirilic devine în
română „che” sau „chi”.

§. Litere chirilice cu forme grafice multiple:

„A”/И „a”/Α
„N”/Н „n”/Η
„o”/О „o”/Ѡ
„t”/Т „t”/Ш „z”/З „z”/Ζ
„i”/Η „ĭ”/Й „i”/І „i”/Ї „i”/Ѵ
„î”/Λ „î”/Ѫ „î”/ЪІ
„u”/ОѴ „u”/ОѴ „u”/Ѹ „u”/Ѹ „u”/Ꙋ „u”/Ѵ

§. Litere chirilice care exprimă două sunete (două foneme):

„dz”/Ѕ „ğ (dj)”/Ц
„č”(tş)”/Ч „č”(tş)/Ч „č”(tş)/Ч
„şt”/Щ „ps”/Ψ „cs”/Ѯ „x”/Ѯ „th”/Ѳ
„ia”/ꙗ „ia”/Ꙗ „ia”/Ѧ „ia”/Ѩ „ia”/Ѭ
„ea”/Ѣ „ea”/Ѣ
„ie”/Ѥ „iu”/Ю

Litera chirilică „ğ”(dj)/Ц din acest grup, urmată de „i” sau „e” se citeşte, după caz, „gi” s
„ge”.

Litera chirilică „č”(tş)”/Ч - scrisă şi ca „č”/Ч - aflată în acest grup, urmată de „a”, „e” s
„i” se citeşte „cea”, „ce” sau „ci” în funcţie de literele care urmează. De exemplu, „cea”/Ч Α, „ce”
Ч Є „ci”/Ч И.

§. Grafeme chirilice care nu au întotdeauna valoare fonetică

Unele litere chirilice nu au întotdeauna valoare fonetică, dând mai degrabă o tonalitate specifică consoanei după care urmează. Așa sunt **ь** (er), **ꙋ** (paieric), și, uneori, **ъ** (ior) sau, câteodată, **ЪI** (ieri) care înmoaie sau, după caz, întăresc consoana după care urmează nuanțând-o în mod frecvent spre „ă", „î" „î" sau „ŭ". De exemplu:

ь (er): „domn"/ **до́мнь**; „sufletelor"/ **сꙋ́флетелорь** „el"/ єль

ъ (ior): „tarif"/ **та́ри́фъ**

ꙋ (paieric): „dăruit„/ **дъръꙋ́итꙿ**; „acest"/ **а̂чѣстꙿ**

1.2. Semnele diacritice ale scrierii chirilice

Scrierea chirilică utilizată în limba slavonă are numeroase semne diacritice (prosodii) dintre care unele au fost preluate și în scrierea chirilică românească dar, în cea mai mare parte, și-au pierdut sensul de origine, fiind reduse la o simplă ornamentație grafică a textului.

Tabel – Semnele diacritice

DENUMIRE	FORMA
Accent ascuțit [oxia]: se aplică deasupra vocalelor tonice și semnifică ridicarea tonului.	/
Accent grav [varia]: pus pe vocala ultimei silabe sau deasupra ultimei vocale, arată coborârea tonului.	\
Dublu accent [chendima]: era folosită în aceeași situație cu accentul grav.	` `
Spirit lin [= psili]: simplă ornamentație grafică.	’
Spirit aspru [dasia]: simplă ornamentație grafică.	•
Ieric: așezat deasupra cuvântului, de cele mai multe ori între două consoane, marchează absența literei „ier" neintens, **ь**.	∫
Ifen: arc subscris, folosit rar pentru a marca diftongii.	◡
Interpunctuație: două puncte așază slovocifrele unui număr complex între puncte despărțitoare. Uneori marchează prescurtările unor cuvinte. Alteori marchează inserțiile de completare a textului inițial.	:
Interpunctuație: Adesea, punctul unic era folosit în mod arbitrar la scrierea chirilică, fără o valoare determinată; alteori punctul îndeplinea funcții grafice asemănătoare cu cele de azi.	•
Ison: se pune, de regulă, pe vocala inițială când accentul cade pe prima silabă; este frecvent folosit pe invocația simbolică. Adesea este înlocuit cu două accente ascuțite alăturate sau cu un semn curbat, orientat ușor spre dreapta.	ʼ// ʼʼ ⌒

DENUMIRE	FORMA
Paieric: se înscrie la umărul consoanei, marcând absenţa ierului mic (ѣ) sau a ierului mare (Ѣ); nu are valoare fonetică.	ѣ Ѣ
Titla: suprascrisă marchează slovocifrele dar este şi semn de prescurtare a unor cuvinte. La scrierea manuală apare uneori ca formă de exprimare a literei „t" aruncată deasupra rândului.	~
Trema: marchează uneori litera „i"/**Ї** pe rând. Cînd această literă este suprascrisă de titlă marchează slovocifra „zece": 10/ ї̃	¨
Vrahia: arc suprascris care marchează scurtarea unei vocale. Marchează în mod frecvent litera cu formele „i"/**Й** şi „i"/**Ї**	˘

Dintre acestea, cele mai frecvente în scrierea chirilică românească sunt titla (~),[5] isonul (᾽), trema (¨), vrahia (˘), accentul ascuţit (/) şi, mai rar, accentul grav (\ ) şi ifenul (-). Cunoaşterea prosodiilor este necesară pentru a elimina tentativa de a le considera litere.

1.3. Numerele chirilice tipărite

(slovocifrele)

În scrierea chirilică veche, numerele până la 999 sunt scrise cu ajutorul unor litere marcate în partea de sus cu semnul numit titlă (~). Litera care exprimă miile este marcată în faţă cu o titlă oblică, barată la mijloc de două linii secante scurte, ≠ . Corespondenţa dintre acest sistem numeric şi numerele arabe este prezentată în tabelul de mai jos.

а 1	в 2	г 3	д 4	є 5	ѕ 6	з, ʒ 7	и 8	ѳ 9
і 10	к 20	л 30	м 40	н 50	ѯ 60	о 70	п 80	ч, ҷ 90
р 100	с 200	т 300	у 400	ф 500	х 600	ѱ 700	ѿ 800	ц, ҵ 900
≠ а 1000	≠ в 2000	≠ г 3000	≠ д 4000	≠ є 5000	≠ ѕ 6000	≠ з, ʒ 7000	≠ и 8000	≠ ѳ 9000

5 Cuvântul „titla" (slavon, *титло*, din gr. τίτλος) este un semn diacritic în scrierea chirilică şi are aceeaşi formă cu „tilda" din scrierea latină.

Pentru scrierea numerelor în sistemul de numerotare chirilică, slovocifrele se înscriu în ordine firească: mii, sute, zeci, unităţi, excepţie făcând seria de numere de la 11 la 19 care se scriu invers: „11"/ѦЇ, „15"/ЄЇ etc. De exemplu, anul de la facerea lumii 7163 se scrie cu slovocifre în felul următor:

҂ ꙁ҃рѯг

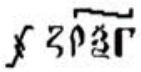

În mod similar, anul 1765 d. Hr. se scrie în felul următor:

҂ аѱѯє

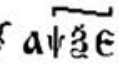

Pentru zecile de mii se folosesc slvocifrele din seria 10-90, în faţa cărora se aşază titla oblică tăiată de secanta dublă, ҂. De exemplu, numărul 40200 se scrie: ҂ мс.

Pentru înţelegerea referinţelor calendaristice este important de ştiut faptul că în documentele istorice se folosesc două concepte: „anul de la naşterea lui Iisus Hristos" şi „anul de la facerea lumii" care apare uneori ca „anul de la zidirea lumii".

Primul concept, respectiv „anul de la naşterea lui Iisus Hristos" coincide cu anul calendaristic obişnuit, folosit şi în zilele noastre. Cel de al doilea concept, respectiv „anul de la facerea lumii" are o întindere cronologică mult mai mare, deoarece se consideră că Mântuitorul s-a născut în anul de la facerea lumii 5509, luna decembrie, ziua 25. Aşadar, vom găsi ani de la facerea lumii precum 7254, 7302 etc. Pentru aducerea acestor valori calendaristice în calendarul curent este important să se ştie că în tradiţia bisericii creştine anul calendaristic bisericesc a început întotdeauna la 1 septembrie şi s-a încheiat la 31 august. Aşadar, transpunerea „anului de la facerea lumii" în anul calendaristic curent se face scăzând din acea valoare 5508 ani dacă luna menţionată în document este înainte de 1 septembrie sau 5509 ani dacă luna menţionată este după această dată. De exemplu: „anii de la facerea lumii 7266 martie 10" devin 7266 – 5508 = 1758 martie 10. Altfel, „anii de la zidirea lumii 7302 noiembrie 23" devin 7302 – 5509 = 1793 noiembrie 23.

1.4. Exerciţii de citire a cuvintelor tipărite

„Agie"/ А҆ѱі́е „Aşijderea"/ А҆ши́ждерѣ „Aprilie"/ А҆при́лїе

„Asemenea"/ А҆се́менѣ „Austrii"/ А҆ꙋстрїи̑ „Avgust"/ А҆вгꙋ́ст

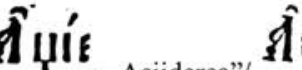

„acea"/ а҆чѣ̀ „aceasta"/ а҆ча́ста „aceasta"/ а҆чѣ́ста „aceia"/ а҆че́ѧ

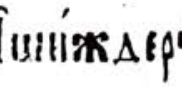

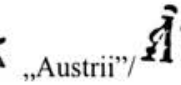

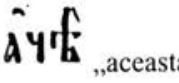

„acolo"/ а҆колѡ̀ „acum"/ а҆кꙋ́м „adecă"/ а҆́декъ „avea"/ а҆вѣ̀

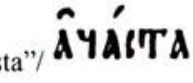

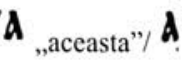

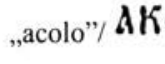

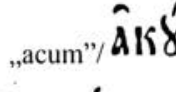

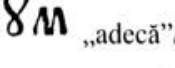

„Brăila"/ Бръи́ла „Bucureşti"/ Бꙋкꙋре́щи̑

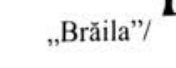

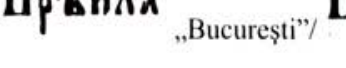

„banii"/ ба́нїй „băuturi"/ бъꙋтꙋ́рй „bileturile"/ биле́тꙋриле

„bivol"/ би́вол „boi"/ бо́й „brânza"/ брѫ́нза

„Caimacanul"/ Канмака́нꙋл „Calafatu"/ Калафа́тꙋ

„Călăraşi"/ Кълъра́шй „Câmpina"/ Кѫ́мпина

„ca"/ ка „cantar"/ канта́р „catâr"/ катѫ́р „cară"/ ка́ръ

„caprele"/ ка́преле „carantină"/ каранти́нъ

„Cei"/ Че́й „Cerneţu"/ Черне́цꙋ „Cetate"/ Чета́те

„ce"/ че „cea"/ чѣ „ceilalţi"/ чейла́лцй „cele"/ че́ле „cerceta"/ черчета

„Divan"/ Дива́н „Domneşti"/ Домне́щй „Dunăre"/ Дꙋ́нъре

„dar„/ да́р „dator"/ дато́р „dânşii"/ дѫ́ншїй „de la"/ дела

„despre"/ деспре „deschidere"/ дески́дере „din"/ дин „doi"/ до́й

„dooă"/ до́ѡъ „dovada"/ дова́да „dreptate"/ дрепта́те

„Europa"/ Єврѡ́па „Eşirea"/ Єши́рѣ „ei"/ є́й „ernează"/ єрнѣ́зъ

„ese"/ є́се „este"/ є́сте „eşi"/ єшѝ

„face"/ фа́че „faţă"/ фа́цъ „fără"/ фъръ „furajul"/ фꙋра́жꙋл

„fieşcăriia"/ фїешкъ́рїѧ „fiind că"/ фїи́нд къ „feliu"/ фе́лю

„Ghenarie"/ Гена́рїе „Ghermaniia"/ Ге́рманїѧ „Ghiurghiuvu"/ Гюргю́вꙋ

„Graniţă"/ Гра́ницъ „graniţile"/ гра́ницилe „găsi"/ гъсѝ

„hotar„/ „hotărî”/ „hrană”/ 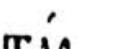

„hrisoave”/ 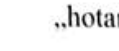 „hazneaoa”/

„Izvoarăle”/ „Ispravnicii”/

„Isprăvnicaturi”/ „iscălească”/ 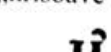

„Iar”/ 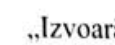 „iar”/ 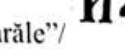

„iarăşi”/ „iasă”/

„iasaccii”/ 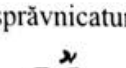

„iubi”/ „îi”/ 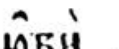 „în”/

„întâiu”/ 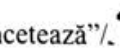 „începutul”/

„încetează”/ 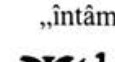 „încheiat”/ „încoaci”/

„întâmpla”/ 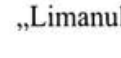 „întâmplare”/ 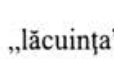

„Judeţ”/ „judecată”/ 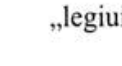 „jumătate”/ 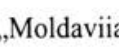

„Limanul”/ „Logofeţi”/ 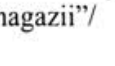 „lor”/ 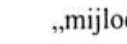

„la”/ 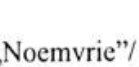 „lăcuinţa”/ „lâna”/ 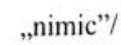 „lângă”/ „leat”/

„legiuire„/

„nici”/ **НИ́ЧЙ** „numele”/ **НЎМЕЛЕ**

„Oae”/ **О҆АЕ** „Oile”/ **О҆ИЛЕ** „Ori”/ **Ѡ҆РЙ**

„ori”/ **ѠРЙ** „om”/ **Ѡ҆М** „oameni”/ **ѠА́МЕНЙ** „obiceiu”/ **ѠБИЧЕ́Ю**

„oboarele”/ **ѠБОА́РЕЛЕ** „oerit”/ **Ѡ҆ЕРИ́Т** „oraşul”/ **Ѡ҆РА́ШЎЛ**

„Pravilă”/ **ПРА́ВИЛЪ** „Prinţipat”/ **ПРИНЦИПА́Т**

„pagubă”/ **ПА́ГЎБЪ** „parale”/ **ПАРА́ЛЕ** „parte”/ **ПА́РТЕ** „patru”/ **ПА́ТРЎ**

„până”/ **ПѦ́НЪ** „pecetea”/ **ПЕЧЕ́ТЪ** „pune”/ **ПЎНЕ** „pentru”/ **ПЕНТРЎ**

„peste”/ **ПЕ́СТЕ** „plaiuri”/ **ПЛА́Ю҆РЙ** „plata”/ **ПЛА́ТА**

„Rossiia”/ **РШСІ́Ѧ** „rădicata”/ **РЪДНКА́ТА** „rămâne”/ **РЪМѦ́НЕ**

„răvaş”/ **РЪВА́Ш** „râmători”/ **ҀѦМЪТС́РЙ** „ridice”/ **РИДНИ́ЧЕ** „raia”/ **РАѦ**

„Săcuenii”/ **СЪКЎЕ́НІЙ** „Septemvrie”/ **СЕПТЕ́МВРІЄ**

„Silistra”/ **СИЛІ́СТРА** „Spătărie”/ **СПЪ́ТЪРІЄ** „Schelă”/ **СКЕ́ЛЪ**

„săptămână”/ **СЪПТЪМѦ́НЪ** „sânt”/ **СѦ́НТ** „schimb”/ **СКИ́МБ**

„sarea”/ **СА́РѢ** „sau”/ **САЎ** „săpunul”/ **СЪПЎНЎЛ** „sută”/ **СЎТЪ**

„şapte”/ **ША́ПТЕ** „şi”/ **ШИ́** „şau (şi-au)”/ **ШАЎ**

„şăzând”/ **ШЪЗѦ́НД** „ştirea”/ **ШТИ́РѢ**

„Toţi”/ **ТО́ЦЙ** „Toate”/ **ТО́АТЕ** „Turchiia”/ **ТЎРКІ́Ѧ**

„tae”/ **ТА́Е** „tarif”/ **ТАРИ́ФЪ** „taxa”/ **ТА́҂А** „toată”/ **ТО́АТЪ**

„totul”/ то́тꙋл „trage”/ тра̀це „transportul”/ транспо́ртꙋл

„tranzit”/ транзи́т „treacă”/ трѣ́къ „trebue”/ тре́бꙋе

„ţara”/ ца́ра „ţie”/ ці́е „ţinea”/ цинѣ̀ „ţigae”/ цига́е

„una”/ оўна „unde”/ оўнде „unii”/ оўнїй „urma”/ оу̑рма̀

„următoarea”/ оу̑рмътоа́рѣ

„Valahiia”/ Вала́хїѧ „Vameşii”/ Ва́мешїй „Vistierie”/ Вистїері́е

„vale”/ ва́ле „vamă”/ ва́мъ „vechiul”/ ве́кюл „vătaf”/ въта́ф

„vânzare”/ вѫнза́ре „veniturile”/ вени́тꙋриле „vii”/ ві́й

„viclenie”/ викленіе „viitoare”/ вїито́аре „vinde”/ ви́нде

„vinul”/ ви́нꙋл „vitele”/ ви́теле „voi”/ воѝ „vrea”/ врѣ́

„Zâmnicea”/ Зѫмни́чѣ „zeciuială”/ Зечюѧ́лъ „zile”/ Зи́ле

„zahereaoa”/ Захерѣ́ѡа „zalhanale”/ Залхана́ле

1.5. Exerciţii de citire a textelor chirilice de tipar

1.5.1. Extrase din Regulamentul vamal al Valahiei pe anul 1830

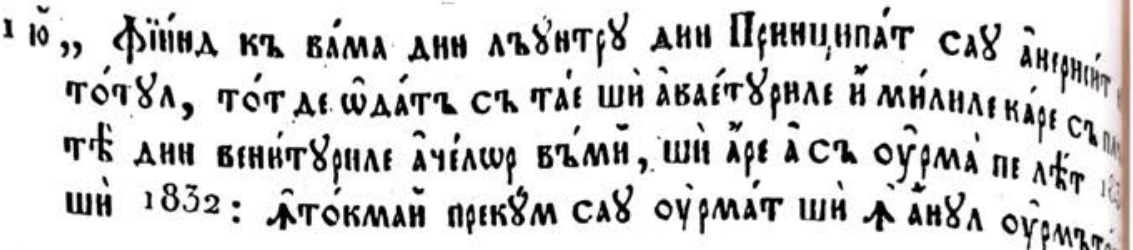

„**1-iu**: Fiind că Vama din Lăuntru din Prinţipat s-au anerisit cu totul, tot deodată să tae şi avaeturile i milile care să plătea din veniturile acelor vămi, şi are a să urma pe leat 1831 şi 1832: întocmai precum s-au urmat şi în anul următoriu."

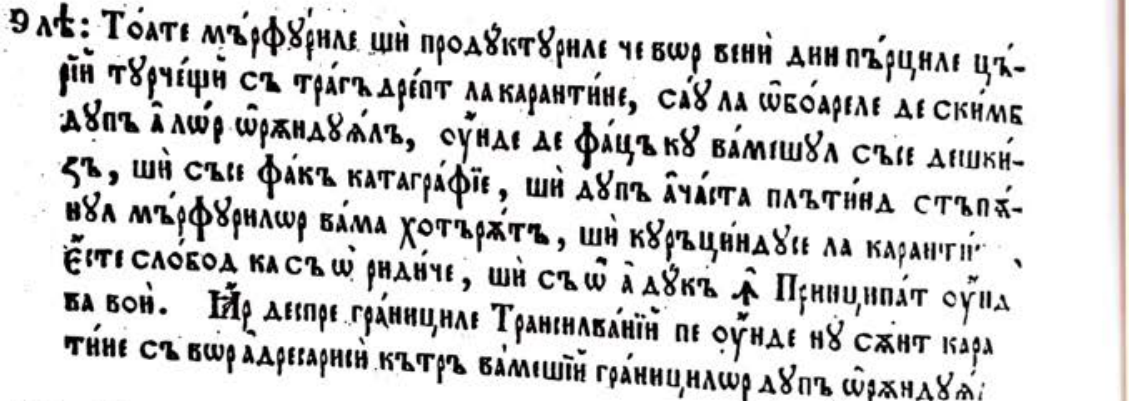

„**9-lea**: Toate mărfurile şi producturile ce vor veni din părţile ţării turceşti să tragă drept la carantine, sau la oboarele de schimb după a lor orânduială, unde de faţă cu vameşul să se deşchiză, şi să se facă catagrafie, şi după aceasta plătind stăpânul mărfurilor vama hotărâtă, şi curăţindu-se la caranti[ne], este slobod ca să o ridice, şi să o aducă în Prinţipat und[e] va voi. Iar despre graniţile Transilvanii pe unde nu sânt cara[n]tine să vor adresarisi către vameşii graniţilor după orânduia[lă]."

1.5.2. Extras din *Liturghie*, Buzău, 1702

„RÂNDUIALA
SFINTEI ŞI DUMNEZĂEŞTII
Liturghii, carea iaste aşa în Beseareca cea
Mare şi la Stagora
Preotul carele va să săvârşască dum-
nezăiasca Liturghie iaste datoriu
mai întâi să fie cu toţi înpăcat
şi să nu aibă nimica scârbă spre
nimeni; şi să-ş[i] apere inima de gânduri fi-
cleane cât va putea şi să ajune puţinel
decuseară şi a să trezi până la vreamea
Liturghiei.
Iară deacă soseaşte vreamea, să meargă să ia bla-
goslovenie dela cel mai mare şi să meargă
în beseareca şi de va fi şi diacon să să
închine."

1.5.3. Extras din *Pomelnic* editat de Mitropolia din Târgoviște, 1697

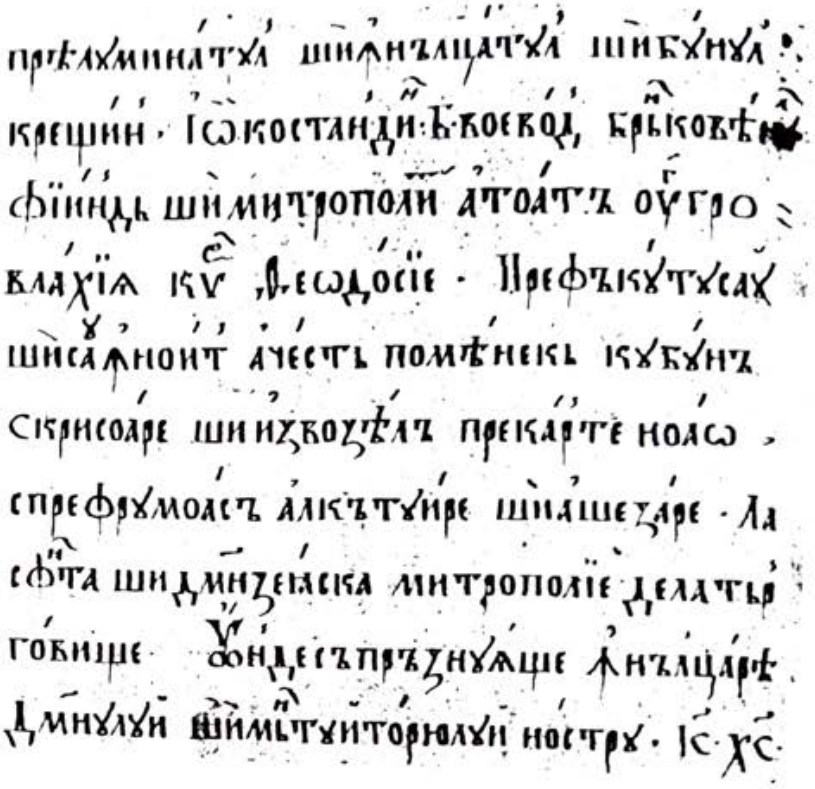

„...Prealuminatul și înălțatul și bunul
creștin Io Costandin B[asarab] Voevod Brâncoveanul,
fiind și mitropolit a toată Uggro-
vlahiia Kir Teodosie, prefăcutu-s-au
și s-au înnoit acest pomeanec cu bună
scrisoare și izvodeală pre carte noao
spre frumoasă alcătuire și așezare la
Sf[â]nta și d[u]mn[e]zeiasca Mitropolie de la Târ-
goviște unde să prăznuiaște Înălțarea
D[o]mnului și Mântuitoriului nostru Is Hs."

1.5.4. Extras din *Biblia de la Bucureşti*, 1688

„CĂTRĂ TIMOTEIU, CARTE TRIMISĂ A DO[U]A

Cap 1

Pavel apostolul lui Is Hs, pren voia lui D[u]mn[e]zău după făgăduinţa vieţii cei ce iaste în Hs Is. Lui Timoteiu iubitului fiiu, dar milă pace, dela D[u]mn[e]zău părintele şi Hs Is M-ul nostru. Mulţămesc lui D[u]mn[e]zău căruia slujăsc dela strămoşi, cu curată ştiinţă cum neîncetat am cia de tine pomenire la rugile meale zioa şi noaptea. Pohtind a te vedia, aducându-mi aminte de lacrămile tale, ca de bucurie să mă umplu. Aduce-re aminte luând de cia ce iaste întru tine, nefăţarnică credinţă, carea au lăcuit întâi în moaşă-ta Loida şi la maica ta Evnika şi adeverit sânt că şi întru tine. Pentru... "

1.5.5. Extras din *Liturghia mitropolitului Dosoftei*, Iaşi, 1679

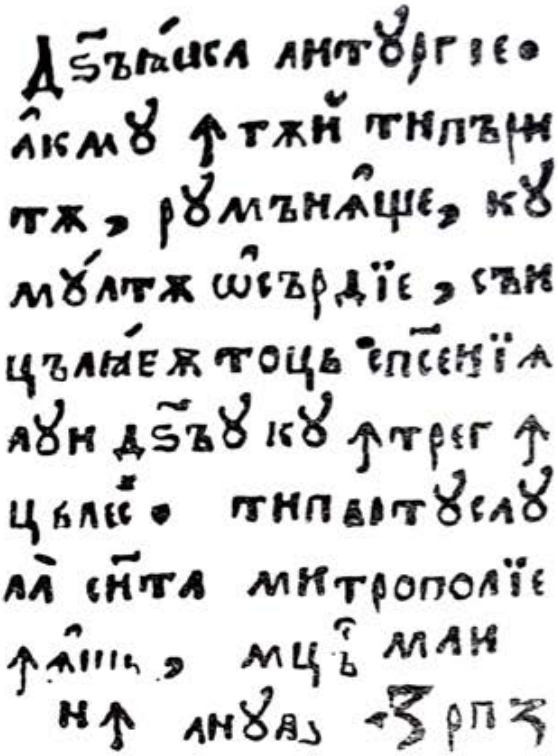

„D[umne]zăiasca liturghie
acmu întâi tipări-
tî rumăniaşte cu
multî osărdie să-n-
ţăliagî toţi sp[ă]seniia
lui D[umne]zău cu întreg în-
ţăles. Tipăr[i]tu-s-au
la S[fă]nta Mitropolie
în Iaşi, m[e]s[ea]ţă mai
nâ anul 7187."

1.5.6. Extras din *Noul Testament de la Bălgrad* (Alba Iulia), 1648

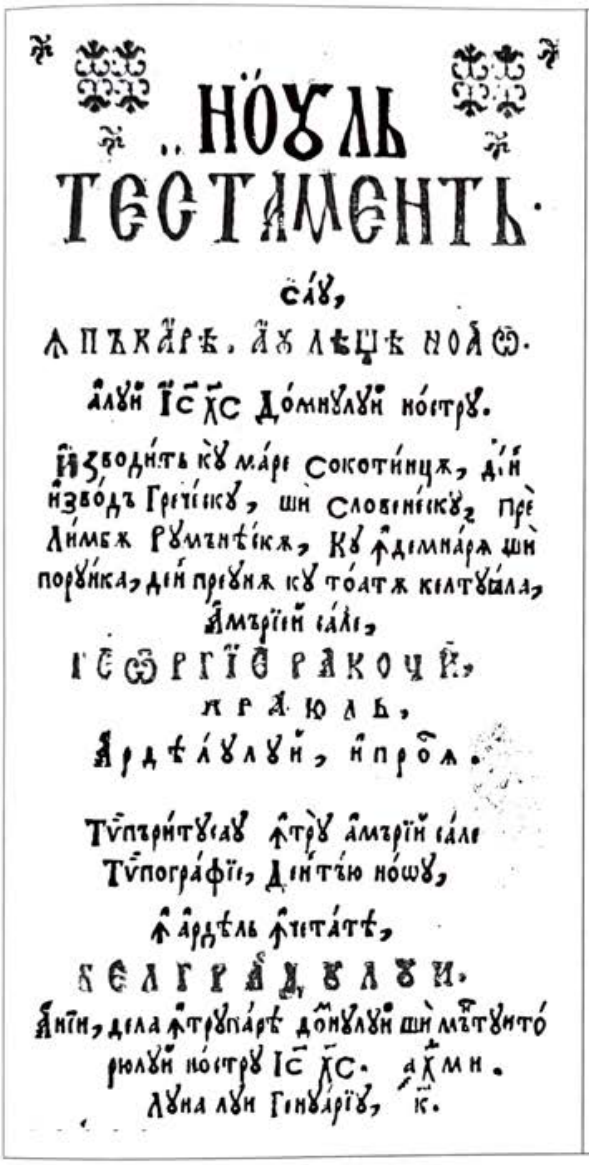

„NOUL

TESTAMENT

sau

ÎMPĂCAREA, au LEAGEA NOAO

a lui Is Hs Domnului nostru.

Izvoditã cu mare socotinţă, den izvod grecescu, şi slovenescu, pre limbî rumânească, cu îndemnaria şi porunca, denpreunã cu toatã cheltuiala, A Măriei Sale,

GHEORGHIE RACOCI[6]

Craiul,

Ardealului, i procia[7]

Tipăritu-s-au întru a Mării Sale Tipografie, dentăiu noou În Ardeal în cetatea

BELGRADULUI

Anii, de la întruparea Domnului şi Mântuitoriului nostru Is Hs. 1648. Luna lui Ghenuariu, 20."

[6] Gheorghe Rákóczi I, principe al Transilvaniei între anii 1630-1648.

[7] Formula „i procia" este un slavonism cu sensul „şi aşa mai departe" iar aici face referire la celelalte titluri nobiliare pe care le are Gheorghe Rákóczi I.

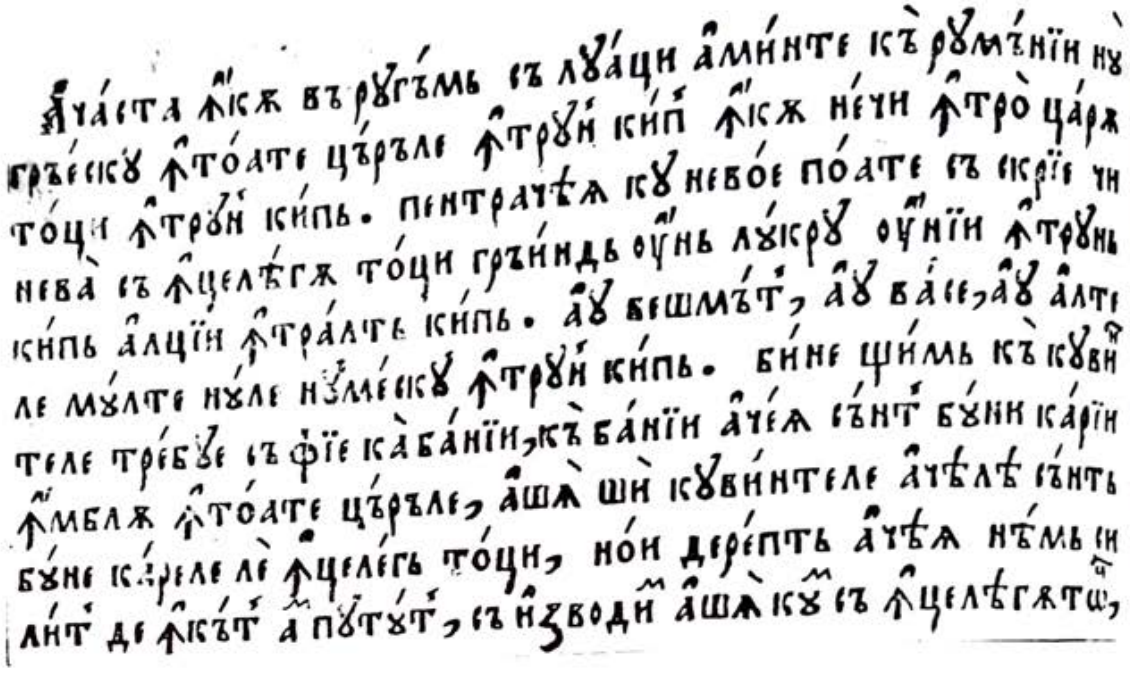

„Aceasta încă vă rugăm să luaţi aminte că rumânii nu grăescu în toate ţările într-un chip, încă neci într-o ţară toţi într-un chip. Pentr-aceaia cu nevoe poate să scrie cineva să înţeleagă toţi grăind un lucru unii într-un chip, alţii într-alt chip. Au veşmânt, au vase, au altele multe nu le numescu într-un chip. Bine ştim că cuvintele trebue să fie ca banii, că banii aceia sânt buni carii îmblă în toate ţările, aşa şi cuvintele acealea sânt bune carele le înţeleg toţi, noi derept aceaia ne-am silit de încât am putut, să izvodim aşia cum să înţeleagă toţ[i],"

1.5.7. Extras din *Carte românească de învăţătură*, Iaşi, 1643

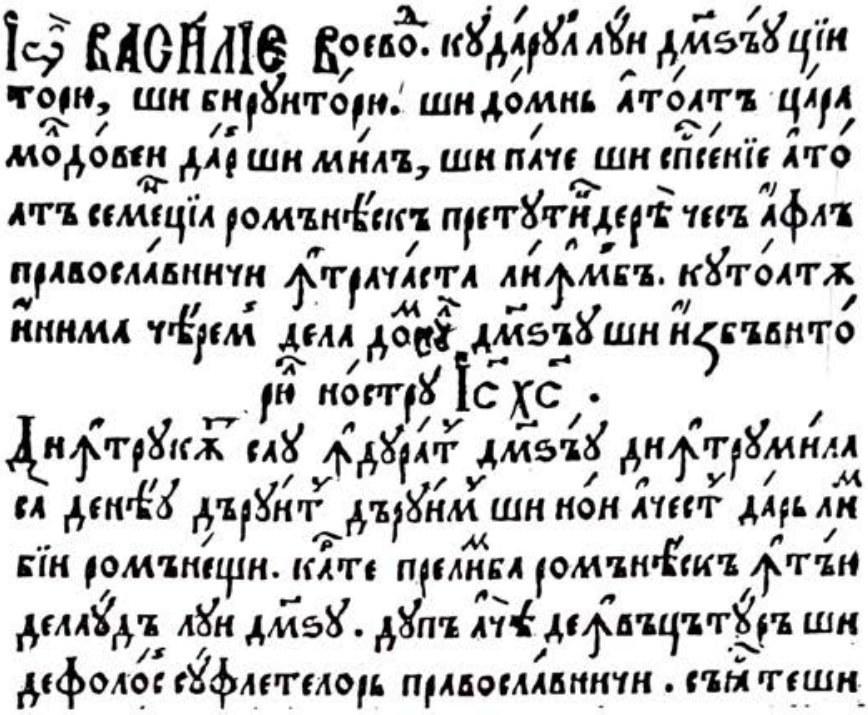

„Io VASILIE Voevod, cu darul lui D[u]m[ne]zău ţiitoriu, şi biruitoriu, şi domn a toată ţara Moldovei[,] dar şi milă, şi pace şi sp[ă]senie a toată semenţia românească pretutinderea ce să află pravoslavnici într-aceasta liîmbă, cu toatî inima cearem de la domnul D[u]m[ne]zău şi izbăvitoriul nostru Is Hs.

Diîntrucât s-au îndurat D[u]m[ne]zău diîntru mila sa de ne-au dăruit[,] dăruim şi noi acest dar limbii româneşti, carte pre limba românească întâiu de laudă lui D[u]m[ne]z[ă]u, după acea de învăţătură şi de folos sufletelor pravoslavnici, să easte şi..."

1.5.8. Extras din *Psaltirea românească* tipărită de Coresi, Braşov, 1570

„Cu mila lu[i] Dumnezeu cu dia-
con Coresi, deacă văzuiu
că mai toate limbile au cu
vântul lu[i] Dumnezeu î[n] limba
lor numai noi rumânii n-avăm,
şi Hs zise – Matei 109[8] – cine
ceteaşte să î[n]ţeleagî, şi Pavel
ap[o]s[to]l[ul] î[n]cî scrie la Corint – 155[9] –
că întru beseărecî mai vrâtos
cinci cuvinte cu î[n]ţelesul mi-
eu să grâesc ca şi alalţi să î[n]vă-
ţ decât untunearec de cuvin-
te neî[n]ţelease întralte limbi."

8 Matei, 24.15
9 I Corinteni, 14.19.

1.5.9. Extras din *Evangheliarul românesc* tipărit de Coresi, Braşov, 1560-1561.

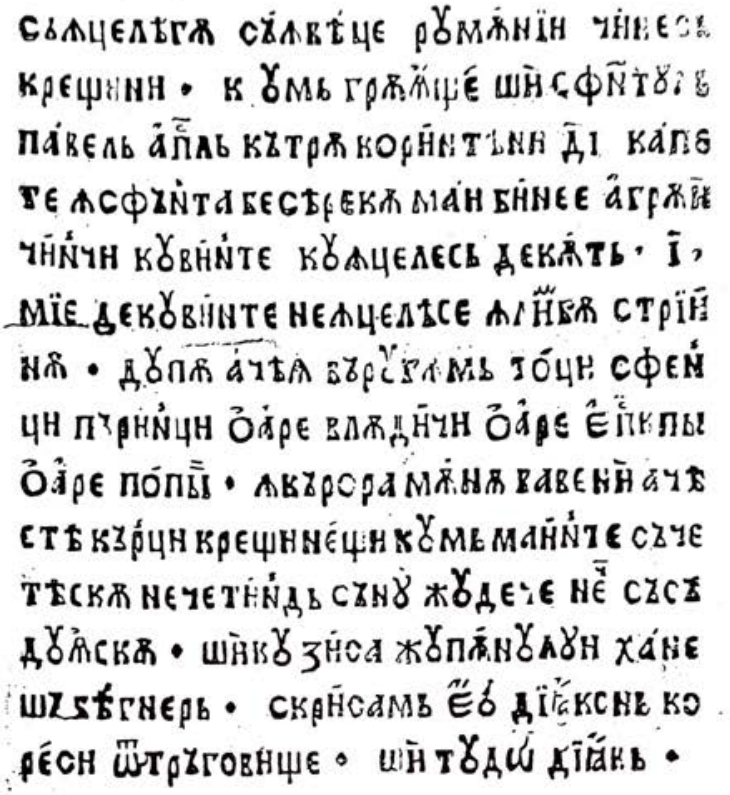

„Să î[n]ţeleagî să î[n]veaţe rumânii cine-s
creştini, cum grâiaşte şi Sf[â]ntul
Pavel ap[o]s[to]l cătră corinteani 14 cape-
te î[n] sfănta besearecî mai bine e a grâi
cinci cuvinte cu î[n]ţeles decât 10
mie de cuvinte neî[n]ţelease î[n] limbî strii-
nî. Dupî aceaia vă rugâm toţi sfen-
ţi părinţi oare vlâdici oare ep[i]sc[o]pî
oare popî, î[n] cărora mânî va veni acea-
stia cărţi creştineşti cum mainte să ce-
teascâ necetind să nu judece neci să su-
duiascî. Şi cu zisa jupânului Haneş
Beagner scris-am eu Diiacon Co-
resi ot Trăgovişte şi Tudor Diiac."

1.5.10. Extras din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, 1551/15

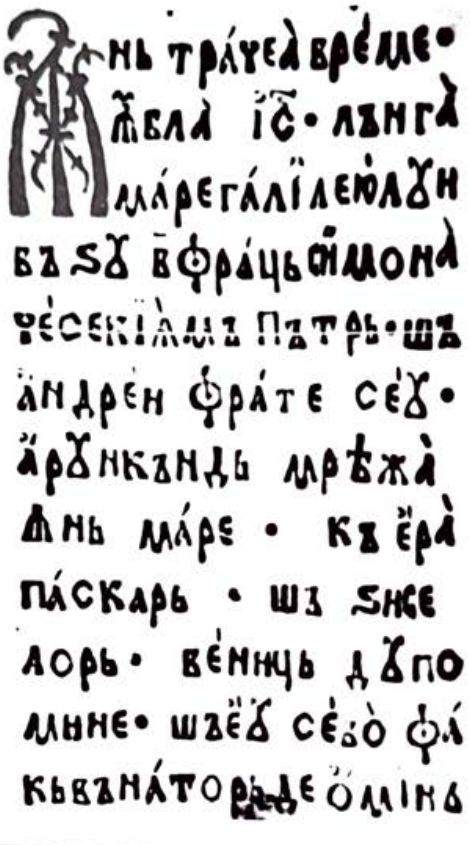

„În tracea vreme • îmbla **Is** • lângă mare galileiului vădzu 2 fraţi Simon ce se chiiamă Pătru şă Andrei frate seu • aruncând mreaja în mare • că era pascari • Şă dzise lor • veniţi dupo mine • şă eu se vo fac vânător omini.”

PARTEA a II-a

SCRIEREA DE MÂNĂ

Cititorul textelor cu scriere chirilică românească de mână va observa că asemenea manuscrise pun o serie de dificultăţi de citire, după cum urmează:

- De multe ori paginile de text nu sunt numerotate. La unele volume continuitatea paginilor este ghidată de însemnul numit *custode* sau *index*. Acesta poate fi un cuvânt întreg sau, alteori, un grup de trei litere identice cu cele care încep pagina următoare şi care sunt scrise în josul paginii precedente, sub sfârşitul ultimului rând, ca ghid de continuitate. Exemplu, o pagină marcată în partea dreaptă de jos cu segmentul de cuvânt „tran"/ 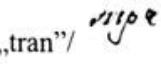 .... se continuă cu o pagină care începe cu cuvântul...„Transilvanii"/ 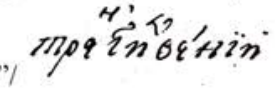
- Textele cu scriere chirilică românească au moştenit de la scrierea slavonă numeroase accente între care domină isonul (҃), trema (¨), accentul ascuţit (´) şi, mai rar, accentul grav (`), vrahia (˘) şi ifenul (‿).
- Citirea scrierii chirilice româneşti este îngreunată de prezenţa multor arhaisme şi a unor cuvinte ieşite din uz.[10]
- Până la introducerea alfabetului latin, limba română, precum şi regulile ortografice, ortoepice şi de punctuaţie nu erau fixate, existând forme variabile de scriere a cuvintelor.
- Diacul (grămăticul) nu avea obligaţia scrierii caligrafice, iar în secolul al XIX-lea caligrafia a dispărut de cele mai multe ori, apărând „scrisul rapid".
- Diacii concepeau textul pe grupuri de litere preconcepute, iar literele care complicau grafia erau aruncate deasupra rândului. De exemplu, cuvântul „cum" devenea „cu" având un „m" aruncat deasupra. Grupurile „tw" sau „te" şi chiar „tr" îl au adesea pe „t" aruncat.
- De cele mai multe ori există şiruri de cuvinte scrise de mână care nu sunt separate, nu au spaţii între ele, curgând în continuare, fără pauze.
- Se scria cu literă mica sau cu literă mare fără regulă, indiferent dacă acestea erau folosite la începutul cuvântului sau în interiorul acestuia ori la sfârşit.
- În scrierea chirilică de mână există numeroase prescurtări ale cuvintelor în care, de cele mai multe ori, sunt omise vocale sau părţi mari din cuvânt contându-se pe capacitatea cititorului de a deduce cu uşurinţă cuvintele din context. Prin aceste artificii grafice se obţinea rapiditate şi economie de spaţiu grafic. Alteori, prescurtările induceau o anumită doză de mister impusă de solemnitatea cuvintelor sacre.
- În cuprinsul textelor există, adesea, cuvinte slavoneşti, folosite în mod curent în epocă, precum: „ot"/ѠТ (de la), „za"/ЗА (pentru), „sin"/СНН (fiu), „i"/Н (şi) etc.

Pentru a putea percepe exemplele care urmează, se prezintă mai întâi corespondenţa dintre alfabetul latin şi alfabetul chirilic scris de tipar şi de mână.

---

[10] Cititorul interesat de cuvintele rare şi ieşite din uzul limbii române le va găsi în unele dicţionare dar şi în capitolele speciale de „Glosar" prezente la sfârşitul celor mai multe publicaţii istorice şi arhivistice încadrate în categoria „Ediţii de documente."

Tabel - Corespondenţa dintre alfabetul latin şi scrierea chirilică

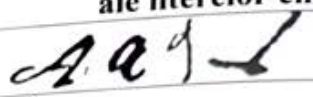

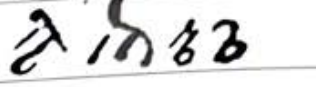

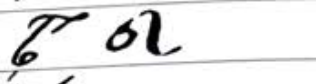

Alfabetul latin	Formele corespondente ale alfabetului chirilic de tipar	Formele corespondente ale literelor chirilice scrise de mână
A	И а	
Ă	Ъ	
Î, â	Ѧ j ъı	
-	Ь	
B	Б	
C, K	К	
(tş) Ce, ci	Ч ч	
D	Д	
Dz	Ѕ	Folosită mai ales ca slovocifră pentru numărul „6" aflat în poziţia unităţilor
E	Є є	
Ea	Ѣ ѣ	
F	Ф Ф	
G	Г	
Ğ	Ӌ	
H	Х	
I	Н Й І Ї Ѵ	
Ia	Ꙗ Ꙗ Ѧ Ꙗ І	
Ie	Ѥ	Nu apare la scrierea de mână
Iu	Ю	
J	Ж	

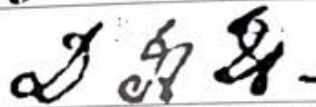

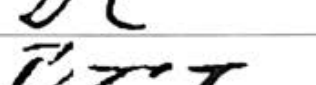

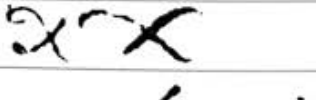

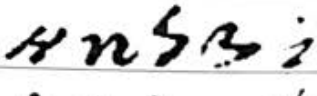

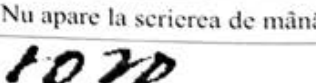

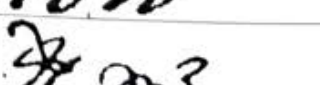

Alfabetul latin	Formele corespondente ale alfabetului chirilic de tipar	Formele corespondente ale literelor chirilice scrise de mână
L	Л	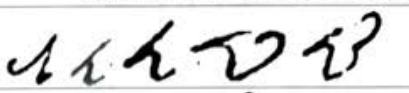
M	М	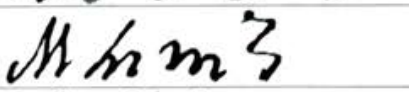
N	Н н	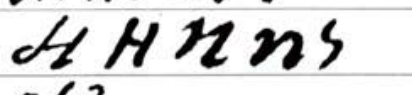
O	о ѡ	
P	П	
Ps	Ѱ	Folosită mai ales ca slovocifră pentru numărul „700"
R	р	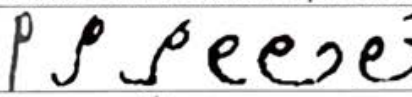
S	с	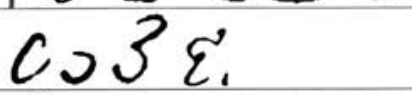
Ş	Ш	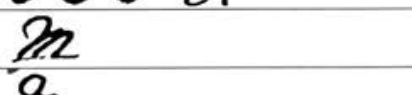
Şt	Щ	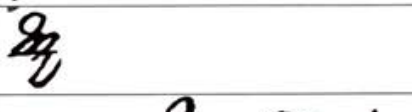
T	Т	
Th	Ѳ	Nu apare la scrierea de mână
Ţ	Ц	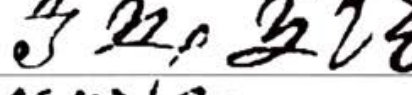
U	Ѹ оу Ꙋ ꙋ ѹ у	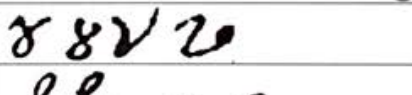
V	В	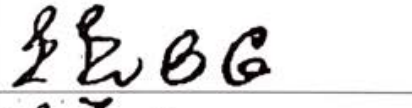
Z	З ꙁ	
X	Ѯ	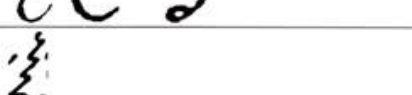

Concluzionând, putem observa că la scrierea chirilică de mână există cinci moduri de poziţionare şi prezentare a literelor: scrierea pe rând, literele aruncate, literele expansive, literele omise şi compoziţiile caligrafice.

2.1. Scrierea pe rând

La scrierea chirilică de mână pe rând, literele urmează una după alta linia de scriere, respectându-se un model identic cu cel folosit la scrierea de mână cu alfabet latin. Iată două exemple de scriere pe rând:

„numire"/ „păcură"/ 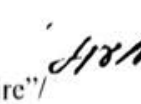

În unele situaţii litera „m" apare pe rând reorientată pe verticală:

„însemnează"/

2.2. Literele aruncate

Conceptul de litere aruncate provine din epocă. Astfel, găsim într-un document d 1829 că marele logofăt Constantin Golescu[11] le numea „slove aruncate pă deasupra". La s chirilică de mână cu litere aruncate, una sau mai multe litere, individuale sau grupate, stau deasupra rândului (= suprascriere) pe unul, pe două sau pe trei niveluri de înălţime.

În multe cazuri, literele aruncate nu mai seamănă cu literele de rând. Cel mai c exemplu este litera „t"/т care are pe rând forma scrisă de mână „t"/т iar ca formă a devine „t"/т adică devine o titlă. Exemple:

„auzit"/ „tot"/ 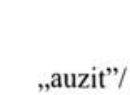

Uneori, literele aruncate au poziţii culcate. Astfel, cuvântul „mai" din „Scrisoa Neacşu din Câmpulung" unde „i"/**H** apare culcat. În alte scrieri litera „m" apare uneori aşezată sau pe verticală deasupra rândului. Exemple:

„mai"/ „precum"/ 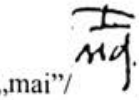

Exemple de scriere de mână cu litere aruncate pe un singur nivel:

„care"/ 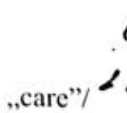 „sută"/ 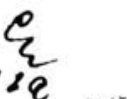 „fără"/ 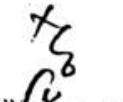 „altă"/

„carele"/ 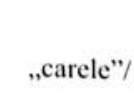 „caprele"/ 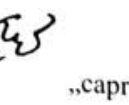

„pentru"/ 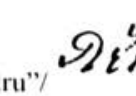 „lângă"/ „deşchide"/ 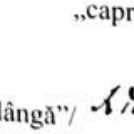

[11] Arhivele Naţionale, ms. 1093 (Logofeţia Ţării de Sus, condica 25).

„este pă"/ 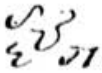 „mărfurile"/ 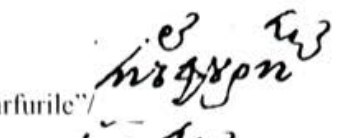

„producturile"/ 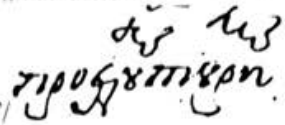

Exemple de scriere cu litere aruncate pe două niveluri:

„supt"/ „sânt"/ 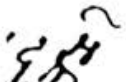 „sânt poprite"/ 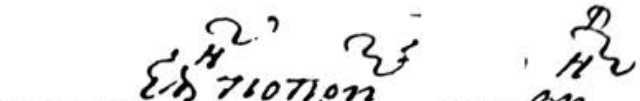

„când"/ 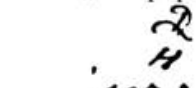 „fiind"/ 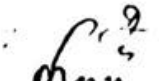

„făr[ă] de plată"/ 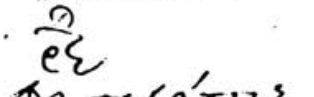

„coprinde"/ 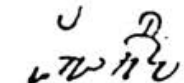 „trei la sută"/ 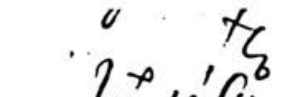

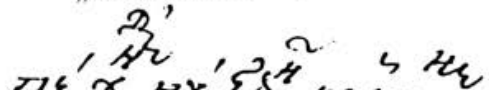

„pe unde nu sânt carantine"/

O formă specială de aruncare o constituie reducerea literelor la dimensiuni minuscule, aproape neobservabile, ajungându-se ca acestea să se confunde cu punctul sau cu accentele. Iată, de pildă, cuvântul „peste" cu litere aruncate pe două niveluri: „s/ⷭ" culcat şi comprimat pe nivelul inferior de aruncare şi grupul „te/ⷮ" pe nivelul superior:

„peste"/ 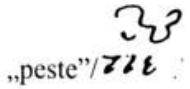

Uneori litera „s/ⷭ" aruncată se confundă cu punctul iar întinderea cuvântului este marcată de o volută:

„sus"/ „spus"/ 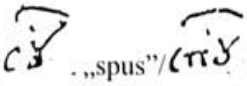

La fel se întâmplă, uneori, cu litera „c/ⷯ" aruncată care se poate confunda cu trema (¨):

„Ot Neacşu"/ „I pak"/

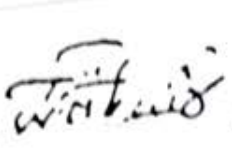

Şi o ultimă observaţie: literele aruncate se termină de cele mai multe ori cu o buclă, sau înfloritură de tipul fără semnificaţie grafică. Această buclă continuă desenul literei, dar un este barată, ca în exemplele de mai jos, unde grupul aruncat „ste"/СТЄ" se continuă cu o b simplă sau barată:

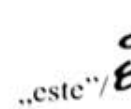

„este"/ „este"

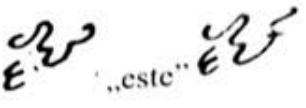

Exemple de litere aruncate sub rând:

În unele situaţii, literele scrise de mână sunt aruncate sub rând. Iată-l, de exemplu, pe sub formă de cârjă, , aruncat sub litera „m":

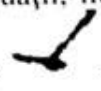

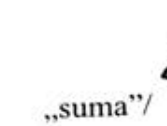

„suma"/ „seama"/

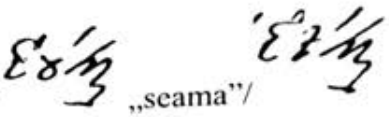

Un alt exemplu este aruncarea sub rând a literei „i" sub litera „ş":

„şi"/

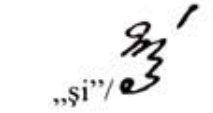

2.3. Literele expansive

Câteva litere chirilice scrise de mână, fie pe rând, fie ca litere aruncate, au un des complicat şi expansiv.

Iată, de pildă, diftongul „ia", dedus la scrierea de mână din formele de tipar „ia"/ꙗ „ia"/ „ia"/ꙗ „ia"/ꙗ „ia"/ꙗ, scris pe rând în cuvintele „ia", „megiiaş" şi „iară" din „Scrisoarea Neacşu din Câmpulung":

„ia" „megiiaş"/ „iară"/

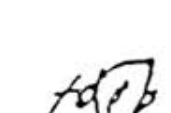

În „Regulamentul vamal din anul 1830", litera „ia"/ꙗ are o formă mai simplă dar rămâ expansivă. Exemple:

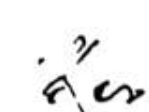

„iasă"/ „Moldaviia"/

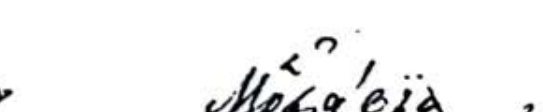

Litera „V" mare inițială are, de asemenea o dezvoltare expansivă:

„vama"/ 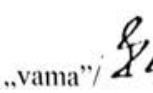 „vin"/ 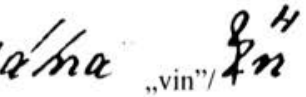

Litera „d" apare în „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung" ca un triunghi ale cărui laturi exced mult dincolo de vârfuri. Iată de exemplu, cuvintele „de" și „Dunăre".

„de"/ „Dunăre"/ 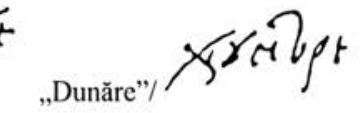

Litera „d" mic de mână are uneori o formă curioasă:

„d"/ ca în cuvântul „îndată"/ 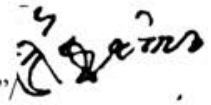

Aceeași literă „d" apare ceva mai explicit în cuvintele „dau" și Moldaviia:

„dau"/ 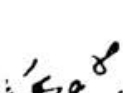 „Moldaviia"/ 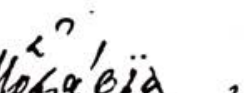

Litera „c/ⅽ" aruncată are un desen foarte generos:

„lucru"/ 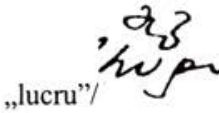 „loc[u]lui"/ 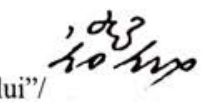

Uneori, litera chirilică „A"/**И** sau „a"/**ᗅ**, scrisă de mână, capătă o formă expansivă inspirată de litera grecească „**α**" așa cum se poate observa în exemplele de mai jos:

„Adecă"/ 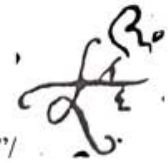 „Adec[ă] eu"/ 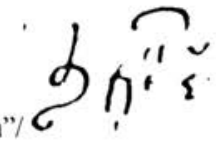

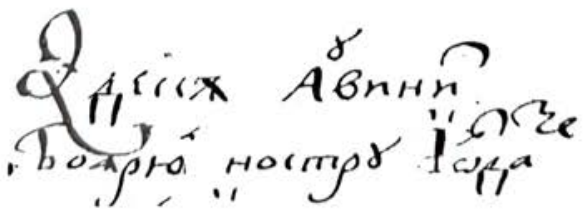

„Adecî au vinit /...boiariul nostru Iordache"

„acesta"/ 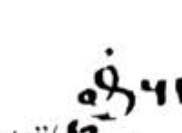 „Matei"/ 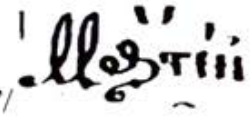

2.4. Literele omise

În multe situaţii, una sau mai multe litere dintr-un cuvânt sunt omise în ideea că acest subînţelese de cititorul familiarizat. Există două tehnici de omitere a unor litere din cuvinte:

- **Trunchierea**, adică înlăturarea părţii finale (una sau mai multe litere) a unui foarte cunoscut (titluri de boierie şi dregătorie, lunile anului, denumirea judeţelor, a monedel Exemplu:

„sept[emvrie]"/ 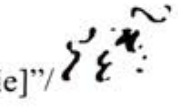

- **Contracţia**, respectiv suprimarea uneia sau mai multor litere din interiorul cuvân păstrându-se doar începutul şi sfârşitul acestuia. Contracţia este marcată, de obicei, cu o plasată deasupra cuvântului.

„cam[ina]r"/ 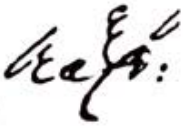

De multe ori apar situaţii dificile, în care literele omise afectează un cuvânt rar sau ieş uz şi, ca urmare, necunoscut cititorului de azi. Pentru identificare este necesar să se caute în dicţionar de arhaisme şi cuvinte scoase din uz, folosindu-se literele existente pornind de la pre că prima literă nu a fost omisă niciodată. De exemplu, cuvântul „căminar" de mai sus apa forma prescurtată „camr", cu litera „m" aruncată şi întoarsă. Iată şi un alt exemplu: cu „vlădicie" – ca statut ierarhic derivat din „vlădică" - apare într-un document în forma de mai jos

„vldcie"/ 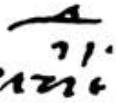 care se reconstituie ca „vl[ă]d[i]cie".

2.5. Compoziţiile caligrafice

Compoziţiile caligrafice apar ca o scriitură estetică pe care diacul se străduia să o ridi un nivel cât mai ridicat. Se foloseau în acest scop mai multe metode:

Îmbinarea: prescurtare prin litere reunite sau împletite în spaţiul grafic.

Ligatura: îmbinarea a două sau mai multe litere într-un singur semn grafic. Tehnica ligat a fost preluată şi la tipar pentru a înlesni culegerea manuală.

Monocondilul: ornament sau text scurt decorativ realizat printr-o singură trăsătură condei. Monocondilul este prezent adesea în semnăturile personale sau în titlurile unor acte.

Monograma: cuvânt (nume propriu, titlu etc.) scris printr-o compoziţie ornamentală de litere la care se folosesc prescurtări, îmbinări, ligaturi, suprapuneri etc.

„Smeritul Mitropolit al Uggrovlahiei Antim"

Documentele de cancelarie ale conducerii laice sau religioase se încheiau, de regulă, cu compoziţii caligrafice. În aceste compoziţii, aspectul şi mărimea literelor se subordonau regulilor estetice ale imaginii de ansamblu. Iată, de pildă, textul extras din cartuşul grafic al monogramei mitropolitului Antim Ivireanul de pe actul de fundaţie al Mănăstirii Antim din Bucureşti. La fel de frumoasă este şi monograma voevodului Moldovei, Alexandru Constantin Moruzi, pe un hrisov din noiembrie 1782 privind susţinerea cu bani a „şcolii de obşte din Ţarigrad."

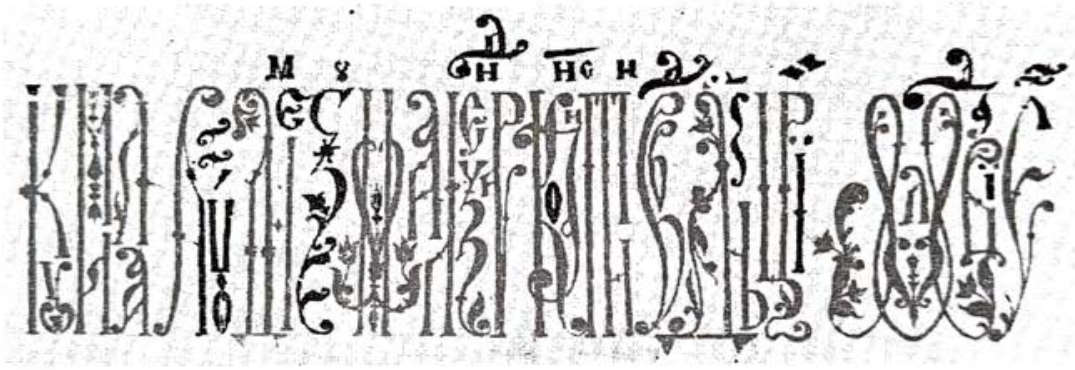

„Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Constantin Voevod al Ţării Moldovii"

2.6. Inserţii ale fragmentelor de text de corectură

Cazurile de corectare a unui manuscris cu cuvinte şi fragmente de text de completare sunt frecvente în unele cazuri. Asemenea inserţii grafice devin o problemă ţinând cont de faptul că spaţiile dintre rânduri sunt deja ocupate uneori de accente sau de litere şi grupuri de litere aruncate. Din acest motiv, apare utilă prezentarea câtorva exemple care să ne ajute la citirea corectă a unor asemenea texte. (Notă: textul de corectură la versiunea transliterată aici este scris cu italic şi este pus în casetă).

2.6.1. Inserţie cu sau fără acoladă

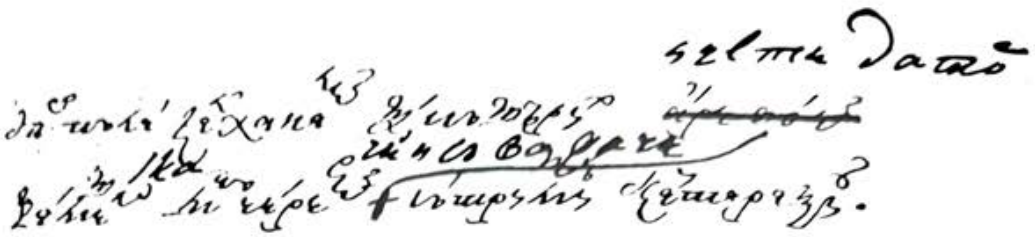

„iar pă la zalhanale şi căşării *ieste dator*
vameş[u]l *ca* după cerere[a] *ce i să va face* să trimită cantaragiu"

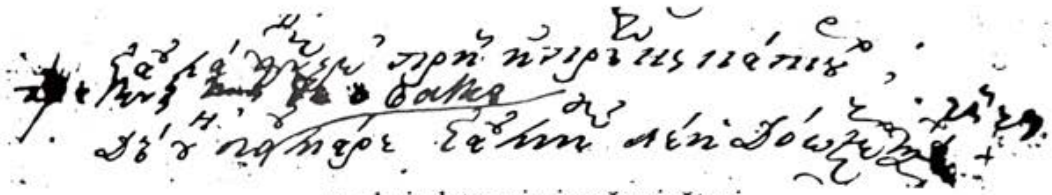

„sau la judeţe prin isprăvnicături
de un bou *precum şi de o vacă* mare sau mic lei doozeci şi *cinci*

2.6.2. Inserţie cu acoladă, deschisă şi închisă cu ghilimele:

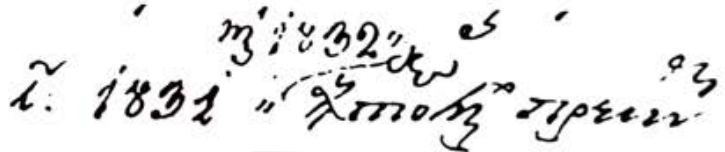

„l[ea]t 1831 "*şi 1832*" întocmai precum"

2.6.3. Inserţie marcată cu două puncte pe rând (:) şi alte două puncte deasupra rândului (:)

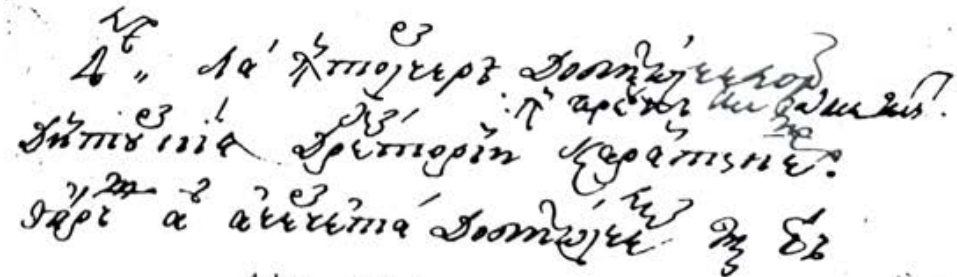

„4-lea – La întoarcerea dobitoacelor
din Turchiia drectorii carantinel[o]ri: *împreună cu vameşii*:
iarăşi au a cerceta dobitoacele şi să..."

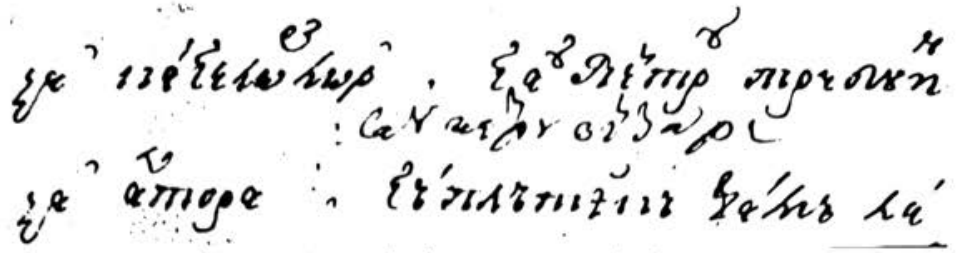

.....ţa caselor lor sau pentru trebuin-
ţa altora: *sau pentru vânzare*: să plătească vamă la..."

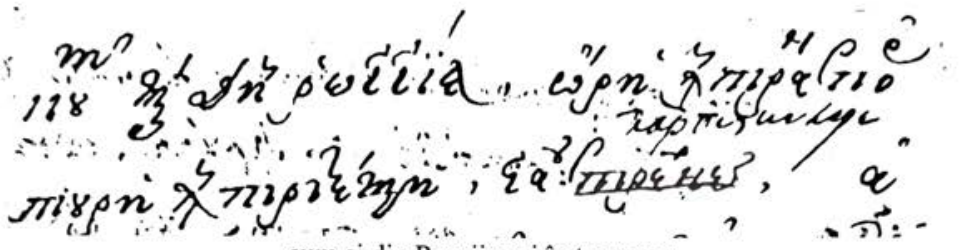

„cum şi din Rossiia ori în transpor-
turi împărăteşti sau: *particulare*: a..."

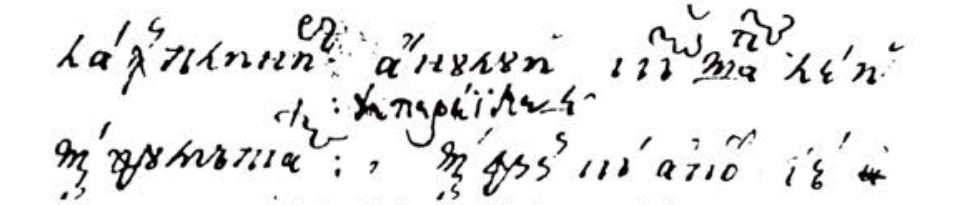

„la împlinirea anului câte şapte lei
şi jumătate : *de pereichie*: şi fiind că apoi să..."

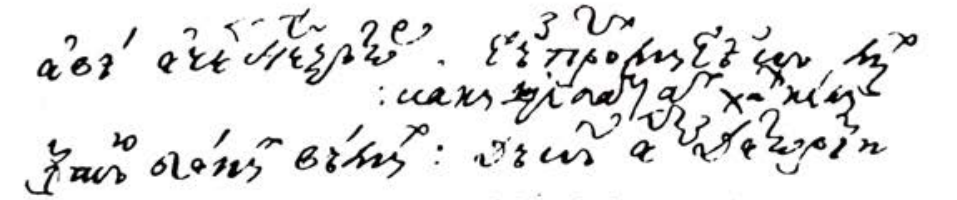

„avea acel neguţător să s[e] protimisească mai
întâiu banii vămii: *ca nişte bani ai haznelii*: decât alte datorii"

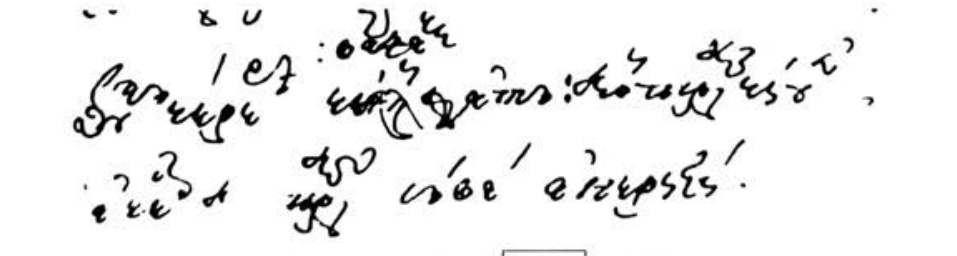

„după cererea ce îndată: *va face*: contracciul
acestu pract să va anerisi"

A. VOCALELE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ
(consideraţii grafologice)

LITERA „E"/Є є

La scrierea chirilică de mână litera „E" apare, de regulă, destul de uniformă, atât ca literă mare, „E"/Є, cât şi ca literă mică, „e"/є.

Forma „E"/Є

Exemple:

„ei"/ „europieneşti"/ 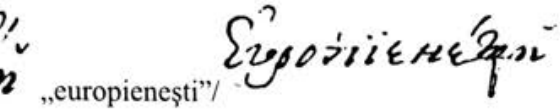

Uneori, majuscula „E"/Є apare cu o caligrafie pretenţioasă ca în:

„Europa"/ 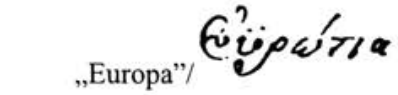

Forma „e"/є

Exemple:

„trei"/ 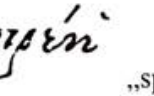 „spre"/ 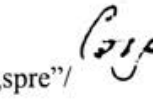 „între"/

„mare"/ 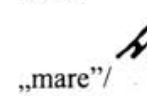 „numele"/ 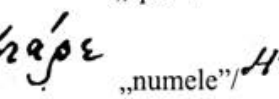 „ese"/ 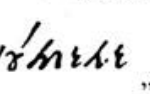

Riscuri de confuzie:

Litera chirilică „e"/є scrisă de mână se confundă uşor cu literele č/ч „ă"/ъ şi â/ѣ.

Exemple de confuzie cu č/ч:

„veri ce„/ „berbece"/ 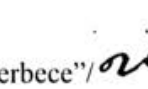 „cine"/

„acele"/ 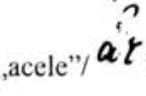 „acelui"/ 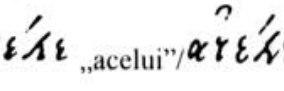 „aduce"/ 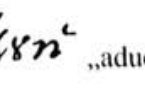

Exemple de confuzie cu „ă"/ъ şi â/ѣ:

„ese"/ de la/ „decât"/ „fără"/

În poziţia de „e"/ final, această literă se termină de multe ori cu un ornament de
unei title oblice, :

„ţie"/ „oae"/

În unele situaţii ornamentul literei „e"/ este marcat de o secantă separatoare în ra
litera de bază, ca „e"/ final din cuvintele de mai jos:

„fie"/ „tae"/

„dânsele"/ „vânzare"/

În numeroase situaţii, litera „e" finală împreună cu consoana precedentă sunt aruncate
termină întotdeauna cu ornament simplu sau barat de secantă:

„zile"/ „oile"/ „carele"/

„osebire"/ „hrisoave"/

„vale"/ „osebire"/ „numire"/

DIFTONGUL „EA"/

Acest grafem apare la scrierea manuală ca un „ă"/ alungit şi tăiat de o bară,
uşoare particularităţi de stil impuse de autorul scrierii, după cum urmează:

Exemple:

„seama"/ 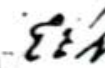 „seamă"/ 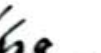 „plătea"/

„urmarea"/ „vrea"/ „avea"/ 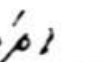

„acea"/ „acea"/ „asemenea"/ 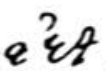

În unele situații, diftongul „ea"/ apare aruncat împreună cu consoana precedentă:

„asemenea"/ „rămânea"/ 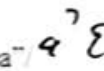

„slobozirea"/ „următoarea" 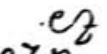

În unele situații diftongul „ea"/ poate căpăta o formă ușor expansivă, ca în aceste cuvinte de titlu:

„Eșirea"/ „[al] cinci-lea"/

LITERA „I"/Н Й І

Litera „i" chirilică scrisă de mână apare în cinci forme:

Aceste forme de litere scrise de mână apar în formă unică sau multiplă atât pe rând cât și aruncate, la inspirația diacului.

Forma „i"/

Litera aceasta păstrează aici forma de tipar „i"/**H** şi apare în manuscrise drept
Aşa o găsim, de exemplu la unele cuvinte din „Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung":

„i pak"/ „mai"/

În această formă litera „i/ poate fi confundată cu litera „n"/ dar contextul
identificarea sensului.

Formele „i"/ şi „i"/

Apar, de regulă, situate pe rând:

„oi"/ „boi"/ „cine"/ „găsi"/

„ori"/ cui/ „curieri"/

„lei"/ „trei"/ „cinci"/ „uni"/ „chip"/

„voi"/ „zi"/

Când litera „i"/ este precedată de „m"/ , apare grupul „mi"/ care
pună probleme de citire:

„mic"/ mică/ „milile/

miliţii/ „nimic"/

Totodată, litera „i"/ înainte şi după „c"/ sau „c"/ , respectiv grupurile „chi"
„ic"/ pot să pară mai greu de citit, ca în cuvintele:

„schimb"/ „mică"/ „adică"/

„particular"/ „rădicata"/

Litera „i"/ se confundă uneori cu litera „n"/ . Exemple:

„înplini"/ „mână"/

Formele „i"/ „i"/

Aceaste forme apar foarte frecvent pe rând iar, uneori, sub rând.

Formele „i"/ şi „i"/ pe rând:

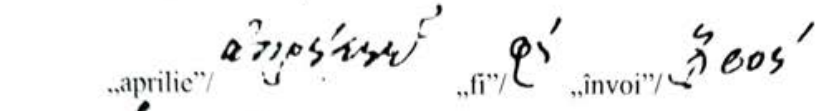

Formele „i"/ şi „i"/ sub rând:

În unele situaţii forma „i"/ apare aruncată sub linia de scriere, mai ales la grupul de litere „şi":

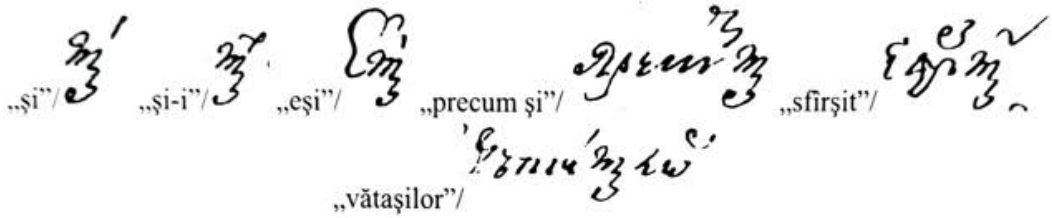

Riscuri de confuzie

Litera „i"/ se confundă uneori cu litera „n"/ . Un criteriu aproximativ de distincţie este faptul că „n"/ apare în mod frecvent aruncat în vreme ce „i"/ apare pe rând. Exemple:

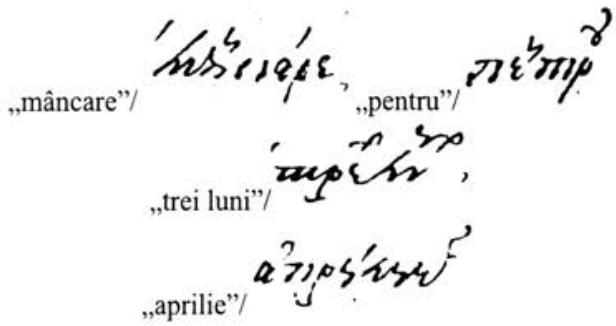

Forma „i"/

Această formă apare, de regulă, pe rând:

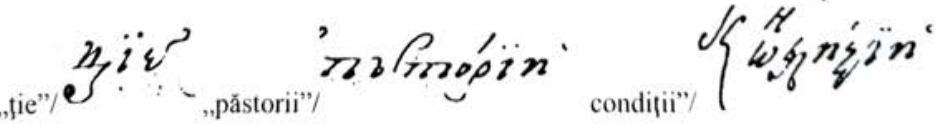

Uneori, trema (cele două puncte) ia forma de ison ( ) ca în cazurile:

„fie"/ „mocanii"/

Alteori trema poate avea o formă derutantă, confundându-se cu o literă aruncată de „n"/ reformatat, ca în exemplele:

„vii"/ unii"/ „linie"/ „d[o]mnii"/

Forma „i"/

Forma „i"/ situată pe rând:

„numai"/ „lui"/

Forma „i"/ aruncată deasupra rândului:

„ai"/ „ai"/ „îi"/ „cai"/ „cei"/

„lui"/ „lei"/ săi/ „aibă"/ „aici"/

„banii"/ „pieile"/ „vămii"/

„Brăila"/ „numai"/ „înapoi"/

„viile"/ „miliţii"/

„bani"/ luni/ „nici"/ „toţi"/

„atunci"/ „săcueni"/

Uneori „i"/ aruncat deasupra rândului apare orientat pe verticală luând forma „i"/ în cuvântul „lui"/

DIFTONGUL „IA"/ ꙗ / ꙗ / ꙗ / ꙗ / ꙗ

Diftongul „ia", cu cinci forme de tipar, se regăseşte în scrierea de mână cu următoarele forme:

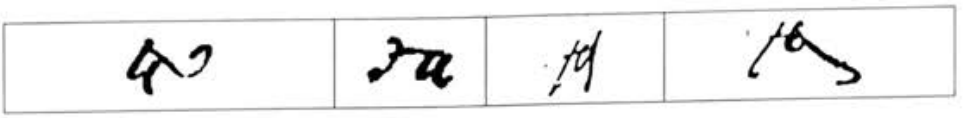

Forma „ia"/

Această formă, „ia"/ , seamănă întrucâtva cu litera „a"/ dar este întotdeauna barată ferm în partea de sus cu o linie oblică prelungă. Exemple:

"iasă/ „raia"/ „aceia"/

„aceiaşi"/ „austriiaceşti"/

„Moldaviia" „Turkia"/

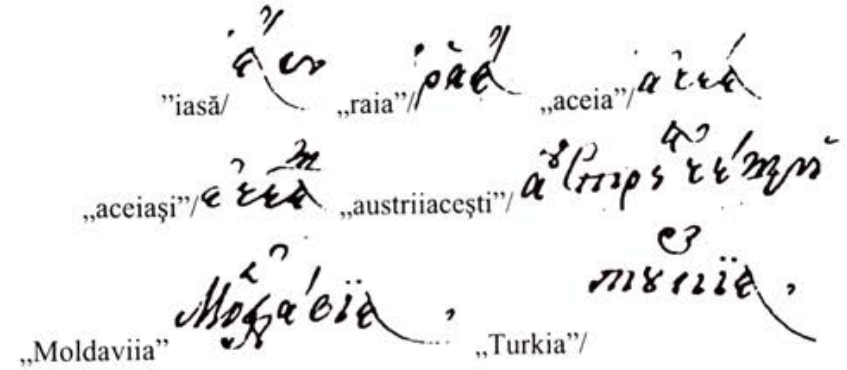

Forma „ia"/

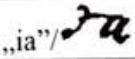

Această formă apare în cuvinte de felul următor:

iar"/ „iarăşi"/

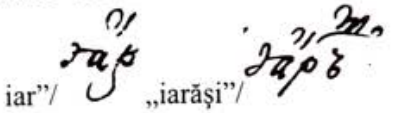

Forma „ia"/

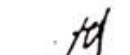

Are atât un aspect restrâns, , cât şi o variantă expansivă de tipul „ia"/ . Exemple pentru ambele situaţii:

„iară"/ „iară"/

„domniia"/ „megiiaş"/ .

DIFTONGUL „IU"/Ю

Acest diftong apare în mod frecvent într-o formă asemănătoare cu litera de tipar: „iu"/ „iu"/ . Exemple:

„vechiul"/ „obiceiu"/

„plaiuri"/ „mălaiu"/

Apare rar ca literă aruncată:

„întâiu"/ „obiceiu"/ .

Uşoarele abateri pot confunda grafemul „iu"/ cu grupul „uo"/ , cu „io"/ sau cu „o"/ . Exemple:

„iuvi"/ „feliu"/ „următoriu"/ .

„zeciuială"/ . „Ghiurghiuvu"/ .

LITERA „U"/

Litera „u" are mai multe forme atât în alfabetul chirilic de tipar cât şi în scrisul de mână. Iată formele scrise de mână:

Formele „u”/ ѹ şi „u”/ ꙋ :

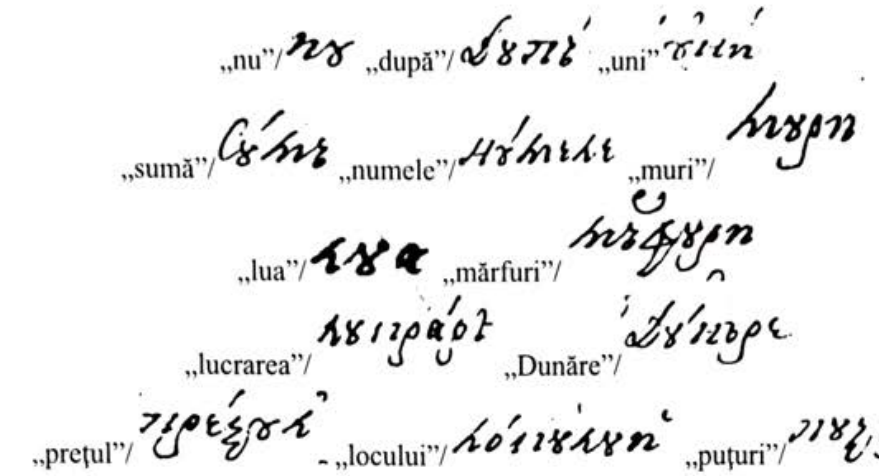

Litera „u”/ ѹ apare şi aruncată:

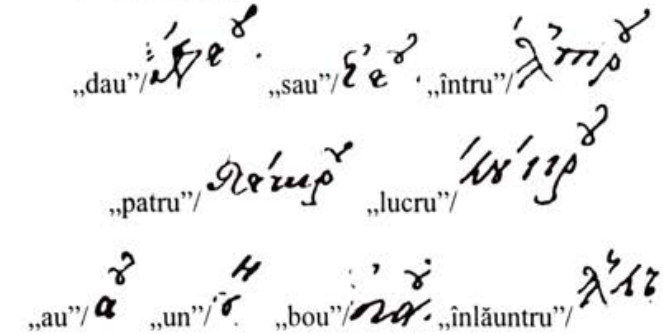

Formele „u”/ Ꙋ şi „u”/ ꙏ:

Aceste forme provin din grecescul „υ” (ipsilon). Ele apar de obicei pe rând:

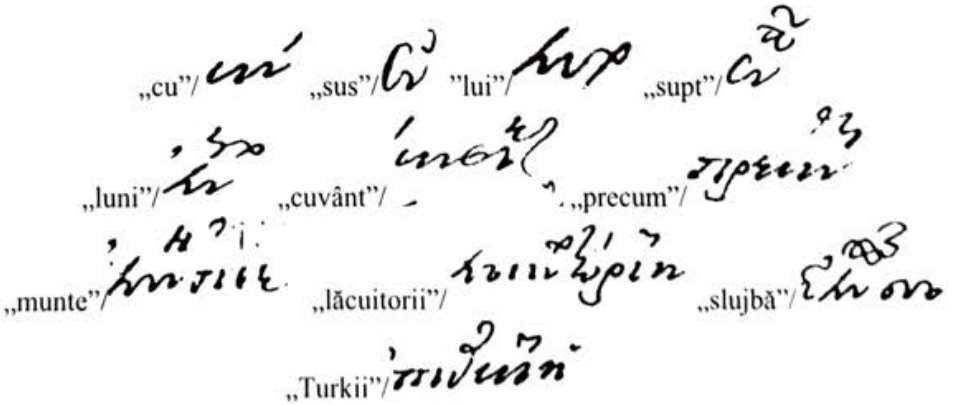

„Europa"/ „europienești"/ 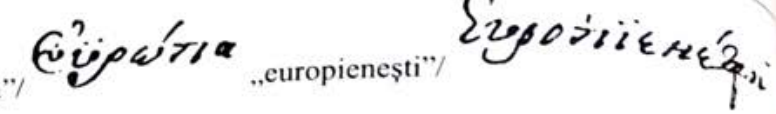

LITERA „A a"/

Litera „a" apare în scrierea chirilică de mână în patru forme.

		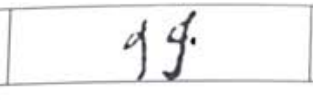	

Forma „A"/ 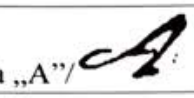

Apare rar:

„apoi"/ 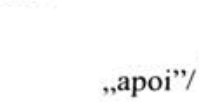 „aşijderea"/ 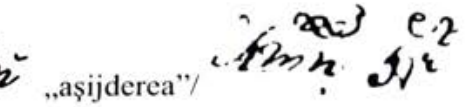

Forma „a"/

În mod frecvent litera este înclinată şi este scrisă pe rând:

„Da"/ „ma"/

Litera „a"/ 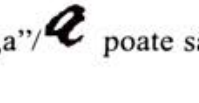 poate să apară şi aruncată dar numai atunci când este însoţită de o con
Astfel:

„dovada"/ „luna lui"/

Forma „a"/ 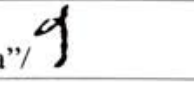

Grafemul are bara coborâtoare trimisă sub rând:

„am"/ 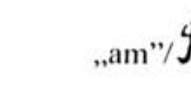 „ma"/ „au"/ „cela"/

Forma „a"/

Este o cârjă care începe pe rând şi coboară sub rând. Exemple:

„oac"/ 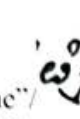 „toată"/ „partea"/ 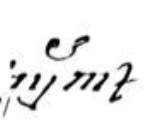 „stare"/

Uneori, forma „a"/ apare sub rând în dispoziţie normală sau culcată. Exemple:

„urmat"/ 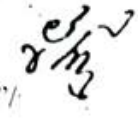 „ma"/ „suma"/ 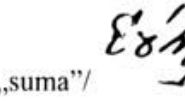 .

Aruncarea sub rând a literei „a"/ poate fi uneori derutantă pentru cititor. Iată, de exemplu, cuvântul „sluga" scris cu „a"/ pe rând analizat comparativ cu acelaşi cuvânt sau cu cuvântul „ruga", ultimele două fiind scrise cu „a"/ aruncat sub rând:

„sluga"/ „sluga"/ „ruga"/ 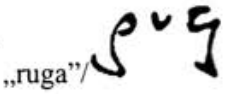

În situaţiile în care silaba „ha"/ este scrisă cu litera „a"/ înclinată spre dreapta, apare o complicaţie de tipul „ha"/ pe care începătorii o pot confunda cu o altă literă, cum ar fi „n"/**H** sau „i"/**H**. Exemple:

„hazneaoa" „vama hazneli"/ 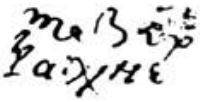

Uneori, în cuprinsul unui singur cuvânt apar două forme ale literei „a":

„din ţara"/ 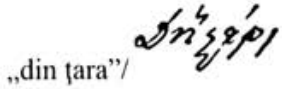

LITERA „Ă"/Ъ

Litera „ă"/Ъ apare la scrierea chirilică de mână sub două forme: „ă"/ şi „ă"/ .

Forma „ă"/ ъ

„mă"/ „către"/ „dată"/

„după"/ „fără"/

Forma „ă/ъ

„mă"/ „îndată"/ „facă"/

„păcură"/ „păstori"/ „Dunăre"/

Cele două forme pot să apară uneori în unul şi acelaşi cuvânt, ca în:

„Călăraşi": „căşării"/

În unele texte, litera „ă"/ ъ apare expansivă:

„că"/ „să"/ „Băsărab"/

În formă aruncată, formele „ă"/ ъ şi „ă"/ ъ apar întotdeauna asociate cu o consoană:

„mică"/ „zeciuială"/ „mână"/ „pagubă"/

„slobodă"/ „pravilă"/

LITERA „î"/ „Â"/ „Â"/

Litera „â", respectiv „î" apare în scrierea chirilică românească de mână sub patru forme:

Dintre acestea primele două, „î"/ şi „â"/, sunt proprii literei „î" iar celelalte două sunt identice cu litera „ă"/ şi „ă"/. Forma „î"/ apare ca literă iniţială, iar celelalte trei grafeme apar la întâmplare pe parcursul sau la sfârşitul cuvântului, uneori cu două forme în unul şi acelaşi cuvânt.

Forma „î"/

Grafemul „î"/ este aproape întotdeauna literă iniţială:

„îi"/ „în"/ „între"/ „îş[i]"/

Grafemul „î"/ este folosit uneori, în mod excepţional, în mijlocul cuvântului pentru grupul de litere „în"/ , exprimat în forma „în"/, ca în exemplele de mai jos:

„trecând"/ „în divan"/

N.B. La cuvântul „trecând" de mai sus, litera „d" finală aruncată este suplinită de o titlă, , cu valoare fonetică generală de „t"/T.

Formele „â"/ „â"/ „â"/

Aceste forme apar pe parcursul sau la sfârşitul cuvântului:

„coborî"/ „lână"/ „lângă"/

„hotărî"/ „lână"/ „câte"/

„cât"/ „când"/

În formă aruncată apare numai ca „î"/ sau „î"/ precedate de o consoană:

„tarifi"

LITERA „O"/О și „O"/Ѡ

Formele scrise de mână, „o"/ „o"/ , nu se deosebesc decât foarte puțin de forma de tipar. Exemple:

Forma „o"/ :

„apoi"/ „voi"/ „boi"/ „doi"/ „vor"/ „tot"/ „toți"/ „dovada"/ „dovedi"/ „cobori"/ „hotări"/ „depozit"/ „înapoi"/ „povara"/

În numeroase situații, grupul de litere „oa"/ОА se pronunță ca diftong și este marcat în acest scop, sub rând, cu semnul diacritic numit „ifen" (◡). Exemple:

„scoatere"/ „sloboază"/ „dobitoacele"/

Grafemul „o"/О nu are aruncări vizibile dar este subînțeles în grupul de litere „lr"/ЛР final, ca substitut pentru „lor"/ЛОР, aruncat. Exemple:

„banil[o]r"/ „plaiuril[o]r"/

„boil[o]r"/ „vacil[o]r"/ „vitel[o]r"/

Forma „o"/ :

Apare atât ca inițială cât și în interiorul cuvântului.

Forma „o"/ folosită ca inițială:

„om"/ „oi"/ „oae"/ „oile"/

„ori"/ „oraș[u]l"/ „osebit"/ „ot"/

„osebire"/ „obiceiu"/ „orânduială"/

Forma „o"/ folosită în interiorul sau la sfârșitul cuvântului:

„vor"/ „celor"/ „hotar"/

„vreo"/ „costul"/ „nicio"/

„condiții"/ „deosebire"/

Grafemul „o"/ apare foarte rar aruncat, ca în cuvântul de mai jos:

„acolo"/

Uneori, unul și același cuvânt conține atât litera „o"/ cât și litera „o"/ :

„dooă"/ „nooă"/

„dobitoace"/ „doozeci"/

Când litera „o"/ urmează după litera „t" aruncat în forma „t"/ poate rezulta un
specific al grupului „to"/ , ca în cuvintele de mai jos:

„îndatorează"/ „lucrătorii"/

„neguţător"/ „neguţători"/

B. CONSOANELE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ
(consideraţii grafologice)

LITERA „T"/т

Atunci când este scrisă pe rând, litera „t"/**Т** are o singură formă scrisă de mână, „t"/ , cu uşoare variaţiuni grafice. Semnul specific este bara superioară care uneşte cele trei bastonaşe verticale. Desenul se construieşte trasând mai întâi primele două bastonaşe, după care urmează bara orizontală care coteşte brusc în jos pentru a înscrie şi cel de al treilea bastonaş:

„tae"/ „este"/ „între"/ „trei"/ „trece"/

„hotar"/ „pentru"/ „plată"/ „patru"/

„stână"/ „pomenite"/

Litera „t"/**Т**, apare la fel de frecvent aruncată sub formă de titlă: „t"/ .

Uneori, titla aruncată capătă forme noi prin reorientare spaţială, prin reconstrucţie grafică sau prin suprapunerea cu accentul ascuţit.

Aşadar, litera „t/**Т**" aruncată are următoarele forme la scrierea de mână:

Forma „t"/ (titla dispusă pe orizontală):

„ot"/ „tot"/ „l[ea]t"/ „cât"/

„decât"/ „mult"/ „supt"/

„sânt"/ „curat"/ „urmat"/

„prost"/ „către"/ „acest"/

„drept"/ „plătit"/ „îndărăt"/ „prinţipat"/

„sept[embrie]"/

În mod excepțional titla cu valoare de „t" apare și pe rând, ca în cuvântul de mai jos:

„Dositeu"/

Forma „t"/ (titla dispusă pe verticală, aruncată sau pe rând)

„trei"/ „trei"/ „trecut"/

„arătatel[o]r" 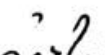 „căpitanii"/ „spitalului"/

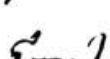 „chieltuială"/ 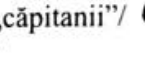

„îndestularea"/ 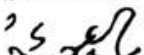

Forma „t"/ (titla verticală comprimată)

Forma „t"/ apare în grup de litere aruncate, după cum urmează:

Grupul „tu"/ **ТѸ**:

„Calafatu"/ „căutatu"/ 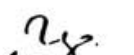

„cinstitu"/ „începutu"/ 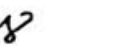

„prințipatu"/ „sfârșitu"/ 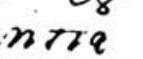

Grupul „ta"/ **ТА**:

„legiuita"/

Grupul „tă"/ **ТЪ**:

„toată"/ 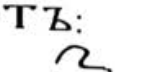 „toată"/ „poată"/ „ceilaltă"/

Grupul „ti"/ТН:

„plăti"/ „să s[e] protimisească"/ 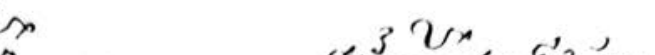

Grupul „tl"/ ТЛ:

„tot[u]l"/ „prinţipat[u]l"/

Forma „t"/ precedată de consoanele „k"/К sau „l"/Л:

„trec[u]t"/ 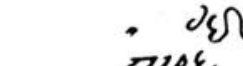 „altă"/ 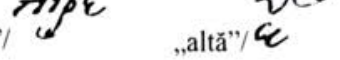

Atunci când este urmată de grafemul „o"/ѡ poziţionat pe rând, titla dispusă pe verticală face ca grupul „tw"/Тѡ să ia forma :

„dator"/ „neguţător"/ 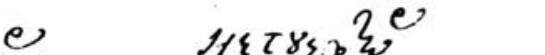

„lăcuitori"/ 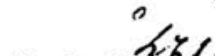 „cumpărătoriul"/ 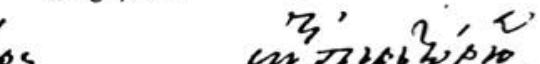

„lucrătorii"/ 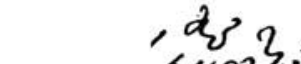 „vânzătorii"/ 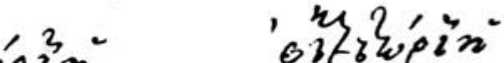

„coprinzător"/ 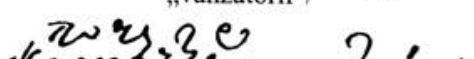 „toţi"/

Atunci când titla dispusă pe verticală este urmată de litera „e"/Є, grupul de litere „te"/ТЄ devine la scrierea de mână „te"/ ca în cuvintele de mai jos:

„înpărăteşti"/ 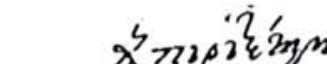 „pretenţie"/ 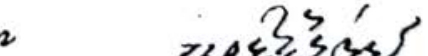

„scoatere"/ 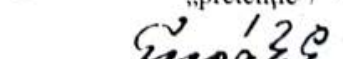

În alte situaţii, titla semnificând litera „t"/Т urmată de „e"/Є are aspectul unei aruncături fulgurante, de tipul „te"/ :

„câte"/ „câte"/ „multe"/ „este"/ „peste"/ „cetate"/

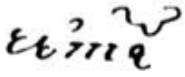 „trimite"/ 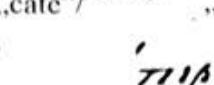 „poprite"/ „legiuite"/

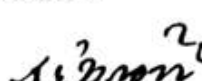 „jumătate"/

Grupul „te"/ exprimat ca „te"/ a antrenat şi alte forme grafice de tipul în care fulguraţia începe cu litera „s"/ :

„este"/ „peste"/ „aceste"/

„este pă seama"/ 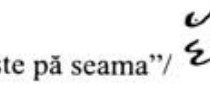

„milostenie"/ 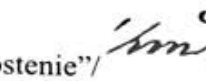 „visterie"/ 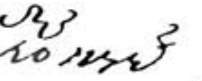

Iată şi exemple în care grupul „te"/ începe cu „l"/ sau „r"/ :

„alte dări"/ 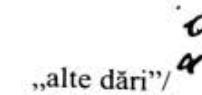 „parte"/ 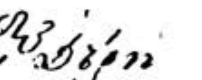

Forma „t"/ (titla recompusă)

În acest caz, titla clasică, , a fost descompusă în două părţi egale (+) care sunt recompuse, prima rămânând pe orizontală iar cea de a doua fiind repoziţionată pe verticală . Aşa o găsim în cuvintele următoare:

„legiuita"/ „prinţipat"/ „rădicata"/ 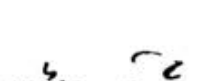 „statului"/

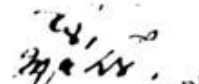 „plata"/ 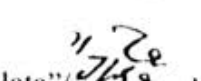 „hotărâta"/ 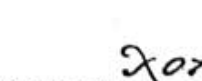 „hotărâtă"/ 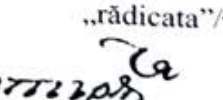

Uneori, titla recompusă, capătă forme rotunjite:

„putea"/ 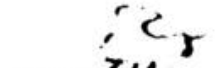 „consulat"/ 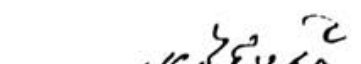

„catagrafi[e]"/ „unde sânt"/ 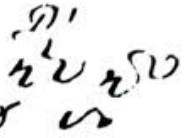

În situaţia în care „t"/ , adică titla recompusă este urmată de litera „r"/ diacii au formulat adesea construcţii grafice expansive pentru grupul „tr":

„Stroic[i]"/ 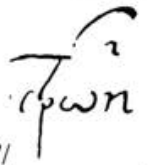 „mitropolit"/ 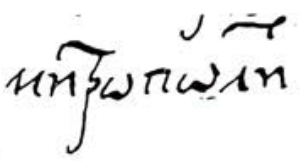

„prentr-acesta"/ 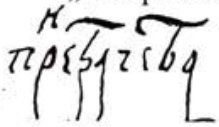 „noastri"/ 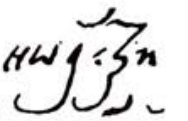

În alte situaţii, această formulă grafică a fost reformatată eliminându-se bara de sub rând:

„noastră/ 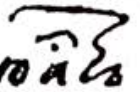 „noastră"/ 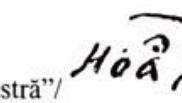 „pentru"/ 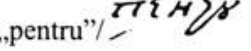

„mitropolit"/

Forma „t"/ (titla recompusă, tăiată de accentul ascuţit)

„oerit"/ 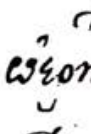 „prinţipat"/ 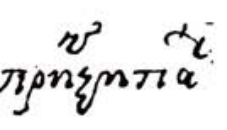

„controbant"/ 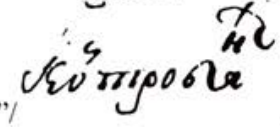 „avaet"/ 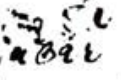 „încheiat"/ 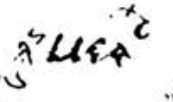 „hotărâtă"/

„sută"/ 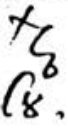

„socotite"/ „trimite"/

LITERA „R"/ρ

Litera „r"/ρ are in scrierea chirilică de mână două forme: prima fiind apropiată asemănătoare cu forma de tipar, in vreme ce a doua a devenit o curbă aruncată deasupra rândului scriere. Le vom prezenta in ordine:

Forme ale literei „r"/ρ folosite pe rând și. in mod excepțional. **aruncate.**

Forma „r"/ρ sau „r"/ρ :

„vor"/ „are"/ „care"/ „pentru"/

„povara"/ „răvaș"/ „celor"/

„acelor"/ „hotar"/ „lucru"/

„mâncare"/ „băuturi"/

„cumpărătoriul"/ „vitelor"/ „Transilvanii"

„adresarisi"/

Forma „r"/ρ :

„iar"/ „are"/ „ori"/ „vrea"/

„intre"/ „mare"/ „muri"/

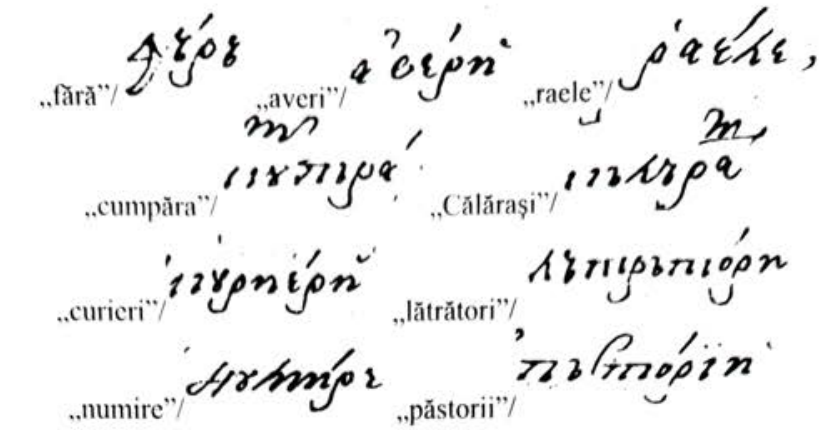

Riscuri de confuzie:

Uneori, forma „r"/ curge parţial peste litera anterioară, apărând riscuri de confuzie. Exemple:

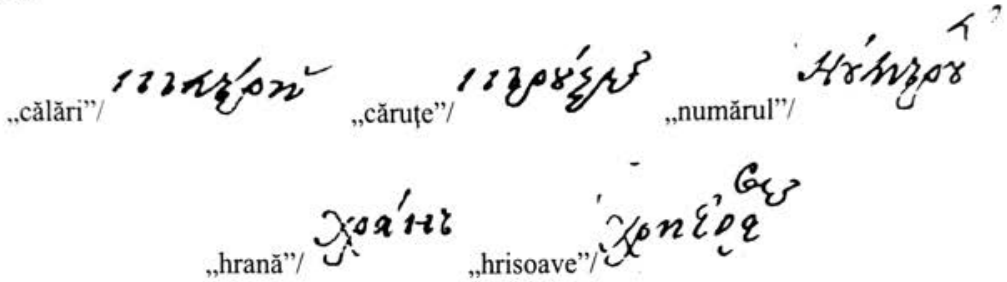

Forma „r"/

Forme ale literei „r"/ care apar mereu aruncate

Formele „r"/ aruncate

Aceste forme au la bază un „r"/ culcat la care bara ajunsă pe orizontală a fost curbată. Este de observat că mica buclă de început nu lipseşte niciodată.

„lor"/ „vor"/

„curţi"/ „mărfuri"/

„cărţuliia"/ „Turchii"/ 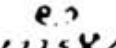

Forma „r"/ aruncat

Forma aceasta reproduce forma anterioară, „r"/ , dar se continuă cu un ornament în partea superioară. Nici în acest caz nu lipseşte niciodată mica buclă de început. Exemple:

„chiar"/ „urma"/ „urmarea"/

„curma"/ „turmă"/ „cărţi"/

„parte"/ „purtare"/ „catâr"/

„mărfurile"/ „curţi"/

„depărta"/ „meargă"/ „merge"/

„Turchiia"/ „ermează"/ 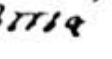

„bârsană"/ „berbece"/

„cercetа"/ „obor[u]lui"/

Riscuri de confuzie:

Forma „r"/ se confundă uşor cu „s"/ şi „z"/ . Exemple:

„marfă"/ 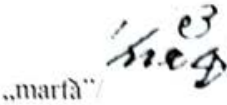 „păstori"/ 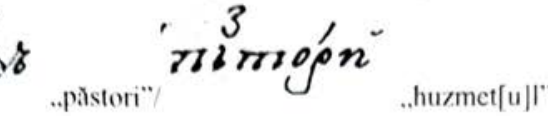 „huzmet[u]l"/ 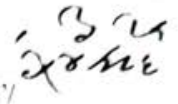

Deşi, „r"/ şi „z"/ par identice înclinarea lor diferită face diferenţa. Pe de altă parte, „r"/ şi „z"/ au o mică buclă la capătul inferior care lipseşte la grafemul „s"/ . În afară de aceste elemente ajută şi contextul la citirea corectă.

Grupuri de litere aruncate:

Grupul aruncat „ra"/ :

„cărora"/ 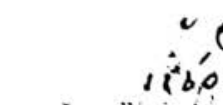 „păcura"/ 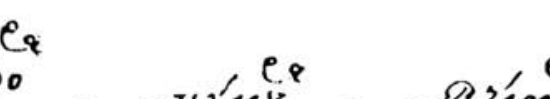 „păcura"/

Grupul aruncat „ră"/ :

„fără"/ „ţară"/ „păcură"/

Grupul aruncat „re"/ „re"/ „re"/ :

„care"/ „care"/ „mare"/ „mare"/

„are"/ 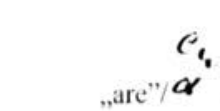 „stare"/ „numire"/

„osebire"/ 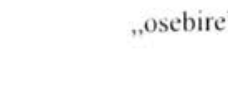 „supere"/ 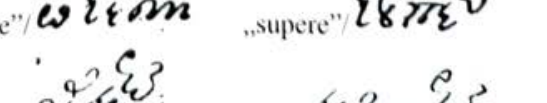

„urmare"/ „legiuire"/

Grupul aruncat „rea”/ „rea/ :

„lucrarea”/ „cererea”/ „încheerea”/

„înlesnirea”/ „trecătoarea”/

„înplinirea”/ „stăpânirea”/

Grupul aruncat „ri”/ :

„orice”/ „avaeturi”/ „puţuri”/

„lumânări”/ „preţuri”/

Grupul aruncat „rk”/ şi „rkă”/ :

„întorc”/ „să le întoarcă înapoi”/ 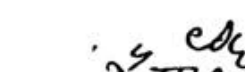

Grupul aruncat „rs”/ :

„întors”/

Grupul aruncat „rte”/ „rte”/

„parte”/ „parte”/ „carte”/ 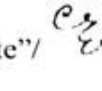

LITERA "S"/С

Această literă apare în scrierea chirilică de mână sub trei forme folosite la libera inspirație, atât pe rând cât și aruncate:

Forme pe rând

С sau ↄ	ʒ	ε.

Forma „s"/ С

Forma „s"/С ca literă mare la începutul sau la mijlocul cuvântului:

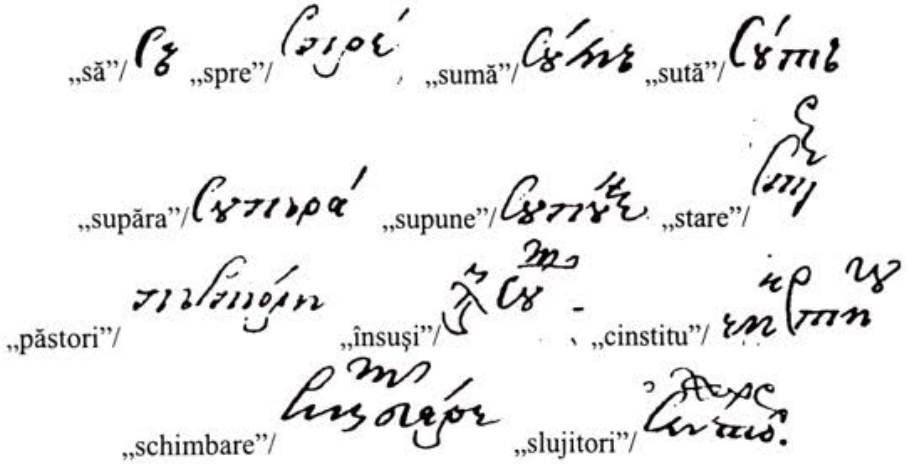

Forma „s"/ с ca literă mică scrisă pe rând sau aruncată:

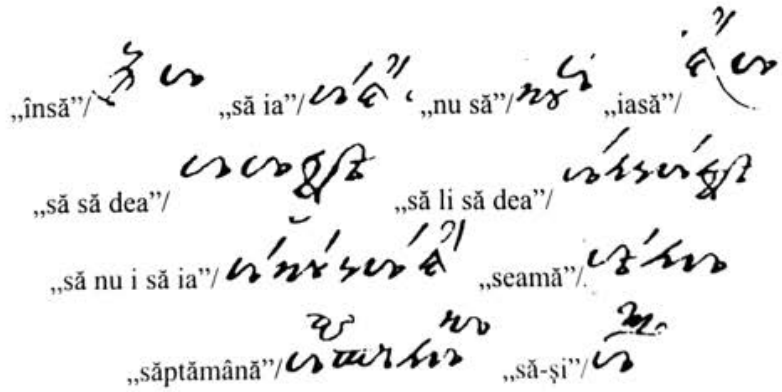

„sânt legiuite"/ „i să va face"/ „este"/ „păzind

să"/

Forma „s"/ aruncată și întoarsă invers ca „s"/ :

„sus"/ „în jos"/ „prisos"/

„această"/ 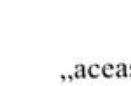 „costul"/

„folosească"/ „păgubească"/

„cântărească"/ 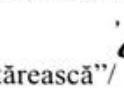 „iscălească"/

„mufluzească"/ „plătească"/

„cunoscute"/ 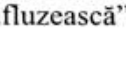 „răspunză"/

„înlesnirea"/ 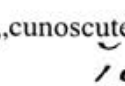 „amestecându-i"/

Forma „s"/ minusculă și punctiformă aruncată:

„prost"/ 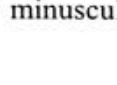 „plătească"/

„socotească"/ „pricinuiască"/ 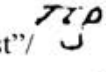

„obicinuesc"/ 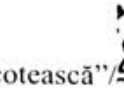 „peste"/

„Damaschin"/ 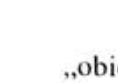

Forma „s"/ aruncată

Riscuri de confuzie:

Forma „s"/ se confundă uşor cu „r"/ şi „z"/ . Exemple:

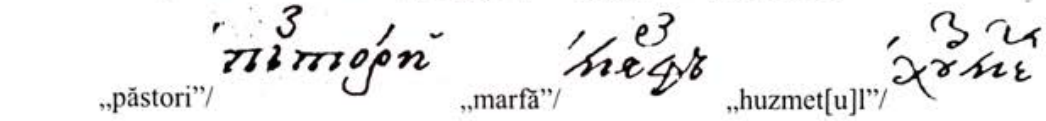

A se observa însă că forma „s"/ este lipsită de mica buclă aflată la capătul inferior al literelor „r"/ şi „z"/ . Pe de altă parte, deşi literele „r"/ şi „z"/ par identice, înclinarea lor diferită face diferenţa. În afară de aceste elemente ajută şi contextul la citirea corectă.

Forma „s"/

Această formă apare, de regulă, scrisă pe rând. Exemple:

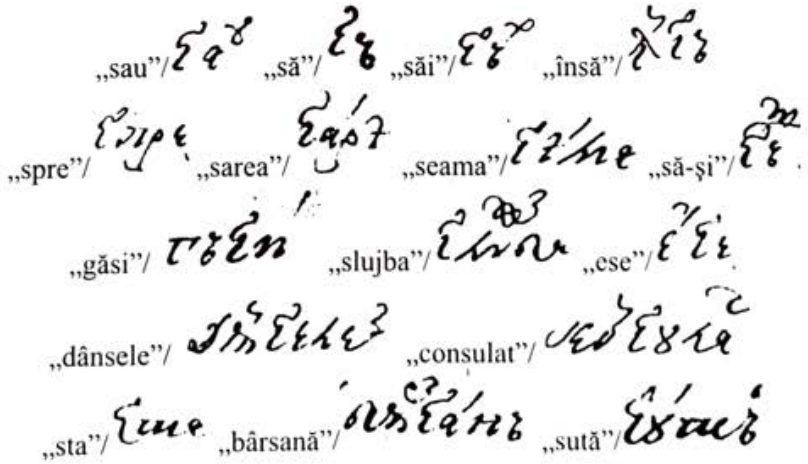

„sânt"/ „scrise"/ „supuse"/

Grupuri de litere aruncate

Grupul „nd[u]-s[e]":

„scăzând[u]-s[e]"/

Grupul „scă":

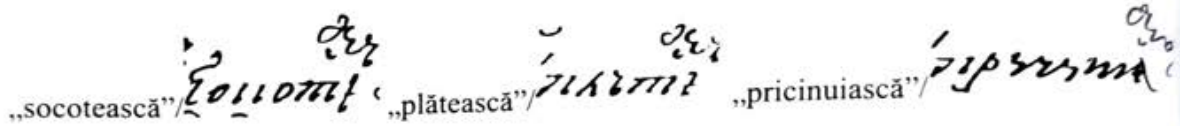

„socotească"/ „plătească"/ „pricinuiască"/

Grupul „se"

„supuse"/

Grupul „st"

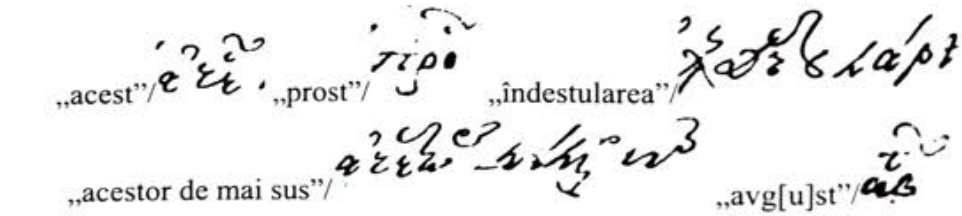

„acest"/ „prost"/ „îndestularea"/

„acestor de mai sus"/ „avg[u]st"/

Grupul „stă":

„această"/

Grupul „ste":

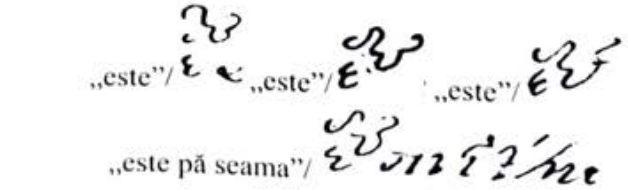

„este"/ „este"/ „este"/

„este pă seama"/

„peste"/ „peste"/ „aceste"/

„milostenie"/ „visterie"/

LITERA „L"/Л

Litera „l"/Л are o foarte mare frecvenţă în scrierea chirilică românească. Ea apare scrisă atât pe rând, cât şi aruncată, având două forme: „l"/ şi „l"/ , ultima fiind cea mai frecventă, atât pe rând, cât şi aruncată.

Formele „l"/ şi „l"/ **pe rând.**

Exemple:

„la"/ „Liman"/ „lei"/

„locuri"/ „luxu"/ „lângă"/

„lei"/ „de la"/ „numele"/

„ale"/ „lua"/ „feliu"/

„izvoarăle"/ „dânsele"/ 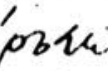

„lui"/ „aprilie"/

„acelea"/ „acolo"/ 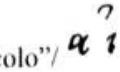 „Brăila"/

„Calafatu”/ „Călăraşi”/

„înlăuntru”/ „lăcuinţa”/

„viile lor„/

În grupul de litere „lui”/ΛȣH, scris pe rând, în special atunci când acest grup se află poziţie terminală, litera „l”/Λ apare identică în trei forme de compunere cu celelalte litere, funcţie de formele grafice şi poziţia literelor „u/ȣ”, „u”/V şi „i”/H „i”/:

„lui”/ „lui”/ „lui”/

Exemple:

„felului”/ „anului”/ „divanului”/

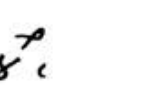

Forme aruncate ale literei „l”/Λ

Litera „l”/Λ se pretează la mai multe formule aruncate: singură, grupată cu o vocală, grupată cu o consoană, grup de trei litere. Aceste forme sunt prezentate în continuare.

Formele aruncate ale literei „l”/Λ singură:

Formele „l”/ „l”/ aruncate singure. Exemple:

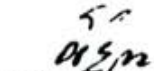

„alţi”/ „vechiul”/ „Cerneţul”/

„mălaiul”/ „Moldavii”/

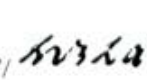

„Moldaviia”/ „anul”/ „acel”/

„să-l" „vinul"/ „stăpânul"/ 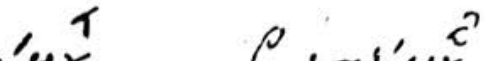

„mulțimea"/ „numărul"/ 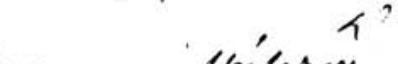

„costul"/ 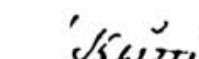 „cumpărătoriul"/ 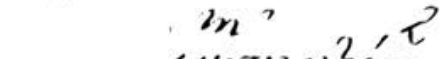

„puntul"/ 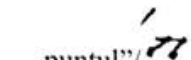 „Divanul"/ 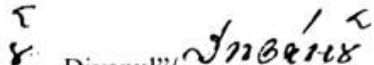

Forma „l"/ aruncată singură.

Derivă din formele precedente, „l"/ și „l"/ la care s-a adăugat un ornament terminal. Exemple:

„alte"/ „altora"/ „cal" „ceilalți"/

„bivol"/ 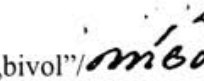 „cumpărătoriul"/ 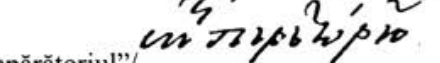

Forma „l"/ aruncată singură.

Această formă seamănă cu precedenta, dar are un al doilea ornament terminal. Exemple:

„multă"/ „pilda"/ 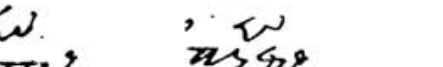

„Moldaviia"/ 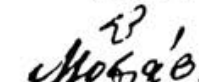 „moldovenești"/

Grupul de litere „la"/ aruncat:

„de la"/ „orânduiala"/ 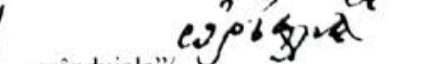

Grupul de litere „lă"/ΛЪ aruncat:

„zeciuială"/ „pravilă"/

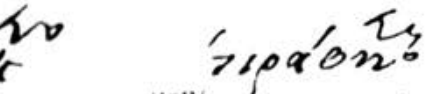

„orânduială"/

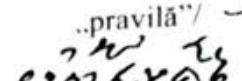

Grupul de litere „le"/ΛЄ final, aruncat

La o privire grăbită, grupul de litere „le"/ΛЄ aruncat are o formă ce se poate confunda cu litera „c"/IϹ aruncată. Din acest punct de vedere este utilă comparaţia asupra cuvintelor „veniturile" şi „întocmai":

„veniturile"/ „întocmai"/

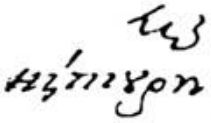

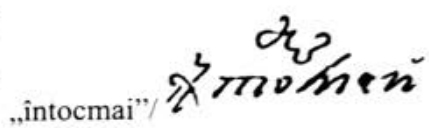

Exemple de cuvinte cu grupul de litere „le"/ΛЄ aruncat:

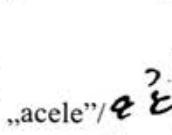

„cele"/ „acele"/ „vale"/ „zile"/

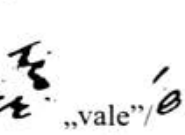

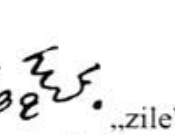

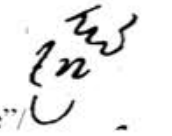

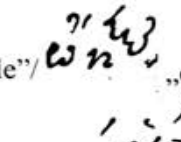

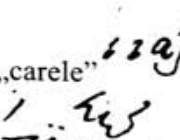

„schele"/ „oile"/ „carele" „altele"/

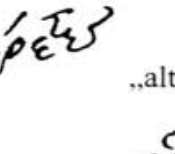

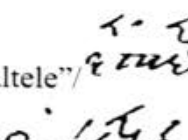

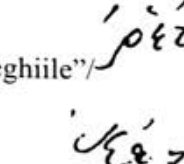

„milile"/ „reghiile"/ „raelile"/ „vitele"

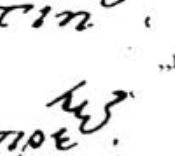

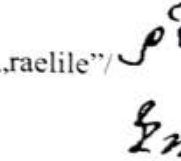

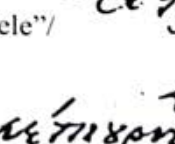

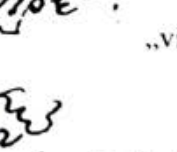

„caprele"/ „vinurile"/

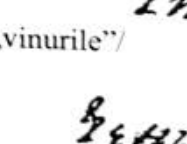

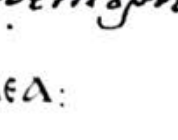

„bileturile"/ „veniturile"/

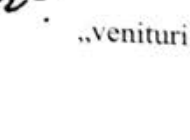

Grupul de litere „-lea"/ΛЄΑ:

În situaţii frecvente, acest grup se foloseşte ca sufix pentru numeralele ordinare:

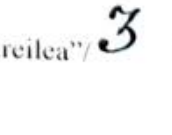

„[al] treilea"/ „[al] şaselea"/

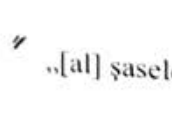

Grupul de litere „li"/**ΛH**:

„chieltueli"/

Grupul de litere **„lr"/ΛР** final aruncat:

Acest grup apare ca substitut pentru grupul „lor"/**ΛOР** aruncat în poziție terminală. În funcție de forma literei „r"/**Р** (verticală sau culcată), grupul „lr"/**ΛР** are două forme grafice: una cu „r" pe verticală, „lr"/ , și alta cu „r" culcat, „lr":

Exemple:

„banil[o]r"/ „graniţil[o]r"/ „plaiuril[o]r"/

„curieril[o]r"/ 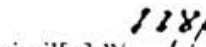 „boil[o]r"/ 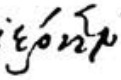 „vitel[o]r"/

„oamenil[o]r"/ „carantinel[o]r"/

„Bucureştil[o]r"/ 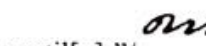 „veliţil[o]r"/ 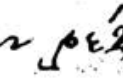 „plaiuril[o]r"/

„stăpânil[o]r"/ 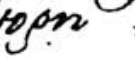

„arătatel[o]r"/ „păstoril[o]r"/ 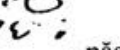 „vacil[o]r"/ 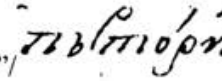

„dumn[ea]l[o]r"/ 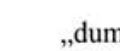

Grupul de litere „lt"/**ΛT** aruncat:

În formă aruncată, grupul „lt"/**ΛT** are forme determinate de variabilitatea grafică a celor două litere. Acest grup poate avea următoarele forme aruncate:

Λ cu ornament şi **T** mai sus, sub formă de titlă (~)	**Λ** normal şi **T** sub formă de titlă (~) orientată pe verticală pentru a se uni cu litera următoare

Exemple:

„mult"/ , „chieltuială"/

Grupul de litere „ltă"/ЛТЪ aruncat:

Cele trei litere se pot succeda la acelaşi nivel de aruncare sau se pot rupe una de alta pentru avea niveluri de aruncare diferite.

Exemple:

„altă"/ „ceilaltă/

Riscuri de confuzie:

Se observă la cuvântul „ceilaltă" că titla (~) orientată pe verticală, ca simbol al literei Т, poate fi confundată cu litera „m"/М care apare în unele situaţii orientată pe verticală ( ), în cuvintele următoare:

„domn"/ „precum"/

Grupul de litere „ltă"/ЛТЄ aruncat:

„alte"/ „multe"/

„alte datorii"/ „alte dări"/

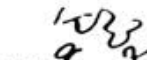

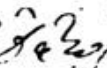

Grupul de litere „lu"/ЛѴ aruncat:

„articolului"/

Grupul de litere „lo"/Лѡ aruncat:

„acolo"/

Grupul „jl"/ЖЛ folosit ca prescurtare pentru grupul „jul"/ЖѸЛ:

„furaj[u]l"/ 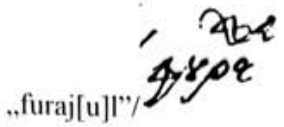

Grupul „şl"/**Ш Λ** folosit ca prescurtare pentru grupul „şul"/**Ш Ѹ Λ**:

„oraş[u]l"/ 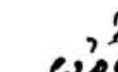 „mărunţiş[u]l"/

Grupul „tl/**Т Λ** folosit ca prescurtare pentru grupul grupul „tul"/**Т Ѹ Λ**

„tot[u]l"/ „huzmet[u]l"/ 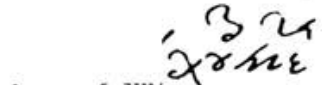

A se observa că la cuvântul „totul", scris mai sus, primul „t"/ este pe rând iar cel de al doilea „t" este aruncat sub formă de titlă (~) unită cu litera „l/" .

LITERA „N"/**Н Н**

Litera „n" cu formele chirilice de tipar „n"/**Н** şi „n"/**Н** apare la scrierea de mână în trei forme ce pot să înregistreze uşoare variaţii grafice:

	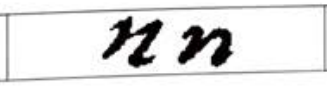	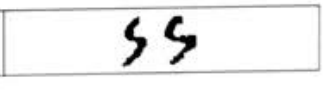

Prima formă derivă în mod evident din forma de tipar „n"/ ;

Celelalte două forme, „n"/ şi „n"/ se confundă uşor cu litera „i" exprimată grafic la scrisul de mână în forme identice „i/" şi „i"/ . Semnificaţia lor se identifică, însă, în contextul cuvântului.

Exemple de scriere de mână cu forma „n"/ poziţionată pe rând:

„anul"/ 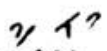 „anume"/ „nicio"/

„banii"/ „cine"/ „hrană"/

„divanul"/ „pricina"/

„pune"/ „stâne"/ „nooă"/

„nimic"/ „streine"/

„negustătorii"/ „nelipsiți"/

„numire"/ „neprevăzută"/

„numai"/ „numărul"/ „numele"/

Uneori, forma „n"/ apare aruncată deasupra rândului de scriere:

„un"/ „din"/ „vin"/ „unde"/

„tunde"/ „tunză"/ „brânză"/

„având"/ 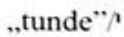 „munte"/ 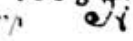 „dânșii"/

„vreun"/ „vreun"/ 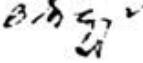 „șăzând"/

„rămân"/ „lăcuința"/ „aminte"/

„asemenea"/ „supune" 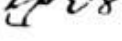

„atunci"/ 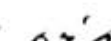 „plătind"/ 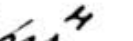 „vinde"

„sânt"/ „înăuntru"/ „unde"/

Exemple de scriere de mână cu forma „n"/ pe rând şi aruncat:

„anului"/ 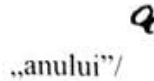 „căpitanii"/ 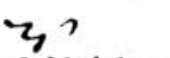

„Câmpina"/ 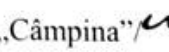 „câmpineni"/ 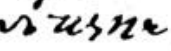

„milostenie"/ „pricinuiască"/ 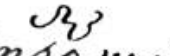

„să nu"/ „să nu să"/ „zalhanale"/ 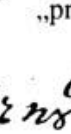

„slobozenie"/ 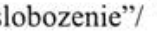 „vrednic"/

„stăpânil[o]r"/ „stăpânirea"/ 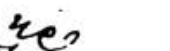

„Ghen[a]r[ie])"/ „rămâne"/ „când"/

„carantine"/ „Săcueni"/

„mâna"/ „mână"/ „săptămână"

„coprinde"/ 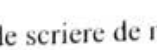 „an[ul]"/ „rămânea"/

„vindea"/ „dânşii"/ 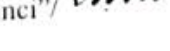

Exemple de scriere de mână cu forma „n"/ :

„din"/ „cinci"/ „când"/ „niciun"/

„carantine"/ „înăuntru"/

„neputând"/ „dânsele"/ „lângă"/

„cântări" „mâncare"/

„fiind că"/ „lângă"/ „bani"/

„iar când"/ „iar când"/

„luni"/ „lupoeni"/ „oameni"/

„lângă"/ „căpitanii"/

LITERELE „C"/ şi „K"/

În scrierea de mână, litera „c"/ apare sub două forme: o formă pentru litera mare şi o altă formă pentru litera mică. Litera mare are foarte frecvent o formă aruncată şi expansivă, la care există mai întotdeauna un ornament de felul . Litera mică apare în două forme ce pot crea confuzii dacă este citită fără a se corela în contextul cuvântului. Observaţi aceste forme în tabelul de mai jos.

Formele „C"/ şi „c"/

Forma „C"/ apare, de regulă, la începutul cuvântului. Exemple:

„ca"/ „caimacam[u]l"/ „condică"/ „canonisite"/ „cantaragiu"/ „condiții"/ „corăbii"/ „costul"/ „cutii"/

Litera „c"/ apare aruncată, atât singură cât și în grupuri de litere. Când este singură are un ornament terminal care o face distinctă, „c"/ , așa cum se vede în exemplele de mai jos:

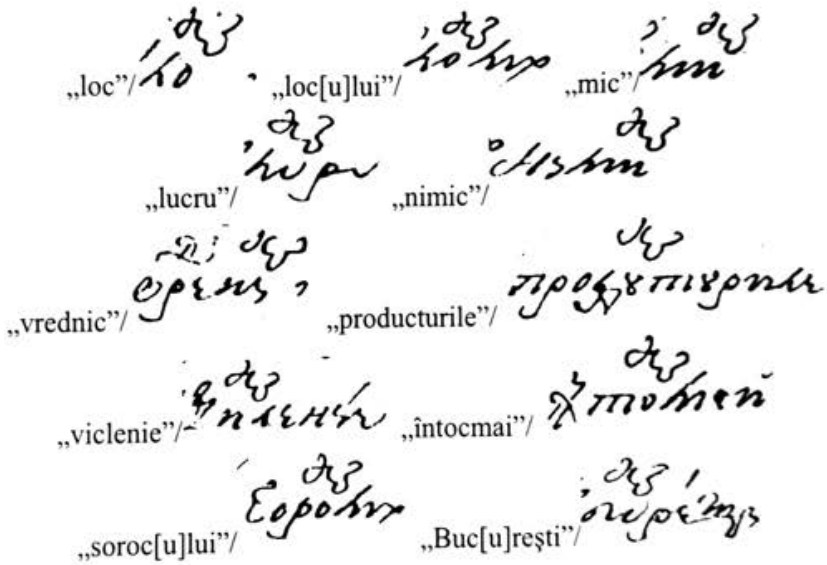

„loc"/ „loc[u]lui"/ „mic"/ „lucru"/ „nimic"/ „vrednic"/ „producturile"/ „viclenie"/ „întocmai"/ „soroc[u]lui"/ „Buc[u]rești"/

În grup de litere ornamentul nu mai există:

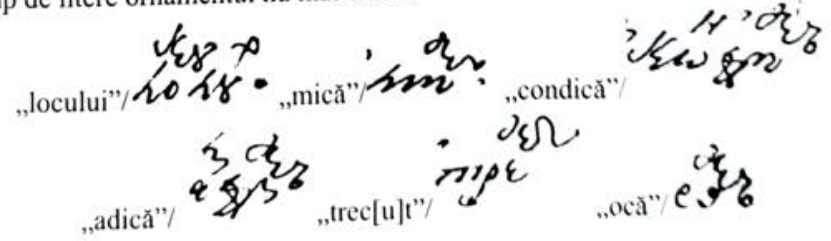

„locului"/ „mică"/ „condică"/ „adică"/ „trec[u]t"/ „ocă"/

Formele „c"/ și „c"/

După cum se observă, există o formă din două bastonașe separate, „c"/ , și o altă formă apropiată, „c"/ , la care bastonașele sunt unite la bază. Exemple:

„cu”/ „ acum”/ „cară”/ „cătră”/ „acolo”/

„care”/

„catâr”/ „curat”/ „că /ꙋ „chear”/ „cumpărat”/

„ca”/ „adică”/ „aducă”/

„chiezăşie”/ „cât”/

„coborî”/ „cui”/ „chip”/ „cai” ”/

„carantine”/ „curieri”/

„cu”/ „ căşării”/

În unele situaţii, litera „c”/ aruncată apare în formă vestigială la scrierea de mână, grafem „c”/ format din două bastonaşe fiind redus la forma de tremă, (¨), ca în cuvintele „i pak” „Neakşu” din „*Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung*”:

„i pak”/ „Neakşu”/

LITERA „Č”/Ч

În scrierea chirilică, litera „č”/Ч se pronunţă ca un grup de felul „tş”. Pentru lămurire poate imagina cum se pronunţă cuvintele „ci” sau „ce” dacă eliminăm vocalele.

La scrierea de mână această literă are următoarele forme:

			în formă aruncată

Forma „Č”/

Aceasta este forma majusculă de mână şi apare foarte rar:

„Cei"/ „Cei ce"/ „Ci"/

Formele „č"/ „č"/ „č"/ cu evoluţie spre „č"/ „č"/

Exemple:

„aceasta"/ 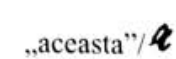 „această"/ 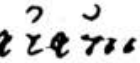 „acea"/

„acei"/ „acel"/ 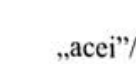

„Zămnicea"/ „turcească"/ 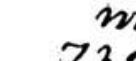

„ce"/ 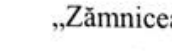 „ce"/ 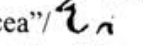 „cere"/ 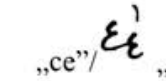 „celor"/ 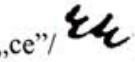

„ceilalţi"/ „cerceta"/ 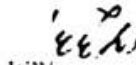

„acea"/ 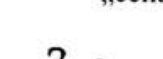 „acele"/ 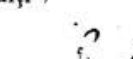 „acelui"/ „obiceiu"/ 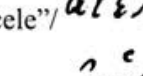

„orice"/ 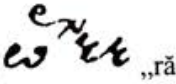 „rădice"/ 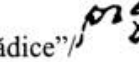 „aduce"/ „trece"/ 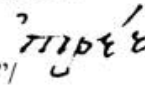

„treceri"/ „berbece"/ 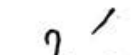

„dobitoace"/ 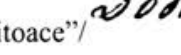 „dobitoacele"/ 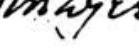

„austriiaceşti"/

„pecetea"/ „trecerea"/ 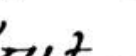 „turceşti"/

„treisprezece"/

„cine"/ „cinstitu"/ 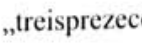 „cinci"/

„pricina"/ 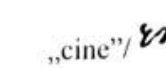 „pricinuiască"/ 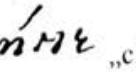

„pricinueşte"/ „vaci"/ „vacile"/

„zeciuială"/ „mijlocire"/

În aceeaşi formă prezentă la scrierea pe rând apare aruncată în grup de litere:

„nici"/ „nicio"/ „niciun"/

„doozeci"/ „încoace"/

„face"/ „trece"/

„dobitoace"/

Forma „č"/

În formă aruncată singură, litera „č"/ are un ornament terminal, astfel că „č"/ devine „č"/. Exemple:

„obic[i]nuesc"/ „obic[i]nuitele"/

LITERA „Ş"/Ш

Litera „ş"/**Ш** are o singură formă în scrierea chirilică de mână, atât pentru litera scrisă pe rând, cât şi pentru litera aruncată: „ş"/. Micile variaţiuni caligrafice sunt irelevante. Sublinierea evidentă o deosebeşte de litera „m"/.

Litera „ş”/ pe rând:

„aşa”/ „ş-au”/ „eşi”/ „moşii”/

„păşune”/ „răvaşe”/ „şăzând”/

„vătaşi”/ „dânşii”/ „căşării”/

„aşăzaţi”/. „mărunţişul”/

În unele situaţii, litera „i”/ situată imediat după „ş”/ , aflat pe rând, este aruncată sub rând:

„şi”/ „şi”/ „şi-i”/ „sfârşit”/

„eşi”/ „chiezăşie”/ „precum şi”/

Litera „ş”/aruncată deasupra rîndului:

„îş[i]”/ „să-ş[i]”/ „să-ş[i]”/ „aceiaş[i]”/

„însuş[i]”/ „iarăş[i]”/ „răvaş”/

„Călăraşi”/ „vameş[u]lui”/

„fieşcare”/ „plăiaşi”/ „suppuşi”/

La aruncarea grupului „şul” aflat în poziţie terminală dispare, uneori, litera „u” iar grupul se comprimă ca „şl”:

„oraş[u]l”/ „vameş[u]l”/ „mărunţiş[u]l”/

LITERA „ŞT"/Ш „ŞT"/Ψ

În scrierea chirilică românească, grupul „şt" este exprimat de un grafem unic având fo de tipar „şt"/Ш sau „şt"/Ψ iar forma scrisă de mână „şt"/ . Exemple:

„ştirea"/ „nişte"/ „câştig"/

„aceştiia"/ „Buc[u]reşti"/

„Domneşti"/ „porneşte"/

„vorbeşte"/ „pricinueşte"/

„înştiinţa"/ „înpărăteşti"/

„rumâneşti"/ „turceşti"/

„moldoveneşti"/

„austriiaceşti"/ „europieneşti"/

Apare mai rar şi în formă aruncată:

„nişte"/ „rumâneşti"/

LITERA „D/Д"

La scrierea de mână, litera „d"/Д apare sub următoarele forme:

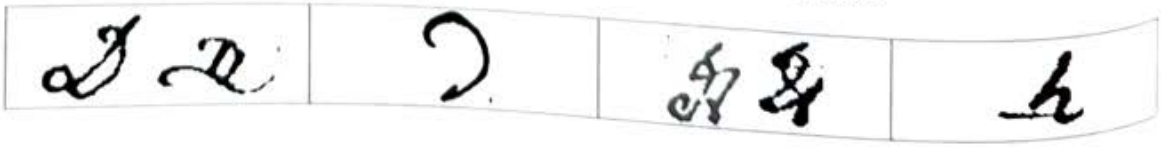

Forma „d"/

Această formă este identică cu alfabetul latin:

„dă (de)"/ „de la" „dar"/ „din"/

„dea[că]"/ „după"/ „dator"/

„datori"/ „dânsele"/ „dânşii"/

„depărta" „deosebire"/ 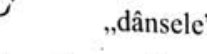

„adresarisi"/ 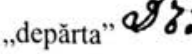 „deşchide"/ 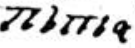

„divanul"/ „domneşti"/ „decât"/

„dooă"/ „dobitoace"/ 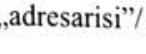

„dă cătră"/ „Dunăre"/ 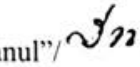 „îndată"/

În formă aruncată, această literă apare subliniată de o titlă, ca :

„când"/ „scoţând"/ 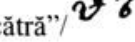 „vrednic"/

„dovada"/ „slobode"/ „sloboade"/

„judeţe"/ „jude[ţu]"/ „iar când la"/

„iar încetând"/ „iscălind"/ 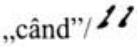

„plătind"/ „scăzând[u]-s[e]"/

„unde sânt"/ „unde nu sânt"/ 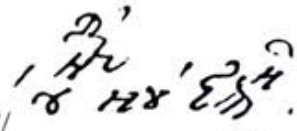

„vinde"/ „vrând"/ „fiind că"/ 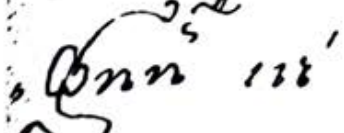

Forma „d"/

Este foarte rară:

„dator"/

Forma „d"/

Desenul caligrafic al acestei litere este executat prin întâlnirea a două jocuri de linii care se suprapun într-o formulă de construcţie care să delimiteze un discret triunghi central şi doi pivoţi terminaţi fiecare cu câte o buclă:

Exemple:

„de"/ „dea"/ „dau"/ „după"/

„dată"/ 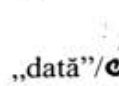 „deaca"/ 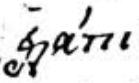 „adică"/ 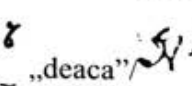

„dânşii"/ 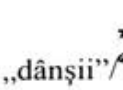 „aducă"/ 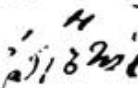 „aduce"/ 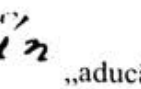

„adeverită"/ 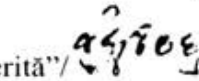 „aşijderea"/ 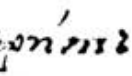

„condiţii"/ „Moldaviia"/ 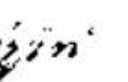

„orânduială"/ 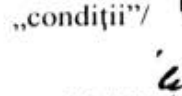 „rădicata"/ 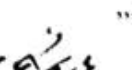

„slobode"/ „socotindu-se"/ 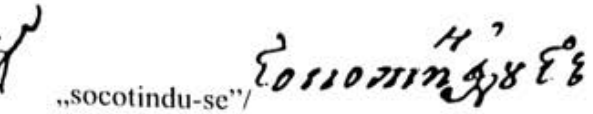

„sudit"/ 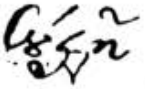 „şăzând"/ 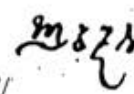 „trecându-o"/ 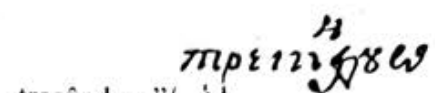

„unde"/ 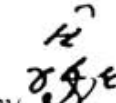 „vrând"/ 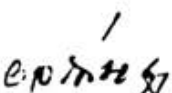 „vreodată"/ 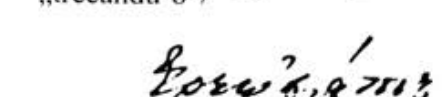

În multe cazuri, forma „d"/Д chirilic scrisă de mână are un aspect confuz, în care desenul celor două jocuri de linii descrise mai sus se uneşte, se reformatează şi generează o formă aproape indescifrabilă:

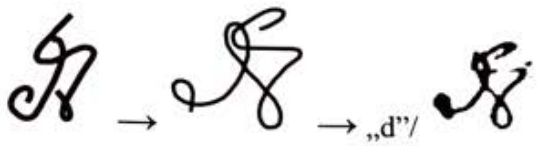

Desenul caligrafic al acestui grafem, întâlnit uneori în forma „d"/ , trimite mai degrabă la un derivat din glagoliticul rond „d"/ⴆ[12] Exemple:

„dă"/ „dă"/ „dea"/ 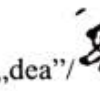 „dea"/ „dea"/ 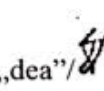 „dea"/ 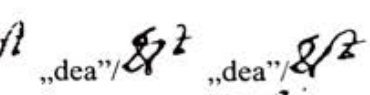

„dăla (dela)"/ 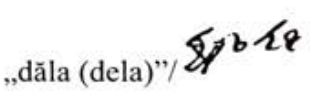 „adică"/ 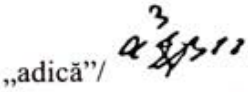 „condică"/ 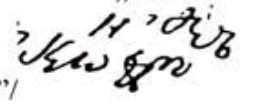

"când"/ 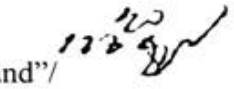 „orânduită"/ 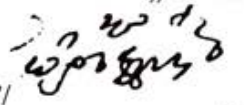 „pilda"/ 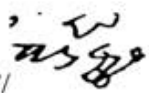

„curăţindu-să"/ 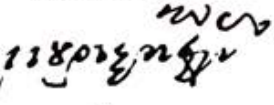 „îndată"/ 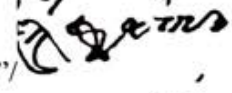

„după taxa"/ 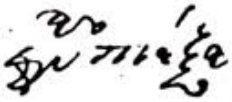 „hotărându-se"/ 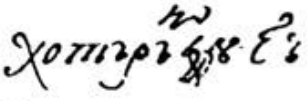

„ridice"/ 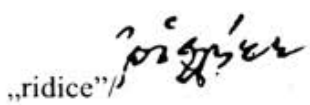 „sudiţii"/ 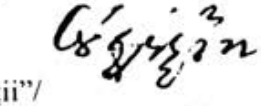 „unde"/ 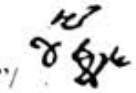

„vindea"/ 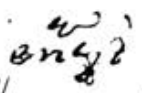 „moldoveneşti"/ 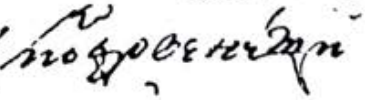

[12] Este mai mult decât probabil că păstrarea în scrierea chirilică de mână a acestei forme glagolitice a literei „D" ţine de sacralitatea pe care o moştenea, din faptul că este litera de început a numelui lui Dumnezeu.

Forma „d"/ :

Forma „d"/ se aseamănă cu litera „l"/ , de care se deosebeşte printr-o sublinie evidentă. Exemple:

„dă cătră"/ „după cerere"/

„dumn[ea]l[o]r"/ „dumn[ea]lui"

Forma „d"/ apare uneori şi aruncată:

„slobodă"/ „iar când"/

„jude[ţu]"/ „fiind că"/

În unele situaţii apar cuvinte ce conţin două-trei forme diferite ale literei „d"/ :

„dovedi"/

„dovedindu-se"/ „după pilda"/

LITERA „DZ"/ S

Această literă apare foarte rar:

„vădzu"/ „dzise"/

Litera „dz"/ S apare mai ales ca slovocifră pentru numărul „6" din ordinul unităţilor Exemple:

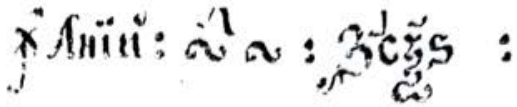

„în anii 7266"

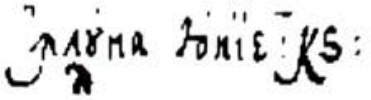

„în luna iunie 26"

În textele târzii litera „dz"/ѕ a fost înlocuită cu „z"/з.

„zece"/

LITERA „M"/М

Litera „m"/м apare în scrierea chirilică românească de mână destul de uniformă, având mici excepţii de orientare:

	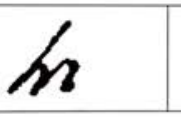		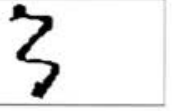

Forma „M"/ 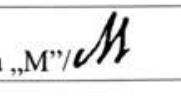

„Moldaviia"/ 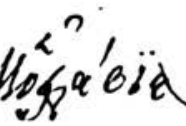 „Moldaviia"/ 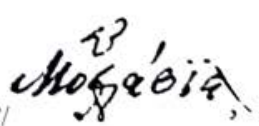

Forma „m"/ 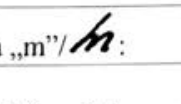 :

Această formă începe în mod specific cu o bară iniţială oblică mai înaltă decât restul literei. Exemple:

„mare"/ 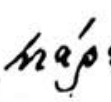 „Ghermaniia" „curma"/ 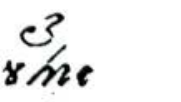

„marfă"/ „întocmai"/ 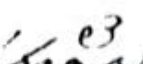 „vreme"/

„limanul"/ „amestec"/ 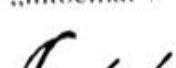

„anume"/ „asemenea"/ 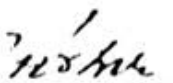

„seama"/ „jumătate"/ 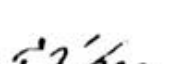

„merge"/ „numărul"/ 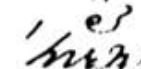 „nimic"/

„om"/ „pământenii"/ 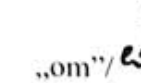

„rămâne"/ „sumă"/

„urma"/ „vama"/

Riscuri de confuzie a formei :

La scrierea de mână, litera „m"/ scrisă în forma „m"/ , învecinată cu „i"/ , formează o succesiune grafică derutantă, „mi"/ . Exemple:

„mic"/ „mică"/ 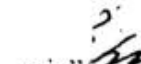 „mică"/ 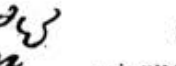

„mijlocire"/ „milile"/

„miliţii"/ „milostenie"/

„nimic"/ „priimirii"/ 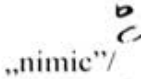

„trimite"/ „mişcătoare"/ 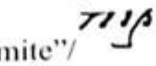

Uneori apar combinații interesante ale formei „m"/ cum este cazul cu grupul de litere „ma"/ cu „a"/ în formă de cârjă, „a"/ , aruncată sub „m"/ :

„mai"/ „seama"/ „suma"/ „urmare"/

Forma „m"/

Această formă apare de cele mai multe ori aruncată:

„cum"/ „acum"/ „cumpăra"/

„întâmpla"/ „întâmplare"/

„râmători"/ „însemnează"/

„jumătate"/

„schimb"/ „schimbare"/

„Zămnicea"/ „noemv[rie]"

„caimacam[u]l"/ „câtățime"/

Forma „m"/

De astă dată avem un „m"/ rotit spre dreapta pentru a ajunge pe verticală, aruncat sau pe rând:

„precum"/ „precum și"/ „acum"/

„Câmpina"/ „cumpărătoriul" 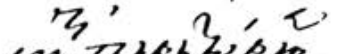

„însemnează"/ „Domneşti"/

„dumn[ea]lui"/ „dumn[ea]l[o]r"/

LITERA „P"/П

Litera „p"/**П** apare în scrierea chirilică de mână sub cinci forme:

	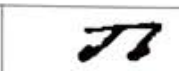			

Forma „P"/ 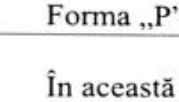 , majusculă, scrisă pe rând

În această formă pot să apară grafii uşor diferite:

„p"/ 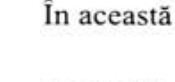 „p"/ 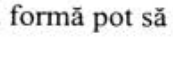 „p"/ 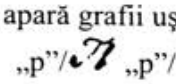 „p"/ 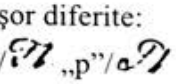 .

Exemple:

„Pe"/ „Pe"/ 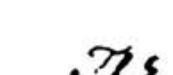 „Prinţipat"/ 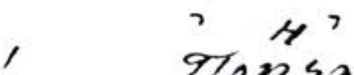

„Plaiuril[o]r"/ 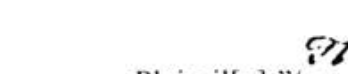 „Prinţipatu"/

„Pagubă"/ „Plata"/ 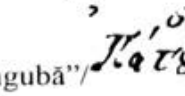 „Plaiuril[o]r"/ 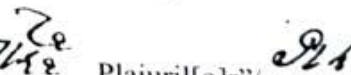

„Patru"/ „Pentru"/ 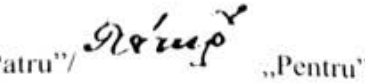 „Păcura"/

„Plătească"/ „Precum şi"/. 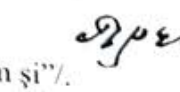

„plătind"/

Forma „p"/

Apare cu cea mai mare frecvenţă la scrierea pe rând dar uneori şi ca literă aruncată.

Exemple de scriere pe rând:

În formă aruncată, această literă are un ornament terminal devenind „p"/ :

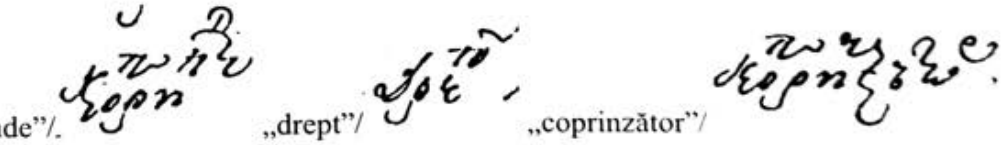

Forma „p"/ scrisă pe rând

După cum se vede, acest tip este format din două bastonaşe separate, dintre care, cel mai frecvent, numai primul mai păstrează un rest din bara de acoperire pe care o avea forma precedentă. Exemple:

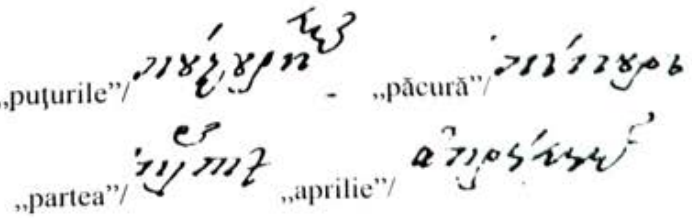

„preţul"/ „supuse"/ 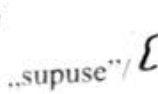

„după"/ „isprăvnicături"/ 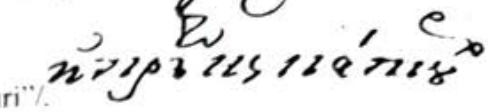

Forma „p"/ scrisă pe rând

La această formă, cele două bastonaşe se unesc printr-o linie rondă în partea de jos, iar primul bastonaş păstrează un rest din bara de acoperire pe care o avea forma iniţială. Exemple:

„Câmpina"/ „Depozit"/ 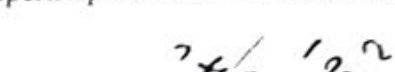

„păcurii"/ „poată"/

„stăpânil[o]r"/ „sept[emvrie]"/ 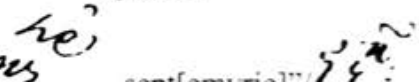

În formă aruncată, această literă are uneori un ornament, devenind „p"/ :

„coprinderea"/

Forma „p"/ :

Forma „p"/ apare de cele mai multe ori ca literă aruncată iar când se află singură într-o asemenea poziţie, capătă un ornament, devenind „p"/ :

„După"/ „după pilda"/ 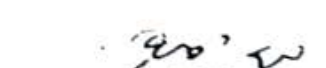

„după taxa"/ „supt"/

„Dreptate"/ 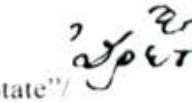 „săptămână"/ „chip"/

Uneori, bara de sus a acestei forme este separată de corpul literei, care prezintă o formă nouă, „p"/ :

„nelipsiţi"/ 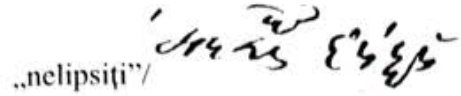 „după cerere"/ 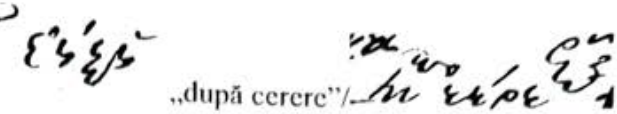

Forma „p"/ apare uneori şi pe rând:

„împreună"/ 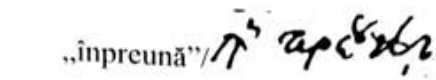

LITERA „PS"/Ψ

Grupul de litere „ps"/Ψ poate fi exprimat în scrierea chirilică atât prin literele „ps"/**ПС** ca în cuvântul „nelipsiţi"/ 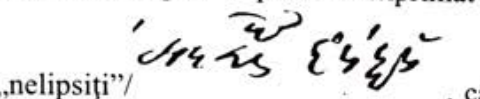 , cât şi prin folosirea literei „ps"/Ψ, ca în cuvântul „lipsită"/ 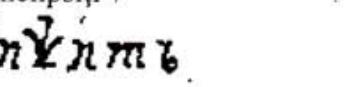 .

LITERA „F"/Ф „F"/Ф

La scrierea de mână apare în două forme grafice: una cu triunghi la capăt, iar alta cu un inel simplu sau complicat:

Forma „f"/ :

„fără"/ „fără"/ „facă"/ „face"/

„faţă"/ „furaj[u]l"/ „sfârşit"/ 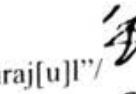

„feliu"/ „fieşcare"/ „folosească"/ 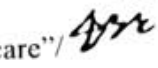

„logofeţi"/ „tarif"/ „marfă"/ 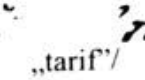

„mărfuri"/ „mărfurile"/

„portofranco"/ „Calafatu"/

„catagrafi[e]"/ 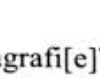 „câte vor fi"/

„vor face"/ „au fost"/ „află"/ 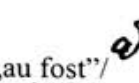 „afla"/

„mufluzească"/ „tarif"/

Forma „f"/

Apare foarte rar, fie pe rând, fie aruncat:

„fi"/ „afla"/ „vătaf"/ 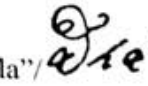

În unele situaţii litera „f"/ apare expansivă la scrierea de mână:

„fiind că"/ „fiind că"/

LITERA „Ţ"/ Ц, ц

Deşi are o frecvenţă redusă, această literă apare sub cinci forme grafice la scrisul de mână:

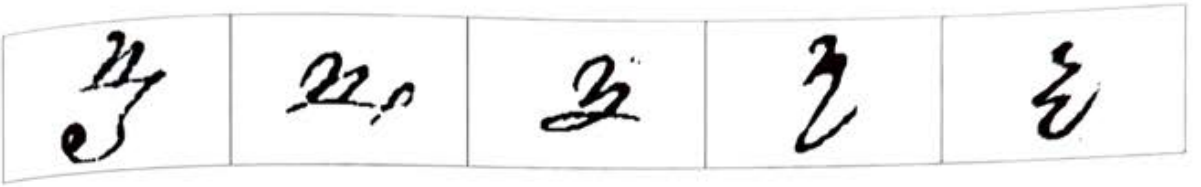

Primele patru forme par să fie mai rar întâlnite. Exemple:

Forma „ţ"/

„ţie"/ „ţigae"/

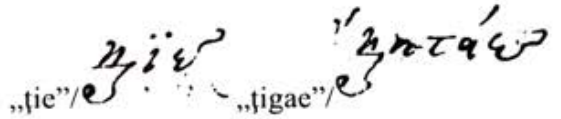

Forma „ţ"/

„câţi"/ „toţi"/

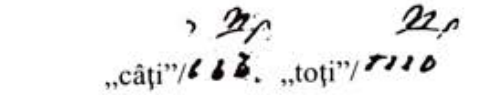

Forma „ţ"/

„bivoliţă"/

Forma „ţ"/

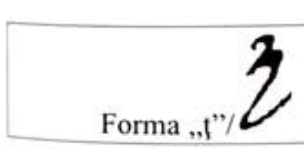

Apare ocazional:

„dăsfiinţiază"/ „preţu"/

„siguranţa"/

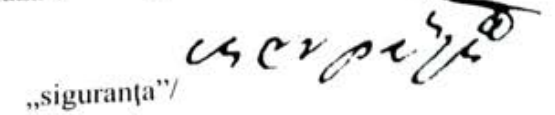

Forma „ţ"/

Apare cu cea mai mare frecvenţă:

„alţi"/ „cărţi"/ „câţi"/ „toţi"/

„ţara"/ „curţi"/ „faţă"/ „puţin"/

„puţuri"/ „graniţă"/ „preţul"/

„înştiinţa"/ „lăcuinţa"/

„mărunţişul"/ „mulţimea"/

„prinţipat"/

Riscuri de confuzie:

La o privire superficială, forma „ţ"/ se poate confunda cu „x"/ , faţă de care există mici diferenţe:

„alţi"/ „luxu"/

Forma „ţ"/ s-ar mai putea confunda cu forma „te"/ . Să observăm însă că forma „ţ" este întotdeauna pe rând cu coborâre sub rând, în timp ce forma „te"/ începe ca aruncare ce coboară în linia rândului. Exemplu:

„pretenţie"/

Formele „ţ"/ „ţ"/ „ţ"/ şi „ţ"/ se pot confunda cu „ğ"/ . Opţiunea este determinată de contextul cuvântului. Exemple:

„înţelege"/ „trage"/

LITERA „B"/Б

În scrierea de mână apare sub două forme: o formă pentru litera mare şi o altă formă pentru litera mică.

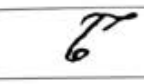	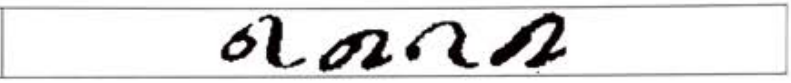

Forma „B"/ :

„bani"/ „Brăilii"/ 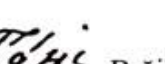

Forma „b"/

„banii"/ „schimbare"/ 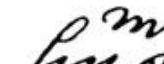 „obiceiu"/

„sloboază"/ „Buc[u]reşti"/ 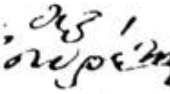

„berbece"/ „bârsană"/ 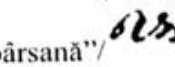

„brânză"/ 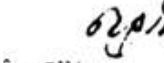 „coborî"/ 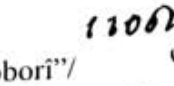 „deosebire"/

„dobitoace" „boi"/ 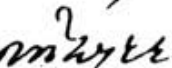 „bivol"/

„bivoliţă"/ „aibă"/ „bani"/

„trebue"/ „băgare"/ 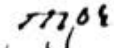

„slobozi"/ „dobitoacele"

„oboarăle"/ „slujbă"/ „Brăila"/

Litera „b"/Б apare foarte rar ca literă aruncată. Exemple:

„pagubă"/ „schimb"/ 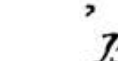

LITERA „V"/Ѣ

Litera „v"/Ѣ apare în scrierea chirilică românească de mână sub două forme principale cu pot înregistra, fiecare, variaţiuni nesemnificative:

Formele „v"/ 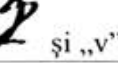 şi „v"/

„viile"/ 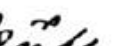 „vin"/ „vama"/ 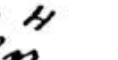 „div[a]n"/

"vreodată"/ 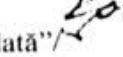 „viitoare"/ 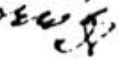

„Valahiia"/ 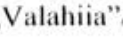 „vătaşi"/

„vechime"/ „visterie"/

În formă aruncată litera aceasta are adesea o înfloritură terminală:

„v"/ ca în cuvântul „isprăvnicat"/

Formele „v"/ și „v"

„va"/ „avea"/ „voi"/ „vor"/

„vrea"/ „vreun"/ „averi"/

„povara"/ „vinde"/ „pravilă"/

„divanul"/ „dovada"/ „răvaș"/

„Moldaviia"/ „vânzare"/

„hrisoave"/

LITERA /„Z"/ „Z"/

Cele două forme de tipar ale literei, „z"/ și „z"/ , sunt exprimate la scrierea de mână prin două forme expansive:

Formele „z”/ şi „z”/

„răspunză”/ „păzindu-să”/ 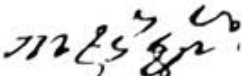

„îndatorează”/ „ernează”/ 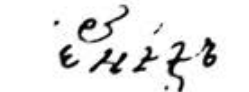

„sloboază”/ „vânzare”/ 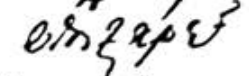

„chiezăşie”/ 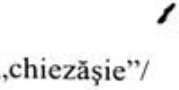 „depozit”/

„zahereaoa”/ 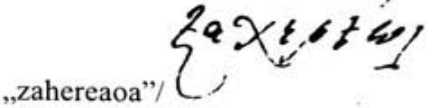

Uneori „z”/ îl înlocuieşte din greşeală pe „s” . Exemplu:

„[a] transportui”/ 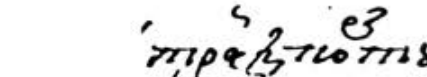

În mod frecvent, forma „z”/ are cârligul superior aplatizat, devenind „z”/

„tunză”/ „tranzit”/ 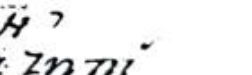

„brânză”/ 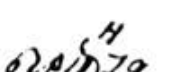 „scăzând[u]s[e]”/ „urmeze”/

„aşăzaţi”/ „încetează”/ 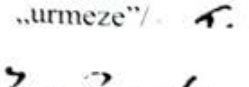

„însemnează"/ 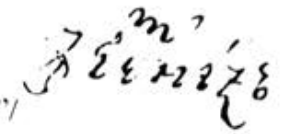 „Zămnicea"/ 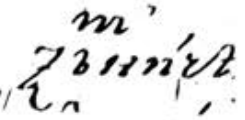

„slobozirea"/ „şăzând"/ 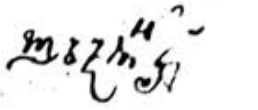

„vânzătorii"/ 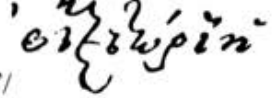 „zeciuială"/

Forma „z"/

„izvoarăle"/ 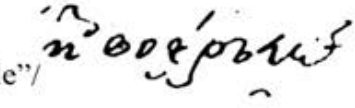 „haznelii"/

„huzmet[u]l"/ 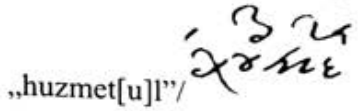

Riscuri de confuzie:

Forma „z"/ se confundă uşor cu „r"/ şi „s"/ . Exemple:

„huzmet[u]l/ 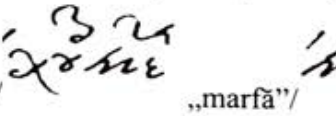 „marfă"/ „păstori"/

Deşi, „z"/ şi „r"/ par identice, înclinarea lor diferită face diferenţa. Pe de altă parte, „z"/ şi „r"/ au o mică buclă la capătul inferior care lipseşte la grafemul „s"/ . În afară de aceste elemente ajută şi contextul la citirea corectă.

LITERA „G"/Г

Litera „g"/Г are, de regulă, format unic la scrierea de mână, atât ca literă mare cât şi ca literă mică, înregistrând abateri grafice minore:

„g"/ 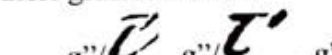 „g"/ „g"/ „g"/

Exemple:

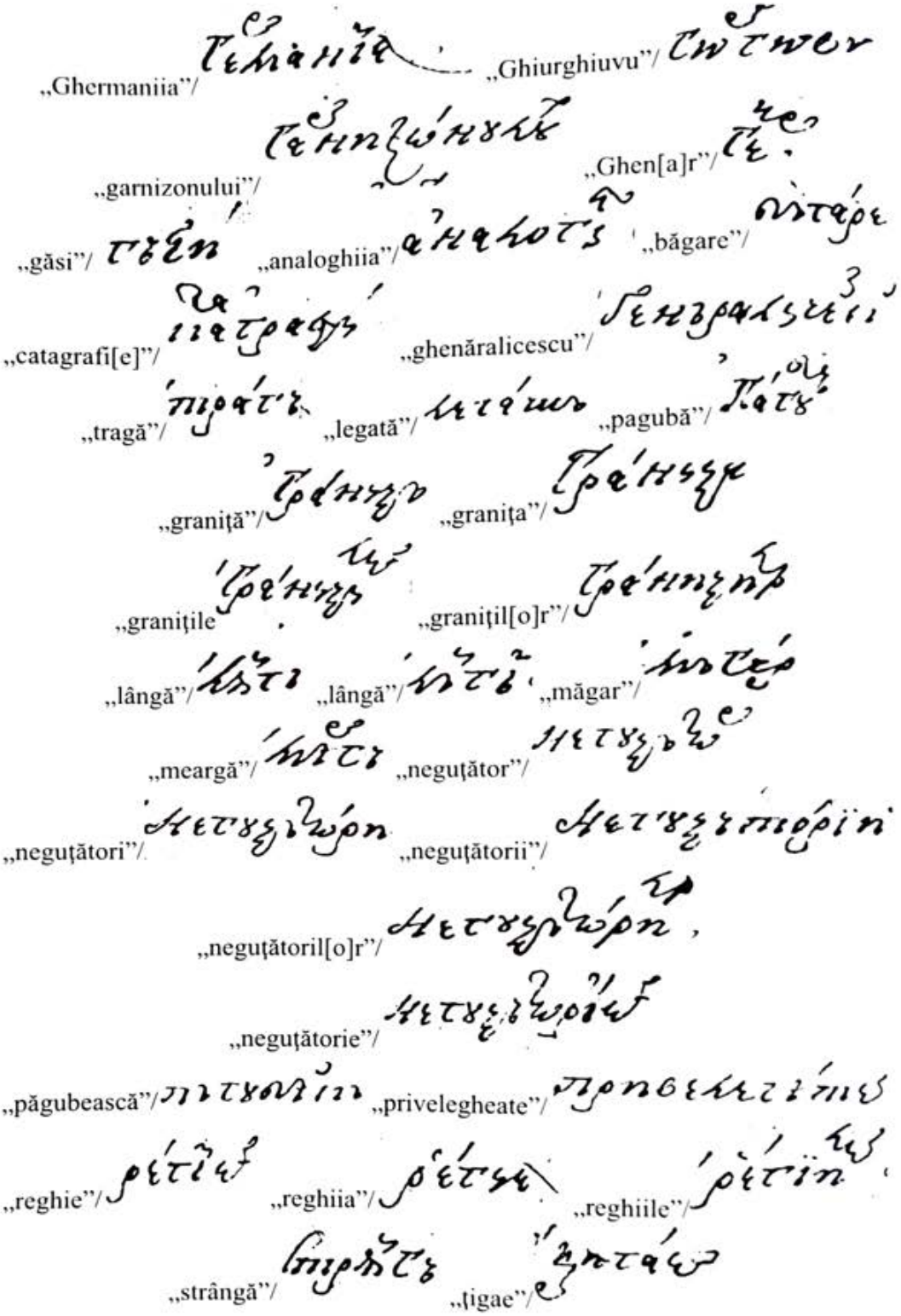

Litera „g”/**Г** apare şi în forme aruncate, atât singură cât şi însoţită de consoane:

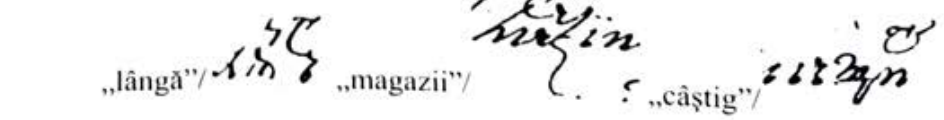

„negu[ă]tor"/ 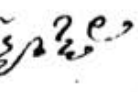 „dregătorii"/ 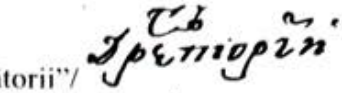

„logofeți"/ 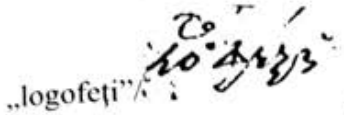 „prigonire"/ 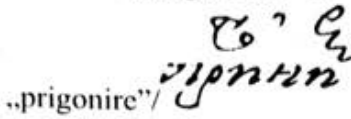 „avg[u]st"/ 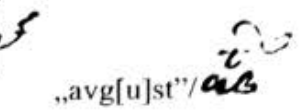

Grupul de litere „g"/ + „a"/ , unde „a" chirilic este în formă de cârjă, poate să conducă uneori la forma scrisă de mână „ga"/ , cu „a"/ sub „g"/ , riscând o confuzie cu litera chirilică „z"/ sau cu cifra arabă „3". Exemple:

„sluga"/ 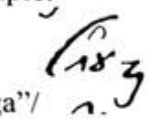 „ruga"/ 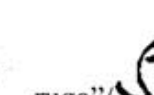

Același grup „ga"/ se poate confunda și cu grupul „ce-au"/ :

„ce-au fost"/ 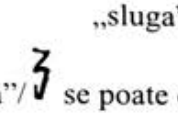 „ce-au prinsu"/ 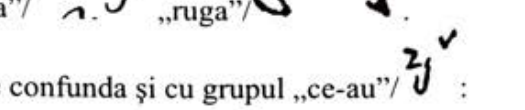

LITERA „Ğ"/

Acest grafem, ğ/ apare în grupurile de litere „ge"/ „gi"/ și prezintă, la scrierea de mână, forme destul de apropiate, în care corpul de bază este marcat de o subliniere evidentă, completată în jos cu o linie buclată:

Exemple:

„merge"/ „strânge"/ 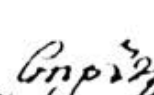 „trage"/ 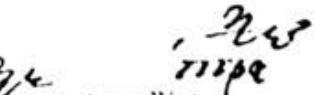

„înțelege"/ 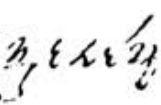 „curgere"/ 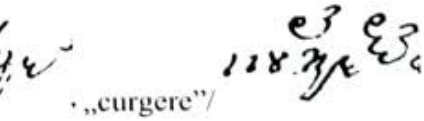

„curgere de vreme"/ 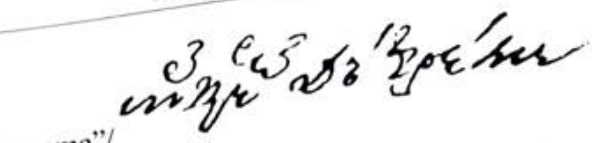

„agie"/ 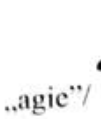 „cantaragiu"/

„legiuire"/ 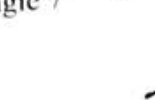 „legiuita" 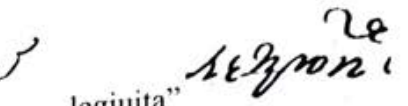

„sânt legiuite"/ 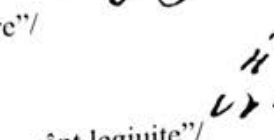

În unele situaţii forma ğ/ se poate confunda cu „ţ"/ , deosebirea dintre cele două litere scrise de mână fiind minoră:

„trage"/ 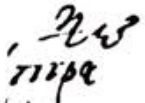 „toţi"/ 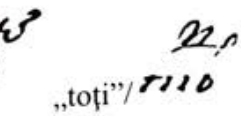

LITERA „H"/X

În scrierea chirilică românească litera „h"/X apare mult mai rar decât în scrierea cu alfabet latin, deoarece în primul caz nu există grupurile de litere de felul „che", „chi", „ghe", „ghi", în care litera „h" este obligatorie. Astfel, cuvântul „pereche" se scrie cu alfabet chirilic, atât de tipar cât şi de mână - „pereke"/ 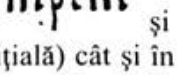 şi „pereke"/ 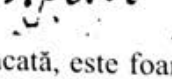 . Ca urmare, prezenţa sa, atât pe rând (mai ales ca literă iniţială) cât şi în formă aruncată, este foarte rară şi are o formă unică în scrierea de mână.: „h"/ „h"/. Exemple:

„hotar"/ 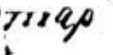 „hotărî"/. 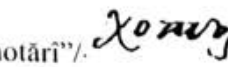 „hotărâta"/ 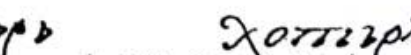 „hotărâtă"/ 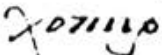

„hotărându-se"/ 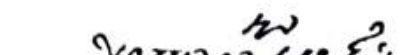

„hrană"/ 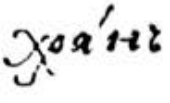 „hrisoave"/ 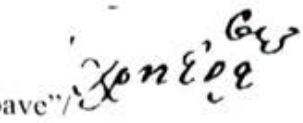 „hrisoave"/ 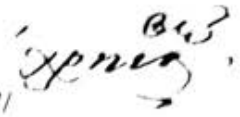

„huzmet[u]l"/ 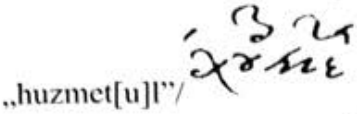 „huzmet[u]lui"/ 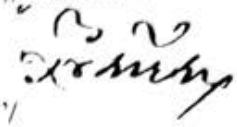

„zalhanale"/ 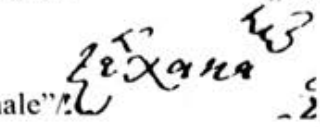 „haznelii"/

„jude[ţul] Prah[o]vii"/ 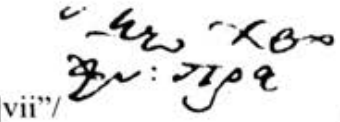 „Valahii"/ 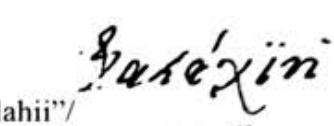

„Prinţipat[u]l Valahii"/ 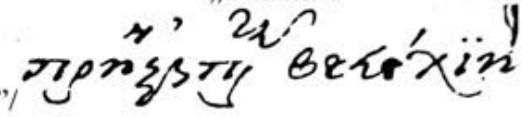

„zahereaoa"/

Atunci când este scris pe rând şi este urmat de „r"/ sau de „a"/ în formă de cârjă, „a"/ , litera „h"/ poate să pară complicată:

„hrană"/ 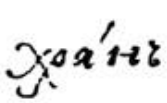 „hazneaoa"/ 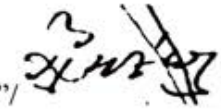

„vama haznelii"/ 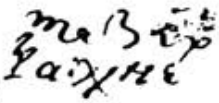

LITERA „J"/

Ca şi la scrierea de tipar, litera „j"/ are la scrierea de mână un aspect de forma literei X barată pe verticală, „j"/ , dar în multe manuscrise această compoziţie este forţată de fuga condeiului spre forme mult mai încurcate, dintre care una este pe rând şi alta este aruncată.

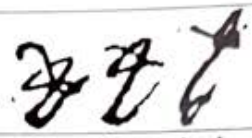	
Forma pe rând	Forma aruncată

Forma pe rând, „j"/

La forma pe rând este evidentă o linie înnodată ce se prelungeşte în jos:

„jumătate"/ „jumătate"/ 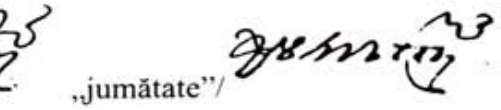

„jumătate"/ „jumătate"/ 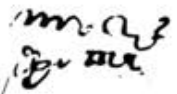

„înprejurare"/ 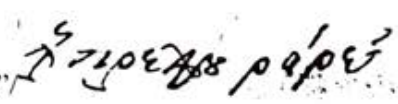 „judecată"/ 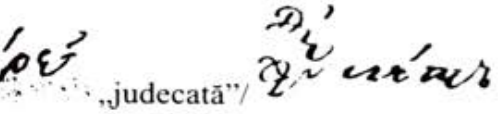

„jude[ţul] Prah[o]vi" 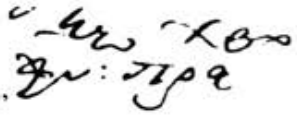

„jude[ţul] Săcueni"/ 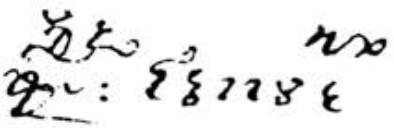

„în jos"/ 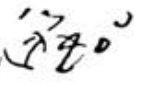 „mai jos"/ 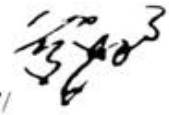

Forma aruncată, „j"/

La forma aruncată se menţine aceeaşi linie înnodată prezentă la scrisul pe rând, dar în locul liniei coborâtoare apare un ornament de tipul sau . Exemple:

„slujba"/ 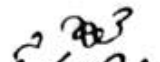 „slujbă"/ „aj[u]tor"/ „slujitori"/ 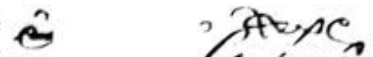

„furaj[u]l"/ 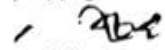

„mijlocire"/ 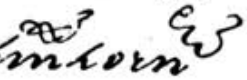 „aşijderea"/ 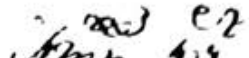

„câte doi slujitori"/ 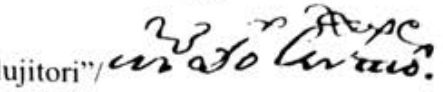

În unele situaţii, litera „j"/ este înlocuită cu grafemul „ğ"/ , ca în cuvântul:

„giumătate"/ 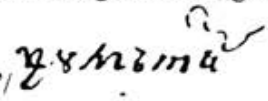

LITERA „X"/

La scrierea de mână litera aceasta apare expansivă: „x"/ 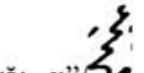

„luxu"/ 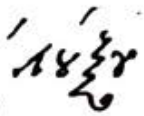 „după taxa"/ 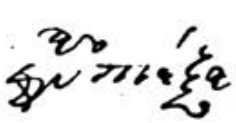

ABREVIERI CHIRILICE ROMÂNEŞTI SCRISE DE MÂNĂ

În textele chirilice româneşti scrise de mână există numeroase abrevieri în care unele cuvinte formate din mai multe litere sunt reduse, de cele mai multe ori, la 2-3 litere dintre care, mai mereu, una este aruncată. De regulă, abrevierile sunt marcate în final cu două puncte (:).

Cele mai frecvente abrevieri ar putea fi sistematizate după cum urmează:

a. Invocaţii simbolice, divinităţi şi sfinţi

Cele mai vechi texte elaborate în cancelariile române au fost scrise în limba slavonă. După trecerea la scrierea în limba română, folosindu-se alfabetul chirilic adaptat, s-au menţinut o parte dintre formulele de prescurtare preexistente pentru invocaţiile simbolice şi pentru divinităţi. Iată câteva exemple:

Dumnezeu: „D[u]mn[e]dzău"/ „D[u]mn[e]zeu"/

Prin mila lui Dumnezeu: „b[o]j[eiu] m[i]l[o]st[iu]"/ 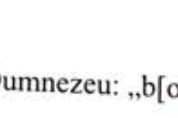

„m[i]l[o]stiiu băjeiu"/ 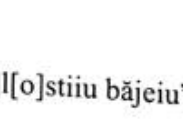

„cu frica lui D[u]mn[e]zeu"/ 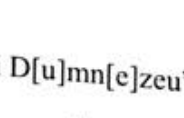

„Domnul nostru Is. Hs."/ 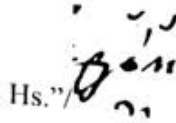 „Is. Hs."/

Se prescurtau, de asemenea, cuvintele „sfânt", „apostol" şi numele proprii ale evangheliştilor.

„St. Gheorghie"/ 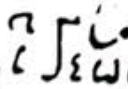 „St. Gheorghie Vechi"/ 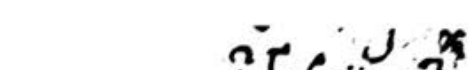

Ap[o]s[to]l: „apstl"/

b. Ranguri feudale şi formule de politeţe

Numele voevodului

„Io Grigorie Ghika voevoda bojiu m[i]l[o]stiiu g[o]sp[o]d[a]rî zemli Moldavscoi"

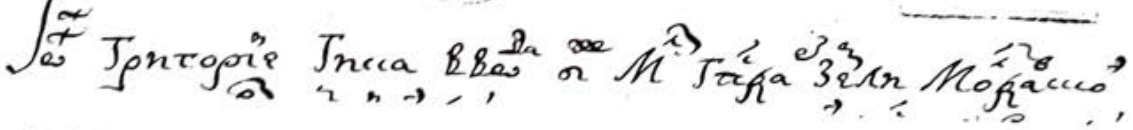

„Io Grigorie Ghika v[oe]voda b[o]j[eiu] m[i]l[o]st[iu] g[o]sp[o]dar zemli Moldavskoi"

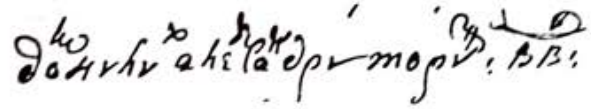

„Domnului Alecsandru Moruzi v[oe]v[o]d"

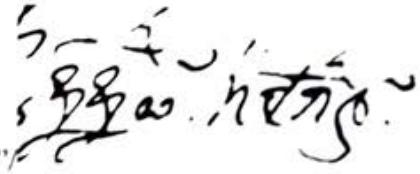

„v[oe]vod i g[o]sp[o]d[a]r"

Ranguri boiereşti:

Biv (prescurtare slavonă pt. „fost"): „biv"/ 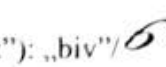 „biv"/ „biv"/ 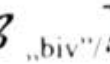

Velichi (mare): „vel"/ 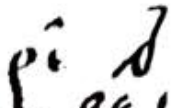

Ban:

„biv vel ban"/

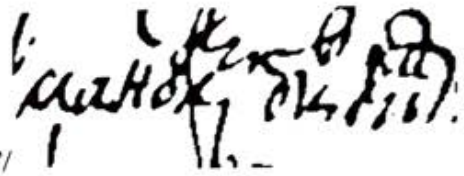

Căpitan: „Manolachi biv căpt"/

Clucer: „cluci"/

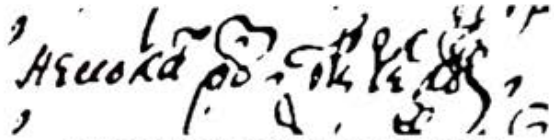

„Necolai Ros[e]t biv vel clucear"

Logofăt „log"/ „v[el] log"/ 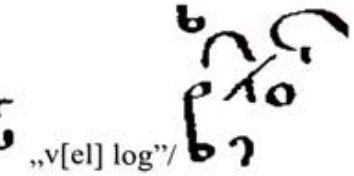

Paharnic: „vel păh"/ 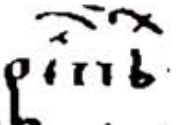

Pitar: „Panaiotachi pit"/

„Nistor biv vel pit"/ 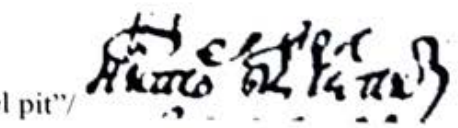

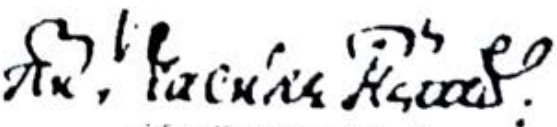

„pit[arul] Vasile Nistor"

„Nistor pit[ar]"/ 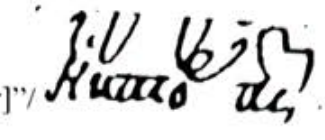 „vel pit[ar]"/ 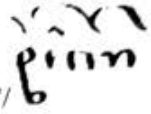

Postelnic: „vel post[elnic]"/

Sluger:

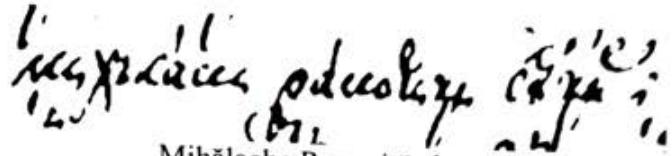

„Mihălache Racoviţă slugear"

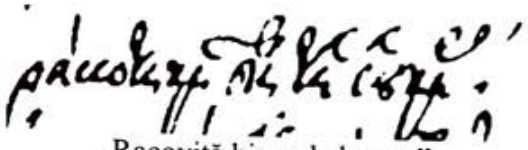

„Racoviţă biv vel slugear"

Spătar: „spat"/ 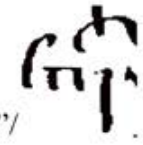 „vel spăt"/ 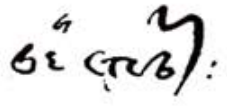

Stolnic: „stol"/ „vel stol"/ 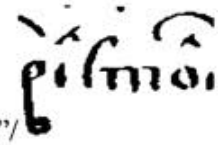

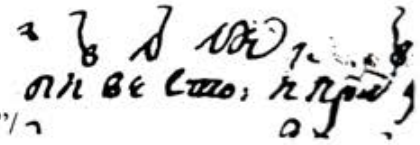

„biv vel stol[ni]c, isprav[nic]"/

Vistiernic:

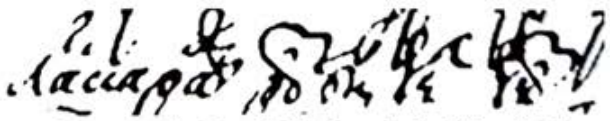

„Lascarache Ros[e]t biv vel vist[[iernic]"

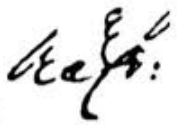

Căminar: „cam[ina]r"/

Există numeroase alte prescurtări ale demnităţilor boiereşti.

După caz, se prescurtau şi meseriile sau slujbele:

Dascál slujitor: „dasc. slj"/ 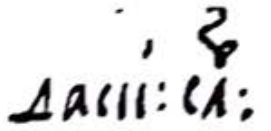

În contextul scrierii chirilice românești, referința la persoane de rang inalt impune formulele „dumnealor" „dumnealui", „dumisale" care se prescurtau aproape întotdeauna. Exemple:

Dumnealui:

„dmlui"/ „dmlui" 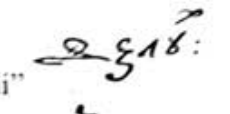

„dmi"/ „dumnlui"/

„dmi Lascarachi"/ 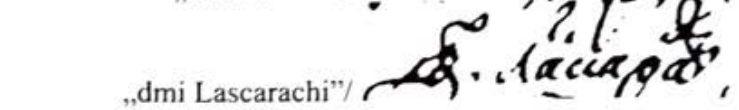

Dumisale:

„dmsle"/ 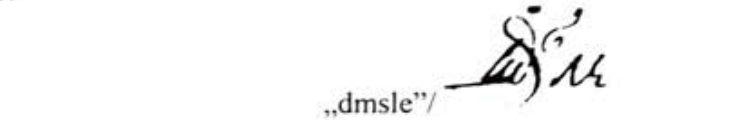

„maica dmsale" 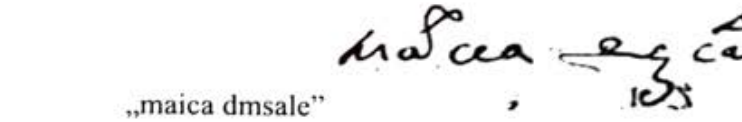

Dumnealor: „dmlor"/ 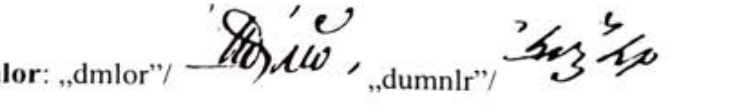

Cinstiții: „cinstiții dmr (dumnealor)" 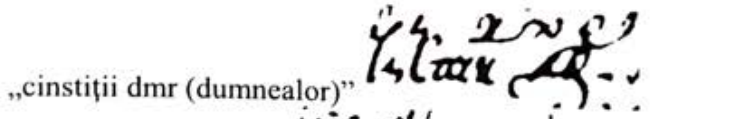

Cinstitul: „cins[titul] Vasile"/ 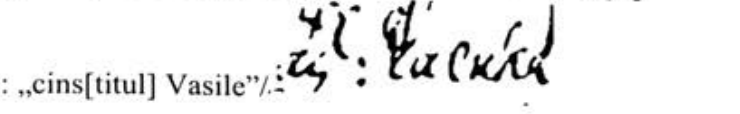

Numele unui martor era însoțit de formula „mr", „mărt" sau „mărturie":

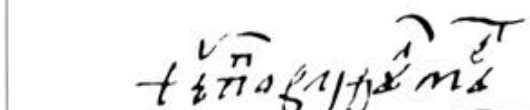	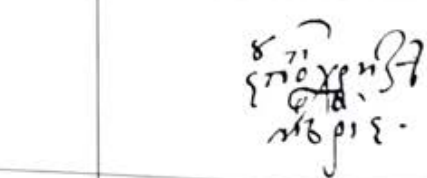
„+ eu pop[a] Vladul mărt[urie]"	„Eu pop[a] Hrizea ot Bucureșt[i], mărturie"

Uneori semnătura de mărturie este urmată de formula slavonă **прочитах** = „am citit", ca în exemplul de mai jos:

„Isaac Ralet, proc[i]t[a]h"

c. Unităţi administrativ-teritoriale

Judeţ:

„jude[t]"/ 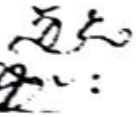 „jude[ţul] Săcueni"/ 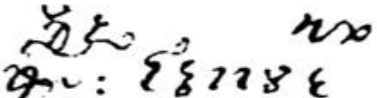

„jude[ţul] Prah[o]vi"/ 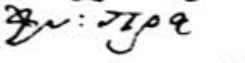

Ţinut:

„ţin[u]t[ul] Bacăului"/ 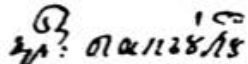

„ţin[u]t[ul] Vasluilui"/ 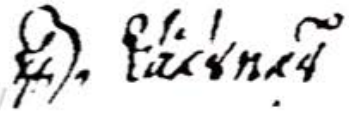

d. Unităţi monetare

Galbeni: #

Taleri: „tl"/

Pol (= prescurtare slavonă pentru jumătate din unitatea monetară de bază).

e. Unităţi de măsură

În această categorie pot fi amintite stânjenul, prăjina, dramul, ocaua, balotul etc.

f. Referinţe calendaristice

Iată câteva exemple:

Leat (slavonism pentru „anul"):

„lt"/ „lt"/ „lt"/ „lt"/ „leat"/

V leato (slavonism pentru „în anul"): „vlto"/ 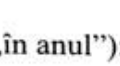

Deni (slavonism pt. „ziua"):

„dn 3"/ „d 5"/ „dn 21"/

Msţa (Mesiaţa, slvonism pt. „luna") „m[e]s[ia]ţa"/

Ghenar: „ghen[a]r"/

Fevruar: „1784 fev 1"/

Martie: „mart 10"/ „mar 18"/

Aprilie: „1 aprilie"/

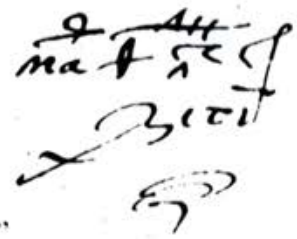

Mai: „mai 9 dn lt 7213”

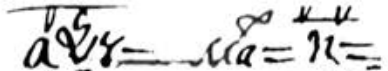

„1790 mai 10”/

Iunie: „iun 10”/ „1806 iunie 10”/

Iulie: „iul dni 5”/ „1789 iulie 15”/

Avgust (august): „avg”/ „din 1806 avgust 15”/ 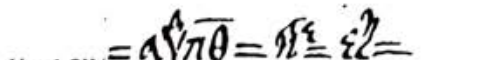

Septembrie: „1 sept[emvrie] 1831”/

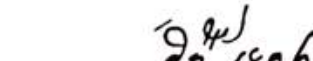

Octombrie: „octo[m]vrii dn 23”/

Noiembrie „noemv[rie]”/ „noemv[rie] 23”/ 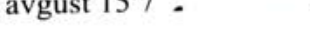

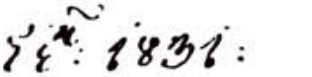

Dechemvrie: „le[a]t 1775 dechem[vrie]”/

„anul 1799 dechemv[rie] 1”/

SLOVOCIFRE CHIRILICE SCRISE DE MÂNĂ
Date calendaristice

„7232”/ „1724”/ „7239”/ „1731”:

„7250”/ „1742”/ „7254”/ „1746”/

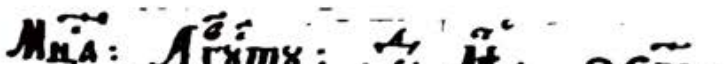

„M[e]s[ia]ţa” „Avgustu” „de[ni]: 5” „leat:” „7254:”

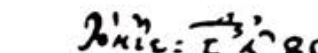

„iunie 3 d[e]n[i] l[ea]t 7254”

„anul 7264 April 20”

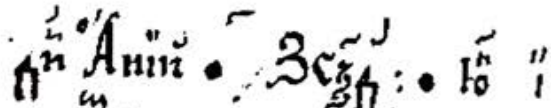

„din anii 7264 iun[ie] 10”

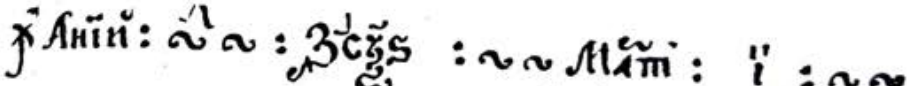

„în anii 7266 mart[ie] 10”

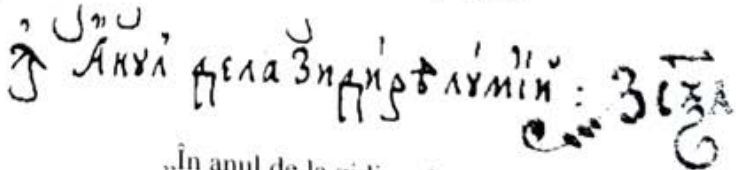

„În anul de la zidirea lumii 7261”

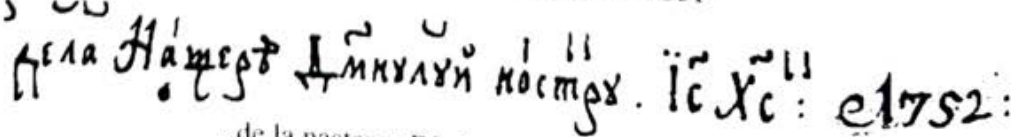

„de la naşterea D[o]mnului nostru Is Hs 1752”

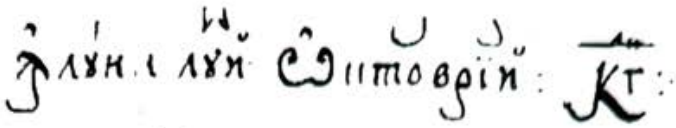

„în luna lui octo[m]vrii 23 dn"

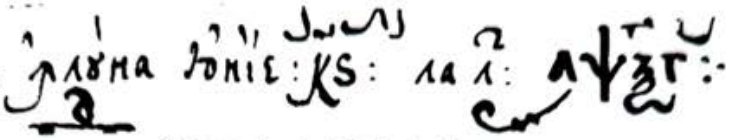

„în luna iunie 26 dn la l[ea]t 1763"

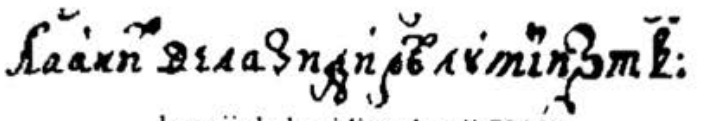

„la anii de la zidirea lumii 7302"

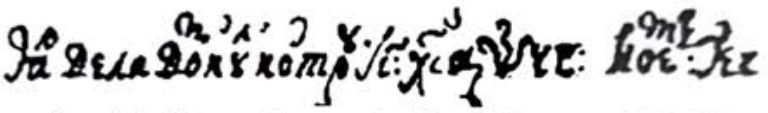

„iar de la Domnul nostru Is. Hs. 1793 noemv[rie] 23"

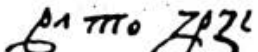

„vl[ea]]to 7117"/.

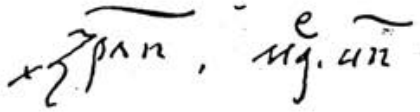

„7138 mar[tie] 18"/

PARTEA a III-a
PREZENTAREA COMPARATIVĂ A UNUI TEXT CHIRILIC

ÎN VERSIUNILE
MANUSCRISĂ, TIPĂRITĂ ŞI TRANSLITERATĂ ÎN ALFABET LATIN

[Regulamentul vamal al Valahiei din anul 1830]

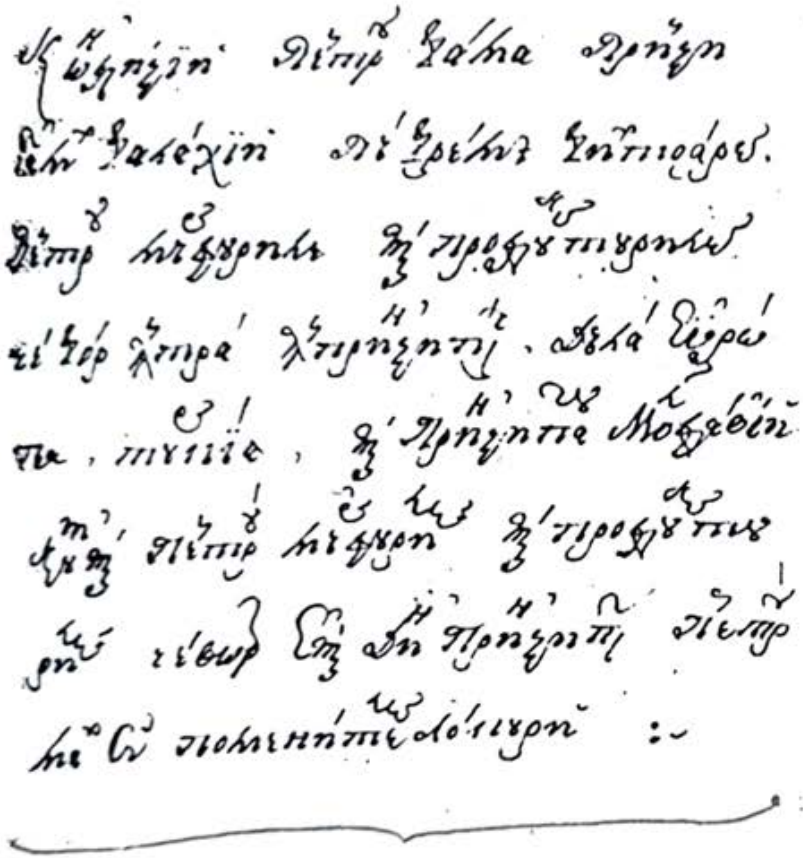

„ Кѡндицїй пентрꙋ вама Принципатꙋлꙋй Валахїй пъ времѣ вїнтоаре, пентрꙋ мърфꙋриле ши продꙋктꙋриле че вѡр [illegible] Принципат, дела Ѕѵрѡпа, Тꙋркїа, ши Принципатꙋл [illegible]їй, кꙋм ши пентрꙋ мърфꙋриле ши продꙋктꙋриле че вѡр єши [illegible] Принципат пентрꙋ май сꙋс поменителе локꙋрй.

Condiţii pentru Vama Prinţipat[u]lui Valahii pă vremea viitoare pentru mărfurile şi producturile ce vor întra în Prinţipat de la Europa, Turchiia şi Prinţipatu Moldavii, cum şi pentru mărfurile şi producturile ce vor eşi din Prinţipat pentru mai sus pomenitele locuri.[13]

N.B. – *acolada din manuscris marchează titlul.*

[13] Transliterarea latină a întregului text chirilic va urma forma din manuscris, care diferă uneori de versiunea tipărită.

ÎNTRARE

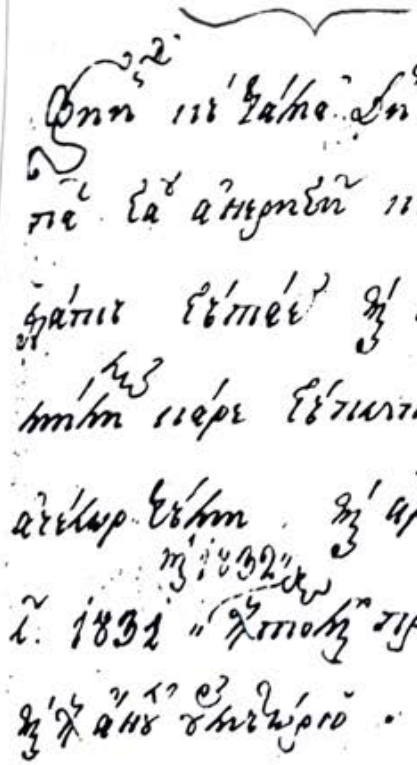

1-iu: Fiind că Vama din Lăuntru din Prinţipat sau anerisit cu tot[u]l, tot deodată să tae şi avaeturile i milile care să plătea din veniturile acelor vămi şi are a să urma pe l[ea]t 1831 şi 1832 întocmai precum s-au urmat şi în anul următoriu.

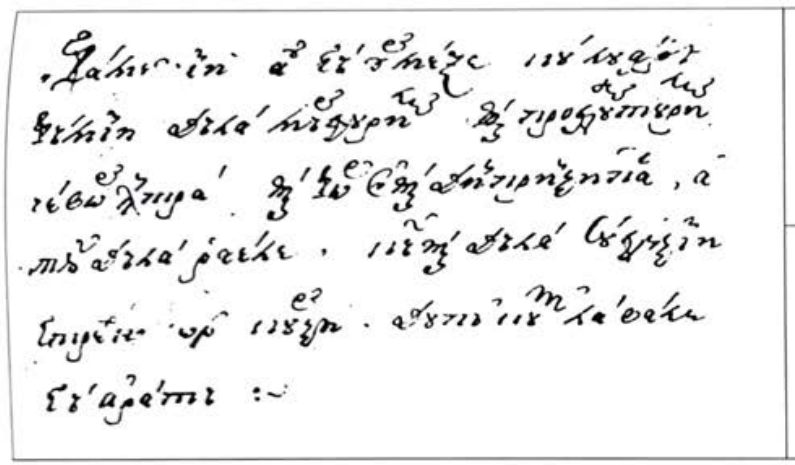

2 лѣ: Вамешїй аꙋ съ оурмѣзе кꙋ лꙋарѣ въмїй дела мърфꙋриле ши продꙋктꙋриле че вор ѧтра ши вор єши дин Принципат, атѫт дела раеле, кѫт ши дела Сꙋдицїй стреинилор кꙋрци, дꙋпъ кꙋм ла вале съ аратъ.

2-lea: Vame[ş]ii au să urmeze cu luarea vămii de la mărfurile şi producturile ce vor întra şi vor eşi din Prinţipat, atât dela raele, cât şi dela Sudiţii strein[il]or curţi, după cum la vale să arată.

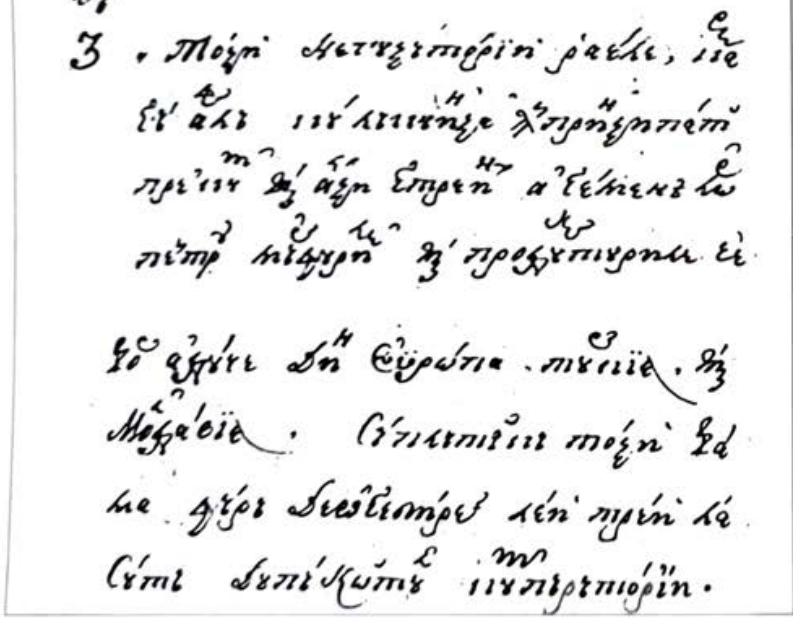

3 лѣ: Тоцй негꙋцъторїй раеле, каре съ афлъ кꙋ лъкꙋинца ѧ Принципат прекꙋм ши алцй стреинй асеменѣ лор, пентрꙋ мърфꙋриле ши продꙋктꙋриле че вор адꙋче дин Єврѡпа, Тꙋркїѧ, ши Молдавїѧ, съ плътѣскъ тоцй вама фъръ де ѡсебире лей трей ла сꙋтъ дꙋпъ костꙋл кꙋмпъръто́арїй.

3-lea: Toţi neguţătorii raele, care să află cu lăcuinţa în Prinţipat precum şi alţi streini asemenea lor, pentru mărfurile şi producturile ce vor aduce din Europa, Turkiia, şi Moldaviia, să plătească toţi vama fărde deosebire lei trei la sută după costul cumpărătorii.

4 лѣ: Сѹдицїи стрїинелѡр кѹрци, кѫци сѫнт ашъзаци кѹ лъкѹинца аичи ꙟ Принципат, и ꙟ Тѹркїѧ, ши Молдавїѧ, съ плътѣскъ ши єи вама ла тоате мърфѹриле че вѡр адѹче дин вери че парте де лок, ши ле вѡр винде ѡри кѹ рѫдиката саѹ кѹ мърѹнцишѹл, фъръ ѡсебире, ка ши пъмѫнтенїи, кѫте трей ла сѹтъ, сокотитъ дѹпъ кѹмпърътоарѣ локѹлѹи.

4-lea: Sudiții streinilor curți, câți sânt așăzați cu lăcuința aici în Prințipat, i în Turkiia, și Moldaviia, să plătească și ei vama la toate mărfurile ce vor aduce din veri ce parte de loc, și le vor vinde ori cu rădicata sau cu mărunțișul, fără osebire, ca și pământenii, câte trei la sută, socotită după cumpărătoarea locului.

Ши раелеле, ши Сѹдицїи стрїинелѡр кѹрци че вѡр адѹче мърфѹри ши продѹктѹри дин Еѵрѡпа, Тѹркїѧ ши Молдавїѧ, ши ле вѡр винде ꙟ Принципат кѹ мърѹнцишѹл, съ плътѣскъ тоци фъръ ѡсебире трей ла сѹтъ, сокотите дѹпъ кѹмпърътоарѣ локѹлѹи.

5-lea: Și raelile și sudiții streinilor curți ce vor aduce mărfuri și producturi din Europa, Turkiia și Moldaviia, și le vor vinde în Prințipat cu mărunțișul, să plătească toți fără osebire trei la sută, socotite după cumpărătoarea locului.

	6 лѣ: Сꙋдіцїй стрейнілѡр кꙋрцй лъкꙋиторй пісті Граніцъ пентрꙋ мъ̆рфꙋриле шѝ продꙋктꙋриле чіле вѡр а̃дꙋче дин Єѵрѡ́па аі̃чі̃ ꙟ Прин-ципа́т, де ле вѡр вінде кꙋ ръдика́та, съ плътѣскъ ва́мъ нꙋ май дꙋпъ тари́фъ. Іа̑р пентрꙋ ка́ті нꙋ съ вѡр коприн́де ꙟ тари́фъ съ плътѣскъ трей ла сꙋтъ. Асеменѣ шѝ де ле вѡр вінде кꙋ мъ̆рꙋнцишꙋл, съ плътѣскъ ѩ̆ръш трей ла сꙋтъ ка ши раеліле. **6-lea**: Sudiţii streinilor curţi lăcuitori peste graniţă pentru mărfurile şi producturile ce le vor aduce din Europa aici în Prinţipat, de le vor vinde cu rădicata, să plătească vamă numai după tarif. Iar pentru câte nu să vor coprinde în tarif să plătească trei la sută. Asemenea şi de le vor vinde cu mărunţişul, să plătească iarăşi trei la sută ca şi raelile.

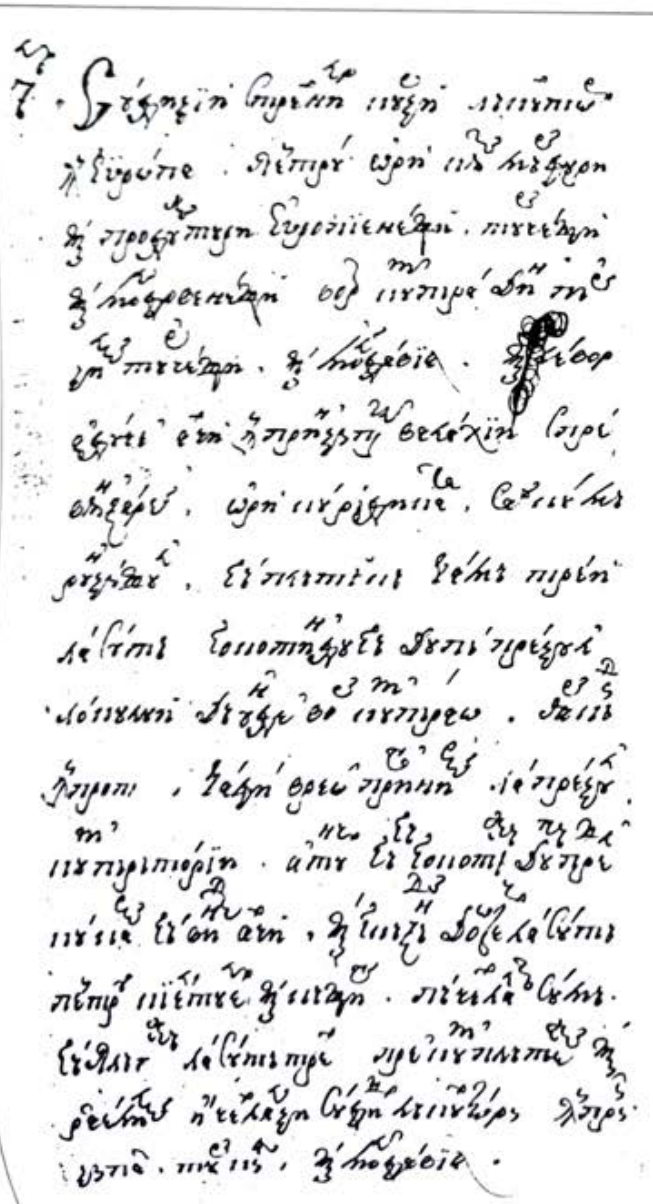

7 лѣ: Сꙋдицїй стреинелѡр кꙋрцй лъкꙋнторй ѧ Еврѡпа, пентрꙋ ѡрй
кѫте мърфꙋрй шй продꙋктꙋрй Еврѡпїенещй, Тꙋрчещй шй Молдо-
венещй вѡр кꙋмпъра дин пърциле тꙋрчещй, шй Молдавїѧ, шй
ле вѡр адꙋче анчй ѧ Принципатꙋл Валахїй спре бѫнзаре, ѡрй кꙋ
рѫд[illegible] саꙋ кꙋ мърꙋнцишꙋл, съ плътѣскъ вамъ трей ла сꙋтъ
соко[illegible]съ дꙋпъ прецꙋл локꙋлꙋй де оунде вѡр кꙋмпъраѡ. Бр
кѫнд [illegible]противъ ва фй вре ѡ пригонире ла прецꙋл кꙋмпъръто́арїй,
атꙋнчй съ се сокотѣскъ дꙋпъ прецꙋл кꙋ каре съ винде анчй, шй
скъзѫндꙋсе доѡзечй ла сꙋтъ пентрꙋ кїелтꙋелй шй къщиг, пе чеѧ-
лалтъ сꙋмъ, съ плътѣскъ ла сꙋтъ трей пре кꙋм плътеск шй рае-
лиле й чеилалцй сꙋдицй лъкꙋнторй ѧ Принципат, Тꙋркїѧ шй
Молдавїѧ.

7-lea: Sudiții streinil[o]r curți lăcuitori în Europa, pentru ori câte mărfuri și producturi europienești, turcești și moldovenești vor cumpăra din părțile turcești, și Moldaviia, și le vor aduce aici în Prințipat[u]l Valahii spre vânzare, ori cu rădicata sau cu mărunțișul, să plătească vamă trei la sută socotindu-să după prețul locului de unde vor cumpăra-o. Iar când înprot[ivă] va fi vre o prigonire la prețul cumpărătoarii, atunci să să socotească după preț[u]l cu care să vinde aici, și scăzând[u]-s[e] dooăzeci la sută pentru chieltueli și câștig, pă ceilaltă sumă, să plăt[ea]scă la sută trei precum plătesc și raelile i ceilalți sudiți lăcuitori în Prințipat, Turkiia și Moldaviia.

8 лѣ Чеи че вор адꙋче мърфꙋри дин църи стреине ѡри де пꙋртаре, сaꙋ де мѫнкаре, сaꙋ бъꙋтꙋри де лꙋѯꙋ пентрꙋ требꙋинца каселѡр лѡр, сaꙋ пентрꙋ требꙋинца алтѡра, сaꙋ пентрꙋ вѫнзаре, съ плътѣскъ вамъ ла сꙋтъ трей, безй захерѣоа ши фꙋражꙋл, каре вамешꙋл нꙋ аре ничи ꙋн аместек де съ ва адꙋче атѫт пентрꙋ требꙋинца вре ꙋнꙋи партикꙋлар, кѫт ши пентрꙋ негꙋцъторие. Ꙗр винꙋриле ши ракиꙋриле стреине сѫнт поприте де а ѫтра ѫ Принципат, ши кѫнд вре ѡ датъ съ ва да вое пентрꙋ вре ѡ кѫтъциме, атꙋнчи вамешꙋл нꙋ ва авѣ ничи ꙋн аместек ла ачѣста.

8-lea: Cei ce vor aduce mărfuri din țări streine ori de purtare, sau de mâncare, sau băuturi de luxu pentru trebuința caselor lor, sau pentru trebuința altora, sau pentru vânzare, să plătească vamă la sută trei, bezi zahereaoa și furaj[u]l, care vameșul nu are nici un amestec de să va aduce atât pentru trebuința vre unui particular, cât și pentru neguțătorie. Iar vinurile și rakiurile streine sânt poprite de a întra în Prințipat, și când vre o dată să va da voe pentru vre o câtățime, atunci vameș[u]l nu va avea nici un amestec la aceasta.

9 лѣ: Тоате мърфуриле ши продуктуриле че вор вени дин пърциле църіи турчешіи съ трагъ дріпт ла карантине, сау ла ѡбоареле де скимб дупъ а лѡр ѡрѫндуялъ, унде де фацъ ку вамешул съ се дешкизъ, ши съ се факъ катаграфіе, ши дупъ ачаста плътинд стъпѫнул мърфурилѡр вама хотърѫтъ, ши курѫцинду-се ла каранти... есте слобод ка съ ѡ рѫдиче, ши съ ѡ дукъ ѫн Принципат унде ва вои. Іар деспре граничиле Трансилванії пе унде ну сѫнт карантине съ вор адресариси кътръ вамешии граничилѡр дупъ ѡрѫндуялъ.

9-lea: Toate mărfurile şi producturile ce vor veni din părţile ţării turceşti să tragă drept la carantine, sau la oboarăle de schimb după a lor orânduială, unde de faţă cu vameş[u]l să s[e] deşchiză, şi să să facă catagrafi[e], şi după aceasta plătind stăpânul mărfuril[o]r vama hotărâtă, şi curăţindu-să la carantin[e], este slobod ca să o rădice, şi să o ducă în Prinţipat unde va voi. Iar despre graniţile Transilvanii pe unde nu sânt carantine să vor adresarisi către vameşii graniţil[o]r după orânduială.

10 лѣ: Пєнтрꙋ мѫрфꙋрилє чє сѫ вор скоатє прин кꙋрїєрї и ꙗсакчїй Прінціпат пєстє граніцѫ, сѫ фїє даторї стѫпѫнїй мѫрфꙋ- сѫ скоацѫ квітѫнцїй дє плата вѫмїй дєла карвасара, шї сѫ лє дѣ ла мѫна кꙋрїєрилѡр саꙋ ꙗсакчїилѡр, ка пѣла карантінилє и граніцилє чє вор трєчє сѫ лє факѫ кꙋноскꙋтє вамєшилѡр спрє а нꙋ сѫ сꙋпѫра дє вамѫ. Іар ꙟпротівѫ довєдіндꙋсє кѫ аꙋ мѫрфꙋрї кꙋ дѫншїй фѫр дє квітѫнціїлє карвасаралїй дє плата вѫмїй, сѫ ꙟцєлєџє кꙋрат кѫ стѫпѫнїй мѫрфꙋрилѡр, кꙋ сокотѣлѫ ка сѫ нꙋ плѫтѣскѫ вама хотѫрѫтѫ пєнтрꙋ скоатєрє, лє даꙋ ла ꙗсакчїй шї кꙋрїєрї, ка прин а лѡр міџлочірє сѫ лє скоацѫ пєстє граніцѫ фѫрѫ платѫ дє вамѫ. Ла ѡ асємєнѣ ꙟпрєџꙋрарє тоатѫ ачѣ марфѫ чє сѫ ва гѫсі асꙋпра лѡр дꙋпѫ Правилѫ сѫ сѫ факѫ контрабант.

10-lea: *(Notă: Pe facsimilul manuscris a fost reprodus primul dintre cele 10 rânduri inițiale, șterse în original, dar care poartă numerotația rămasă validă. Urmează trei rânduri de text de înlocuire; urmează apoi o altă parte de text tăiat și reconsiderat cu mențiunea „bună"/ înscrisă pe latura din dreapta. Mai departe textul continuă normal).*

Pentru mărfurile ce să vor scoate prin curieri i iasaccii din Prințipat peste graniță, să fie datori stăpânii mărfurilor să scoață cv[i]tânții de plata vămii dela carvasara, și să le dea la mâna curieril[o]r sau iasacciilor, ca pă la carantinile i granițile ce vor trece să le fac[ă] cunoscute vameș[u]lui spre a nu să supăra de vamă. Iar împrotivă dovedindu-se că au mărfuri cu dânșii făr-de cvitanțiile carvasaralii de plata vămii, să înțelege curat că stăpânii mărfurilor, cu socoteală ca să nu plătească vama hotărâtă pentru scoatere, le dau la iasaccii și curieri, ca prin a lor mijlocire să le scoață peste graniță fără plată dă vamă. La o asemenea împrejurare toată acea marfă ce să va găsi asupra lor după pravilă să să facă controbant

[illegible]

11 лѣ: Ѡри чине ва адꙋче аичи вери че фелюриме де марфъ, ши дин ѡри че парте де лок, плътинд легюита вамъ, слобод есте съ ѡ вънзъ ꙟ Принципат, ꙗр дꙋпъ че ѡ ва дешкиде, вржнд май ла оурмъ а ѡ трече, саꙋ парте дин тржнса а тримите песте границъ, есте датѡр ла скоатере съ плътѣскъ вама трей ла сꙋтъ.

11. [illegible]

11-[lea]: Ori cine va aduce aici veri ce feliurime de marfă, şi din ori ce parte de loc, plătind legiuita vamă, slobod este să o vânză în Prinţipat, iar după ce o va deşchide, vrând mai la urmă a o trece, sau parte din trânsa a trimite peste graniţă, este dator la scoatere să plătească vama trei la sută.

12 лѣ: Ѡри карелє дин нєгꙋцъторїй сꙋдит саꙋ раꙗ ꙟшй ва дєшкидє марфа чє ва адꙋчє фъръ дє щирѣ вамєшꙋлꙋй границии, саꙋ ва тримитє марфъ пєстє хотар фъръ щирѣ шй пєчєтѣ вамєшꙋлꙋй локꙋлꙋй дє ѹндє съ порнєщє, марфа ачѣѧ съ сє факъ контробонт ꙟсъ жꙋмътатє пє сѣма вамєшꙋлꙋй шй жꙋмътатє пє сѣма принзъторюлꙋй.

12-lea: Ori carele din neguțători sudit sau raia își va deșchide marfa ce va aduce făr-de știrea vameș[u]lui graniții, sau va trimite marfă peste hotar fără știrea și pecetea vameș[u]lui locului de unde să pornește, marfa aceia să să facă controbant însă jumătate pă seama vameș[u]lui și jumătate pă seama prinzător[iu]lui.

13 лѣ Тоатє мърфꙋрилє дє транзитѡн вѡр трєчє прин Принципат фъръ дє платъ дє ничй ѡ вамъ, дар спрє а съ прєкꙋрма пє врємѣ вїитоарє вєрй чє фєлю дє стръгънирє дин партѣ вамєшꙋлꙋй, съ ва фачє пєнтрꙋ ачѣста ѡсєбитъ ꙟтокмирє.

13-lea: Toate mărfurile de tranziton vor trece prin Prințipat făr-de plată de nici o vamă, dar spre a să precurma pe vremea viitoare veri ce feliu de străgănire din partea vameșului, să va face pentru aceasta osebită întocmire.

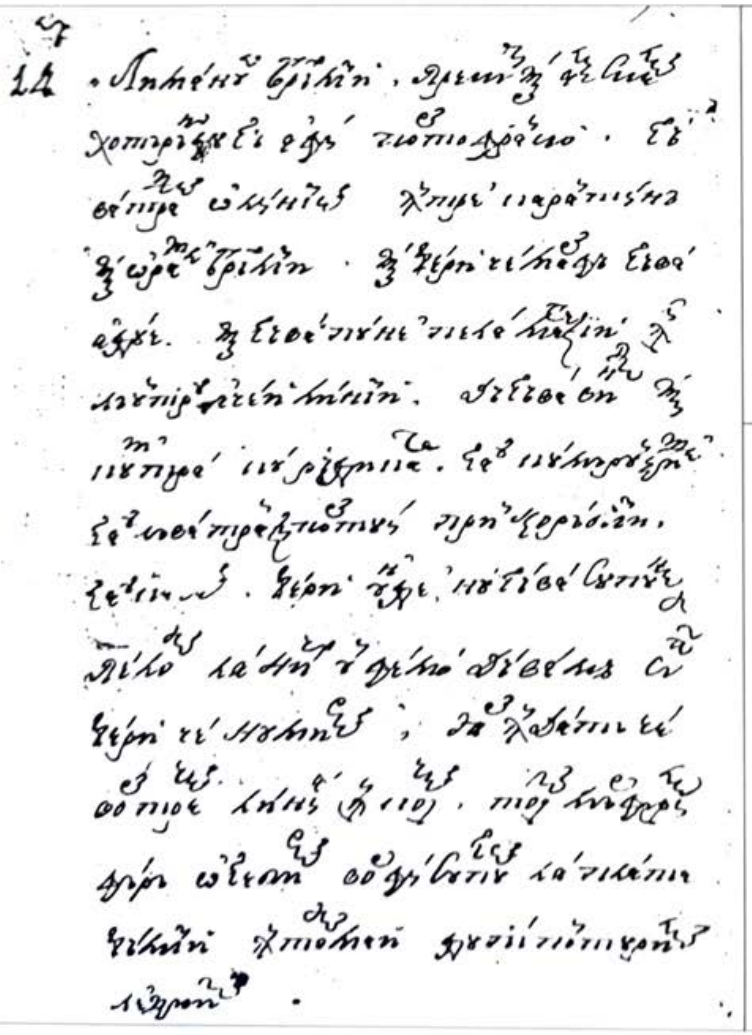

14 лѣ: Лиманꙋл Бръилїй, прекꙋм ши алте скелїй хотържидꙋсе а фи портофранко, съ ва траце ѡ линїе ѧтре карантинъ ши ѡрашꙋл Бръилїй, ши вери че марфъ съ ва адꙋче ши съ ва пꙋне пе ла магазїй ѧ лъꙋнтрꙋ ачей линїй, де съ ва винде ши кꙋмпъра кꙋ ръдиката, саꙋ кꙋ мърꙋнцишꙋл саꙋ съ ва транспортꙋи прин коръбїй, саꙋ каи-че вери оунде нꙋ съ ва сꙋпꙋне пе лок ла ничи оун фелю де вамъ сꙋпт вери че нꙋмире, ѩр ѧдатъ че вѡр трече линїѧ ѧкоачи, тоате мърфꙋриле фъръ ѡсебире вѡр фи сꙋпꙋсе ла плата въмїй ѧтокмаи дꙋпъ понтꙋриле лецюите.

14-lea: Limanul Brăilii, precum şi alte schele hotărându-se a fi portofranco, să va trage o linie între carantină şi oraş[u]l Brăilii, şi veri ce marfă să va aduce şi să va pune pe la magazii în lăuntru acei linii, de să va vinde şi cumpăra cu rădicata, sau cu mărunţiş[u]l sau să va transportui prin corăbii, sau caice veri unde nu să va supune pe loc la nici un feliu de vamă supt veri ce numire, iar îndată ce vor trece liniia încoace, toate mărfurile fără osebire vor fi supuse la plata vămii întocmai după ponturile legiuite.

Ἐξίρεα	Ешірѣ.
	Eşirea
15. [illegible]	15 лѣ: Провіантꙋл шй фꙋражꙋл, прекꙋм шй капреле, нꙋ есте слобод ка съ ꙗсъ песте границъ, шй кѫнд съ ва да слобозеніе ла вама чі съ ва хотърѫ вамішꙋл съ нꙋ аібъ нічй ѡ дрептате а съ аместека ла ачѣ вамъ.
	15-lea: Proviiantul şi furajul, precum şi caprele, nu este slobod ca să iasă peste graniţă, şi când să va da slobozenie la vama ce să va hotări: vameşul: contracciul să nu aibă nici o dreptate a să amesteca la acea vamă.
16. [illegible]	16 лѣ: Пентрꙋ кѫте мърфꙋрй шй продꙋктꙋрй вор еші дин царъ песте граничеле ачестꙋй Принципат съ плътѣскъ тоцй фъръ де ѡсебире вамъ трей ла сꙋтъ, сокотицй ла преццꙋрй дꙋпъ лок, бези вителе пентрꙋ каре ла вале ла пꙋнтꙋл ал 21 лѣ: съ ворбеще, шй пентрꙋ каре аре а съ лꙋа вамъ дꙋпъ таѯа хотърѫтъ.
	16-lea: Pentru câte mărfuri şi producturi vor eşi din ţară peste graniţele acestui Prinţipat să plătească toţi făr-de osebire vamă trei la sută, socotiţi la preţuri după loc, bezi vitele pentru care la vale la puntul al 21-lea să vorbeşte, şi pentru care are a să lua vamă după taxa hotărâtă.

17 лѣ: Сꙋдицїй стрейнилѡр кꙋрцй скоцѫнд марфъ дин цара тꙋрчѣ-
ікъ, кꙋ сокотѣлъ ка прин Принципат съ ѡ трѣкъ ꙟ Еврѡпа прин
транзит, де вѡр авѣ ла мѫниле лѡр тескерѣле тꙋрчещи скрисе пъ нꙋ-
меле лѡр, кꙋ арътаре де ѹнде сау кꙋмпърат, ши къ ау плътит
вама, сꙋпъраре де алтъ вамъ съ нꙋ ли се факъ. Іар не авѫнд
асемене тескерѣле, съ ꙟцелѣгъ къ нꙋ шау плътит вама лѡр аколѡ
де ѹнде ау ръдикатѡ, ши дꙋпъ ѡрѫндꙋялъ трѣбꙋе, съ ѡ плъ-
тѣскъ аичи ꙟ Принципат.

17-lea: Sudiţii streinilor curţi scoţând marfă din ţara turcească, cu socoteală ca prin Prinţipat să o treacă în Europa prin tranzit, de vor avea la mâinile lor tescherele turceşti scrise pă numele lor, cu arătare de unde s-au cumpărat, şi că au plătit vama, supărare de altă vamă să nu li să facă. Iar ne având asemenea tescherele, să înţelege că nu ş-au plătit vamma lor acolo de unde au rădicat-o, şi după orânduială trebue să o plătească aici în Prinţipat.

18 Кꙋ сꙋдицїй пъсторй аре а съ
оурма де кътръ вамешй прекꙋм
ла вале анꙋме съ ꙟсемнезъ.

Пентрꙋ мълаю че вор тречѣ
ꙟ мꙋнте ла стъне атът пентрꙋ
а лор хранъ, кът шй пентрꙋ а
лъцърътѡрилор де вамъ съ нꙋ съ сꙋпере
сокотиндꙋсе пе кът време съ вор
афла шъзънд аколо ла стъне де
фиешкаре ѡм кате оуна ѡкъ пе
зи, шй де дой лъцърътѡри ѣръшй
оуна ѡкъ пе зи.

18 лѣ: Кꙋ сꙋдицїй пъсторй аре а съ оурма де кътръ вамешй прекꙋм ла вале анꙋме съ ꙟсемнѣзъ.

„ Пентрꙋ мълаюл че вор тречѣ ꙟ мꙋнте ла стъне атът пентрꙋ а лѡр хранъ, кът шй пентрꙋ а лъцърътѡрилор, де вамъ съ нꙋ съ сꙋпере, сокотиндꙋсе пе кътъ време съ вор афла шъзънд аколѡ ла стънъ де фїешкаре ѡм кате оуна ѡкъ пе зи, шй де дой лъцърътѡрй ѣръшй кате оуна ѡкъ пе зи.

„ Асеменѣ шй де сарѣ че вор тречѣ ла стънъ пентрꙋ а лѡр хранъ, де вамъ съ нꙋ съ сꙋпере, ꙟсъ транспортꙋл ачелꙋй мълаю, шй сарѣ съ фїе пре кай ѣр нꙋ прин каръ.

„ Пъсторїй сънт даторй ка съшй тꙋнзъ ѡиле лѡр лънгъ хотар. Ѣр чей че ле вор тꙋнде ла вале оунде ръмъне де ѥрнѣзъ, шй вор вои ачѣ лънъ съ ѡ скоацъ песте хотар, атꙋнчй съсе ꙟ ꙟбъгаре де сѣмъ ръвашиле че аꙋ де плата ѡеритꙋлꙋй кѣр пе нꙋмеле лѡр потрививите дꙋпъ регїи адеверите де въташй ши де чиновничїй Дивани ꙋлꙋй, шй пентрꙋ кате ѡй съ ва аръта ꙟтрꙋ ачеле ръваше къ аꙋ плътит ѡерит, съ ли съ їе ꙟ сѣмъ кате оуна ѡкъ лънъ де ачѣ цигае шй кате доѡъ ѡкъ де ачѣ бърсанъ, шй кънтъриндꙋлисъ тоатъ лъна, пе кът ва ѥшй май мꙋлтъ съ плътѣскъ вамъ трей ла сꙋтъ.

„ Пентрꙋ брънза че вор фаче ꙟ требꙋинца лѡр, дꙋпъ че ꙟчетѣзъ лꙋна лꙋй Авгꙋст лꙋкрарѣ кашърилор дꙋпъ векюл ѡбичей, трекъндꙋѡ ꙟлъꙋнтрꙋ съ нꙋ фїе сꙋпърацй де вамъ саꙋ де алте тречерй.

„ Пентрꙋ пїеиле де ла ѡиле лѡр че вор мꙋри дин нꙋмъркл челор трекꙋте ꙟ регїе, врънд съ ле трѣкъ ꙟнъꙋнтрꙋ съ нꙋ съ сꙋпере де вамъ.

18-lea: Cu sudiţii păstori are a să urma de către vameşi precum la vale anume să însemnează.

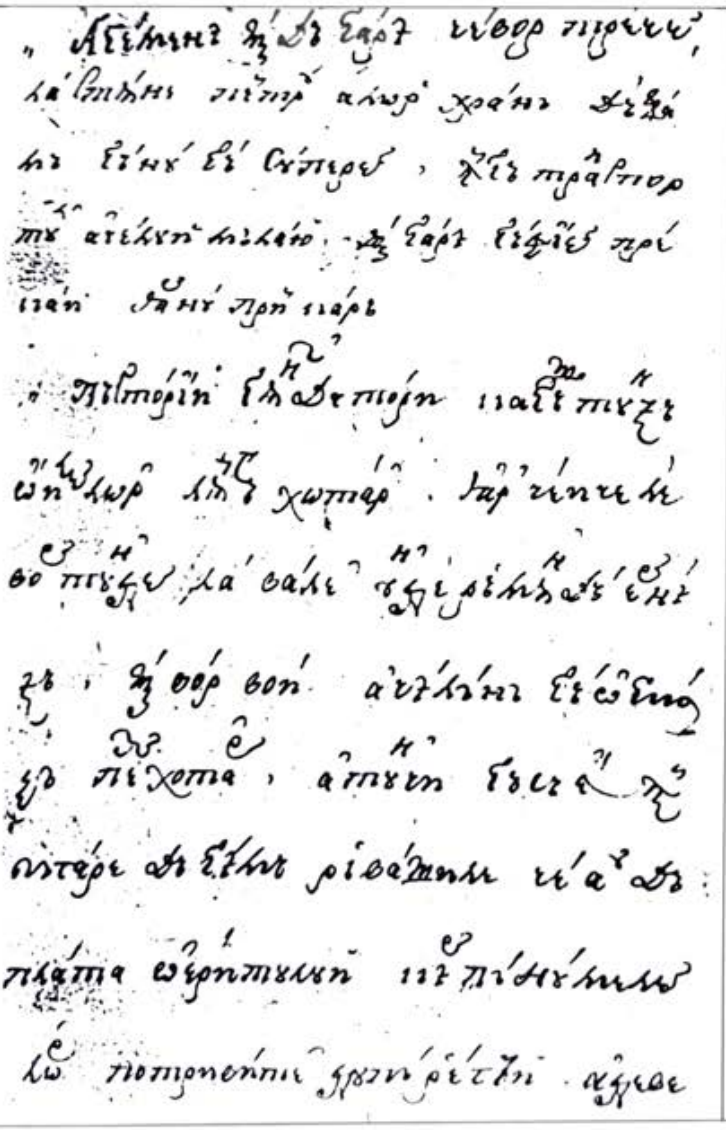

Pentru mălaiul ce vor trece în munte la stâne atât pentru a lor hrană, cât şi pentru a lătrătorilor, de vamă să nu să supere, socotindu-să pe câtă vreme să vor afla şăzând acolo la stână de fieşcare om câte una ocă pe zi, şi de doi lătrători iarăşi câte una [o]că pe zi.

Asemenea şi de sarea ce vor trece la stâne pentru a lor hrană, de vamă să nu să supere, însă transportul acelui mălaiu şi sarea, să fie pre cai iar nu prin cară.

Păstorii sânt datori ca să-şi tunză oile lor lângă hotar. Iar cei ce le vor tunde la vale unde rămân de ernează, şi vor voi acea lână să o scoată peste hotar, atunci să se ia în băgare de seamă răvaşile ce au de plata oeritului chear pă numele lor potrivite după reghii adeverite de vătaşi i de cinovnicii Divanului, şi pentru câte oi să va arăta într-acele răvaşe că au plătit oerit, să li să ţie în seamă câte una ocă lână de acea ţigae şi câte două ocă de acea bârsană, şi cântărindu-li-să toată lâna, pe cât va eşi mai multă să plătească vamă trei la sută.

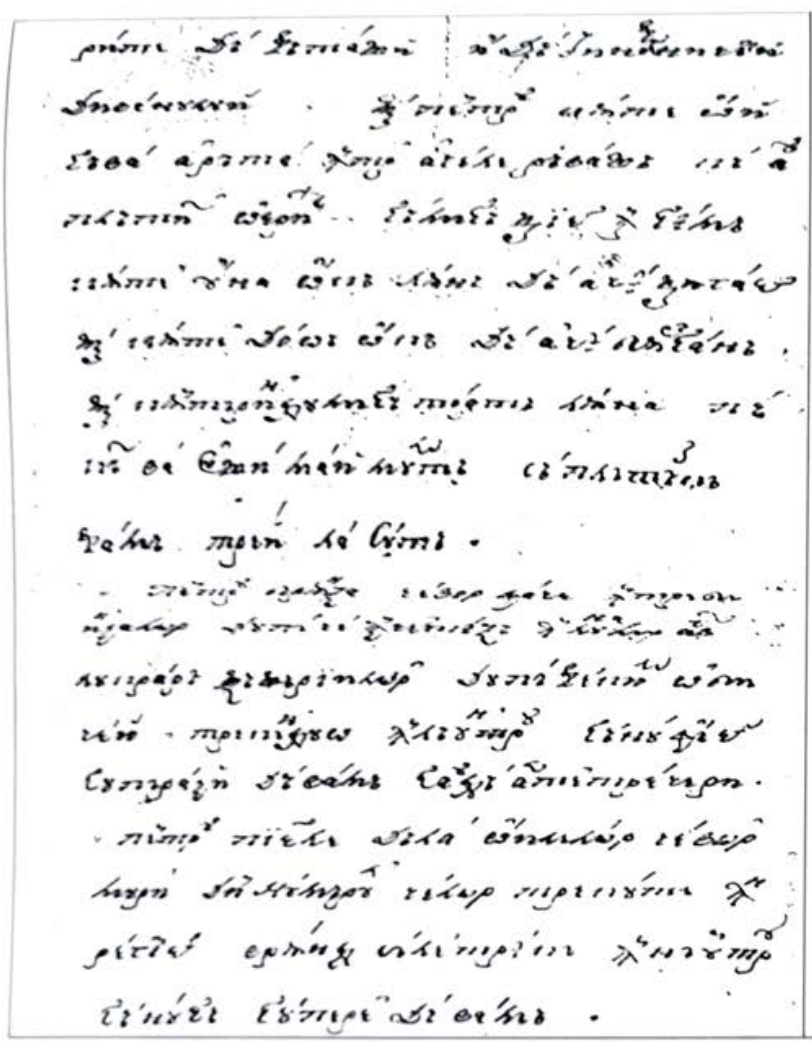

Pentru bânza ce vor face în trebuința lor, după ce încetează în luna lui Avg[u]st lucrarea căşăriilor după vechiul obiceiu, trecându-o înlăuntru să nu fie supărați de vamă sau de alte treceri.

Pentru pieile de la oile lor ce vor muri din numărul celor trecute în reghie, vrând să le treacă înăuntru să nu să supere de vamă.

19. Добитоачеле пъшунарилор супушилор австриечешти сэ фие слободе а трече ла ернатик песте Дунэре ꙟ цара Ту-	19 лѣ: Добитоачеле пъсторилор супушилор Аустриячешилор сѫ фие слободе ꙟтрече ла ернатик песте Дунъре ꙟ цара Турчѣскъ, кѫ слобозиря ачаста съ ну урмезе ни урмътоаре личиюире.
рчѣскъ, кэ слобозиря ачаста сэ ну урмезе ничи о ꙟпедекаре. 20. Сэ се слобоазэ добитоачеле ла ернатик ꙟ Турчия ну май пела вэмиле ши карантинеле пела каре сэ слобоадэ добитоачеле румънешти пентру вынзаре. ши пе унде сэ афлэ вэмеши контрактулуй. ши ануме: „ пела Брэила „ - - - Кэлэраши „ - - - Гюргиу „ - - - Зимничеа „ - - - Избоарэле „ - - - Калафату „ - - - Черницу	20 лѣ: Сѫ се слобоазъ добитоачеле ла ернатик ꙟ Турчия нумай пе ла въмиле ши карантинеле пе ла каре сѫ слобоаде добитоачеле румънешти пентру вѫнзаре, ши пе унде сѫ афлѫ вамешии контрактулуй, ши ануме. „ Пе ла Бръила. „ - - - Кълърашii. „ - - - Гюргиюу. „ - - - Зѫмничѣ. „ - - - Избоаръле. „ - - - Калафату. „ - - - Черницу.

2 лѣ: Ла трѣчѣрѣ сѫ фіе даторі вамешій ші Дѣректорій Карантинелѡр а черчета нꙋмѫрꙋл ші фелюл добитоачелѡр дꙋпѫ рецінле дате пѫсторілѡр дин Германіа, ші протоколите де вѫташій плаюрілѡр, ші сѫ скріе пе лѫнгѫ нꙋмѫрꙋл ші фелюл добитоачелѡр, а ле кꙋі сѫнт, ші кѫте анꙋме трек, нескѫлинд ꙟсꙋші вамешꙋл ші дѣректорꙋл реціа, ші трекѫндꙋѡ ꙟ кондикѫ.

3 лѣ: Дѣка ла трѣчерѣ песте Дꙋнѫре ла ернатик ꙟ Тꙋркіа сѫ ва доведи ла пѫсторій май мꙋлте добитоаче де кѫт есте скріс пе реціе, апой нишє асемінѣ добитоаче сѫ нꙋ сѫ слобоазѫ, саꙋ пѫсторій сѫ фіе даторі а плѫті хотѫрѫта вамѫ а контракчіꙋлꙋй, де каре де кѫтре чинститꙋл Генералнічєскꙋл Консꙋлат аре а сѫ ꙟщіінца моканій.

4 лѣ: Ла ꙟтоарчерѣ добитоачелѡр дин Тꙋркіа, дѣректорій ꙟпреꙋнѫ кꙋ вамешій карантиній, ѡрѫшій аꙋ а черчета добитоачеле ші сѫ ꙟсемнеже пе реціе кꙋ арѫтарѣ нꙋмѫрꙋлꙋй, ші а фелꙋлꙋй добитоачелѡр че сѫ ꙟторк ꙟ Прінципат, пентрꙋ ка вѫташій плаюрілѡр кѫнд ле вѡр слобозі песте границѫ ꙟ Германіа, сѫ слобоазѫ нꙋмай ачел нꙋмѫр каре саꙋ ꙟторс де песте Дꙋнѫре, ші ва фі скріс пе реціе, іар пе добитоачеле че вѡр фі де прісос песте ачел нꙋмѫр, тре-бꙋе а плѫті вамѫ контракчіꙋлꙋй.

Ші кѫтре ачаста ла трѣчерѣ добитоачелѡр песте границѫ, нꙋ тре-бꙋе а авѣ пе лѫнгѫ дѫншій май мꙋлте продꙋктꙋрі де ꙟдестꙋларе де кѫт пентрꙋ трей зиле дꙋпѫ аналогіа ѡаменілѡр че сѫ вѡр афла пе лѫнгѫ тꙋрмѫ.

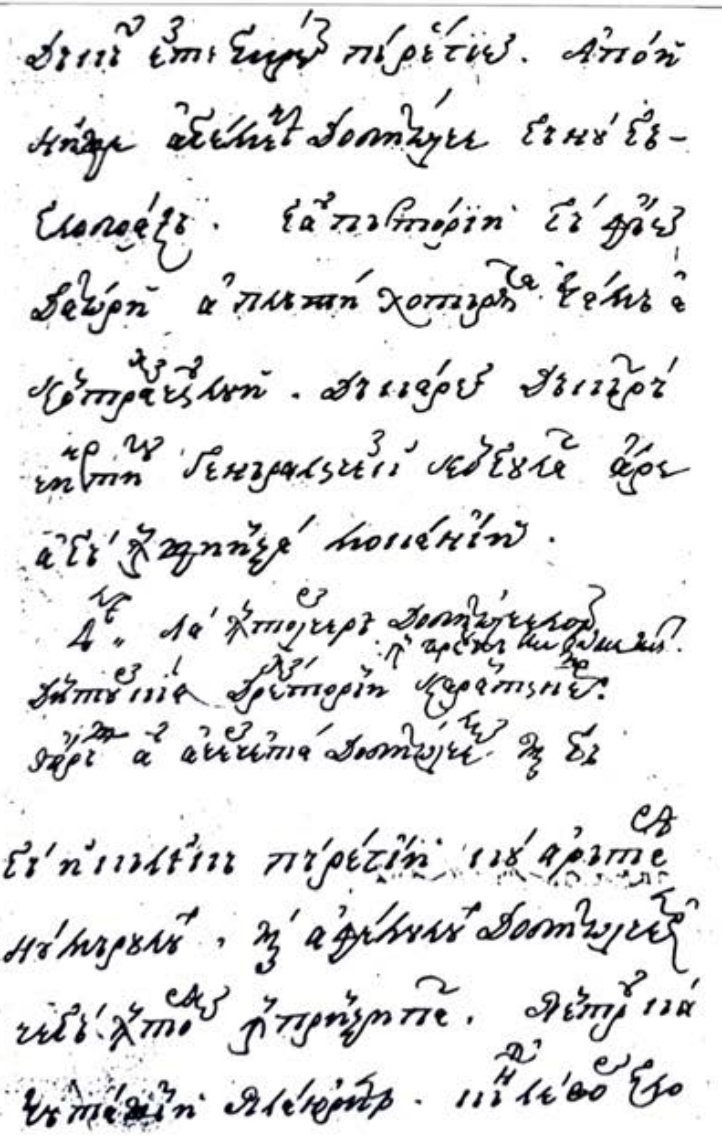

19-lea: Dobitoacele păstoril[o]r suppuşi austriiaceşti să fie slobode a trece la erantec peste Dunăre în ţara turcească, însă slobozirea aceasta să se urmeze pe următoarea legiuire.

1-lea: Să se sloboază dobitoacele la ernatic în Turkiia numai pe la vă [mi]le şi carantinele pe la care să sloboade dobitoacele rumâneşti pentru vânzare, şi pe unde să află vameşi contracciului, şi anume:

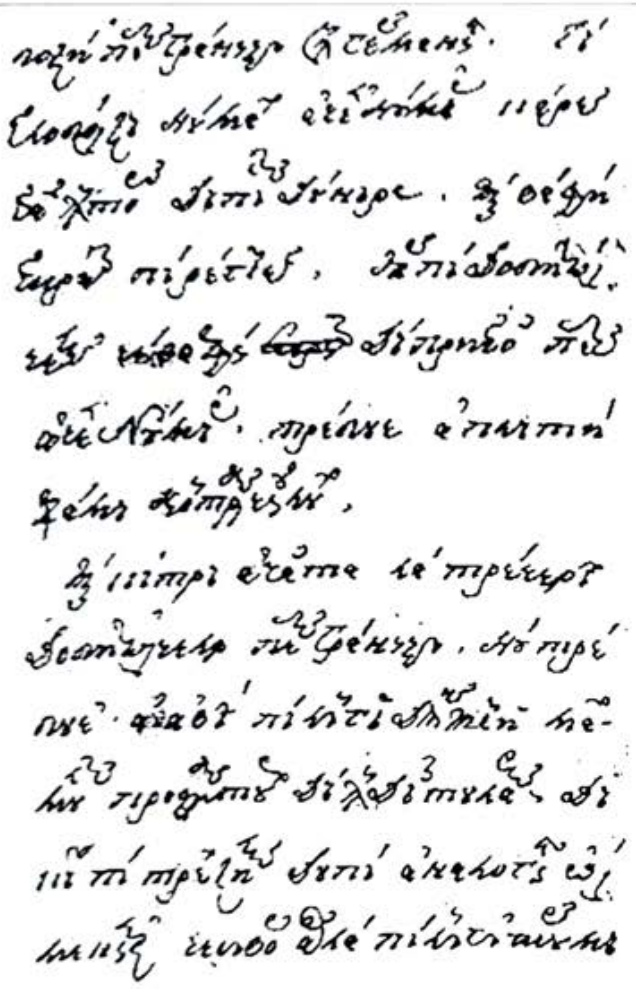

Pe la Brăila.
- - - Călăraşi.
- - - Ghiurghiuvu.
- - - Zâmnicea.
- - - Izvoarăle
- - - Calafatu
- - - Cerneţul.

2-lea: La treceri să fie datori vameşii şi drectorii carantinel[o]r a cerceta numărul şi feliul dobitoacel[o]r după reghiile date păstorilor din Ghermaniia, şi protocalite de vătaşii plaiuril[o]r, şi să scrie pă dânsele numărul şi feliul dobitoacelor, ale cui sânt, şi câte anume trec, iscălind însuşi vameş[u]l şi drectorul reghiia, şi trecând-o în condică.

3-lea: Deaca la trecerea peste Dunăre la ernatic în Turkiia să va dovedi la păstori mai multe dobitoace decât este scris pă reghie, apoi nişte asemenea dobitoace să nu să sloboază, sau păstorii să fie datori a plăti hotărâta vamă a contracciului, de care de către cinstitu Ghenăralicescu Consulat are a să înştiinţa mocanii.

4-lea: La întoarcerea dobitoacelor din Turkiia, drectorii carantinel[o]ri, împreună cu vameşii, iarăşi au a cerceta dobitoacele şi să să iscălească pă reghii cu arătarea numărului, şi a felului dobitoacel[o]r ce să întorc în Prinţipat, pentru ca vătaşii plaiuril[o]r când le vor slobozi peste graniţă în Ghermaniia, să sloboază numai acel număr care s-au întors de peste Dunăre, şi va fi scris pe reghie, iar pe dobitoacele ce vor fi de prisos peste acel număr, trebue a plăti vamă contracciului.

Şi către aceasta la trecerea dobitoacel[o]r peste graniţă, nu trebue a avea pe lângă dânşii mai multe producturi de îndestulare de cât pă trei zile după analogiia oamenil[o]r ce să vor afla pe lângă turmă.

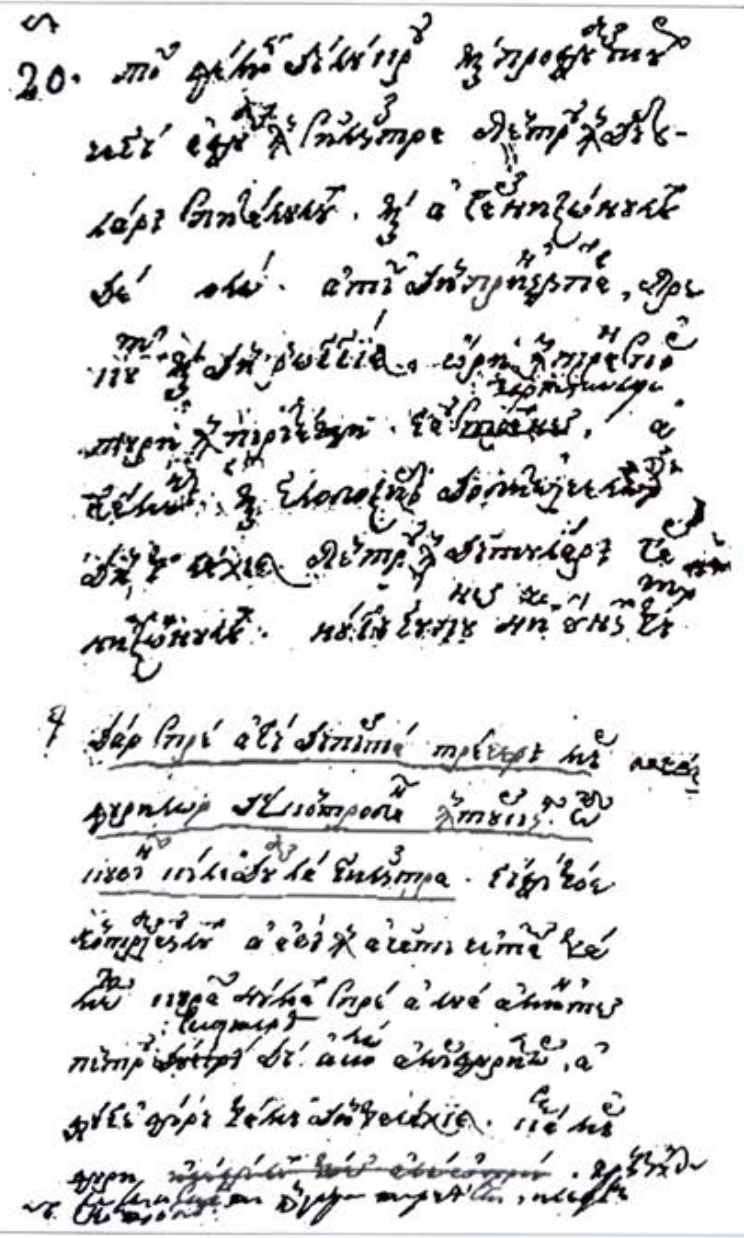

20 лѣ: Тот фе́лꙋл де лꙋкрꙋри ши продꙋктꙋри че съ а̂дꙋк ѧ̂ Силистра пентрꙋ ѧ̂дестꙋларѣ спита́лꙋлꙋй, ши а̂ гарнизо́нꙋлꙋй де а̂колѡ, а̂тѫт дин Принципа́т, прекꙋм ши дин Рѡссі́ѧ, ѡ̂ри ѧ̂ Транспо́ртꙋри ѧ̂ пъръте́щи, са́ꙋ партикꙋла́ре, а̂се́менѣ ши слобозирѣ добито́ачелѡр дин Вала́хїѧ пентрꙋ ѧ̂дестꙋла́рѣ гарнизо́нꙋлꙋй, нꙋ съ сꙋпꙋне ни́чи оу́нїй въ́ми, да́р спре а̂ съ-ле пърта̀ тре́черѣ мъ́рфꙋрилѡр де контробо́нт ѧ̂ Тꙋркі́ѧ, сꙋпт кꙋвѫ́нт къ ле дꙋк ла Силистра, съ дъ во́е контракчі́ꙋлꙋй а̂ а̂вѣ ѧ̂ а̂ча́стъ Чета́те ва́меш кꙋра́т нꙋ ма́й спре а̂ лꙋа̀ а̂ми́нте пентрꙋ скоа́терѣ де а̂колѡ̀ а̂ мъ́рфꙋрилѡр а̂ дꙋсе фъръ ва́мъ дин Вала́хїѧ, ка́ре мъ́рфꙋри принзѫ́ндꙋле къ съ скот ѧ̂ ца́ра тꙋрчѣ́скъ, съ ле фа́къ контробо́нт.

20-lea: Tot feliul de lucru şi producturi ce să aduc în Silistra pentru îndestularea spitalului, şi a garnizonului de [ac]olo, atât din Prinţipat, precum şi din Rossiia, ori în transporturi împărăteşti, sau streine, asemenea şi slobozirea dobitoacelor din V[a]lahiia pentru îndestularea garnizonului, nu să supune nici unii vămi, dar spre a să depărta trecerea mărfurilor de controbant în Turkiia, supt cuvânt că le duc la Silistra, să dă voe contracciului a avea în această cetate vameş curat numai spre a lua aminte pentru scoaterea de acolo a mărfurilor aduse fără vamă din Valahiia, care mărfuri prinzându-le că să scot în ţara turcească, să le facă controbant.

21 лѣ: Трѣчерѣ вителѡр афаръ дин Принцꙋпат нꙋ ва фи слободъ, де кѫт кꙋ платъ дин партѣ негꙋцъторилѡр, де вѡр фи чѣстъри сау нꙋмирѣ вѡр фи, дꙋпъ таѯа оурмътоаре,

		Леи:	Бани.
,,	де оун кал ѡри маре сау мик.	25:	-
,,	де ѩтъ маре сау микъ.	25:	-
,,	де оун бивол маре сау мик.	25:	-
,,	де ѡ биволицъ маре сау микъ.	25:	-
,,	де ѡ оае сау бербече.	1:	60.
,,	де оун катѫр - - - - - -	25:	-
,,	де оун мъгар - - - - - -	8:	-

Ꙗр вама пентрꙋ бой ши вачи дин Принципат съсе стрѫнгъ пе сѣ-
ма хазнелій дꙋпъ билетꙋриле слобозите дела Диван, саꙋ ла
Жꙋдеце прин Испръвникатꙋри, де ꙋн боꙋ, прекꙋм ши де ѡ вакъ
маре саꙋ микъ лей доѡзечи ши чинчи. Ши билетꙋриле попри-
дꙋсъ ла Границъ, съ вор тримите ла Диван спре довада сꙋмей
вителѡр трекꙋте, ши а приимирїй банилѡр, ла каре вамъ а бойлѡр
ши вачилѡр вамешїй нꙋ аꙋ а съ амести, ꙗр причина пентрꙋ каре
Диванꙋл аꙋ сокотит а нꙋ съ винде трекътоаре бойлѡр ши а вачи-
лѡр, есте, къ Контракчїꙋл флоксъ ши чере вамъ дꙋпъ пре-
цꙋл хотърат пентрꙋ ачесте вите ѡ ва коборѫ кꙋ мꙋлт май пꙋ-
цин, ка прин ачест кип съсе фолосѣскъ дин мꙋлцимѣ вителѡр че
оуремѣзъ а съ скоате дин Принципат, ши кꙋ ачаста съ пре-
нꙋїще статꙋлꙋй маре пагꙋбъ.

21-lea: Trecerea vitelor afară din Prințipat nu va fi slobodă, decât cu plată din partea negutătoril[o]r, de veri ce stare sau numire vor fi, după taxa următoare,

Lei: bani.
de un cal ori mare sau mic 25 -
de iapă mare sau mică 25 -
de un bivol mare sau mic 25 -
de o bivoliță mare sau mică 25 -
de o oaie sau berbece 1 60
de un catâr 25 -
de un măgar 8 -

Iar vama pentru boi și vaci din Prințipat să să strângă pă seama hazneli după biletурile slobozite de la Div[a]n, sau la Județe prin Isprăvnicături, de un bou, precum și de o vacă, mare sau mic lei doozeci și cinci. Și biletурile popriindu-să la Graniță, să vor trimite la

Div[a]n spre dovada sumei vitel[o]r trecute, şi a priimirii banil[o]r, la care vamă a boil[o]r şi vacil[o]r vameşii nu au a să amesteca, iar pricina pentru care Divanul au socotit a nu să vinde trecătoarea boilor şi a vacilor, este, că Contracciul în loc să-şi ceara vama după preţul hotărât pentru aceste vite o va coborî cu mult mai puţin, ca prin acest chip să să folosească din mulţimea vitel[o]r ce urmează a să scoate din Prinţipat, şi cu aceasta să pricinueşte ştatului mare pagubă.

22 лѣ: фiind къ мокании адꙋк вите ꙟ Принцѵпат, шi де аiчи ле трек ꙟдърът дꙋпъ рѣгiе, апои пентрꙋ ачелѣ вамъ съ нꙋ съ iа, iар дѣка съ вор афла вите песте сꙋма че съ аратъ ꙟ рѣгiе адеверитъ шi де вътаф, атꙋнчи мокании сѫнт датори а ꙋрма дꙋпъ кꙋприндерѣ артиколꙋлꙋи де маи сꙋс.

22-lea: Fiind că mocanii aduc vite în Prinţipat, şi de aici le trec îndărăt după reghie, apoi pentru acelea vamă să nu să ia, iar deaca să vor afla vite peste suma ce să arată în reghie adeverită şi de vătaf, atunci mocanii sânt datori a urma după coprinderea articol[u]lui de mai sus.

23. [illegible]

23 лѣ. Пентрꙋ рѫмъторїй че вѡр тречє пестє хотар, кꙋ тоатє къ пѫнъ
акꙋм съ оурма де кътре вамешїй кꙋ лꙋарѣ вѫмїй де ѡ пѫреке кѫтє
лей дой шй жꙋмътате, шй ѡсебит съ виндѣ трекътоарѣ ѫн нꙋ-
мире де аваєт ал Доамнїй кѫте лей чинчй де пъреке, дар акꙋм съ
ва оунй вама кꙋ трекътоарѣ, шй съ ва лꙋа нꙋмай кꙋ нꙋмире де
вамъ пѫнъ ла ѫплинирѣ контрактꙋлꙋй ѫкеѧт пентрꙋ рѫмъто...
адекъ пѫнъ ла 1: Априлїе кѫте дой лей шй жꙋмътате, ѩр дела а-
чѣ зи пѫнъ ла ѫплинирѣ анꙋлꙋй кѫте шапте лей шй жꙋмътате
де пъреке, шй фїинд къ апой съ десфїинцѣзъ тоате аваєтꙋриле кѫй-
мъкъмїей, Исправникатꙋрилѡр шй а вътъшилѡр де плаюри, де ачѣ
дар, вамешїй нꙋ аꙋ съ плътѣскъ нище асеменѣ аваєтꙋри. Ѩр кацй
вор тречє кꙋ рѫмъторїй ѫнъꙋнтрꙋ спре вѫнзаре, шй непꙋтѫнд
съй вѫнзъ съ вѡр ѫтоарче кꙋ дѫншїй, атꙋнчй вамешꙋл єсте да-
тѡр съ ле ѫтоаркъ ѫнапой банїй вѫмїй пентрꙋ кацй рѫмъторй
ѫй вор ѫтоарче, дꙋпъ кърцꙋліѧ вамешꙋлꙋй де плата банилѡр.
Асеменѣ шй пентрꙋ оунїй дин сꙋдицй че ѡбичнꙋеск съ адꙋкъ
кѫте пꙋцинй рѫмъторй ѫн царъ спре пъшꙋне, шй ла ѫтоарчерѣ лѡр
прин вꙋкленїе кꙋмпъръ дин царъ рѫмъторй аместекѫндꙋй кꙋ ай
лѡр, оунїй ка ачѣ, гъсиндꙋсе прин... че вѡр авѣ съ пла-
тѣскъ деплинъ вамъ кꙋ трекътоарѣ ка шй чеилалцй.

23[-lea]: Pentru râmătorii ce vor trece peste hotar, cu toate că până acum să urma de către vameşi cu luarea vămii de o păreche câte lei doi şi jumătate, şi osebit să vindea trecătoarea în [nu]mire de avaet al D[o]mnii câte lei cinci de pereche, dar acum să va uni vama cu trecătoarea, şi să va lua numai cu numire de vamă până la înplinirea contrac[t]ului încheiat pentru râmători, adică până la 1 aprilie câte doi lei şi giumătate, iar dela acea zi până la înplinirea anului câte şapte lei şi jumătate de pereichie, şi fiind că apoi să dăstiinţiază toate avaeturile câimăcămii, Isprăvnicaturilor şi a vătaşilor de plaiuri, de aceia dar, vameşii nu au să plătească nişte asemenea avaeturi. Iar căţi vor trece cu râmători înăuntru spre vânzare, şi

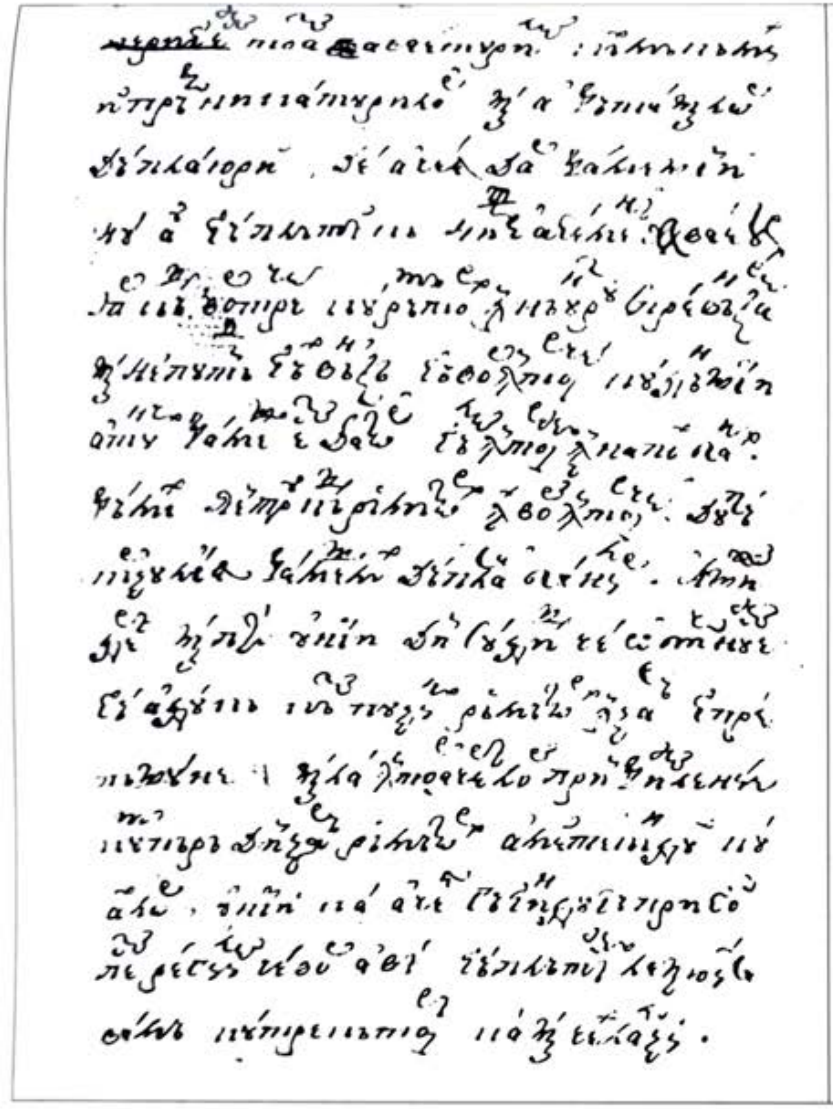

neputând să-i vânză să vor întoarce cu dânşii, atunci vameş[ul] este dator să le întoarcă înapoi bani vămii pentru câţi râmători îi vor întoarce, după cărţuliia vameş[u]lui de plata banil[o]r. Aşijderea şi p[en]tru unii din sudiţi ce obicinuesc să aducă câte puţini râmători în ţară spre păşune, şi la întoarcerea lor prin viclenie cumpără din ţară râmători amestecându-i cu ai lor, unii ca aceia, găsindu-să prisos peste reghiile ce vor avea să plătească legiuita vamă cu trecătoarea ca şi ceilalţi.

24 лѣ: Чеи че вор скоате песте границъ сеул и чирвишул ши съпунул прост, ау съ плътѣскъ де уна окъ къте парале трейспрезече ши жумътате ла контракчиу де лумъиънъри, каре ачѣстъ луаре де вамъ аре а съ урма пънъ ла 1: Септемврие 1831: дупъ контракт, ши ачаста есте афаръ дин вама хазнелеи къте трей леи ла сутъ, ѣр дупъ ачест сорок, ши вама де трей ла сутъ, съ ва урма прекум обладуиреа съ ва ѫвои ку контракчиул лумънърилор.

24[-lea]: Cei ce vor scoate peste graniță seul i cerviș[ul[și săpunul prost, au să plătească de una ocă câte parale $13\frac{1}{2}$ la contracciu de lumânări, care această luare de vamă are a să urma până la 1 Sept[emvrie] 1831 după contract, și aceasta este afară din vama hazneli câte trei lei la sută, iar după acest soroc, i vama de 3 la 100, să va urma precum oblăduirea să va învoi cu contracciul lumânărilor

25 лѣ: Пуцурилe ку пъкуръ дин жудецу Съкуении сънт пе сѣма вамешулуи, ши вамешул есте датор съ плътѣскъ лъкуиторилор че вор лукра ла ачеле пуцури, прецул ку каре съ ва путѣ ѫвои, акърора платъ съ урмезе ла сфършитул фиешкърия луни. Ѣр чеи че вор скоате пъкуръ песте границъ съ плътѣскъ легюита вамъ.

25[-lea]: Puțurile cu păcură din jude[țu] Săcueni sânt pe seama vameș[u]lui, și vameș[u]l este dator să plătească lăcuitorilor ce vor lucra la acele puțuri, prețul cu care să va putea învoi, a cărora plată să urmeze la sfârșitu[l] fieșcăriia luni. Iar cei ce vor scoate păcură peste graniță să plătească legiuita vamă.

	26 лѣ: фíинд къ єсте ѡбичію дин векиме ка пъкура че ва єши дела ачеле пуцури ꙟ кургере де 40 де зиле сокотите дела 20 Ноемврїе, пънъ ла зи ꙟтѫю Гинарїе, съ ѡ ꙗ стъпѫнії мошії пе сѣма лѡр, ау вое стъпѫнії ка тоатъ ачѣ пъкуръ че вор стрѫнџе съ фіе пъ сѣма лѡр. 26[-lea]: Fiind că este obiceiu din vechime ca păcura ce va eşi de la acele puţuri în curgere de 40 de zile socotite de la 20 Noemv[rie], până la 1 Ghen[a]r, să o ia stăpânii moşii pă seama lor, au voe stăpânii ca toată acea păcură ce vor strânge să fie pă seama lor.
	27 лѣ: Пуцуриле ку пъкуръ привелегѣте ку хрисоаве ши кърцї Домнещй, ну сѫнт супусе ла вамеши, ши ачелѣ рѫмѫн пе сѣма стъпѫнилѡр пъзиндусъ копринderѣ документурилѡр че ау, ꙗр трекѫнд песте границъ, сѫнт супуши а плъті легюита вамъ. 27[-lea]: Puţurile cu păcură privelegheate cu hrisoave şi cărţi domneşti, nu sânt supuse la vameşi, şi acelea rămân pe seama stăpânil[o]r păzindu-să coprinderea documenturil[o]r ce au, iar trecând peste graniţă, sânt supuşi a plăti legiuita vamă.

<table>
<tr>
<td rowspan="2"> </td>
<td>28 лѣ: Пъ́кꙋра чи е҆се ла Жꙋде́цꙋ Пра́ховїй, а҆се́менѣ ши а҆чїа є҆сте пе сѣ́ма ва́мешꙋлꙋй кꙋ ѡ҆рьндꙋѧ́ла де май жо́с а҆рътáтъ, а҆де́къ: лꙋкра́рѣ скоа́терїй пъ́кꙋрїй кꙋ келтꙋѧ́лъ дела ва́меши прекꙋ́м съ ва пꙋтѣ̀ ѫвои кꙋ лꙋкрътóрїй. Пентрꙋ пъкꙋра чи е҆се дела пꙋцꙋриле кꙋ пъ́кꙋръ ѡ҆т Кѫ́мпина, съ плъте́скъ ва́мешꙋл стъпѫнилѡр мошїй а҆нꙋ́ме Кѫмпине́ни ши Лꙋпое́ни леи доѡ́ъ сꙋ́те пе а҆н дꙋпъ ве́кюл ѡ҆бичїю.</td>
</tr>
<tr>
<td>28[-lea]: Păcura ce ese la Jude[ţu] Prah[o]vi, asemenea şi aceia este pe seama vameş[u]lui cu orânduiala de mai jos arătată, adică, lucrarea scoaterii păcurii cu chieltuială de la vameş precum să va putea învoi cu lucrătorii.
Pentru păcura ce ese dela puţurile cu p[ăc]u[r]ă ot Câmpina, să plătească vameş[u]l stăpânil[o]r moşii anume câmpineni şi lupoeni lei dooă sute pă an după vechiul obiceiu.</td>
</tr>
<tr>
<td rowspan="2"> </td>
<td>29 лѣ: Дѣ́ка ѫтрꙋ а҆ча́стъ кꙋ́ргере де вре́ме съ ва ю҆ви̇ дескида́ре де пъ́кꙋръ ши̇ ла а҆лт Жꙋде́ц, а҆чѣ̀ пъ́кꙋръ съ фїе пе сѣ́ма хазне́лїй ꙗ҆р нꙋ̀ пе сѣ́ма ва́мешꙋлꙋй.</td>
</tr>
<tr>
<td>29[-lea]: Dea[că] într-această curgere de vreme să va iuvi curgere de păcură şi la alt jude[ţ], acea păcură să fie pă seama haznelii iar nu pe seama vameş[u]lui.

(Acest fragment din art. 29 – mss nu figurează în versiunea tipărită):

Lăcuitorii ce să vor afla întru adăv[ă]r în lucru mai sus arătatel[o]r puţuri de păcură să nu să supere de potveri şi angarii în toată vremea cât să vor afla în lucru.</td>
</tr>
</table>

30 лѣ: Чїй че вор вои сѫ мѣргѫ пѣсте Границѫ кꙋ каїй лѡр, адикъ ѡри кълъри саꙋ кꙋ кърꙋцѣ, ка ꙗрѫш съсе ѫтоаркъ ѫнапой кꙋ ачїй кай ачеѩшїѧ сѫ фїе даторй а лꙋа ръваш дела дрегъторїй дин партѣ локꙋлꙋй сꙋпт кїезъшїе, купринзътѡр къ мѣрџе пѣсте Границъ кꙋ атъцѣ кай ай съй, шї къ се ва ѫтоарче ѫнапой кꙋ ачеѩш кай, кꙋ ачест кип вор ръмѫнѣ несꙋпъраци ла Границъ де плата вѫмїй.

30[-lea]: Cei ce vor voi să meargă peste graniță cu cai lor, adică ori călări sau cu căruțe, ca iarăși să să întoarcă înapoi cu acei cai aceștiia să fie datori a lua răvaș de la dregătorii din partea loc[u]lui supt chiezășie, coprinzător că merge peste graniță cu atâțea cai ai săi, și că să va întoarce înapoi cu aceiași cai, cu acest chip vor rămânea nesupărați la graniță de plata vămii.

31 лѣ: Слꙋжъа кантарꙋлꙋй че дин векиме аꙋ фост ѡрѫндꙋитъ ла вама ѡборꙋлꙋй Бꙋкꙋрещилѡр, рѫмѫне а фи дꙋпъ пилда анꙋлꙋй трекꙋт легатъ тот ла хꙋзметꙋл въмии, ши аре а съ фаче оурмаре ѫтрꙋ ачест кип, ка вѫнзъторий ши кꙋмпъръторий чей че вор вре съш кантърѣскъ лꙋкрꙋриле лор кꙋ кантаръле лор, поприци съ нꙋ фие прекꙋм аша ши есте оурмареа дрептъцїи. Їар кѫнд ва вои вѫнзъторюл сау кꙋмпъръторюл съ черъ кантар дела вамъ, съ фие датор вамешꙋл съ дѣ кантарацїꙋ, ши пе ачеа че ва кѫнтъри съ-ши иа плата дела повара де оуна сꙋтъ, бани чинчиспрезече, їар пе ла залханале ши кършърий, есте датор вамешꙋл ка дꙋпъ черереа чеи съ ва фаче съ тримицъ кантарацїꙋ.

31-lea: Slujba cântar[u]lui ce din vechime au fost orânduită la vama obor[u]lui Bucureştil[o]r, rămâne a fi după pilda anului trecut legată tot la huzmet[u]l vămii, şi are a să face urmare într- acest chip, ca vânzătorii şi cumpărătorii cei ce vor vrea să-şi cântărească lucrurile lor cu cantarăle lor, popriţi să nu fie precum aşa şi este urmarea dreptăţii. Iar când va voi vânzătoriul sau cumpărătoriul să ceară cantar dă la vamă, să fie dator vameş[u]l să dea cantaragiu, şi pă aceia ce va cântări să-şi ia plata dela povara de una sută oca, bani cincisprezece, iar pă la zalhanale şi căşării, ieste dator vameş[u]l ca după cererea ce i să va face să trimiţă cantaragiu.

32 лѣ: Пе лѫнгъ сꙋма баниловъ Вистїерїей, съ ꙟдаторѣзъ кꙋмпъръ-
торюл ка съ ръспꙋнзъ ши ѡбичинꙋителе авaетꙋри але дꙋмнѣлѡр ве-
лицилѡр Логофѣци, и в: Логофѣци, прекꙋм ши алтеле кѫте вѡр
фи канонисите анꙋме, адикъ але спиталꙋлꙋи Фил. андропїей, а чиш-
мелилѡр, и аи кꙋтїи де милостенїе, и алте дъри че дꙋпъ фелюри де
хрисоаве, ши дꙋпъ ѡбичею сѫнт легюите, дꙋпъ кꙋм съ ва фи оур-
мат ши ꙟ анꙋл трекꙋт. Іар ꙟчетѫнд ачесте ꙟ парте дъри пентрꙋ
вре ѡ ноѡъ легюире, атꙋнчи пѫнъ ла сфѫршитꙋл сорокꙋлꙋи че съ
ва хотърѫ съ вѡр да Вистїерїей.

[3]2[-lea:] Pe lângă suma banil[o]r Visterii, să îndatorează cumpărătoriul ca să răspunză şi obicinuitele avaeturi ale dumn[ea]l[o]r veliţil[o]r logofeţi, i v[eliţilor]. logofeţi, precum şi altele câte vor fi canonisite anume, adică ale spitalului Filantropii, a cişmelilor, i ai cutii de milostenie, i alte dări ce după feliuri de hrisoave, şi după obiceiu sânt legiuite, după cum să va fi urmat şi în anul trec[u]t. Iar încetând aceste în parte dări pentru vreo nooă legiuire, atunci până la sfârşit[ul] soroc[u]lui ce să va hotărî să vor da Visterii.

53 лѣ: Пентрꙋ кѫт вин вор фаче сꙋдиции айчи ꙟ Принципат пе ла вии-ле лор, кꙋм ши пентрꙋ винꙋл че вор кꙋмпъра дꙋпе ла алте стреи-не вии, ши вор вои ка съл треакъ песте границь, съ аибъ а плъти пентрꙋ тот винꙋл вама чеа хотъръть, адикъ кѫте трей лей ла сꙋ-тъ дꙋпъ прецꙋл локꙋлꙋй де оунде ва фи винꙋл.

[3]3-lea:Pentru cât vin vor face sudiții aici în Prințipat pă la viile lor, cum și pentru vinul ce vor cumpăra după la alte streine vii, și vor voi ca să-l treacă peste graniță, să aibă a plăti pentru tot vinul vama cea hotărâtă, adică câte trei lei la sută după prețu[l] locului de unde va fi vinul.

54 лѣ: Дин партеа стъпѫнирий съ аибъ а съ да кꙋмпъръторꙋлꙋй вамеш мѫнъ де аџꙋтор пентрꙋ кѫꙋтатꙋл хꙋзметꙋлꙋй, ши ори че ꙟплинире и съ ва фаче дин банїй вѫмий кѫнд ва авеа съ иа дела вре оун негꙋцъторю ши и ва ꙟплини прин жꙋдекатъ, зечюалъ съ нꙋ и съ иа. Иар кѫнд вре оун негꙋцъторю че ва фи датор ла вамъ съ ва ꙟтѫмпла съ мꙋфлꙋзеаскъ, съ нꙋ съ пъгꙋбеаскъ вама, чи дин перꙋсиа че ва авеа ачел негꙋцъторю, съ се протимисеаскъ май ꙟтѫю банїй вѫмий ка ниште бани ай хазнелий де кѫт алте даторий.

[3]4-lea: Din partea stăpânirii să aibă a să da cumpărător[u]lui vameș mână de aj[u]to[r] pentru căutatu[l] huzmet[u]lui, și ori ce înplinire i să va face din banii vămii când va avea să ia de la vreun neguță[toriu] și-i va înplini prin judecată, zeciuială să nu i să ia. Iar când vreun negutător ce va fi dator la vamă să va întâmpla să mufluzească, să nu să păgubească vama, ci din periusiia ce va avea acel neguțător, să s[e] protimisească mai întâiu banii vămii ca niște bani ai *haznelii decât alte datorii.*

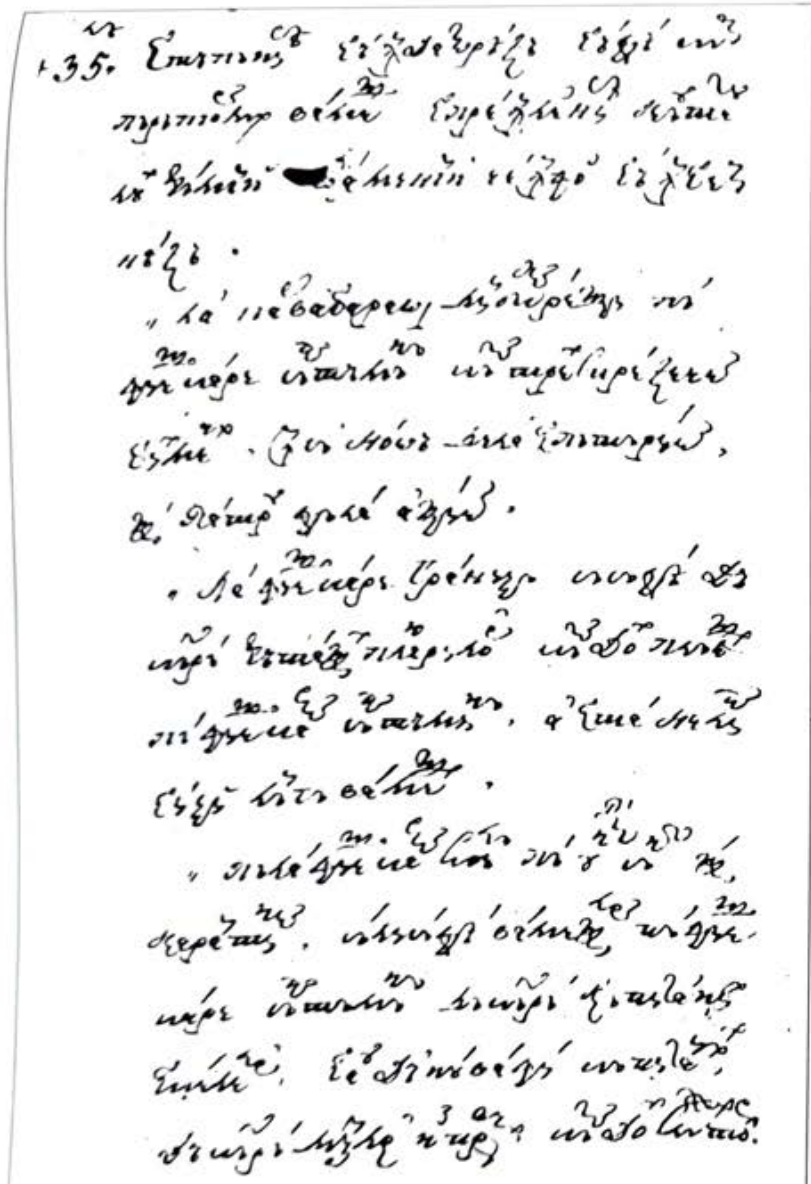

35 лѣ: Отъпънирѣ съ ѧдаторѣзъ съ дѣ кумпъръторулуй вамеш спре ѧлеснирѣ къутатулуй въмїй ѡаменїй че ѧжос съ ѧсемнѣзъ.

,, Ла карвасараѡа дин Букурещи пе фїеш каре съптъмѫнъ кѫте треїспрезече сїимени, ѧсъ ноѡъ дела Спътърїе, ши патру дела Ѧгїе.

,, Ла фїеш каре Границъ съсе дѣ де кътръ въташїй плаюрилѡр кѫте дой плъѧши пе фїеш каре съптъмѫнъ а ста нелипсицй лѫнгъ вамеш.

,, Пела фїеш каре Скелъ пе оунде сѫнт ши Карантине, съ ли съ дѣ вамешилѡр пе фїеш каре съптъмѫнъ де кътръ къпитанїй Скелелѡр, сау де ну ва фи къпитани, де кътръ думлѡр Исправничїй, кѫте дой служитори.

,, Ла карвасараѡа Країѡвїй, съсе дѣ де кътре думнѣлуй Каимаканул кѫте чинчи ѡамени пе фїеш каре съптъмѫнъ.

,, Ѩр кѫнд стъпѫнирѣ ва гъси ку кале ѧлокул ачестор де май сус арътацй ѡамени, съ дѣ спре службъ ѡамени де ай милицїй, ла ачастъ скимбаре съ ну поатъ Контракчїй съ причинуѧскъ нимик.

35-lea: Stăpânirea să îndatorează să dea cumpărător[u]lui vameş spre înlesnirea căutatului vămii oamenii ce în jos să însemnează.

La carvasaraoa din Buc[u]reşti pe fieşcare săptămână câte treisprezece siimeni, însă nooă de la Spătărie, şi patru dela Agie.

La fieşcare graniţă să se dea de către vătaşii plaiurilor câte doi plăiaşi pe fieşcare săptămână a sta nelipsiţi lângă vameş.

Pă la fieşcare Schelă pă unde sânt şi carantine, să li să dea vameşil[o]r pă fieşcare săptămână de către căpitanii Schelel[o]r, sau de nu va fi căpitanii, de către dumn[ea]l[o]r Isprav[ni]ci, câte doi slujitori.

La carvasaraoa Craiovii, să se dea de către dumn[ea]lui Caimacam[u]l câte cinci oameni pe fieşcare săptămână.

Iar când stăpânirea va găsi cu cale în locul acestor de mai sus arătaţi oameni, [să] dea spre slujbă oameni de ai miliţii, [l]a această schimbare să nu poată Contrac[c]ii să pricinuească nimic.

36 лѣ: Кꙋмпърътѡрюл съ ндаторѣзъ ка ла нчепꙋтꙋл фіешкърїѧ лꙋни съ сигꙋрипсѣскъ хазнѣоа, сау кꙋ дипозитꙋл ди аманѣт авѣри не мишкътоаре сау кꙋ кїезаш врѣдник каре съ фїе прїимит стъпънирїи, сау съ дипозитарисѣскъ ла нкїерѣ контрактꙋлꙋи сꙋма че съ аналогисѣще пе трей лꙋни, каре вор ста нпъстраре ла Вистїерїе, ші съ вор цинѣ н сѣмъ ла челе дин ꙋрмъ кѫщюри.

[36-lea]: Cumpărătoriul să îndatorează ca [l]a începutu[l] fieşcăriia luni să sigurepsească hazneaoa, sau cu depozit de ama[n]et averi nemişcătoare sau cu chie[z]aş vrednic care să fie priimit stă[p]ânirii, sau să depozitarisească [l]a încherea contract[u]lui suma ce să analo[gh]iseşte pă trei luni, care vor sta în păs[tr]are la Visterie, şi să vor ţinea în seamă [l]a cele din urmă câştiuri.

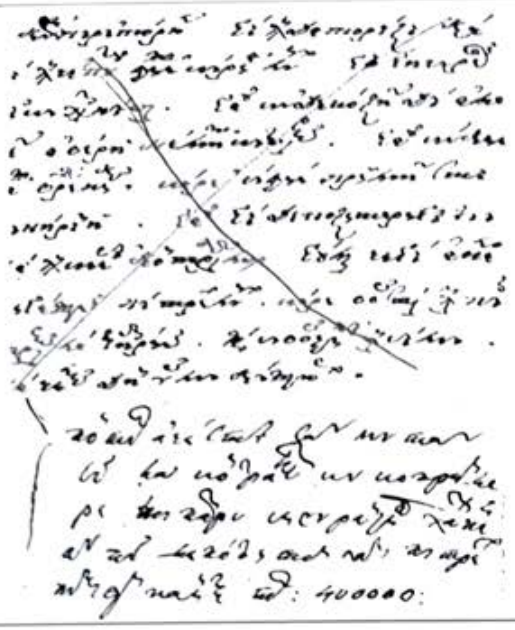

Note:

- *Textul mss. este incomplet pe latura stângă a fotocopiei*
- *Fragmentul barat a fost reținut în versiunea tipărită;*
- *Fragmentul de corectură care urmează nu a fost tipărit:*

Pontul acestea sau cu plat[ă] sau la contract cu coprindere pentru siguranța hazneli au pl[a]t[ă] de noă 10 t[a]l[eri] bătu[ți] pă trei luni înainte t[a]l[eri] 400000.

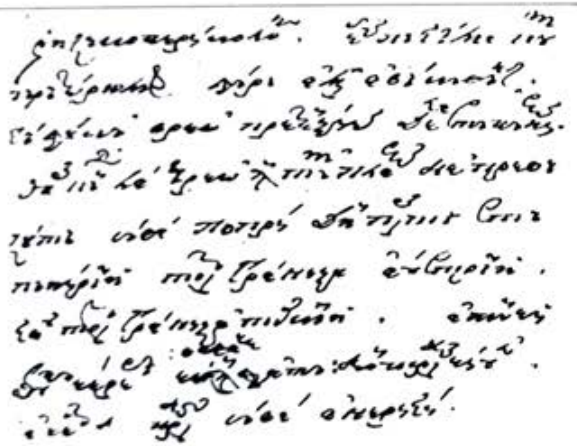

[37-lea]: Rizecopericolon, este pe seama cumpărătoriului fără a mai avea cuvânt să facă vreo pretenție dela stăpânire.

Pe manuscris textul continuă:

Iar când la vreo întâmplare neprevăzută să va popri din partea stăpânirii toată granița Austrii sau toată granița Turkii, atunci după cererea ce îndată va face contracciul acestu pract să va anerisi.

PARTEA a IV-a
EXTRASE DIN DOCUMENTE ISTORICE

SCRISE DE MÂNĂ

1. Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung (anul 1521)

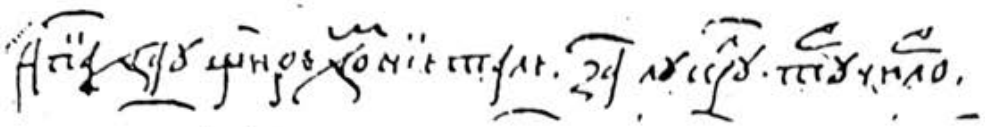

„i pak dau ştire domnie[i] tale za lucrul turcilor"

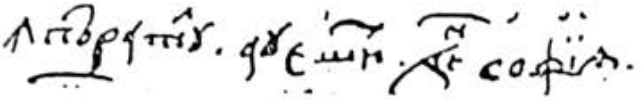

„înpăratul au eşit den Sofiia"

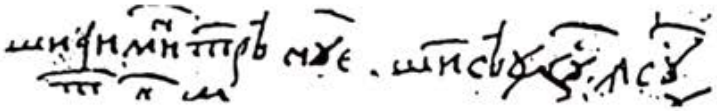

„şi aimintrea nu e şi se-au dus în sus"

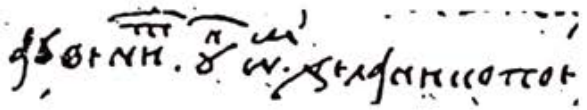

„au venit un om dela Nicopo[l]e"

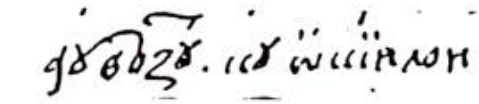

„au văzut cu ochii loi"

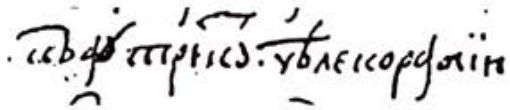

„că au trecut ceale corabii"

2. Act emis de Voevodul Ţării Româneşti, Mircea Ciobanu, la 2 iulie 1547, transcris la sfârşitul sec. XVIII de Dionisie Eclesiarhul în Condica Mănăstirii Govora

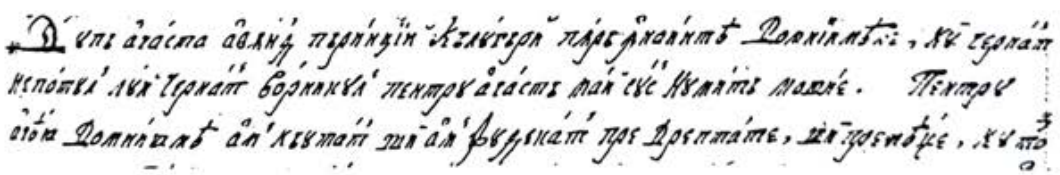

„După aceasta având părinţii călugări pârâ înaintea Domnii meale, cu Cernat nepotul lui Cernat vornicul pentru această mai sus numită moşie. Pentru aceaia Domniia mea am căutat şi am judecat pre dreptate, şi pre leage, cu to[t][i]."

3. Document acreditiv olograf, Mihai Viteazul (cca. 1600)

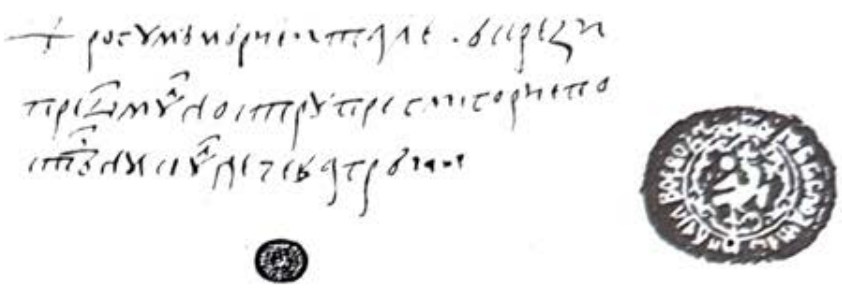

„+ Rogu-mă Măriei Tale să crezi
pre omul nostru, pre Gligorie po-
stălnicul de ce va grăiam."

N.B. – *În exerga peceții inelare a voevodului* (detaliu) *este scris:*

„Io Mihail Voevod M[ilostiu] B[ojeiu] Gospodin".

4. Document de la voevodul Moldovei Moise Moghilă (în jurul anilor 1631-1634)
(Copie din condica vremii)

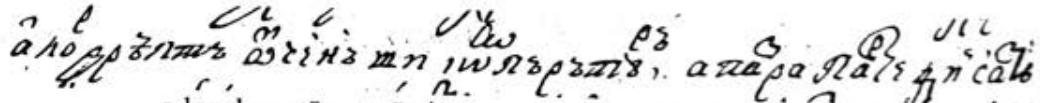

„a lor dreaptă ocenă şi cumpărătură, a patra parte din sat"

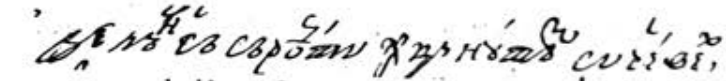

„de lângă Săreatu în ţinutul Sucevei"

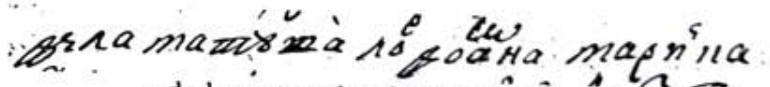

„de la matuşa lor doamna Marinca"

5. Document emis de voevodul Moldovei Vasile Lupu la 12 noiembrie 1639
(Copie din condica vremii)

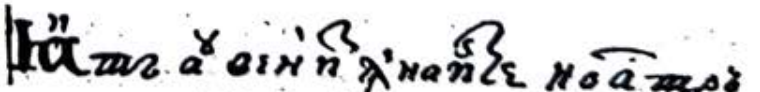

„Iată au venit înainte noastră"

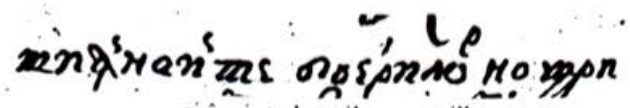

„și înainte boerilor noștri"

„sluga noastră Ionașcu ot Mărișești"

6. Document emis de Matei Basarab la 27 noiembrie 1640

„Cărora se cade a ști și a înțăleage de acest lucru"

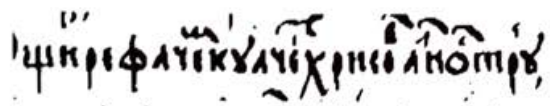

„știre facem cu acest hrisov al nostru"

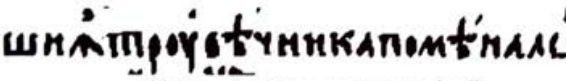

„și întru viacinica pomeana lor"

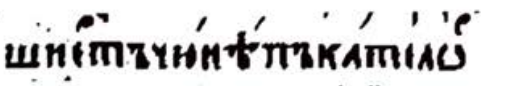

„și ertăciunea păcatelor"

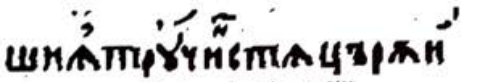

„și întru cinstia țării"

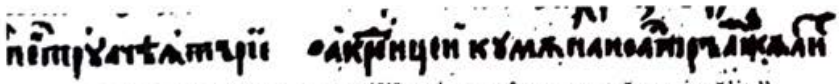

„pentru aceaia tărie a cred[i]nței cu mâna noastră am iscălit."

7. Consemnare a Episcopului Damaschin al Buzăului, 1702

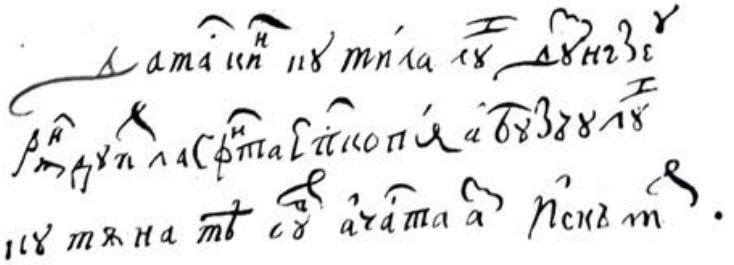

„Damaschin, cu mila lui Dumnăzeu
rânduit la Sf[â]nta Ep[i]scopie a Buzăului
cu mâna mea supt aceasta am iscălit."

8. Act de afurisenie emis la 9 mai 7213 (1705) de mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei

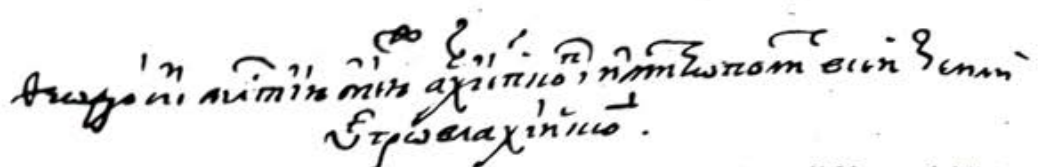

„Teodosie m[i]l[o]stiiu băjeiu arhiep[i]scop i mitropolit vsei zemli Uggrovlahiiskoi"

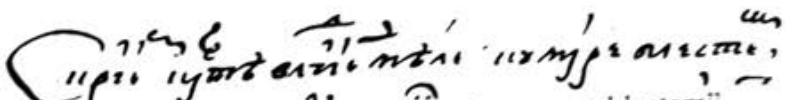

„Scriem cartea vl[ă]d[i]ciei meale cu mare blestem"

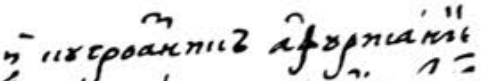

„și cu groaznică afurisanie"

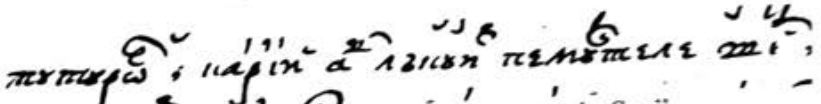

„tuturor i carii aț[i] lăcuit pe muntele Șes"

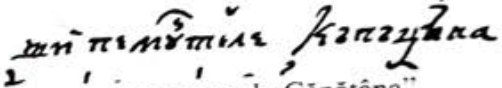

„și pe muntele Căpățâna"

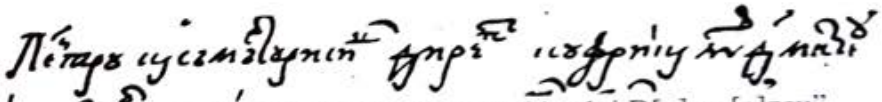

„pentru ca să mărturisiț[i] direpț cu frica lui D[u]mn[e]zeu"

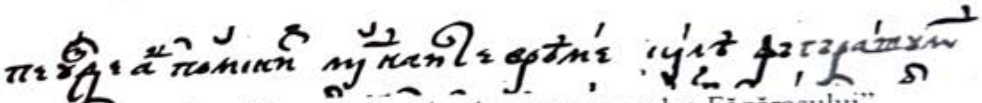

„pe unde aț[i] pomenit mai nainte vreame calea Făgărașului"

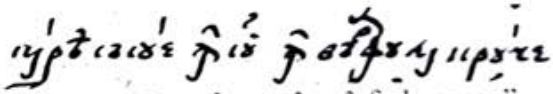

„carea să sue în sus în vârfu la cruce"

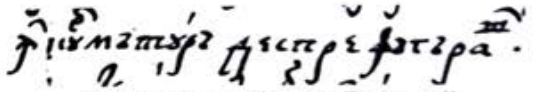

„în curmătură despre Făgăraș"

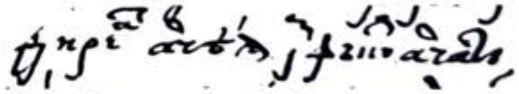

„direpț aceaia am făcut această"

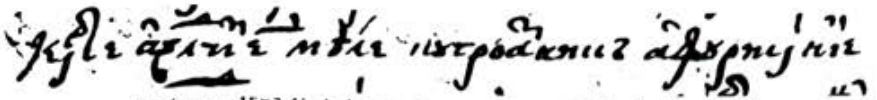

„carte a vl[ă]diciei meale cu groaznică afurisanie"

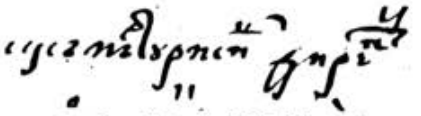

„ca să mărturisiț[i] direpț"

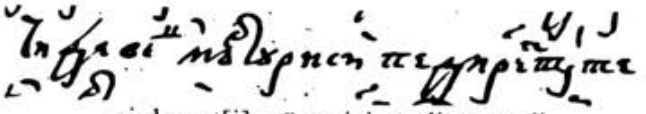

„ci de veț[i] mărturisi pe direptate"

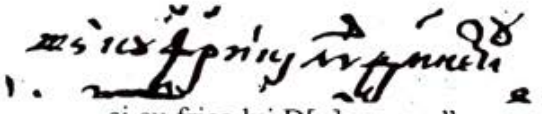

„și cu frica lui D[u]mnezeu"

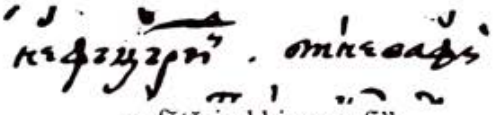

„nefățărind bine va fi"

9. Document emis la 25 mai 1705 de Antioh Cantemir, voevodul Moldovei

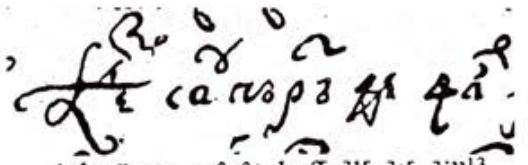

„Adecă s-au pârât de f[e]l[e]t[u]i"[13]

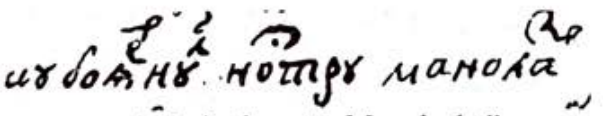

„cu boiarinul nostru Manolache"

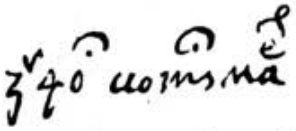

„ce-au fost comis mari"

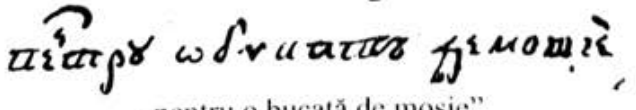

„pentru o bucată de moșie"

[13] Feletui, arhaism cu sensul „a respecta (a garanta)".

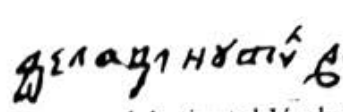

„dela ţinutul Vasluiului"

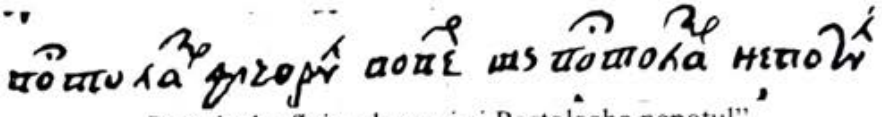

„Postolache ficiorul popei şi Postolache nepotul"

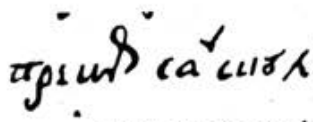

„precum s-au sculat uni frate a lor"

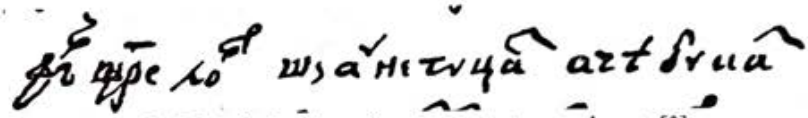

„făr[ă] ştire[a] lor şi au neguţat acea bucat[î]

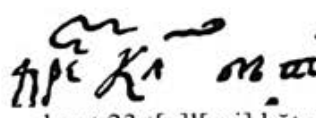

„drept 23 t[a]l[eri] bătuţi"

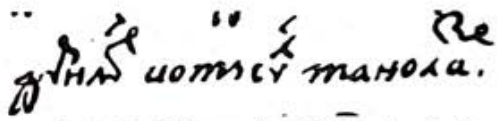

„dumn[ea]lui comisul Manolache"

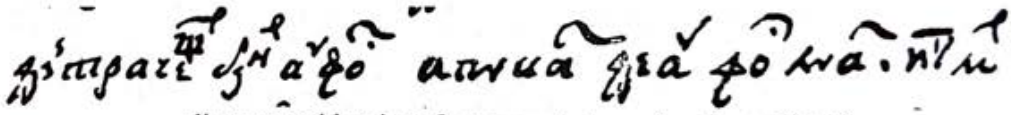

„dintr-aceşti bani au fost apucat de au fost luat 18 lei"

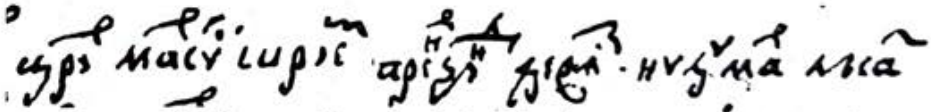

„care-i mai sus scriem prenizând de viaste nu l-au mai lăsat"

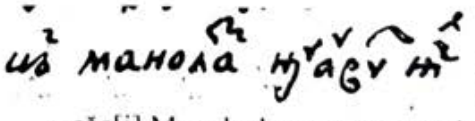

„căc[i] Manolache n-au auvut nici o treabă"

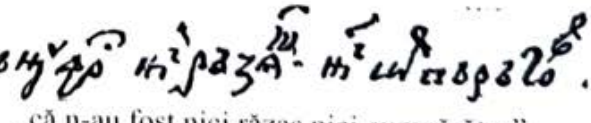

„că n-au fost nici răzaş nici cumpărător"

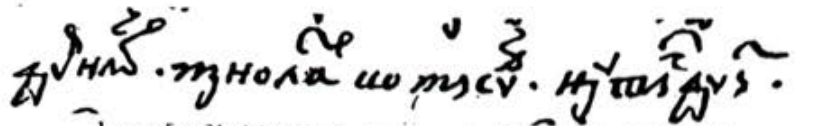

„dumn[ea]lui Manolache comisul n-au tăg[ă]duit"

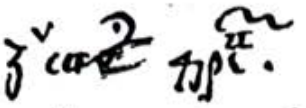

„c[i]-au spus drept"

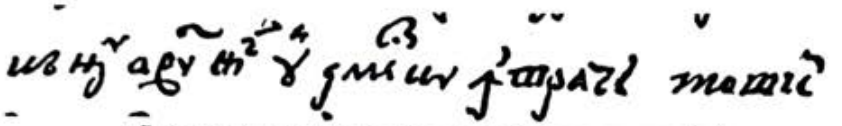

„că n-au avut nici un amestecu într-acea moșie"

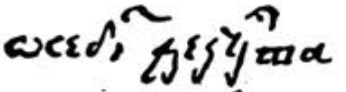

„osebit de aceasta"

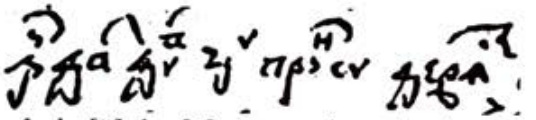

„îndat[ă] dup[ă] ce-au prinsu de viaste"

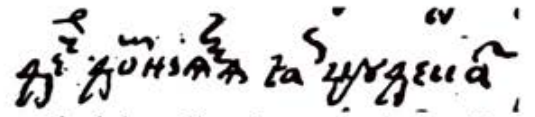

„deci domniia mia ea-am giudecat"

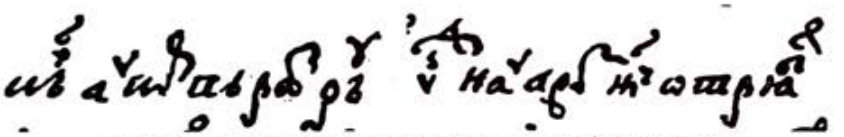

„căci au cumpărat rău unde n-au avut nici o triabî"

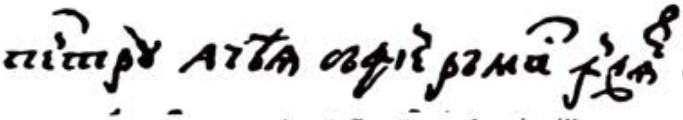

„pentru aceaia să fie rămas în viaci"

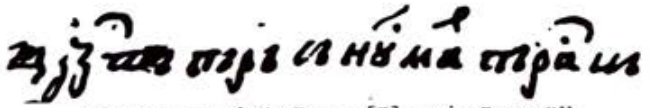

„și această pârâ să nu s[ă] mai părască"

„peste carte[a] domniei miali"

„v[ă] liat de 7213 mai 25”

10. Fragment dintr-o hotărnicie scrisă de mitropolitul Antim Ivireanul, sec. XVIII

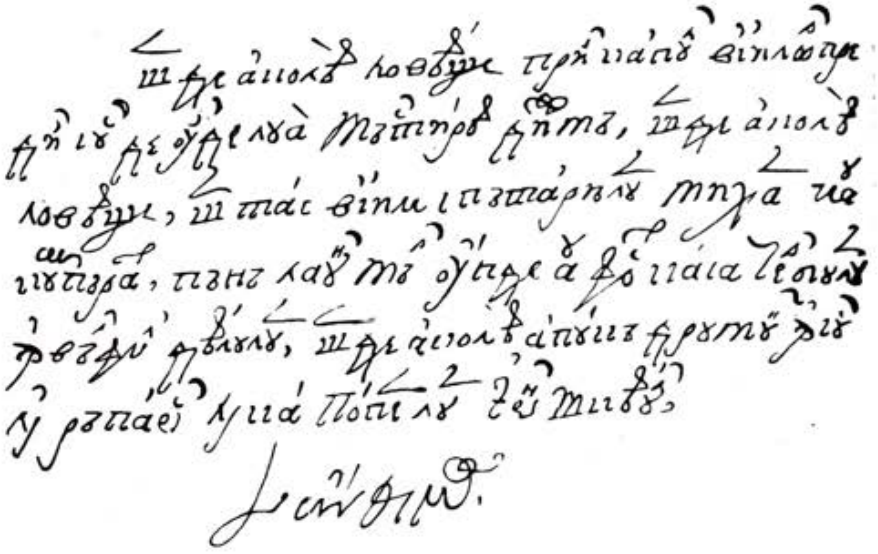

„... şi de acolea loveaşte prin capul viilor pre
di[n] sus de u[n]de lua mă[nă]stirea dijmă şi de acolea
loveaşte şi tae viile spătariului Mihai ce-au
cumpărat, până la un măr unde au fost casa Cerbului
în vârful dealului, şi de acolea apucă drumu-n în sus
la ră[s]pas[u]l Lac[r]a Popei lui Ion Şcheaul.”
I[scălit] Antim

N.B. – *Litera* „I”, *cu care începe cuvântul* „I[scălit]” *are forma* *răsturnată.*

11. Lista boierilor menţionaţi ca martori în hrisovul de danie din 12 iulie 1724 emis de voevodul Ţării Româneşti Nicolae Alexandru

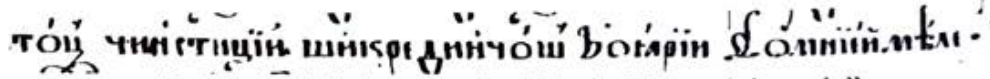

„Toţ[i] cinstiţii şi credincioş[i] boiarii domniei meale”

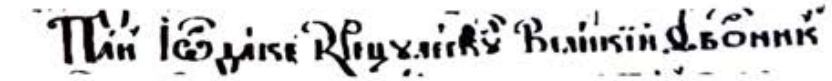

„Pan Iordache Creţulescul velichii dvornic”

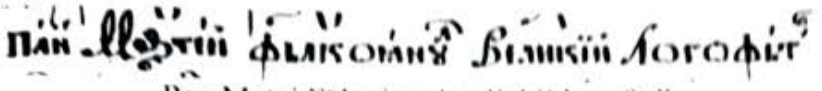

„Pan Matei Fălcoianul velichii logofăt"

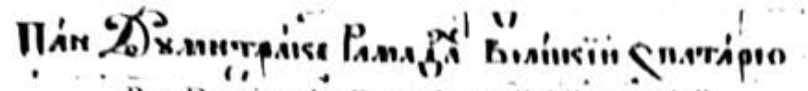

„Pan Dumitrache Ramadan velichii spatariu"

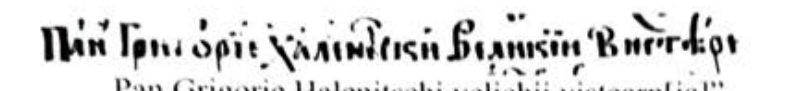

„Pan Grigorie Halenițschi velichii vistearn[ic]"

„Pan Nicolae Roset velichii clucearіu"

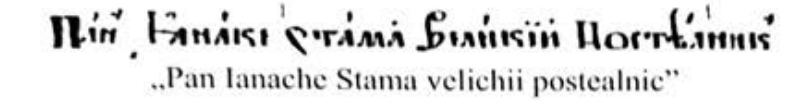

„Pan Ianache Stama velichii postealnic"

„Pan Manolache velichii paharnic"

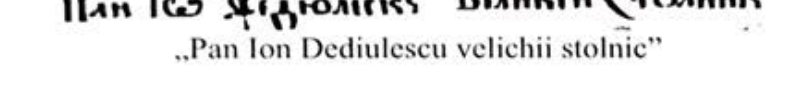

„Pan Ion Dediulescu velichii stolnic"

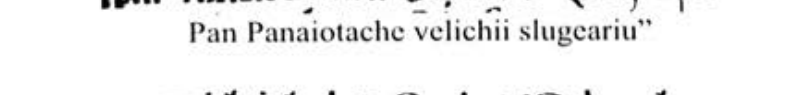

Pan Panaiotache velichii slugeariu"

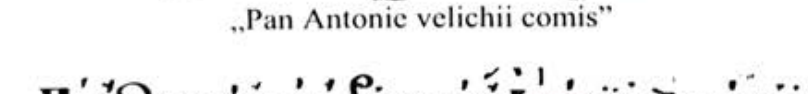

„Pan Antonie velichii comis"

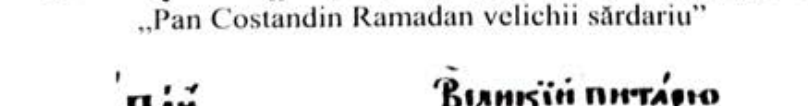

„Pan Costandin Ramadan velichii sărdariu"

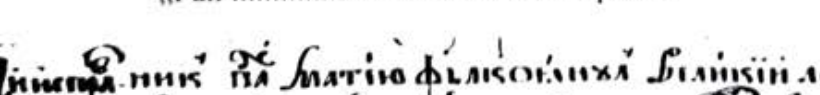

„Pan ..... velichii pitariu"

„și ispravnic pan Mateiu Fălcoianul velichii logofăt"

„și s-au scris hrisovul acesta"

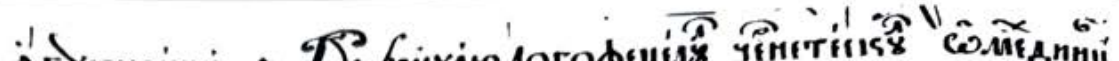

„În Bucureşti de Mihaiu logofeţelul Cernetescul ot Meh[e]dinţ[i]"

12. Hrisov dat Mănăstirii Cotroceni la 24 mai 1731 de voevodul Ţării Româneşti Mih Racoviţă

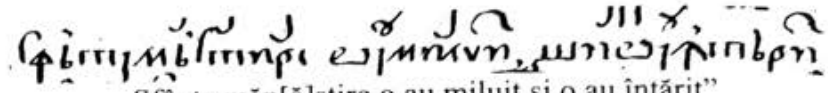

„Sfânta măn[ă]stire o au miluit şi o au întărit"

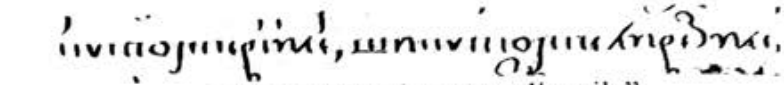

„cu toate viile şi cu toate livezile"

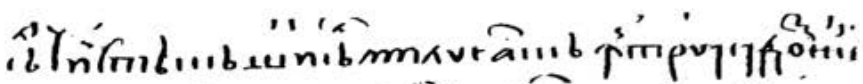

„să-l cinstească şi să-l miluiască întru a sa domnie"

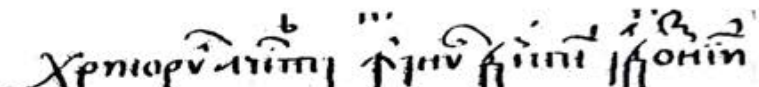

„Hrisovul acesta în anul dentăi al domnii"

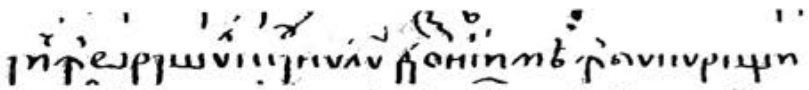

„aic[i] în oraşul scaunului domnii mea în Bucureşti"

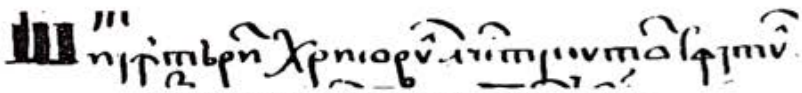

„Şi a întărit hrisovul acesta cu tot sfatul"

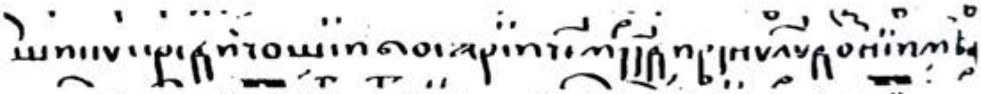

„şi cu credincioşii boiarii cei mar[i] ai divanului domnii mea"

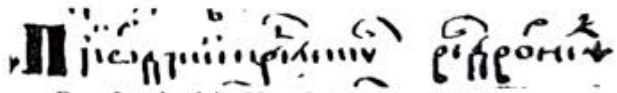

„Pan Iordachie Kreţ[u]lescul vel dvornic"

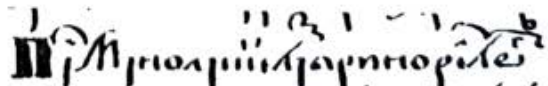

„Pan Manolachie Lambrino vel log[ofăt]"

„Pan Costandin Dudescul vel spat[ar]"

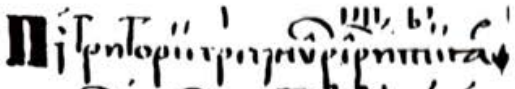

„Pan Grigorie Greceanul vel vistiiar[nic]"

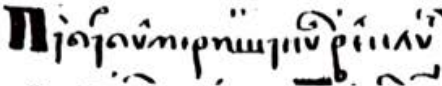

„Pan Barbul Merişanul vel cluci[ar]"

„Pan Manolachie vel post[elnic]"

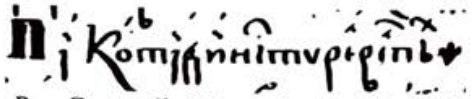

„Pan Costandin Năsturel vel păh[arnic]"

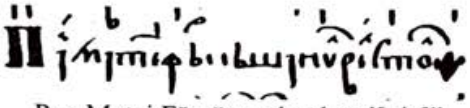

„Pan Matei Fărcăşanul vel stol[nic]"

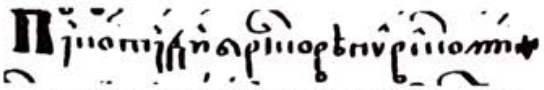

„Pan Costandin Brăncoveanul vel comis"

„Pan Mihai Bărbătescul vel sărdar"

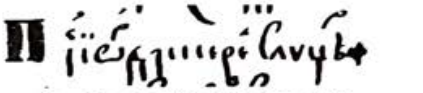

„Pan Iordachie vel slugear"

„Pan Grigorie Filipescul vel pit[ar]"

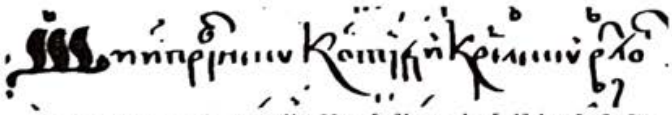

„şi ispravnecu Costandin Kreţ[u]lescul v[el] log[ofăt]"

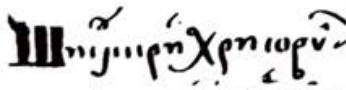

„şi s-au scris hrisovul acesta"

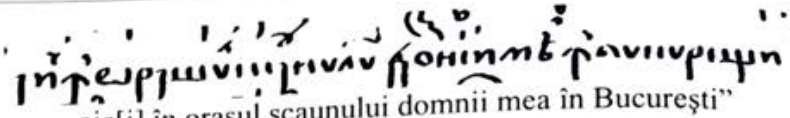

„aic[i] în oraşul scaunului domnii mea în Bucureşti"

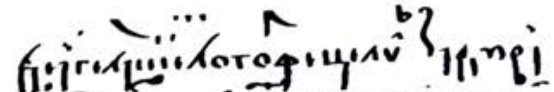

„de Anghelachie logofeţelul în divan"

13. Act emis de voevodul Moldovei Constantin Nicolae Mavrocordat la 10 ianuarie 1734

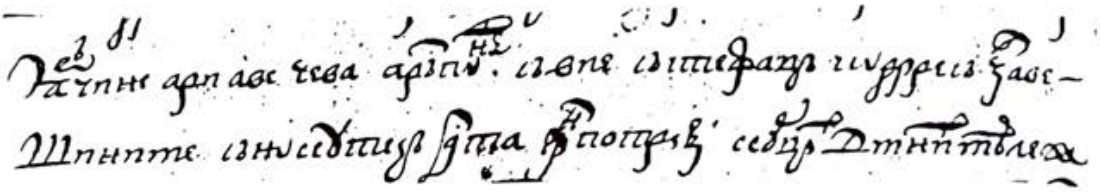

„Iară cine ari ave ceva a răspunde, să vie să ste faţă cu dresă ce-ar ave. –
Şi nime să nu cuteză a sta înpotriva cărţii d[o]mnii meale"

14. Hrisov din 20 aprilie 1736 prin care voevodul Moldovei, Constantin Mihail Cehu Racoviţă construieşte şi înzestrează o mănăstire

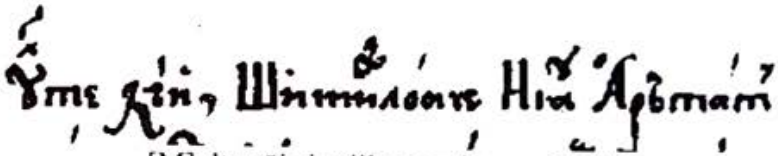

„[M]ulte căi şi mijloace ni-au arătat"

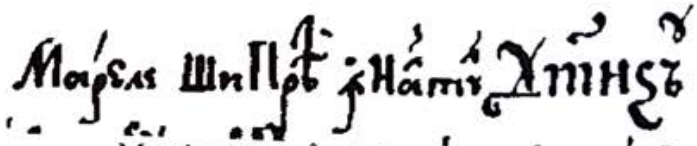

„Marele şi Prea Înaltul D[u]mn[e]zău"

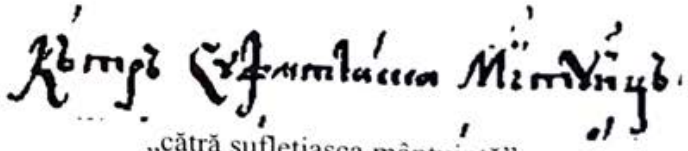

„către sufletiasca mântuinţă"

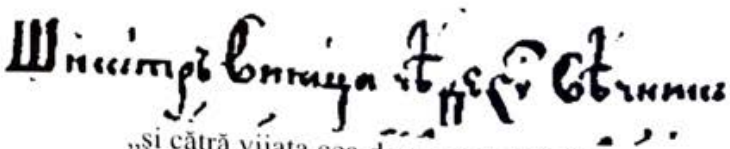

„şi către viiaţa cea de sus veacinică"

„prin care lesne călătorind lucrătorii"

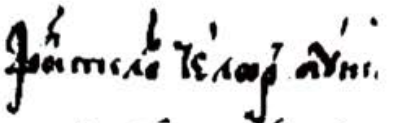

„faptelor celor bune"

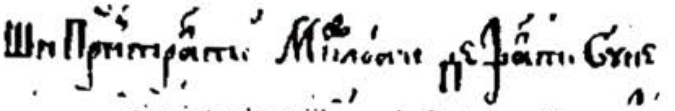

„şi printr-alte mijloace de fapte bune"

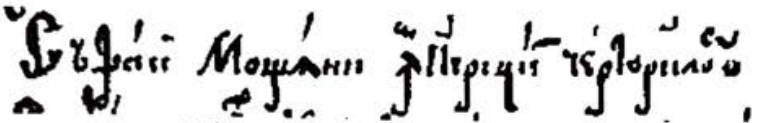

„să fac moştiani împărăţiei ceriurilor"

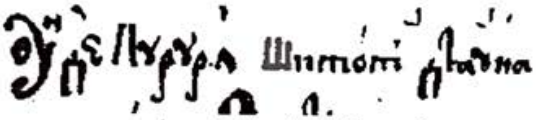

„unde pururia şi tot diauna"

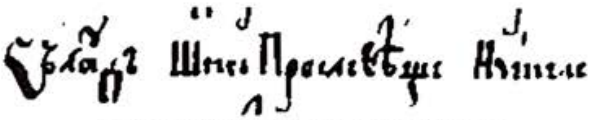

„să laudă şi să proslăveaşte numele"

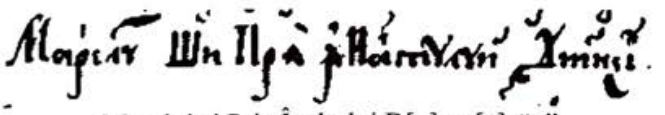

„Marelui şi Pria Înaltului D[u]mn[e]zău"

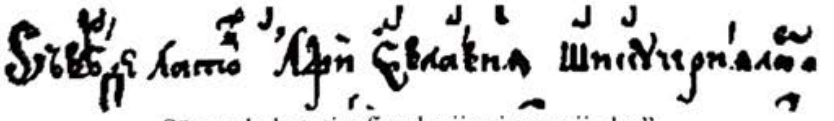

„Să veade la toţi a fi evlaviia şi cuceriia lor"

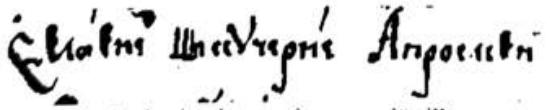

„Evlavie şi cucerie a proslăvi"

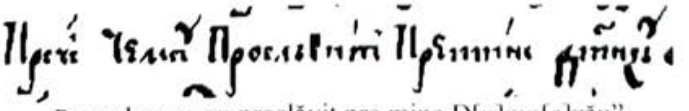

„Pre cel ce m-au proslăvit pre mine D[u]mn[e]zău"

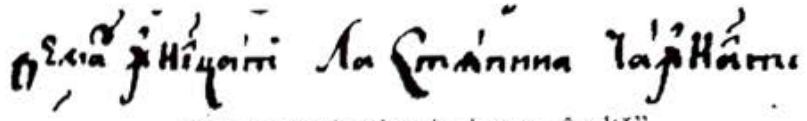

„De m-au înălţat la stiapina cea înaltă"

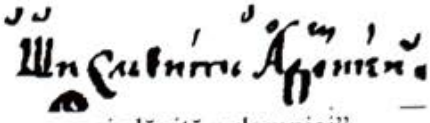

„şi slăvită a domniei"

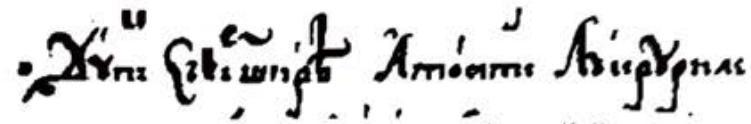

„După săvârşirea a toate lucrurile"

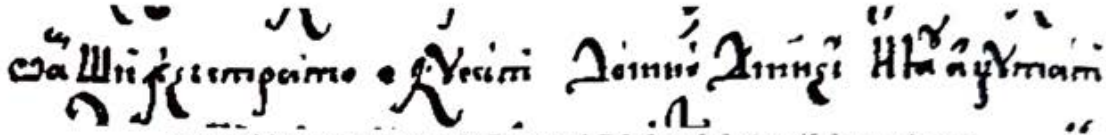

„o am şi înzăstrat-o cu cât Domnul D[u]mn[e]zău ni[-]au agiutat"

15. Document emis de voevodul Moldovei Grigorie Ghika la 10 septembrie 1738 (copie)

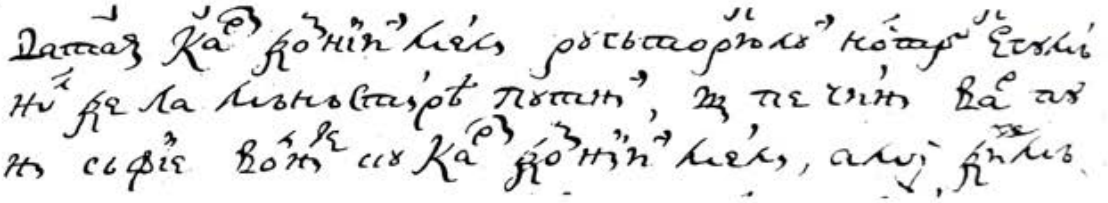

„Dat-am carte[a] domniii mele rugătoriului nostru egumenul de la mănăstirea Putnii, şi pe cine var pune să fie volnic cu carte[a] domniii mele, a lua dijmă..."

„Şi nime să nu stia înpotrivă cărţii domnii mele."

16. Hrisov emis la 3 iunie 1746 de voevodul Constantin Nicolae Mavrocordat, care întăreşte anaforaua Divanului privind funcţionarea unui târg pe moşia Mitropoliei Ţării Româneşti, din veniturile căruia să se întreţină o şcoală în localitatea Pătroaia

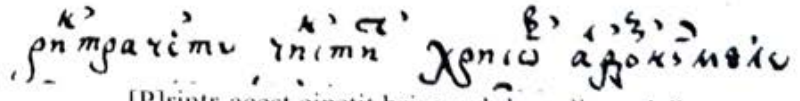

„[P]rintr-acest cinstit hrisov al domnii meale"

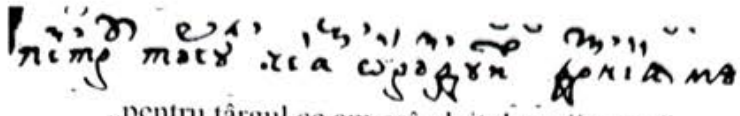

„pentru târgul ce am orânduit domniia mea"

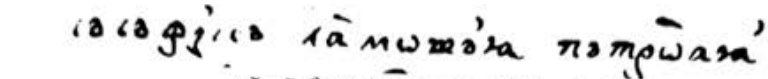

„să să facă la moşăia Pătroaia"

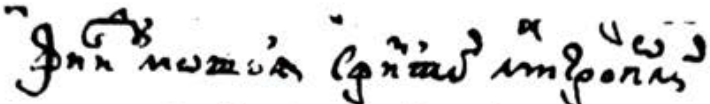

„fiindu moşăia sfintei mitropolii"

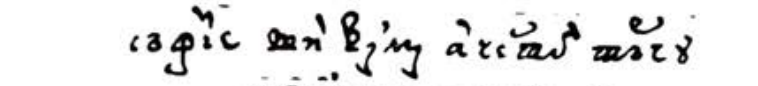

„să fie şi vama acestui târgu"

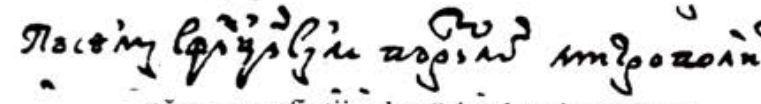

„pă seama sfinţii sale părintele mitropolitul"

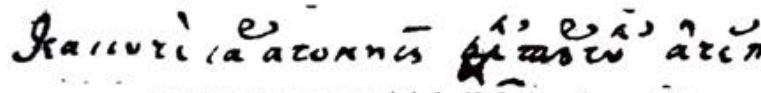

„ca cu ce s-ar agonisi de l[a] târgul acesta"

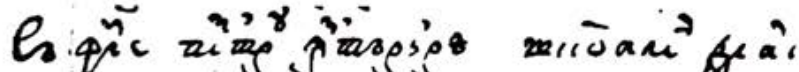

„să fie pentru întărirea şcoalei de acolo"

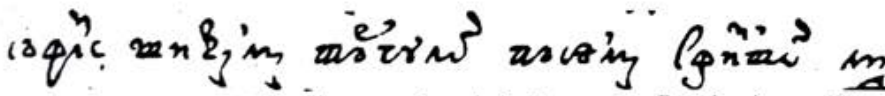

„să fie şi vama târgului pă seama sfintei mitropolii"

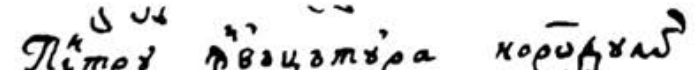

„pentru învăţătura norodului"

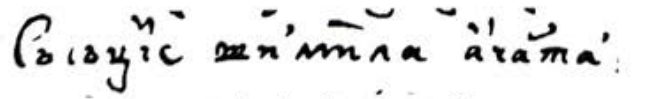

„să să ţie şi mila aceasta"

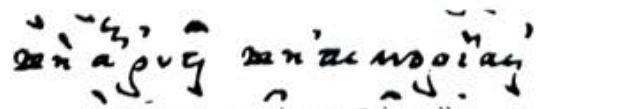

„şi am rugat şi pe măria sa"

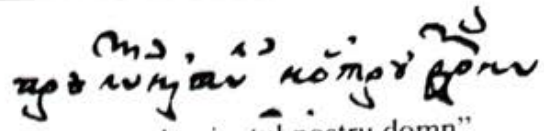

„prea luminatul nostru domn"

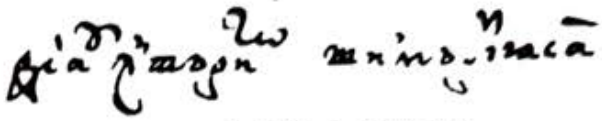

„de au întărit și măriia sa"

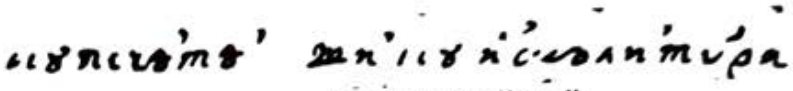

„cu peceatea și cu iscălitura"

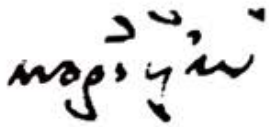

„mării sale"

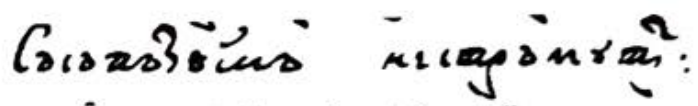

„să să păzească nestrămutat"

17. Document emis de voevodul Constantin Nicolae Mavrocordat

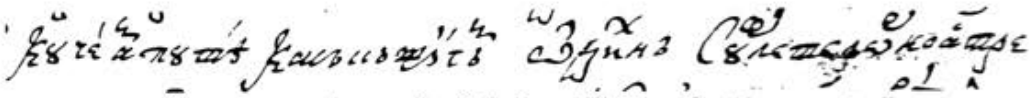

„Cu ce am putea ca să câștigăm odihnă sufletelor noastre"

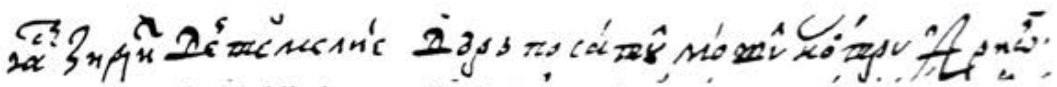

„Iaste zidit den temelie dă răposatul moșul nostru Arion"

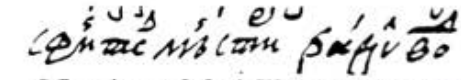

„Sfintei măn[ă]stir[i] Radul Vod[ă] den Buc[u]rești"

18. Hrisovul voevodului Țării Românești Matei Ghika, emis la 23 octombrie 1752, prin care stabilește ca salariile învățătorilor să fie plătite din dajdia luată de la preoți

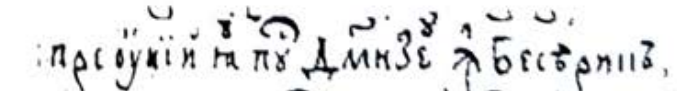

„preuții i[-]au pus D[u]mn[e]zeu în besearică"

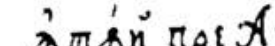

„întîi pre apostoli, a doao pre pror[oci]"

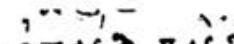

„a treia pre învăţători"

„şi Aristotel filosoful cătră cel ce l-au întrebat:"

„cu ce să osebeaşte cel învăţat de cel neînvăţat"

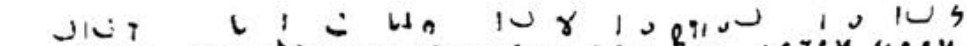

„răspuns: cu ceaia ce să osebescu cei vii de cei morţi"

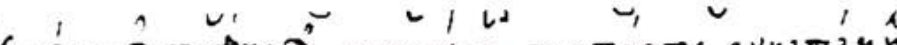

„Atâta întreace în[v]ăţătura pre toate bunătăţile"

„cu cât întreace şi sufletul pre trup"

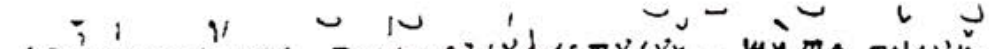

„că aceasta iaste podoabă sufletului şi tr[u]pului"

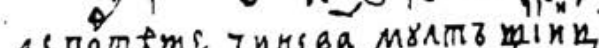

„de pofteaşte cineva multă ştiinţă"

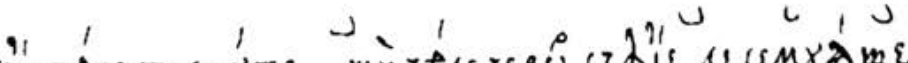

„şti[e] ceale trecute şi ceale ce vor să fie le semuiaşte"

„ştie tâlmăcirea cuvintelor"

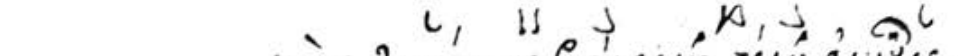

„şi d[e]zlegările vorbelor celor ascunse"

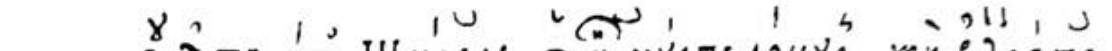

„au întărit şcoale prin multe locuri şi oraşe"

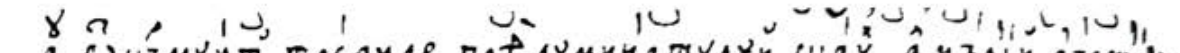

„au ocârmuit trebile prea luminatului scaun al ţării aceştiia"

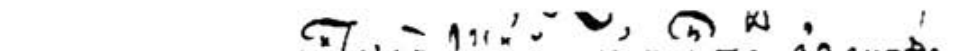

„pentru că fiind mai nainte obiceaiu"

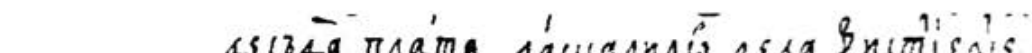

„de să da plata dascalilor de la vistierie"

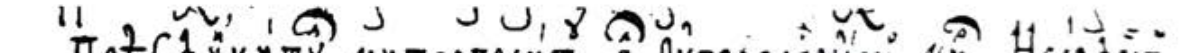

„Prea sfinţitul mitropolitu al Ugrovlahiei Kir Neofit"

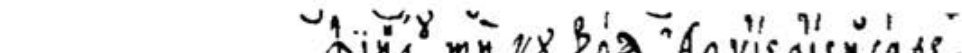

„fiindu şi cu voia arhieriei sale"

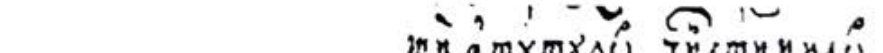

„şi a tuturor cinstiţilor"

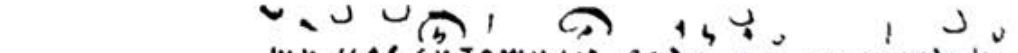

„şi credincioşilor boiari ai divanului"

19. Carte domnească din 5 august 1754, prin care voevodul Ţării Româneşti, Constantin Racoviţă, aprobă hotărârea sinodului Mitropoliei privind slobozirea şi răscumpărarea din robie (rumânie)

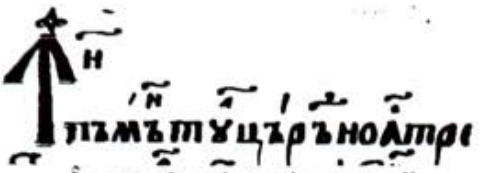

„În pământul ţării noastre"

„multe din ceale vechi obicinuiri"

„sântu bune şi de folos"

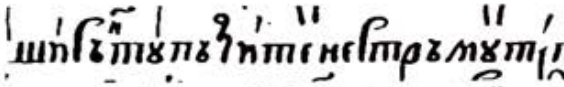

„şi sântu păzite nestrămutate"

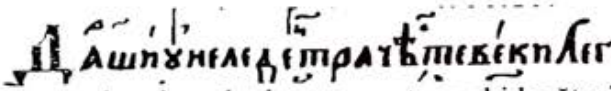

„dar şi unele dentr-aceaste vechi legături"

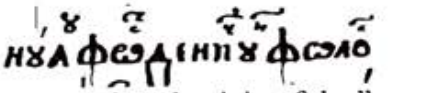

„nu au fost de niciun folos"

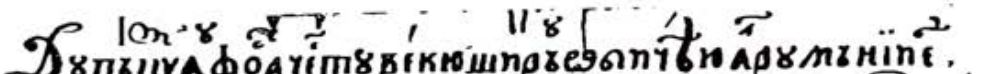

„după cum au fost acestu vechiu şi rău obiceaiu al rumâniiei"

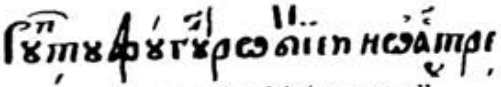

„suptu jugul robiei noastre"

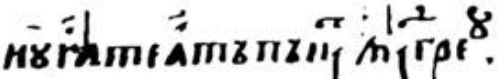

„nu iaste alt păcat mai greu"

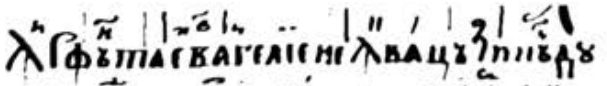

„În sfânta Evanghelie ne învaţă zicându"

„iubeaşte pe deaproapele tău ca însuţi pre tine"

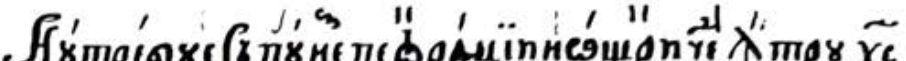
„Nu trebue să punem pe fraţii noştri cei întru H[ri]s[tos]"

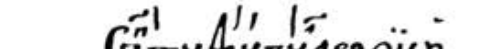
„suptu jugul robiei"

„fiiind vânduţi cu moşiile lor"

„de vremile ceale vechi la strămoşii noştri"

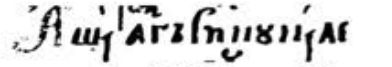
„aşa am găsi[t] cu cale"

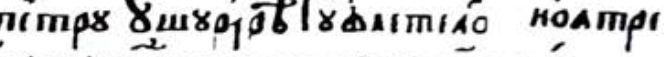
„mai mult pentru uşurarea sufletelor noastre"

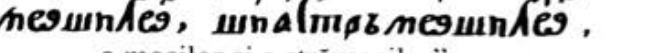
„a moşilor şi a strămoşilor"

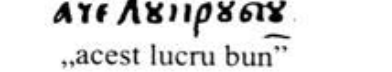
„acest lucru bun"

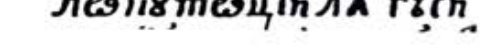
„noi cu toţii l-am găsit

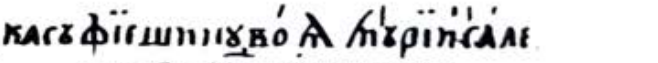
„ca să fie şi cu voia mării sale

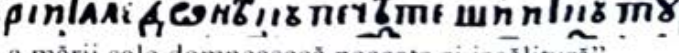
„şi cu a mării sale domneasccă peceate şi iscălitură"

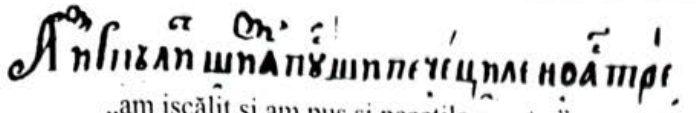

„am iscălit şi am pus şi peceţile noastre"

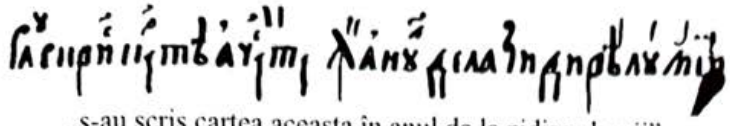

„s-au scris cartea aceasta în anul de la zidirea lumii"

20. Hrisov emis de voevodul Moldovei Scarlat Grigorie Ghica la 10 martie 1758, privind stăpânirea moşiei târgului Baia de către Ioan Cantacuzino, vel agă

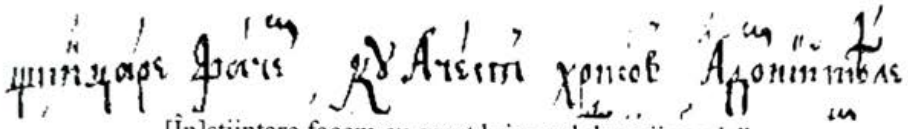

„[În]ştiinţare facem cu acest hrisov al domnii meale"

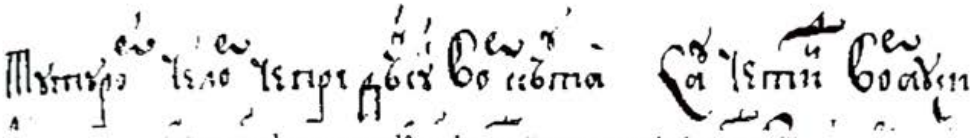

„tuturor celor ce pre dânsul vor căuta sau cetind vor auzi"

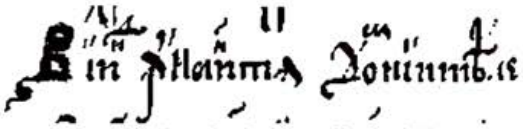

„viind înaintia domnii meale"

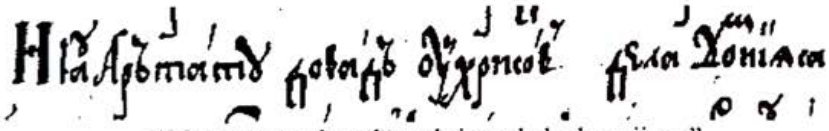

„ni[-]au arătatu dovadă un hrisov de la domniia sa"

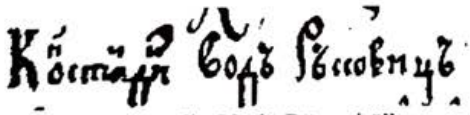

„Constandin Vodă Răcoviţă"

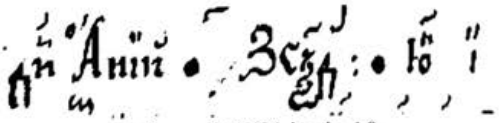

„din anii 7264 iunie 10

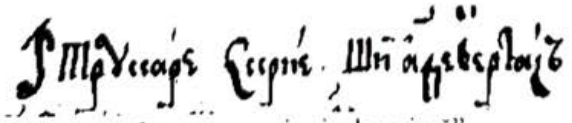

„întru care scrie şi adeveriază"

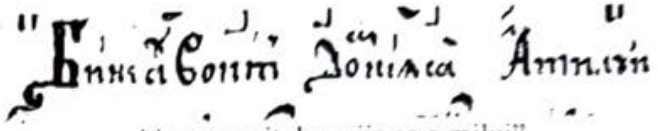

„bine au voit domniia sa a milui"

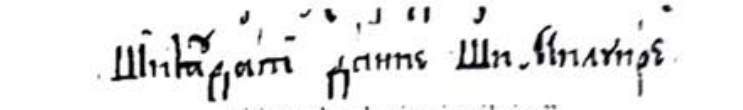

„şi i-au dat danie şi miluire"

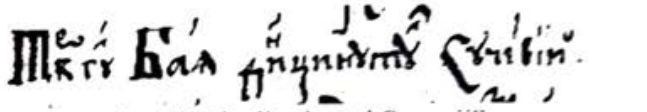

„târgul Baia din ţinutul Sucevii"

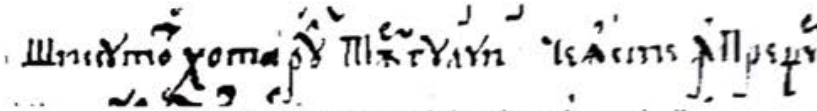

„şi cu tot hotarul târgului ce iaste înpregiur"

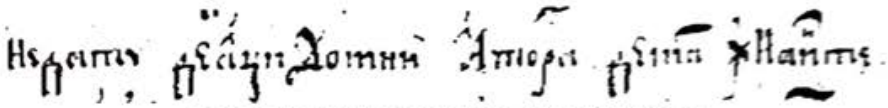

„nedatu de alţi domni altora de mai înainte"

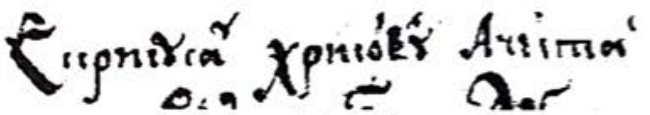

„Scrisu-s-au hrisovul acesta"

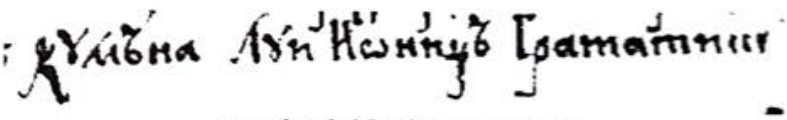

„cu mâna lui Ioniţă gramaticu"

„sân Pavel Cămăraş"

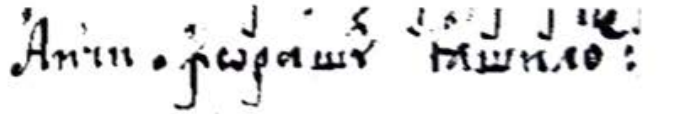

„aici în oraşul Iaşilor"

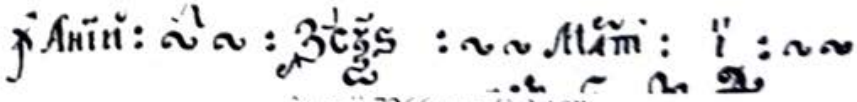

„în anii 7266 mart[ie] 10"

21. Act emis de voevodul Ţării Româneşti Constantin Mihai Racoviţă la 26 iunie 1763

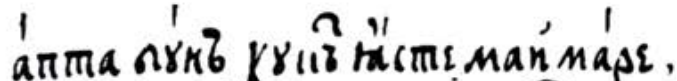

„[F]apta bună cu cât iaste mai mare"

„şi la mai de sus treaptă"

„cu atât cei ce se nevoescu a o câştiga"

„sânt vreadnici de laudă şi de cinste"

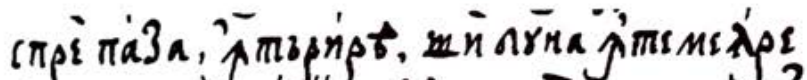

„spre paza, întărirea şi buna întemeiare"

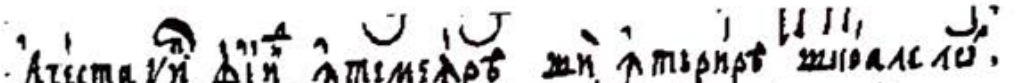

„Acesta chip fiind întemeiarea şi întărirea şcoalelor"

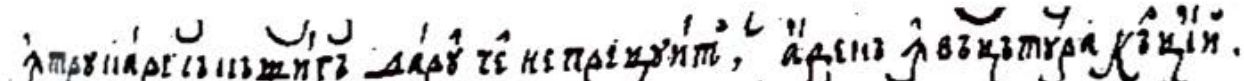

„întru care să căştigă darul cel nepreţuit adecă învăţătura cărţii"

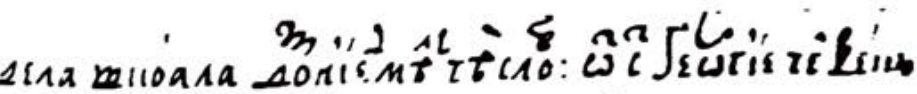

„de la şcoala domniei meale cea slov[eneasc̆a] ot St. Gheorghie cel Vechi"

22. Document emis de voevodul Grigorie Ghika la 21 august 1769

„Sfintei şi d[u]mn[e]zeeştii mănăstiri ce să numeaşte Mănăstirea Dintrunlemnu"

„aici în oraşul Buc[u]reşti la l[ea]t 7277 av[gust] 21 de
de Popa Florea dasc: sl[u]j[itor] ot st. Georghie Vec[hi]"

23. Document emis de voevodul Moldovei Constantin Moruzzi (între 1777 - 1782)

„Văzând domnie mea şi socotindu supărare lor n-am putut suferi"

„Ca de acum înainte şi în veci supăraţi să nu mai fie preoţiii"

24. Condica Mănăstirii Dintrunlemn, 1781

Miniatură executată de scribul Petrache Râmniceanu

Textul din cartuşul de jos:

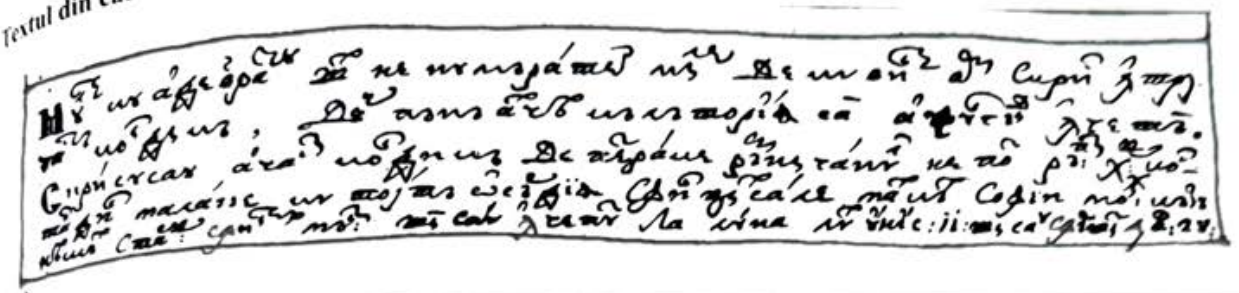

„Multe cu adevăratu şi nenumărate mile de cuvinte am scris întra/
ceastă condică dec[i] până aicea călătoriia sa ajungând, încetă./
Scrisu-s-au această condică de Petrache Râmniceanul nepot răp[o]s[a]t[ului] H[a]g[i] Cos/
tandin Malache cu toată osârdiia sfinţii sale maicăi Sofii mon[a]h[ia] Căză/
neascăi star[e]t[ă] sfintei măn[ă]st[iri] şi s-au început la luna lui [i]unie 11 şi s-au sfârşit la av[gust] 28."

Detaliu din cartuşul cu scule de scris:

„Con/dica S[fin]tei/ Mă[năstiri] / Începutu / cu D[u]m[ne] / zeu al / scrie / rii mo / ş..."

25. Document din sec. XIX emis de voevodul Moldovei Alexandru Constantin Moruzi

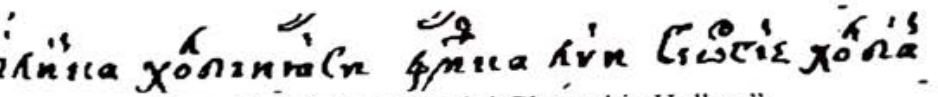

„Ilinca Holbăniasu fiica lui Gheorghie Holban"

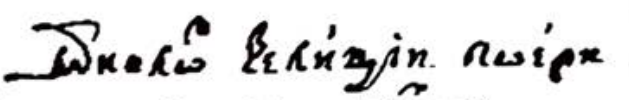

„Dumnialor veliţii boeri"

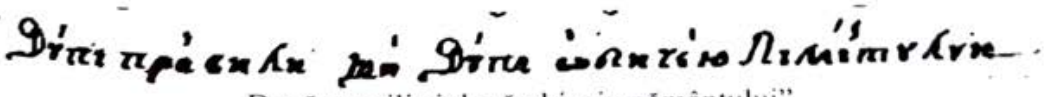

„După pravili şi după obiceiu pământului"

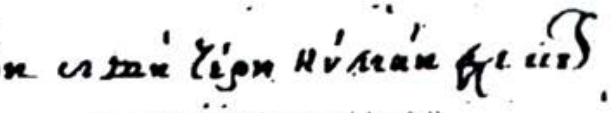

„cari să şi ceri numaidecât"

26. Document de la voevodul Ţării Româneşti Alexandru Ioan Ipsilanti (Sec. XVIII)

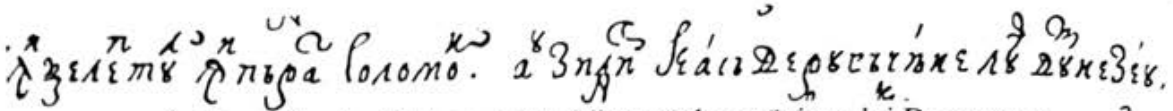

„Înţeleptul înpărat Solomon au zidit casă de rugăciune lui Dumnezeu"

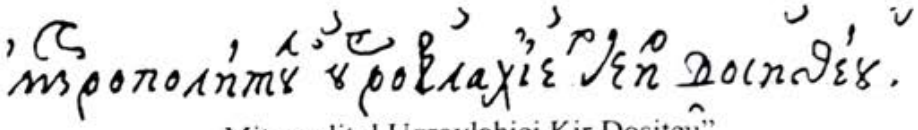

„Mitropolitul Ugrovlahiei Kir Dositeu"

27. De la Divanul Cnejiei Moldovei, 10 mai 1790

„De la Divnul Knejii Moldavvei"

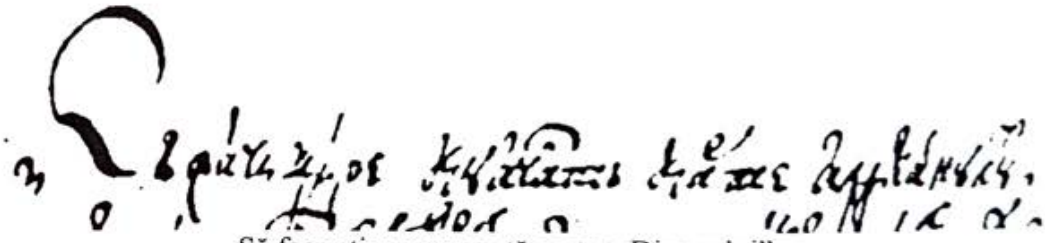

„Să face ştire cu această carte a Divanului"

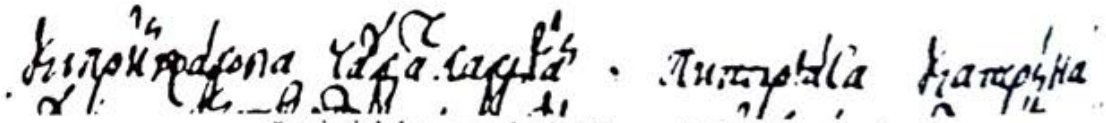

„că prin jaloba ceau dat la Divan pitäriasa Catrina"

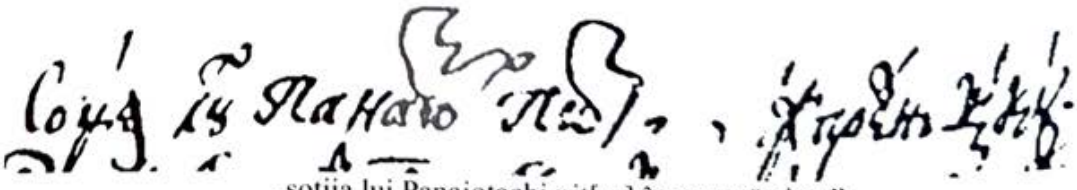

„soţiia lui Panaiotachi pit[ar] împreună şi cu"

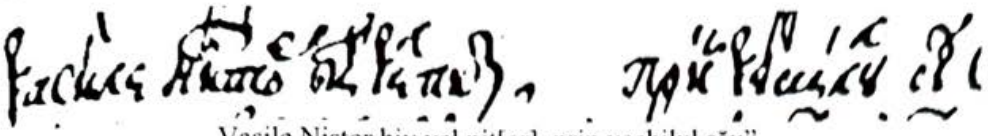

„Vasile Nistor biv vel pit[ar], prin vechilul său"

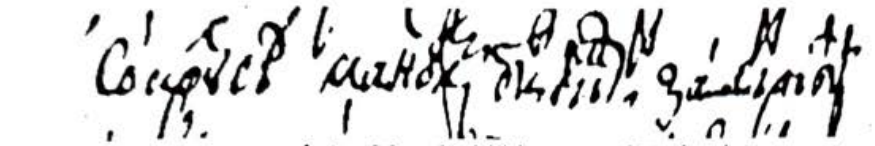

„socrul său, Manolachi biv căp za Dărăbani

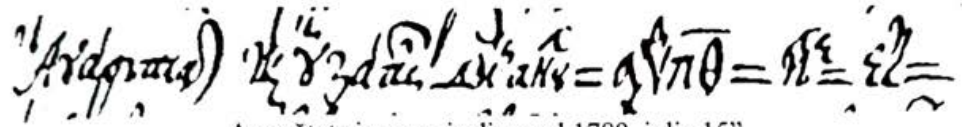

„Au arătat şi un zapis din anul 1789, iulie 15"

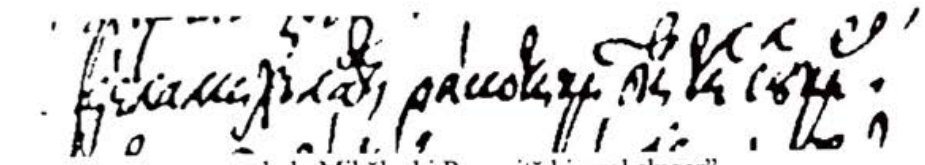

„de la Mihălachi Racoviţă biv vel sluger"

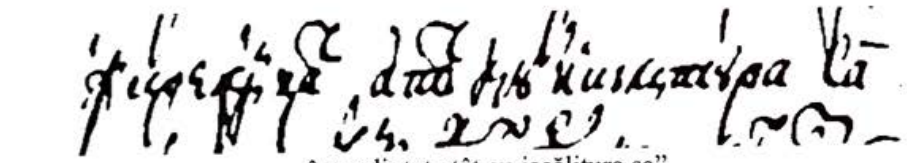

„încredinţat atât cu iscălitura sa"

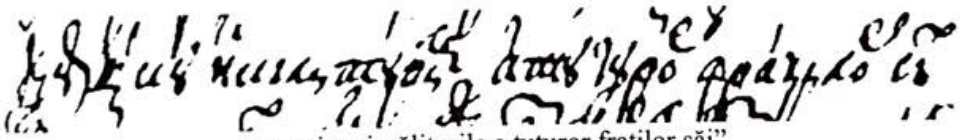

„cum şi cu iscăliturile a tuturor fraţilor săi"

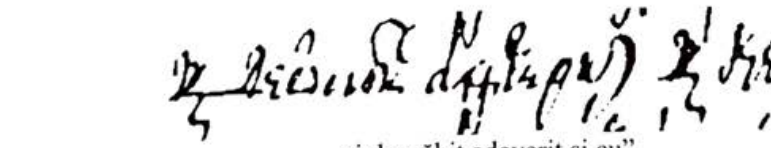

„şi deosăbit adeverit şi cu"

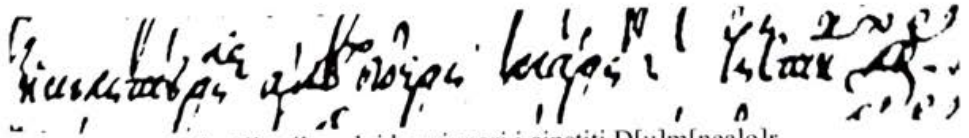

„iscăliturile a doi boeri mari i cinstiţi D[u]m[nealo]r

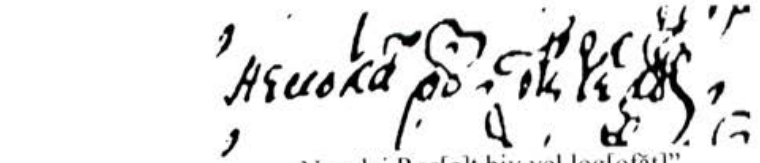

„Necolai Ros[e]t biv vel log[ofăt]"

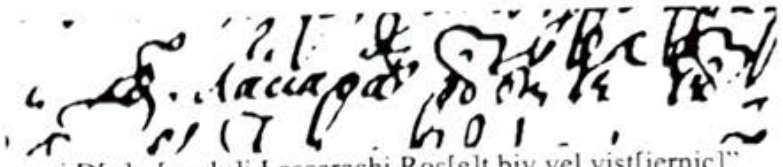

„i D[u]m[nealu]i Lascarachi Ros[e]t biv vel vist[iernic]"

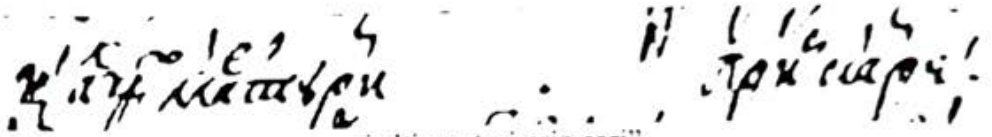

„şi alţi marturi prin cari"

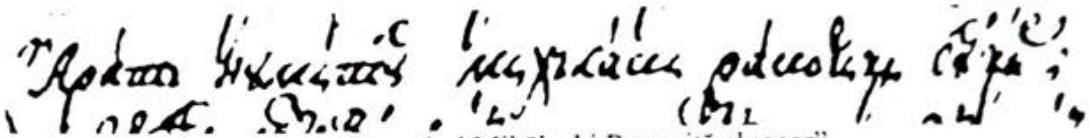

„Arată numitul Mihălachi Racoviţă slugear"

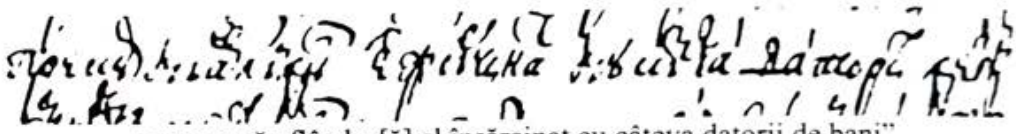

„precum că aflândus[ă] el însărcinat cu câteva datorii de.bani"

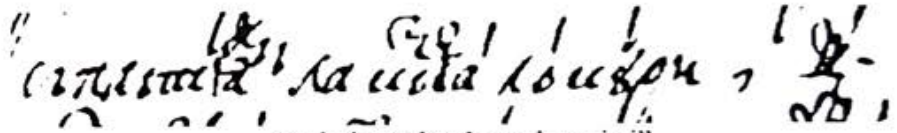

„să plătiască la câteva locuri şi"

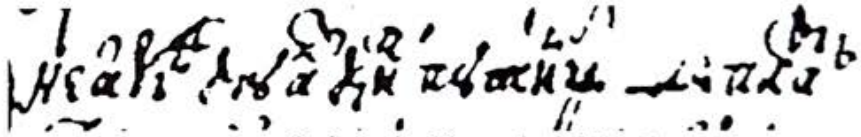

„neavând cu alt chip putinţ[a] de plată

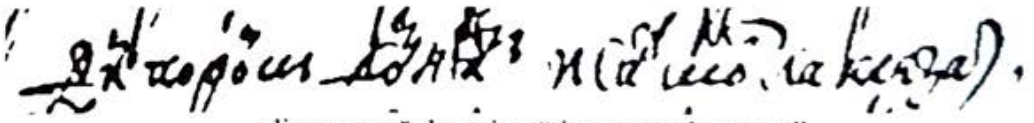

„din poroncă domniască i sau scos la mezat"

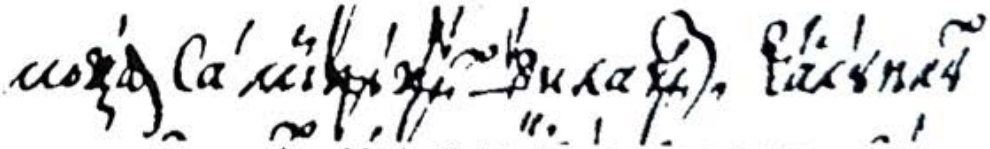

„moşia sa Mănjăştii di la ţin[u]t[ul] Vasluiului"

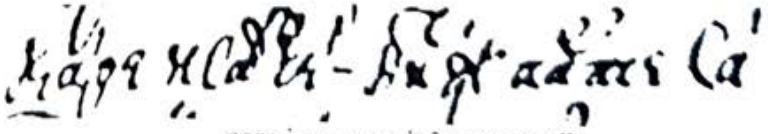

„care i sau ve-nit în parte sa"

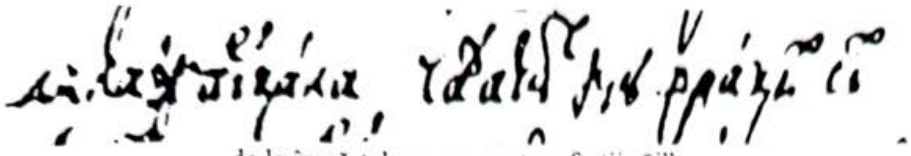

„de la împărţala ce-au avut cu fraţii săi"

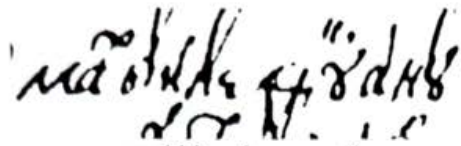

„mai bine de un anu"

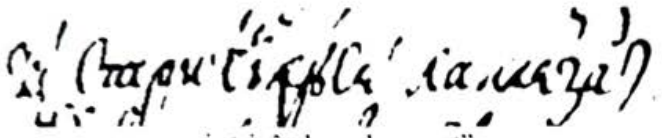

„şi strigându-se la mezat"

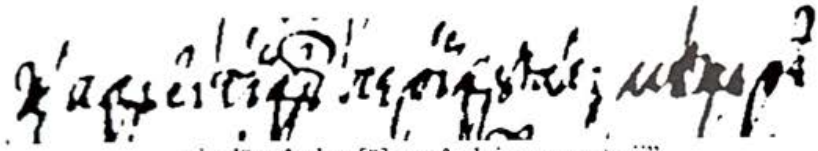

„şi adăogându-s[ă] pe rânduiarea muşterii"

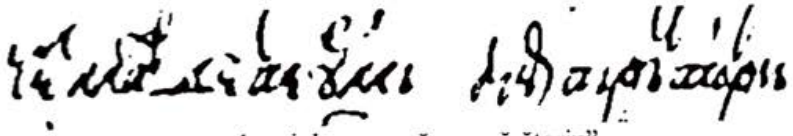

„cel mai de pe urmă cumpărătoriu"

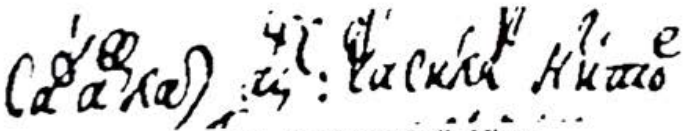

„s-au aflat cins[titul] Vasile Nistor

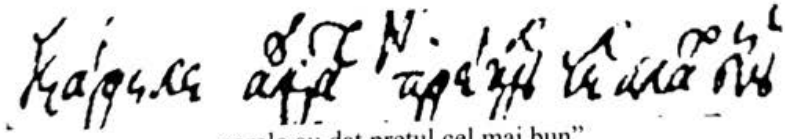

„carele au dat preţul cel mai bun"

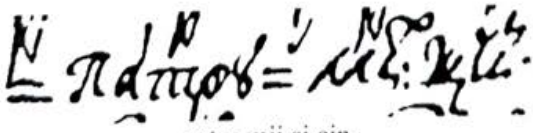

„patru mii şi cin-

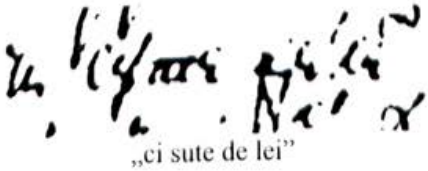

„ci sute de lei"

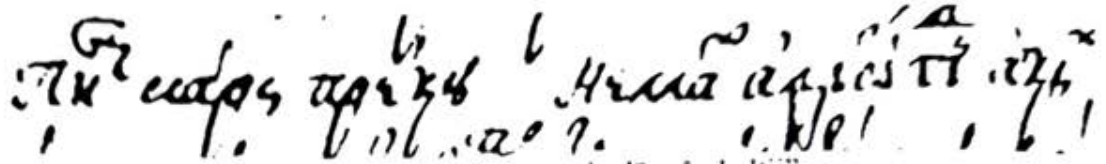

„piste cari preţu ne mai adăogând alţii"

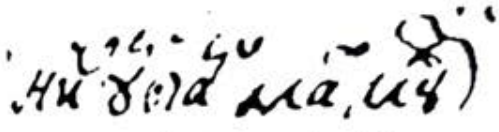

„nici un ban mai mult"

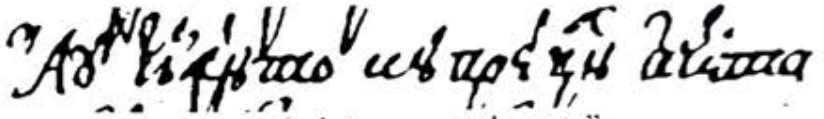

„au vândut-o cu preţul acesta"

„pit[arului] Vasile Nistor"

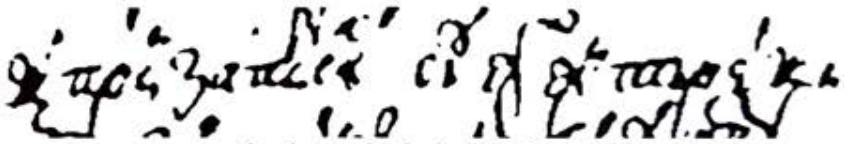

„şi prin zapisul său îl întăreşte"

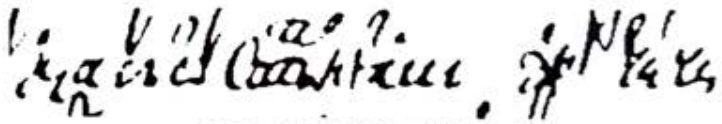

„ca să o stăpâniască în veci"

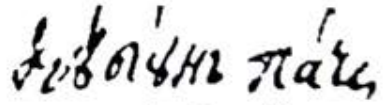

„cu bună paci"

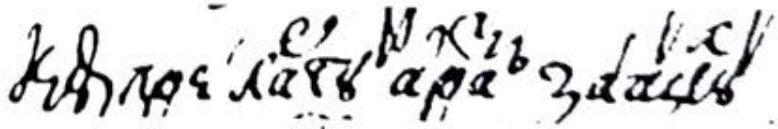

„cum pre largu arată zapisul"

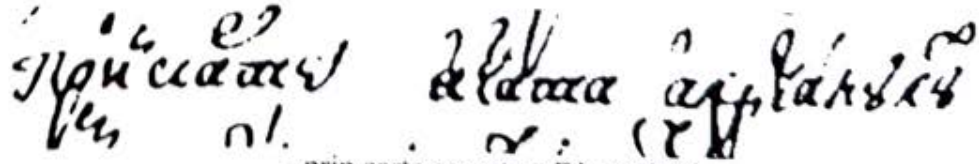

„prin carte aceasta a Divanului"

„îi întărim lui Vasili Nistor pit[ar]"

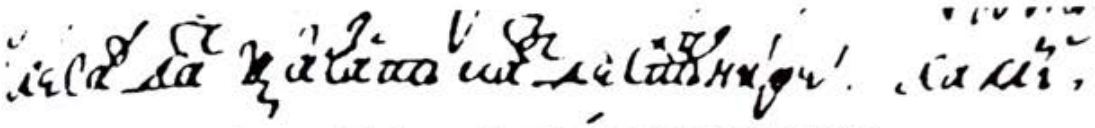

„le s-au dat şi această carte de stăpânire la mână"

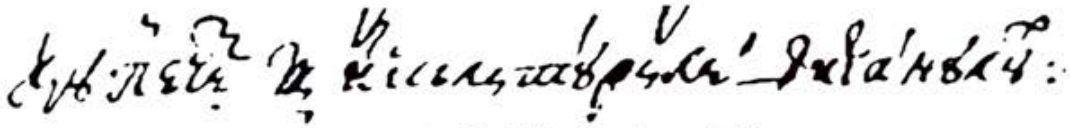

„cu pecete şi iscăliturile divanului"

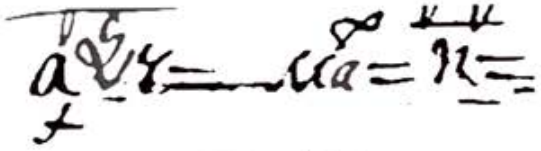

„1790 mai 10"

28. Hrisov emis de voievodul Ţării Româneşti Alexandru Constantin Moruzi la 23 noiembrie 1793

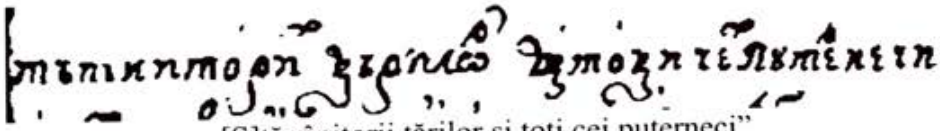

„[S]tăpânitorii ţărilor şi toţi cei puterneci"

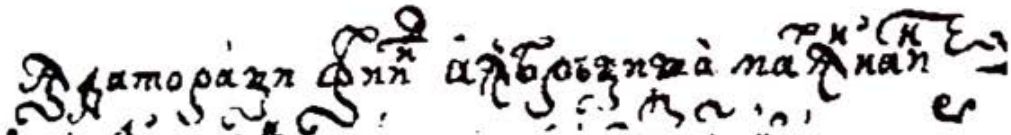

„îndatoraţi fiind a înbrăţişa mai înnainte"

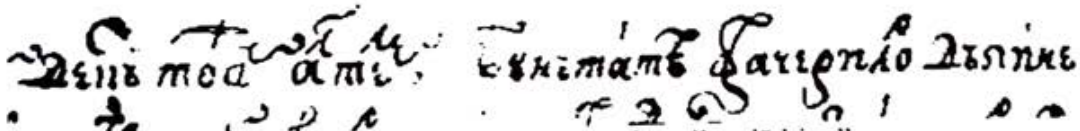

„decât toate altele bunătatea facerilor dă bine"

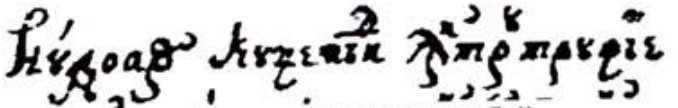

„nu doar cugetând întru trufie"

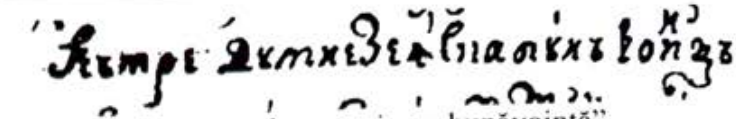

„către dumnezeiasca bunăvoinţă"

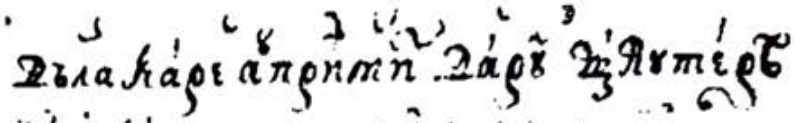

„de la care au priimit darul şi puterea

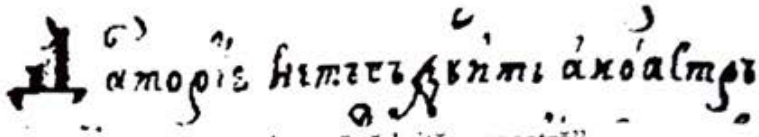

„Datorie netăgăduită a noastră"

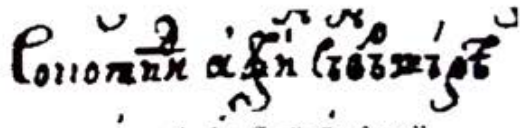

„socotind a fi săvârşârea"

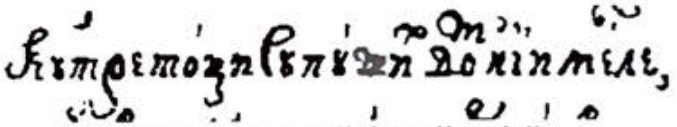

„către toţi supuşii domnii mele"

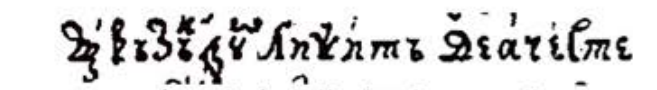

„şi văzându-o lipsită de aceste"

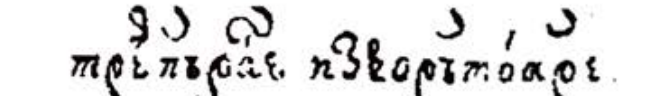

„trei pârae izvorâtoare"

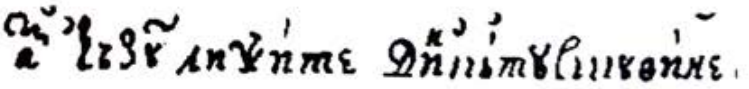

„am văzut lipsite din câtu să cuvine"

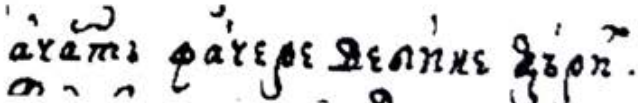

„această facere de bine ţării"

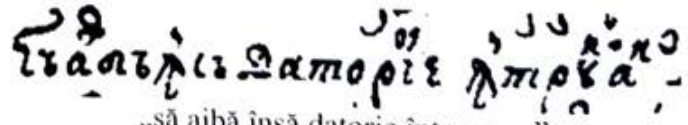

„să aibă însă datorie într-un an"

„la anii de la zidirea lumii 7302"

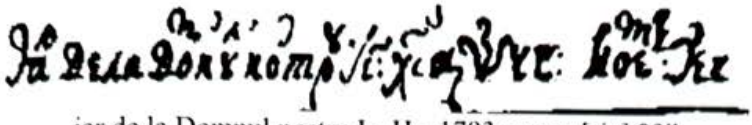

„iar de la Domnul nostru Is. Hs. 1793 noemv[rie] 23"

29. Hrisovul domnitorului Alexandru Moruzi din 27 noiembrie 1799, prin care înființează o fabrică de hârtie pe lângă fabrica de postavuri „pe apa Sabarului"

„Io Alexandru Costand[in] Muruzi v[oe]vod i g[os]p[o]d[a]r"

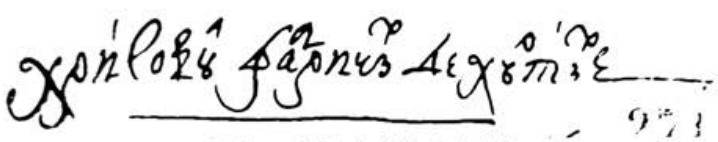

„Hrisovul fabricii de hârtie"

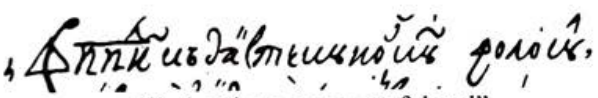

„Fiind că iaste cunoscut folosul"

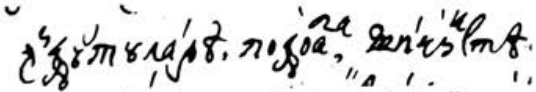

„îndăstularea, podoaba și cinstea"

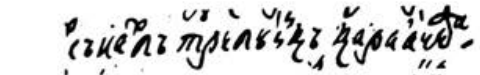

„să n-aibă trebuință țara aceia"

„de lucruri ce vinu din părți streine"

„și înlăuntru ei eftinătate norodului de obște"

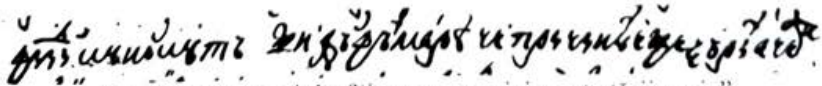

„fiind cunoscută și dăsfăimarea ce pricinuește țării aceia"

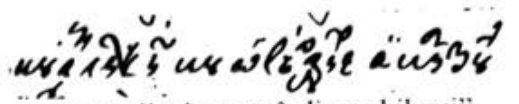

„nu am lipsit cu osârdie a chibzui"

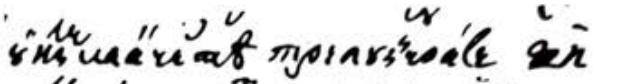

„unele ca acestea trebuincioase şi"

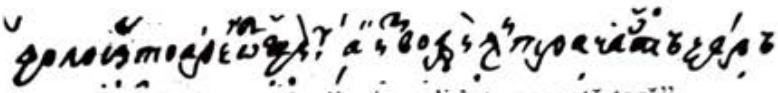

„folositoare obştii a izvodi într-această ţară"

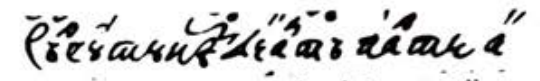

„sârguitu-ne-am de altă parte a"

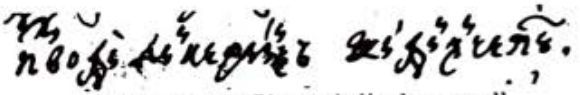

„izvodi din nefiinţă şi din început"

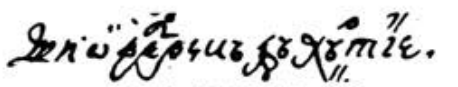

„şi o fabrică de hârtie"

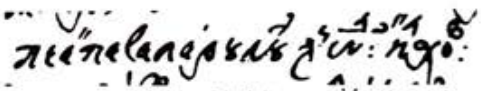

„pe apa Sabarului în sud[14] Ilhov"

30. Document emis de voevodul Ţării Româneşti Constantin Alexandru Ipsilanti (Prima decadă din secolul al XIX-lea. Copie din condica vremii)

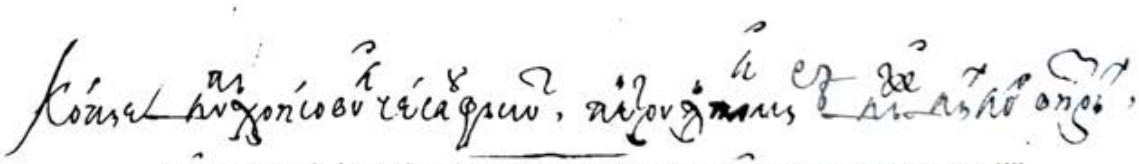

„Copie după hrisovul ce sau făcut pentru întocmirea dăjdiilor visterii"

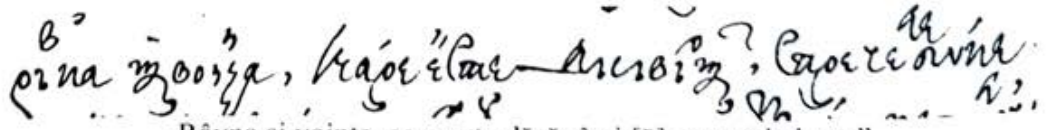

„Râvna şi voinţa, care este dăsăvârşit[ă] spre cele bune"

[14] Aici cuvântul „sud" este un slavonism pentru cuvântul „judeţul".

31. Document emis de voevodul Constantin Alexandru Ipsilanti la 5 iunie 1805

Frontispiciul hrisovului este marcat de două spirite inscripţionate cu scriere chirilică românească, aşa cum se arată în medalioanele de mai jos: **„*S*[fântul] *Costandin"*** (stânga) şi **„*Dreptatea"*** (dreapta).

Câteva extrase de text sunt relevante pentru stilul scrierii chirilice româneşti din acel document:

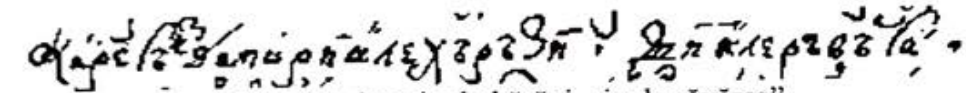

„Care sânt datori a le hărăzi, şi a le răvărsa"

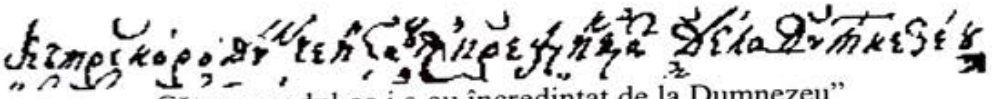

„Către norodul ce i s-au încredinţat de la Dumnezeu"

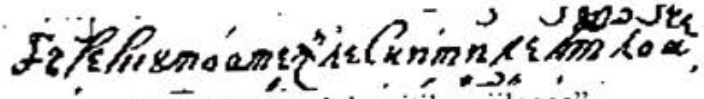

„Găsescu toate înlesnitile mijloace"

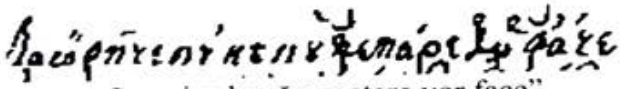

„La orice bună cugetare vor face"

32. Mărturia hotarnică a vornicului Dumitrache Sturza din 10 iunie 1806

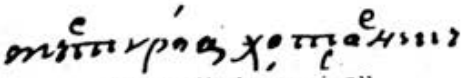

„mărturiia hotarnică"

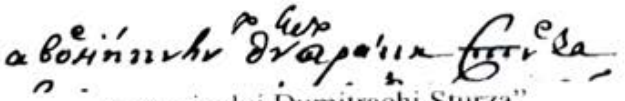

„a vornicului Dumitrachi Sturza"

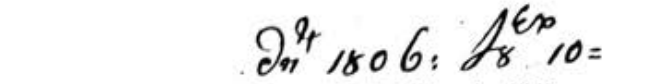

„din 1806 iunie 10”

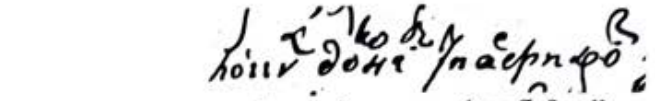

„locul domnesc ci ar fi fost”

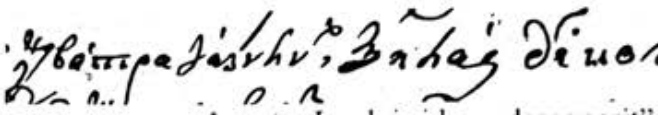

„în vatra Iaşului şi l-am descoperit”

„127: cópii di pi carte”

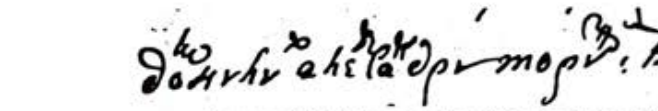

„domnului Alecsandru Moruzi vvd”

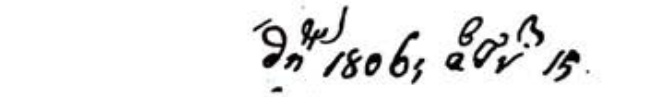

„din 1806 avgust 15”

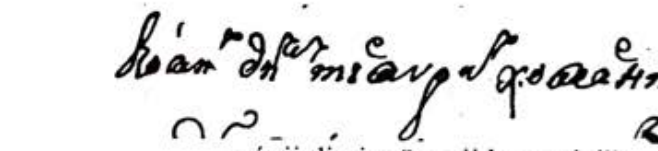

„cópii di pi mărturii hotarnici”

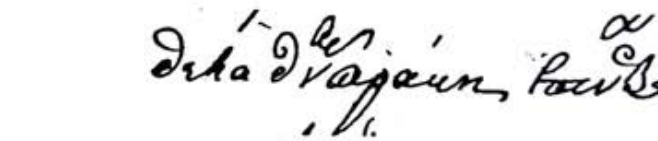

„de la Dumitrachi Sturza”

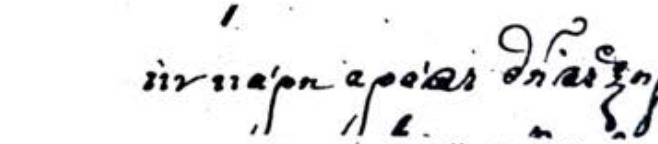

„cu cari arată dispărţire”

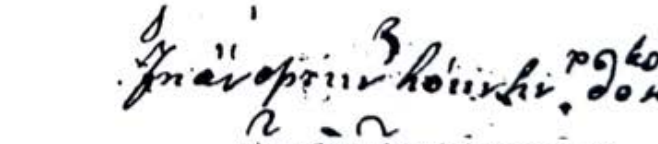

„ci au făcut locului domnesc”

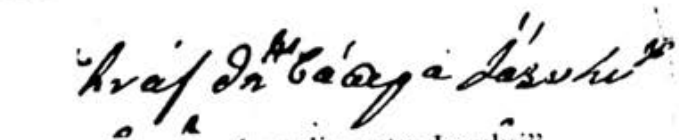

„luat din vatra Iaşului"

33. Document din 4 ianuarie 1818 iscălit Nicolai Lenţu biv vel ban

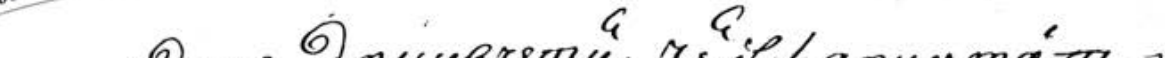

„Temându-mă di cuvîntul cel înfricoşat"

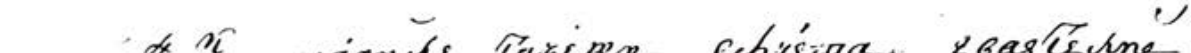

„şi groaznic carile grăeşti sfânta evanghelie"

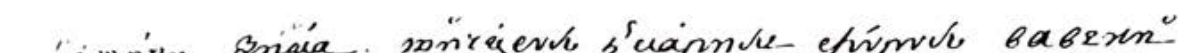

„că nu ştiţi zioa şi ciasul în carile furul va veni"

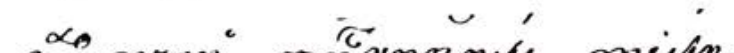

„voi mări jigniţile meli"

„Bia şi mănâncă şi ti vesăleşti"

„că m-au învrednicit a agiunge pără în ciasul acesta"

„iscălit Nicolai Lenţu biv vel ban"

34. Proclamaţia lansată de Tudor Vladimirescu la 20 martie 1821 către locuitorii din Bucureşti.

„Către toţi lăcuitorii din oraş[ul] Buc[u]r[e]ştil[o]r"

„parte bisericească şi mirenească

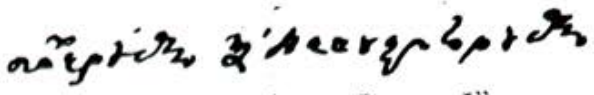

„boierească şi neguţătorească"

„şi către tot norodu"

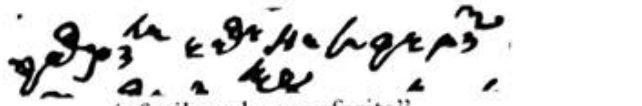

„jafurile cele nesuferite"

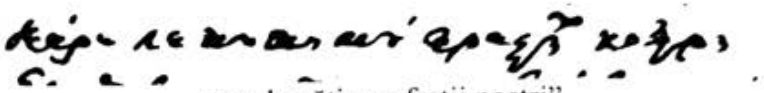

„care le pătimea fraţii noştri"

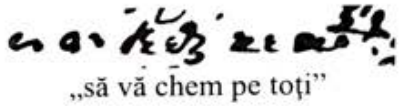

„să vă chem pe toţi"

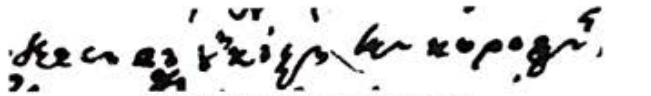

„ca să vă uniţi cu norodul"

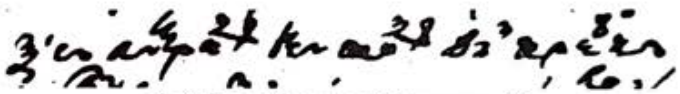

„şi să lucraţi cu toţi dănpreună"

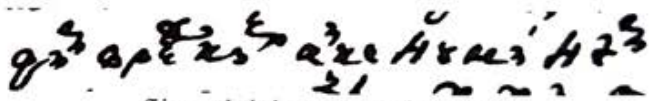

„fii vrednici a ne numi neam"

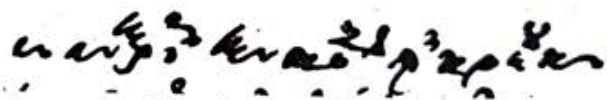

„să lucrăm cu toţi împreună"

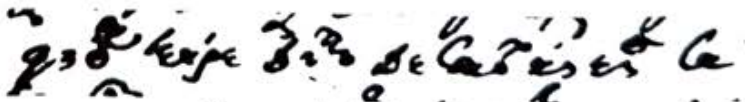

„fieşcare după destoinicia sa"

35. Document emis de voevodul Moldovei Sandu Sturza în august 1827

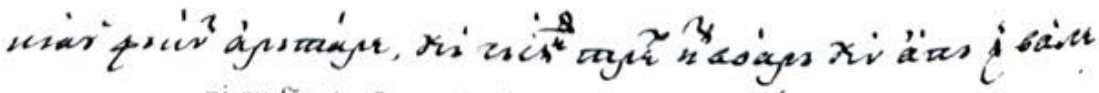

„ni-au făcut arătare, că ci sînt trei izvoare cu apă în vale"

„spre a o aduce şi a fi pentru trebuinţa casălor"

36. Contract de vânzare-cumpărare din secolul al XIX-lea

„Condract şi tocmială de vănzare vecinică ce să face
între D-lor mai jos iscăliţii, cu bună priimire şi învoire
Adică,
D-lui Teodor fon Mustiaţă, vânde de vecii şi de istov D-sale Teodor Dobrovolski, fon Buhăntal, şi clironomilor D-sale, după viţă curgătoare de'ndat[ă] în niam în vecii, parte de moşiia Rogoşeşti şi Dubovă, ce sânt aici în Bucovină în ţinutul Săretului carele o are şi D-lui fon Mustiaţă luate cu schămbu vecinicî, de la D-lui, spătar Teodor Balşî. – "

37. Condica de naşteri (mitrica) bisericii Ospenia din Botoşani, în care se înregistrează naşterea lui Mihai Eminescu la 15 ianuarie 1850.

Transcriere:

„Numele carele s-au dat pruncului la botez"	„Numele şi pronumele, starea sau meseriia părinţilor pruncului"
„Mihail"	„D. Gheorghi Iminovici Căm[ina]r: cu soţiia sa Ralu Propietari"

38. Document solemn emis de voevodul Moldovei Mihail Sturza (1834-1849)

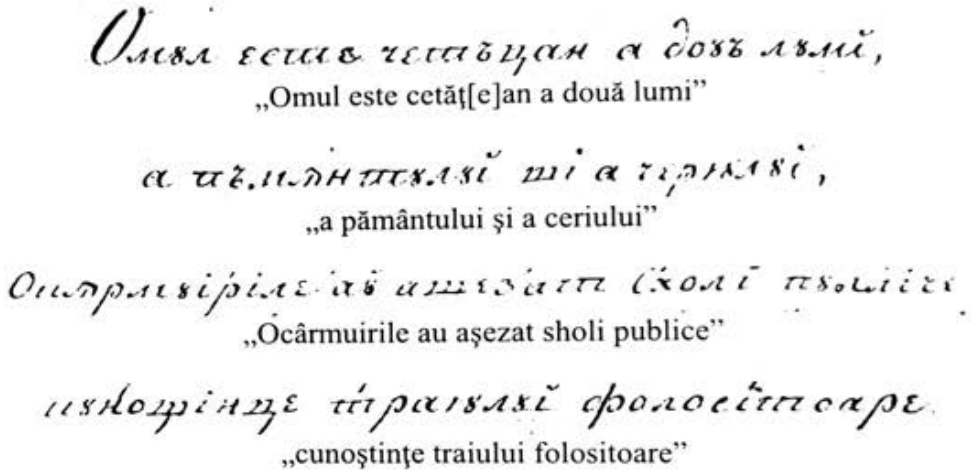

„Omul este cetăţ[e]an a două lumi"

„a pământului şi a ceriului"

„Ocârmuirile au aşezat sholi publice"

„cunoştinţe traiului folositoare"

39. Compunere dintr-o „Culegere" şcolară din anul 1863

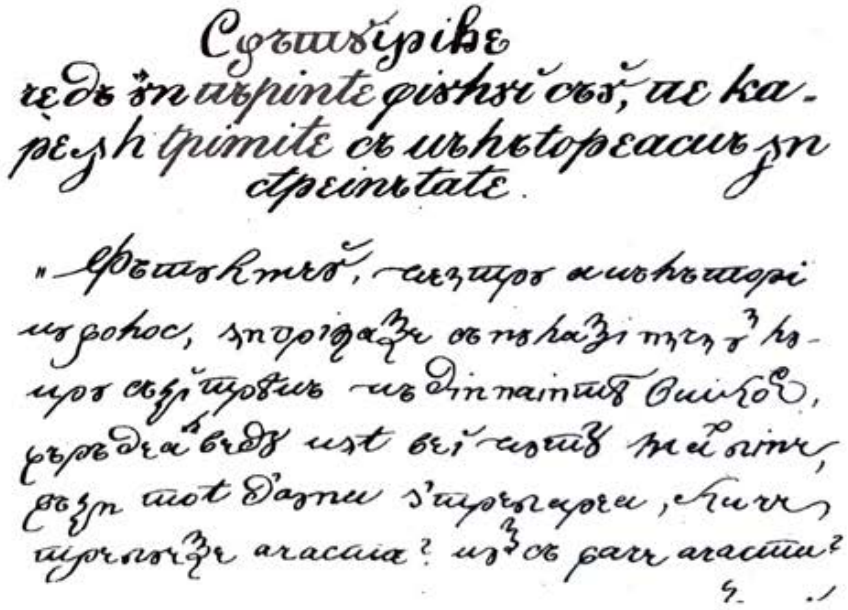

„Sfătuirile
ce dă un părinte fiului său
pe care îl trimite să călătorească în streinătate.

Fătul meu, pentru a călători cu folos, îngrijaşte să nu laşi niciun lucru să-ţi treacă pă dinnaintea ochilor fără de a-l vedea cât vei putea mai bine; fă-ţi totdauna întrebarea «la ce trebue şi aceasta ? Cum să face aceasta ?»"

40. Contract de moşie dintr-o „Culegere" şcolară din anul 1863

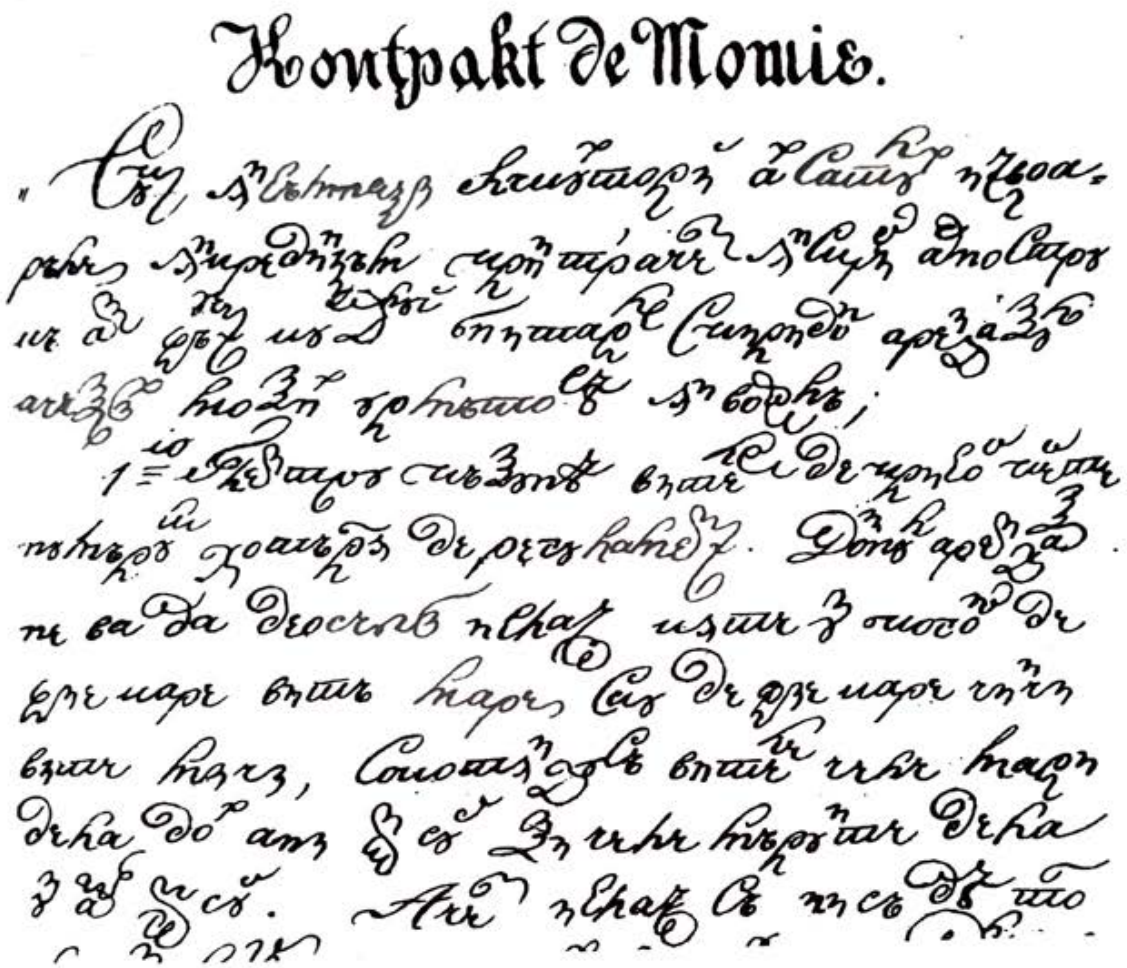

Contract de moşie

„Supt însămnaţi lăcuitori ai satul[u]i Izvoarăle încredinţăm printr-acest înscris al nostru că am făcut cu D-lui Bintar[u]l Spiridon arendaşul aceştei moşii următo[a]rea învoială:

1[iu] Pentru păşunea vitel[o]r de prisos peste numărul hotărât de regulament Domnul arendaş ne va da deosebit islaz câte un pogon de fiecare vită mare sau de fiecare cinci vite mici, socotindu-să vitele cele mari dela doi ani în sus şi cele mărunte dela un an în sus. Acest islaz să ni să dea tot..."

BIBLIOGRAFIE OPȚIONALĂ

1. I. Bianu, N. Cartojan, *Album de paleografie românească (scrierea chirilică)*, Ed. a III-a, București, Arhivele Statului/Școala de Arhivistică (tiparul: „Cartea Românească"), 1940, 12 p + XLIV planșe.
2. Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1978, 491 p.
3. Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română*. In: *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. II, București, Editura Academiei Române, 1956, 638p., pp. 1-224.
4. Aneta Boiangiu, *Paleografie româno-chirilică*, București, Universitatea din București/Centrul de Multiplicare, 1978, 112 pagini.
5. Demir Dragnev, Ion Gumenâi, *Paleografia slavo-română și româno-chirilică*, Chișinău, Civitas, 2003, 111 p.
6. Nicolae Edroiu, *Scrierea chirilică românească*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, 307 p.
7. Alexandru Gafton, *Introducere în paleografia româno-chirilică. Manual universitar*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2001 (ed. II, 2003), 157 p.
8. Gh. Ghibănescu, *Grafiea chirilică la români*, Bârlad, Tipografia George Cațafany, 1889, 64 p.
9. Ovidiu Ghitta, *Scrierea chirilică romanească din Transilvania și Ungaria Habsburgică (sec. XVIII)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2015, 121 p.
10. Mitu Grosu și Octavian Păun, *Album de paleografie românească (Scrierea chirilică)*, București, Tipografia și Litografia Învățământului, 1958, 25 f..
11. Olimpia Guțu, *Scrierea chirilică slavo-română. Album de documente* (Fotografii: Alexandru Tănăsescu), București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1988, 147 p.
12. Gheorghe D. Iscru, *Curs practic de paleografie română*: (scrierea „chirilică"), Casa de Editură și Librărie "Nicolae Bălcescu", 2005, 146 pagini.
13. Paul Magheru, *Paleografie greacă, slavonă și romano-chirilică*: *Cu o culegere de texte pentru exerciții de pronunțare și transcriere*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2000, 124 p.
14. Olimpia Mitric, *Curs și album de paleografie chirilică românească*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare", 1998, 91 p.
15. Ioan Murariu, *Paleografie chirilica romaneasca*, Bacău, Editura Alma Mater, 2010, 168 p.
16. Mihai Oproiu și Pârvan Dobrin. *Paleografie chirilică*. Târgoviște, Ed. Zoom, 2001, 91 p.
17. Niculae M. Popescu, *Exerciții de paleografie românească (scrierea chirilică)*, București, Editura Seminarului de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din București, Nr. 2, f. a. (probabil, după anul 1931), 36 p.
18. Al. Roșculescu, *Carte de cetire. Culegere de felurite scrisori vechi cu litere chirilice pentru uzul școalelor secundare, avocaților, inginerilor hotarnici, etc.*, Ed. a III-a, Iași, Editura „Viața Românească", 1922, 116 p.
19. Maria Soveja, Ioana Burlacu, Ioan Opriș, *Mărturii ale trecutului. Album de documente* (Coordonator: Ionel Gal), București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1981, 240 p.
20. Henri Stahl și Damian P. Bogdan, *Manual de Paleografie slavo-română*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1936, 193 p.
21. Veronica Tamaș și Gheorghe Tudor, *Glosar de cuvinte rare și ieșite din uz* (Cuvânt înainte: Virgil Cândea), Râmnicu Vâlcea, Editura CONPHYS, 1998, 227 p.
22. Veronica Vasilescu, Aneta Boiangiu, *Scrierea chirilică românească. Album de paleografie*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1982, 137 p. (102 planșe incluse).
23. Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, Editura Științifică, 1968, 346 p.
24. Emil Vîrtosu, *Din paleografia chirilică românească*. In: *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1956, 670 p., pp. 281-336.
25. ***, *Culegere de tot felul de scrisoare obicinuită până acum în școli și cantelarii pentru deprinderea la citire a feluri de manuscripte, tipărite în trebuința școalelor începătoare*, București, Tipografia „A. Bielz", 1863, 63 p.

Profesorul Florea Oprea este cel mai cunoscut expert din țara noastră în branșa prezervării, conservării, restaurării manuscriselor și formatelor tipografice pe suport de hârtie. Temeinicile sale cunoștințe din domeniul arhivisticii și conservării documentelor, precum și din alte sfere științifice auxiliare – chimie, biologie, patologie, sfragistică, heraldică, sigilografie, literatură, carte rară românească și străină, legătorie, până la chestiuni ținând de istoria scrisului și a tiparului ori privind lexicul de specialitate –, s-au concretizat în numeroase studii și cercetări de profil, al căror punct culminant l-a reprezentat celebrul său *Manual de restaurare a cărții vechi și a documentelor grafice*.

De astă dată, Florea Oprea oferă cititorului interesat o nouă carte de mare interes: un *Abecedar de scriere chirilică românească*. Această lucrare propune o formulă originală și rapidă de învățare fără profesor a abilității de citire și interpretare a textelor chirilice românești. Felul limpede și accesibil în care a fost organizată și redactată, precum și bogata ilustrație fac din această carte un prețios instrument de lucru atât pentru specialiști, cât și pentru toți cei interesați de istoria scrierii românești.

Lucian Chișu

Editura Muzeul Literaturii Române

ISBN 978-973-167-516-9